

6a
Vekene 2te

~~A. 1014~~ BC 88.248

~~F. 55~~

M 12

Ex libris
Emilius vander Vekene

N.A. 351468

B.D. 151.4.20.

21M

272 (493) "15" (091)

Inquis. - E.V. - 274

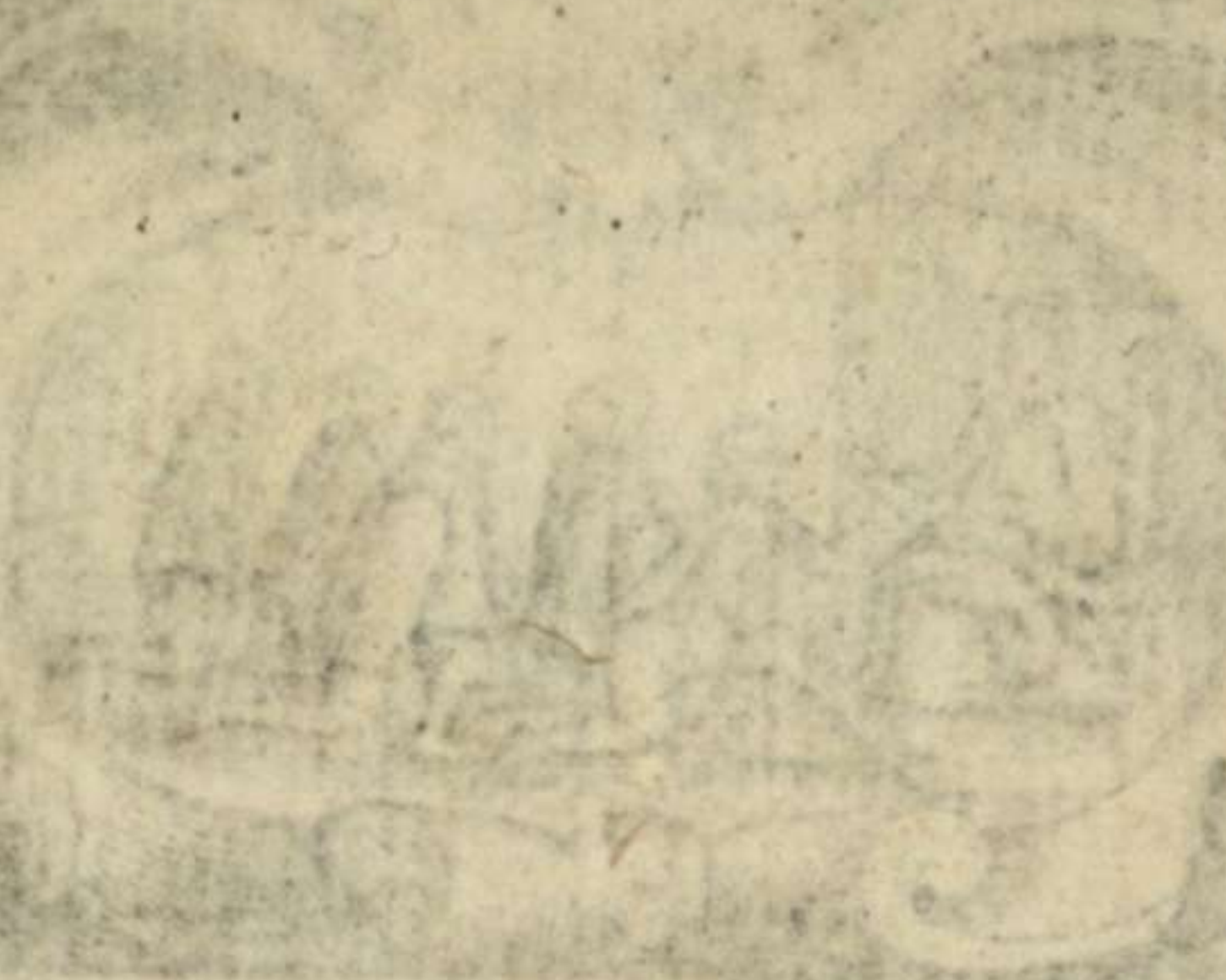
MD

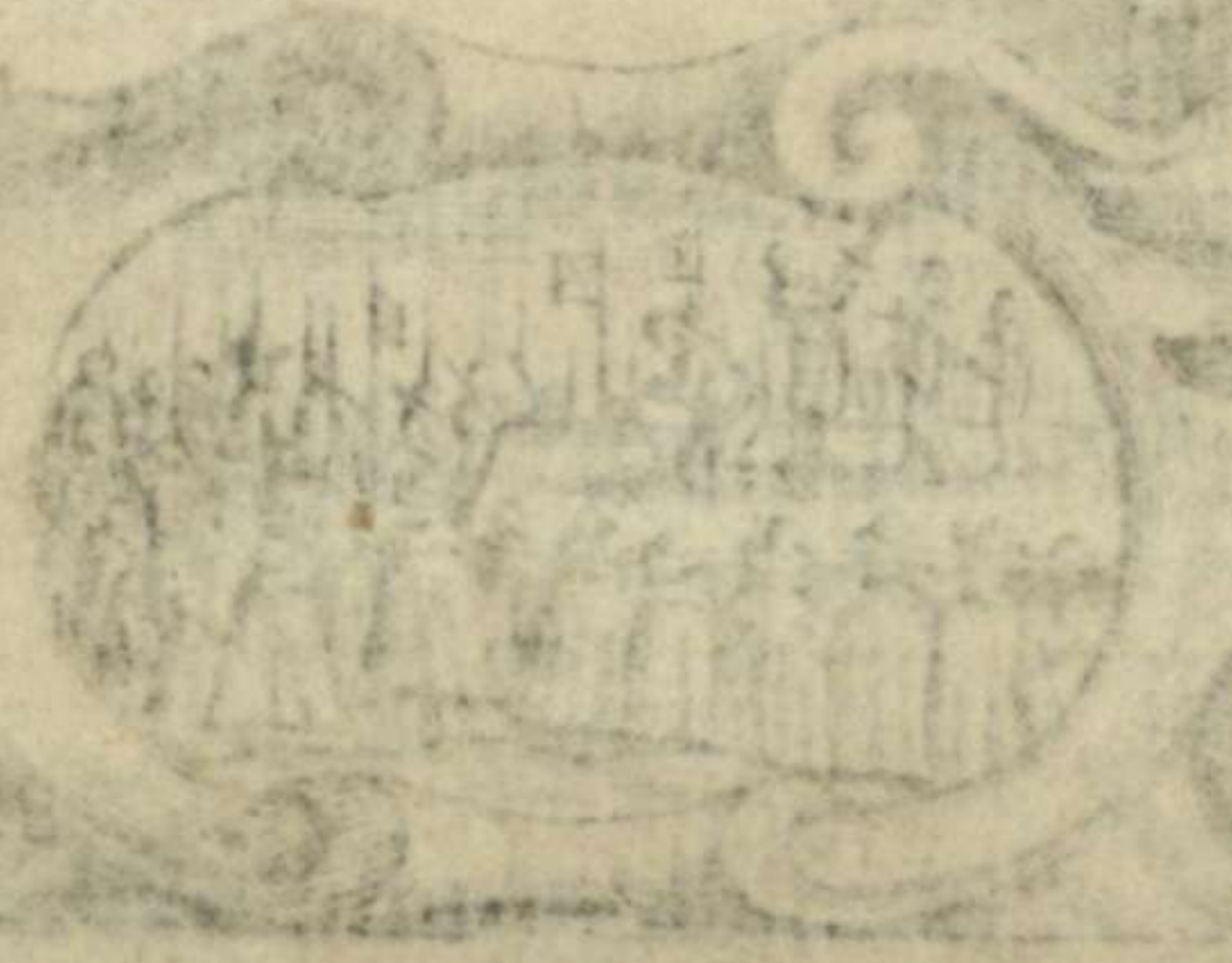
HISTORIA
BELGICORVM
TVMVLTVVM
Continens
HISPANORVM
REGVM
*Sanguinaria Diplomata
et
S. INQUISITIONIS
arcana.*

*Amstelodami.
Apud Ioannem
Ianssonium. A. 1641.*

HIS TITULUS
 DE REGNO
 HISPANIE
 REGNI
 CATHOLICAE
 MAJESTATIS
 APOSTOLICE
 SEDIS
 LEGATIONIS
 APOSTOLICAE
 AULICAE
 LEGATIONIS
 APOSTOLICAE
 AULICAE
 LEGATIONIS
 APOSTOLICAE
 AULICAE

ORIGO ET HISTORIA
BELGICORUM

TVMVLTVM,

Continens

Præter HISPANORVM REGVM
Sanguinaria Diplomata & S. INQUISITIONIS
Arcaea Confilia ; tyrannides ipsorum cædesque ac crude-
litates per universam BELGICAM ipsamque CLI-
VIAM & VVESTPHALIAM immaniter
patratas, ad usque inducias duodecen-
nales.

Accedit præterea

HISTORIA TRAGICA
DE FVRORE GALLICIS
Et Cæde *Admiralii* ; nec non *Formula* Abju-
rationis & Confess. Fidei cui debebant subscribere in
Gallia quicumque vitam redimere
volebant.

Item : *Responsio* D. D. Ordin. Fad. Belg.
ad Legatum Cas. Majestatis.

Auctore ERNESTO EREMUNDO.

AMSTELODAMI,
Apud IOANNEM IANSSONIUM

Anno Aëris Christ. 1641.

I.61.0991

ORIGINE ET HISTOIRE
BELGICORUM
TVMVLTVM

Comment

TRISTANUS
Diplomata
Belgica
TVMVLTVM

Notitia

HISTORIA
DE REBUS
Belgica
TVMVLTVM

Notitia
Belgica

Notitia

**Collection
Emile van der Vekene
Luxembourg**

Notitia
Belgica
TVMVLTVM

Ad veros

Amantesq; Patriæ Belgas

PRÆFATIO.

I*N*satiabilis avaritia, insana ambitio atque immanis Hispanorum savitia ultimo hoc seculo, quo exteris nationibus dominari capere, imprimis apparuit. Sensere eam inter gentiles innocentes Indi, ac post ipsos inter Christianos miseri Belgæ, postquam Principis matrimonio delapsa ad eos Belgicarum provinciarum potestas, atque imperium. Non latuit majorum nostrorum prudentiam, fore aliquando ut sanguineis lachrymis se Hispano cessisse Belgia deploraret. Sensimus temporibus hisce quæ ipsi præviderunt, cum severa illa edicto-

rum exequi cœpta sub Philippo Secundo introducta Hispanica inquisitione, ita ut nihil præter infelicum Belgarum supplicia quotidie cerne-
retur. Nemo capitis ac fortunarum diutius securus erat, quam donec alicui hereseos eum arguere lubitum esset: qui deserta patria bonisque, voluntario exilio pauperem, afflictam-
que vitam in exteris regionibus degebant, felices inprimis habebantur. Proceres patriæ, Ordinesque provinciarum, cernentes hanc miseram desolationem, quemadmodum ex officio tenebantur, exhibito supplici libello immanem hanc crudelitatem à Principe deprecati, Majestatis condemnati sunt, bonaque ipsorum fisco addicta. Quæ sententia, ut commodius effectum sortiretur, missus in Belgiam cum Hispanico exercitu tyrannorum ille crudelissimus Ferdinandus Alvares de Toledo Albæ Dux; nihil sane omisit quod ad integram Belgicæ deso-

desolationem ac ruinam pertineret:
 adeo ut ipse optimus immanitatis
 suæ præco, jactaret plusquam octode-
 cim millia Belgarum jussu suo car-
 nificum manibus interfecta: repleta
 erant patibula, arbores, aliaque loca
 reorum cadaveribus, fora omnia ro-
 gorum fumo, ac nidore compleban-
 tur, impediabatur fluminum, Tor-
 rentiumque cursus submersorū cor-
 poribus. Obsidebantur civitates, &
 deditioe captæ adversus pacta diri-
 piebantur, non ætati, non sexui par-
 cebatur. Iam prostrata Belgica jace-
 bat, & ad extremum deducta exi-
 tium, nulla humana ope erigi posse
 videbatur, quemadmodum ipse Ty-
 rannus erecta sibi statua quæ Belgium
 calcaret, testabatur. Sed tandem ali-
 quando aliter Divinæ Majestati vi-
 sum, cum miserationis suæ oculis de-
 plorandam hanc calamitatem intue-
 retur. Illustrissimi Principis Auriaci,
 aliorumque pro cerum nonnullorum
 atque

atque Ordinum opera, has Provin-
 cias ab exitio erexit. Sunt etiamnum
 in vivis oculati savissima Tyranni-
 dis testes: sed quia brevis ac fluxa ho-
 minum vita, ne cum ea intercidat u-
 tilis tanta rei memoria, operæ pre-
 tium existimavi, collectam ex variis
 historiam, totiusque rei ordinem sub
 oculos vestros ponere, ut ejus lectione
 veri Belgæ tum ad agendas divino
 numini gratias, quod nos à miseris
 hisce benignitate sua vindicavit, in-
 citentur: tum etiam ad colendam
 eorum memoriam, quorum opera
 tanta res effecta. Denique ut cogni-
 ta Hispanicæ gentis crudelitate, ac
 perfidia adlaborent propulsare à cer-
 vicibus suis jugum ipsorum. Boni i-
 gitur consule amice lector hunc la-
 borem meum & felix ac sospes frue-
 re. Vale.

T V M V L T V V M
I N B E L G I O

Origo & Progressus.

Postquam Carolus, Quintus e-
 us nominis Romanorum Im-
 perator, Anno 1555. xxv. Octo-
 bris, Philippo II. filio suo, uni-
 versis Belgii provinciis, deinde exiguo
 interjecto tempore, cæteris ditionibus
 suis regnisque cessisset, retentis modo
 annuè centum aureorum millibus ad
 suum familiæque suæ usum. Idem Phi-
 lippus Hispaniarum Rex ipso Imperii sui
 exordio, iisdem quibus pater suus, Anno
 1521. 1522. 1526. 1529. 1531. 1533. 1534.
 1535. 1540. 1549, & 1550. præsidis usus.
 fuit ad cogendos eos qui à Romana &
 Catholica fide desciverant. Quippe an-
 nis 1556. 1560. 1563. 1564. &c. non con-
 firmavit modo quæ Pater duriora edicta
 vulgaverat, sed auxit etiam multis in
 rebus, adeoque severe executus est, ut
 multorum vita & sanguine sanciverit.
 Verum quoniam ex hoc capite ac fonte
 profluxerunt quibus postmodum Belgi-
 ca calamitatibus miseris que jactata est,
 haud abs re futurum existimo, si à pri-
 mis initiis rem altius repetentes enar-
 remus.

Caro-
 lus Im-
 pera-
 tor fi-
 lio suo
 Philip-
 po Bel-
 gicis
 provin-
 ciis
 cedit.

Renovatio
 edictorum
 adversus re-
 formationem
 Religionem.

Cum varia regna ac Provincia à Ro-
 mana religione deficerent, & purum pu-
 tumque Dei verbum sectarentur, accidit
 ut Belgica quoque crudelibus quam-
 quam edictis, & sava eorum executione

Inva-
lescit.
in Bel-
gica
nova
reli-
gio.

firmatum Romanæ Ecclesiæ jugum ex-
cutere conaretur : Nec obstitit multa
sanguinis effusio, quin potius eo tam-
quam semine imbuta terra, uberio-
rem sementem tulit, consecutâ confestim pu-
blica in Anglia, Scotia, Dania, Suecia, re-
ligionis immutatione, quas demum
Gallia & reliquæ Belgii finitimæ regio-
nes secutæ sunt. Cæterum quia frequens
inter dictarum regionum populos, Bel-
gasque usus ac consuetudo, & ultro ci-
troque commercia, magis magisque in-
valuit nova religio, altioresque in ani-
mis eorum radices egit, non parum ad
eam rem facientibus libris ac scriptis,
quæ quotidie à dictæ religionis doctori-
bus spargebantur. Iamque eo ventum e-
rat, ut occultis exhortationibus, aliisque
secretis exercitiis, in eum reformatæ fi-
dei amorem exardescerent plerique, ut
cū ex regiis edictis ad capitale suppliciū
abriperentur, renidente vultu, tripudian-
tique similes, haud aliter ad necē quam
ad nuptiale convivium festinarent. Ince-
debant alacriter, psalmos hymnosque
modulantes, monebantque populum,
ut desertis Romanæ Ecclesiæ sacris ad
suos se ritus religionemque transferret.

Crescente indies & numero & ardore
deficientium, persecutio quoque crude-
litasque crescebat, quæ res potissimum
avertit plebis animos, iraque juxta ac
dolore accendit. Cernebant quotidie
rapi ad supplicium innoxios alioquin,
nulliusque culpæ conscios, simpliciore
tantum Zelo veram fidem salutemque
suam quærentes. Cæterum in eam non-
nulli

nulli audaciam proruperant, ut adfistentes suppliciiis civium, palam negarent se talia ulterius esse passuros: alii nihil non tentabant ut fractis carceribus emitterent capitis damnatos; quidam etiam carnificum licitorumque manibus violenter erepti: unde ingens metus erat ne civilium bellorum incendio cuncta flagrarent. Implacabile vero populi odium anno 1550. demum exarsit, edicto quod **Carolus quintus Imperator Bruxellæ 29. Aprilis de inquisitione decrevit;** tum enim apparuit id agi ut Ecclesiastica inquisitione induceretur, secularium Magistratum potestate auxiliisque vallata. Quamquam autem dictum diploma in diversis provinciis & civitatibus nulla difficultate, recepto more promulgatum sit, suspicionem tamen metumque omnibus incussit; unde quarundam urbium Magistratus id accuratius examinantes, tamquam certam reipublicæ perniciem allaturum publicari vetuerunt.

Antverpienses in primis, nisi prius ab Imperatore auditi forent edicti promulgationem abnuere: videbant enim mercatores suos, quorum commercio floret hæc civitas, diplomatis hujus severitate perterritos cessare à coëmendis distrahendisque mercibus; imo jam convasare plerosque, unde civium paupertas, desolatio urbis totiusque nobilissimi emporii interitus imminebat. Prudentibus itaque viris commissa cura, ut quidquid malorum ex inquisitionis timore hætenus ortum erat, & oriturum videbatur, diligenter inquirerent, auditis ad

Caroli
quinti
Cæsaris
edictum

Antver
pienses
edicto
resistunt

Antverpienses
ad au-
lam le-
gatos
mit-
tunt.

eam rem primariis mercatorū ac civium, quibus imperatum ut sententiam suam scripto consignarent. Quæ universa, unâ cum aliis patriæ privilegiis libello supplici inserta, per legatos suos bonæ memoriæ Mariæ Hungariæ, cæterisque principibus & consiliariis obtulerunt, ostendentes quantarum calamitatum origo futura esset, orantesque ut qua pollebant autoritate, perniciem à civibus suis propulsarent, juberentque ut ea civitas quæ à talibus judiciis hætenus immunis extiterat, in posterum privilegiis libertateque sua ne privaretur.

Regina Hungariæ ad Imperatorē fratrem suum proficiscitur.

Senatores ac Consilarii Brabantia, reputatis secum accuratius rerū omnium ponderibus, pro libertate patriæ steterunt, inquisitioni edictoque repugnantes, ut Antverpiensium animos in cæptis suis confirmarent: quorum exemplum secuta cætera urbes promulgari apud se diploma noluerunt. Tandem cum civium querelæ ac metus, mercatorum diffidentia, urbiumque anxietates, usque adeo invalescerent, ut præsens patriæ totius exitiū imminere videretur; ut erat suavis ac mitis, amansque patriæ regina, ad Imperatorem fratrem suum Augustæ Vindelicorum in comitiis existentem ultro profecta est, tātumque persuasione sua effecit, ut edicti hujus aliqua parte mitigationē impetrarit. Attamen Antverpienses adhuc edicto restiterunt, (idque eo præsertim quod intelligerent, Ecclesiasticos quosdā occultè à Cæsare inquisitores esse constitutos) donec sancta promissione firmaretur, eos non obstante hoc diplomate,

nulli

nulli tamen inquisitioni subiectos fore, sed privilegiis libertateq; sua, ut hactenus, ita in posterum esse fruituros, quod ante edicti publicationem duplici publico scripto testati sunt, scilicet quarto & quinto die Novembris anno 1550.

Quamquam factiosæ plebis seditio ac tumultus jam sedata videbantur, in multorum tamen animis inquisitionis juxta ac persecutionis odium magis magisque glifcebat, & unà cum crudelitate persequentium augebatur numerus eorū qui deserta Romana Ecclesia ad novæ Religionis sacra transibant. Quo maxime eos impellebat, quod cernerēt, spretis omnibus conditionibus ac pactis, quosdam (ut Ruardum Tapperum, & Remigium Drutium) Nomina inquisitorum in Belgio. omni ope eniti, ut injunctum sibi à Pontifice & Imperatore inquisitorum munus exequerentur, idq; non modo per seipsos, sed etiam per M. Titelmannum, V Vilhelmum Lindanum, Franciscum Sonniū, aliosq; substitutos suos: quorum aliqui in quibusdam provinciis, in quibus diploma promulgatum erat, ausi sunt apprehensos novæ religionis sectatores capitali supplicio afficere, idq; inprimis in Flandria, Hollandia, Hannonia, Artesia, Tornaci, Insulis, aliisq; locis, quod incredibilem populo dolorem inussit. Adjuvabant inquisitorum novæ ac Inquisitorum avaritia & crudelitas. peregrinæ constitutiones, eorumq; crudelitas & avaritia, qua fugatis averfisq; incolis provinciæ desolabantur. Hæ vero primæ Belgicarum calamitatum origines extiterunt.

6 T V M V L T V V M I N B E L G I O
P H I L I P P I S E C V N D I

Hispaniarum regis gubernatio.

Rebus ita constitutis advenit annus
1555. quo Imperatoria Majestas per-
tæsa curarum & fracta laboribus, ac se-
cessum in Hispanias cogitans, Philippo
filio suo, uti memoratum est, Belgicas
provincias tradidit. Cum autem ea tem-
pestate novæ à recenti Domino constitu-
tiones expectarentur, Antonius Perenot-
tus Episcopus Atrebatensis postmodum
Cardinalis Granvellanus, effecit, ut oc-
cultæ inquisitorum commissioni, publi-
ca edicta, & patentes litteræ succederent
in Decembri 1555. quibus, universi Præsi-
des & Magistratus, Inquisitorib⁹ in mu-
neris sui executione præsto esse jubebân-
tur, statuta in transgressores cum priva-
tione officii arbitraria pœna. Cujus edi-
cti exempla ad provincias urbesque mis-
sa, publicataq; sunt Lovanii, Silvæducis,
aliisq; locis. Verum Proceres senatusque
Antverpiensis ubi senserunt hoc edicto
violari ea quæ anno 50 de inquisitione
convenerant, publicatione suspensa, cõ-
festim Legatos ad aulam miserunt, qui
eorum memoriã renovarent docerentq;
se ex pacto ad talia edicta nõ teneri. Cæ-
terum adeo rei hujus indignitatem ostē-
derunt, ut dictum diploma non ab Ant-
verpiensibus modo, sed à trib⁹ præterea
præcipuis Brabantiaë urbibus, sine ulte-
riori vexatione revocatum sit. Etsi autē
his cæptis suaviter hoc modo obviam i-
tum est, minimè tamen latuit populum,
ad

Antver-
pienses
repu-
gnant
edicto.

ad inducendam inquisitionem, commodum tempus & occasionem expectari, conniveri tantum, eo quod exactionibus ac vectigalibus, & Antverpiensium inprimis auxilio ad Bellum Gallicum opus esset.

Instructio autem Inquisitorum sic erat.

Primo ut Inquisitores sumptibus Majest. suae inquirerent, adversus omnes Belgicarum Provinciarum haereticos. Ut omnes citati ad ferendum Testimonium cujuscunque dignitatis ac ordinis, id prestare teneantur, nisi suspecti haberi malint. Duorum Testimonio convictus haereseos,prehendatur, procedaturque adversus eum summa diligentia, absq; figura processus, alias Iudices suspicionem incurrent: non sufficientibus autem contra suspectos informationibus, à judicibus ad inquisitores remittantur. In dubiis & gravioribus rebus ducem gubernatricem admoneant, ut iidem inquisitores vita contaminata vicarios mutato habitu dimittere possint unà cum concubinariis & doctrinae ac eruditionis expertibus atque ignaris, ut examinent distractiones librorum. Denique ut redhibeatur inquisitoribus quidquid in ullis apprehensionibus sumptuum fecerint.

Et vero quia non raro in hac narra-
 tione mentio Inquisitionis occurret,
 multique sentiant invectionem illius om-
 nium malorum & civilis tumultus ori-
 ginem extitisse: Iuvabit hoc loco bre-
 viter recensere naturam operationesque
 ejus, & à quo demum fonte profluxerit;
 ut liber à passionibus affectuque animi
 lector judicare possit, num injuria Belgæ

Quid
 sit in-
 quisitio.

illi obluētantes in eam se miseriarum calamitatumque voraginem præcipita-
verint, quam hujus Historiæ contextus
aperiet.

Inquisitio igitur est examinatio quæ-
dam, & percontatio fidei, facta à viris cui
id munus commissum, quos Inquisito-
res seu Patres Sancti officii appellant, iis
mediis & adversus eos quibus ipsis vi-
sum fuerit; præsertim si qui delati aut
suspecti sint vel minimi adversus Catho-
licam Romanam Ecclesiam erroris, quos
pro causæ gravitate, capitali supplicio
bonorumque omnium confiscatione ca-
stigent.

Verùm ut paulo fusius clariusq; enar-
remus, & illustrius lector intelligat, scire
oportet Hispanicam inquisitionem vo-
cari, quod in Hispania primum ceperit,
ut breviter ostendam ex Reginaldo Con-
salvo Montano, & Georgio Nigrino, qui
latè descripserunt eam rem, multisque
Historiis, exemplisq; confirmarunt. An-
tiquissimis Iudæorum annalibus tradi-
tum est, Iudæos post Hierosolymæ exci-
dium, à Tito Romanorum Imperatore
tamquam mancipia in Hispaniam rele-
gatos, summa conscientiæ religionisque
sux libertate vixisse.

Hispa-
nica
inqui-
sitione
adver-
sus Iu-
dæos &
Maho-
meti-
stas.

Postquam vero Ferdinandus Arrago-
nius, & Isabella, Catholici Rex & Regi-
na Hispaniarum, finem imposuissent
bello quod adversus Mahumetanos ge-
rebant (quodque 778 plus minus annos
tenuerat, plusquam septies centenorum
millium hominum cæde memorabile)
ejectis è regno urbeque Granatensi ho-
stibus

stibus, Hispaniæq; rebus compositis, ad purgandam in regno suo religionē, stabilendumque divinum cultum se converterunt, impulsī propterea quod (post tam diuturni belli tumultus) non solum Revo. cantur in Hispaniā Iudæi & Mauri. subjectis sibi Mauris, sed Iudæis etiam, quorum multa millia cedere regno, & per Gibelterræ angustias transire coegerant, indulserant reditum in Hispaniam, modo susceptis Christi sacris à Iudaica superstitione desciscerent. Plurimi igitur reversi, baptismo suscepto Christiani fiebant, non tam novæ fidei, quam bonorū suorum amore ducti. Jam vero ut hi neophyti, Christianæ religionis præceptis imbuerentur, fratribus ordinis prædicatorum cura commissa, qui jam tum summæ autoritatis erant in regia, imo usque ad intima secretorum penetrabant, Iussis itaque Ferdinandus Rex his Monachis novos Christi Tyrones ab antiquis erroribus, & superstitione deducere, sedem eis statuit hoc titulo insignem: Sacrum Tribunal Hispanicæ inquisitionis. Trahebantur huc miseri mortales, verberibusq; ac plagis, aut grandi pecuniæ multa instruebantur. Vel minimæ ceremoniæ ex Iudaismo Mahometismoque observatio sufficiebat, ut ad ignominiam, angustias, tormenta, mortem denique raperentur: verum hæc in Mahometanos Confirmatur à Pontifice inquisitione. modo, Iudæosque cæpta potestas, demum extendit sese in omnes eos qui vel latum unguem à Catholicæ fidei & Ecclesiæ statutis, præceptisque deflecterent. Sixtus quartus Pontifex hoc Regis inventū Apostolica autoritate firmavit.

Arrago-
nii re-
cusant
inqui-
sitio-
nem.

Cæterum hanc institutam hoc modo à prædicto rege, confirmatamque à Pontifice inquisitionem, Arragonii, antiqua majorum regis hæreditas, accipere recusarunt, opposueruntque se regi ipso statim initio proceres regni, docentes novum hoc commentum non tam purgationem religionis, quam privilegiorum libertatisque regni jacturam inducere. Vbi vero violenter agi secum, violarique jura sua viderunt, pro libertate arma sumpserunt, nec unquam hoc in regno suscepta inquisitio, nisi cum multo utrimque fuso sanguine tandem vi inventa est.

Ratio
ac mo-
dus
proce-
dendi
inqui-
sitorum.

Sed vero ut exponam breviter quibus modis & qua subtilitate procedatur, sciendum est, inquisitores delatione alicujus accepta, unum aliquem ex numero eorum quos paratos semper, instructosque habent (familiares appellant, id est amicos famulosque inquisitorum) mittunt, qui denunciaret ut certa hora ad Inquisitores veniat, habere ipsos quod eum interrogent. Sic vocati sistant sese oportet absq; mora, nisi gravius quid experiri malint. Comparet itaque citatus, & summa dissimulatione ab Inquisitoribus rogatur nomen suum, quid petat? num quid habeat quod coram Sancto hoc officio de sese aliisve exponat? Si ea sit constantia animi, ut subtilibus eorum percontationibus apte respondeat, nec fateatur quidquam, ad ulteriorem informationem dimittitur, addita excusatione se nescire an is sit quem citaverint, num forte errore lapsi

lapse sint. Sin vero de se aliisve aliquid incogitanter effutiat, elati gaudio inquisitores ad terrorem ejus, modo sese mutuo, modo ipsum acriter fixisque oculis intuentur, auribus invicem immurmurant, denique jubent ut in vincula ducatur. Nihil autem fatentem dimittunt, ut dictum est, notatum diligenter spectatumque à delatoribus qui post tapetes latent, si forte inquisitoribus vultu ignotus esset, scriptoque prius nomine & cognomine ejus, certi suo tempore non evasurum, liberum abire jubent. Accidit subinde ut cum aliquibus conivere videantur inquisitores, nec nisi elapsis pluribus diebus aut hebdomadis iterum citari prehendere jubeant, sed ad extraneos non extendit se hoc beneficium, ad illos modo, qui cum eo loco fixi sint, facile è manibus ipsorum elabi non possunt. Cum de alicujus delati captivitate concluderunt, advocato Episcopi suffraganeo, qui Provisor seu vicarius aut Ordinarius dicitur, ostendunt acta adversus accusatum, iisque ut subscribat efficiunt, ne alienam Oviculam absque Pastoris consensu attigisse videantur, verum non raro, existente jam in vinculis reo, certi de voluntate ejus inquisitores Provisorem accersunt. Mirabile vero est ^{Dili-} quanta cura ac diligentia, quibus ^{gentia} insidiis, ^{inqui-} persequantur eos qui forte è car- ^{storū} cere evaserunt, mittunt exploratores, ^{in per-} de ætate, forma, statura corporis, ^{sequē-} vultus, capillorum ac barbæ, tota de- ^{dis fu-} gitive specie fugitivi probe edoctos, de- ^{gitivis} pictas insuper in linteis ejus imagines

distribuentes , adeoque nihil intentatum relinquunt , ut de summa fortuna sibi gratulari possit qui eorum manus evaserit , præsertim si opibus sicut dignitate polleat. Comprehenso aliquo , omnium exemplo serarum claustrorumque claves exigunt , missoque domum ejus notario cum familiaribus aliquot , (hi sunt ministri Inquisitorum) omnium rerum inito numero , catalogum conscribunt. Quo facto universa opulentiori ex vicinis in custodiam traduntur. exacto prius de restitutione ubi petita fuerit , rationeque reddenda juramento. Cæterum Captivus , ablatis si quæ secum habet , in squalentem, tenebrisque ac foetore teterrimum carcerem detruditur , exactisque in eo octo aut quatuordecem diebus, carceris custodem submitunt inquisitores , qui moneat captivum ut ardentè audiri expetat , quod ab ipso rogatus custos nomine ejus exorat. Stans igitur ante judicem reus orat expediri causam suam , qui vicissim admonetur , criminum suorum confessione exonerare conscientiam , ostensa veniæ spe si resipiscat: neque tamen ut audies confessione sua liberatur. Negantem rursus in carcerem ducunt , addito , tum audiri exposcat , cum fateri ultro culpam suam animum induxerit , nec efficit quidquam si secundo audiri desideret , imo ne aperitur quidem ipsi causa cur teneatur in vinculis , eo quod propria eum confessione convincere exoptent.

Iube-
tur pe-
tere
audi-
entiam
reus.

Tertia audientia iterum reus adducitur, rogaturque an sponte, & ultro veritatem fateri induxerit animū, alioquin gravia esse passurum. Quod si quædam aperiat ac fateatur, ajunt non sufficere eam confessionem, plura ab eo metus causa taceri: itaque rursus in carcerem demittunt, aggravantes paulatim exaggerantesq; rem, eoque plures audientiæ dies celebrantes, quo magis magisque eum fateri advertunt. At vero, si forti animo constanterque respondeat reus, nihil sibi esse quod fateatur, versa subito ratione procedendi, novo eum invento adgrediuntur, Iusjurandum ab eo exigentes, prolata Crucifixi Imagine, nigro aliquo seu panno, seu bysso involuta, ad majorem reverentiam, incutiendumque terrorem, seu leviter seu falso præstandi Iuramentum. Peracto ex eorum voluntate Iurejurando, vario rerum examine percontationibusque discutiunt. Vnde trahat originē? ex qua patria, aut regno, dioecesi, civitate aut pago? quibusnam avis aut majoribus ortus? quæ eorum nomina? num fratres sororesque habeat? qui parentes? quod eorum nomen? quis vitæ modus? num ipse alias vel quisquam ex genere familiaque ejus in manus Inquisitorum incidit? qua causa, quoque modo ab eis pœnam incurrerit? quot anni vitæ ejus, quæ exercitia? Vltterius interrogant quibuscum ei amicitia & familiarior usus intercedat, intercesseritq; hætenus? suavibus primo blandisque verbis hortantes, postea vero ira ac minis, ut ultro veritatem aperiat, nihil dubitans,

Pro-
pria
Con-
fessio-
ne con-
vincere
tentat.

Iusju-
randū
ante
cruci-
fixi
imagi-
nem à
reo exi-
gitur.

Varie
inqui-
sitorū
inter-
roga-
tiones.

bitans, se nunquam aliquem absque sufficienti Testium numero ac pondere iustaque causa prehendere: Quo facto sive confiteatur sive neget, rursus in vincula tetrumque carcerem abripitur.

Minæ
inqui-
torū.

In quarta audientia denuo exigitur iusiurandum, jubeturque rursus proferre quæ novit, alioquin severius cum ipso actum iri, fisco tanquam accusatore intentante crimen. Quod si ne tunc quidem à constantia sua dictisque deflectat, tum demum exhibetur ipsi scripta accusatio, falsis ut plurimum, & quorum illi nunquam venit in mentem punctis criminibusque composita.

Exhi-
betur
scripta
accusa-
tio.

Primæ exque consuetę objectiones hæ sunt. Reum quanquam sacro baptismatis fonte tinctus, sincerusque ac fidelis Romanæ Ecclesiæ filius exstiterit, doctrina tamen ejus institutisque desertis, hæretica Lutheri, Calvinii aliufve sectæ pravitate imbuisse animum; nec eo contentum, alios etiam mortales, seu docendo, instruendo, aut concionando, in eundem secum traxisse errorem, multorumque ea ratione hæreticorum auctorem, ac veluti parentem exstitisse. Hac aut simili verborum gravitate ac magnificentia utuntur in iudicio, ut simplicioribus terrorem incutiant.

Scripto
confi-
guant
quæ
dicit
reus.

Deinde objecta diluere conatur reus, singulisque articulis respondens, abnuie aut fatetur. Quæ universa à clerico cui id muneris injunctum est, scripto consignantur.

Insidioso præterea commento reum adgredi consueverunt, interrogantes, à
quo

quo tandem didicerit, audieritque talli-
 lium dogmatum novitatem? Quo in li- da in-
 bro invenerit? An cum, vel coram aliis quisi-
 contulerit de iis rebus? qui illi fuerint? torum
 & si quid aliarum circumstantiarum, interro-
 conditionumque est. Neque vero ii quos gatio.
 audisse modo, præsentisque exstitisse
 constiterit, vacant periculo. Non abnui-
 tur autem reo sibi de patrono advocato-
 que providere, qui causam ejus inno- Prohi-
 centiamque defendat, omni tamen mu- betur
 tua colloctione sive communicandi re- reus
 rum, seu consilii capiendi gratia, nisi eum
 præsentibus dominis inquisitoribus & advoca-
 clerico interdicitur. to suo
 secreto
 collo-
 qui.

Postquam eo ventum est, ut deficien-
 tibus animi juxta ac corporis viribus,
 miser captivus calamitatum suarum fi-
 nem vel ipsa morte quærat, & falsa pari-
 ter ac vera passurus esse videatur: tum
 denique citatur ad iudices, rogaturque
 cum objurgatione qua demum causa
 rerum suarum non fatagat? Ut exinde
 veritatem eloquatur; plurimas deinde
 admonitiones adjungunt. Quibus ex-
 actis hac eadem vel sequenti audientia,
 dominus fiscus tanquam actor, exhibito
 supplici libello, proferri testimonia po-
 stulat. Legitur ergo quicquid adversus
 eum testes deposuerunt, nominibus ta-
 men eorum silentio tectis.

Cæterum scitu dignum est hoc loco, Vnus
 unum aliquem inquisitorum ministrum inqui-
 (quem patria lingua Alcaldum appel- fitorū
 lant) duorum Testium loco haberi. Qui mini-
 præsens oculatusque testis exstiterit, ster
 sufficit ut peragat reum quem detulit, pro
 quod est. duobus tes-
 tibus.

quod si vero auditione modo perceperit, ingens reo tormentorum & severioris quæstionis periculum imminet, nisi adversus illum ab ipso reo suscipi nequeat.

Solus
defen-
sionem
suam
parare
reus
debet.

Mone-
tur
conji-
cere
reus
quis
accu-
sator
fuerit.

Exacto deinde trium aut quatuor dierum spatio, jubetur adesse reus, ut sese purget ab iis quæ intentata ab actore, testiumque calculo comprobata sunt, cui etiam patronus eius adsistit. Defensionem autem nullo nisi Deo adiutore instituat oportet. Postquam jam omnia qua potuit, sedulitate diluere criminationes conatus est, advocati sui tandem auxilio utitur; qui coram dominis inquisitoribus captivo clienti suo suggerit, quæ potissimum testimonia illum oppressura videantur, deinde quinam adversus eum maximè constant articuli, postremo nihil aliud superesse aut remedium aut consilii, quam ut diligenter secum ipse reputet, coneturque conjicere, cujus præsertim opera ad miseriam hanc calamitatemque devenerit, ut si qua possit, replicando adversus eum excipiat. Hic vero caveat sibi oportet advocatus, ne quidquam ultra doceat clientem, nisi dominorum judicium indignationem velit incurrere: hortatur modo, ut pluribus diebus reputet cum animo suo, ac diligenter examinet, quibuscum sibi odia aut graviores inimicitia fuerint, posse enim contingere acerbitate animi, odioque adductum aliquem inimicorum suorum, hanc adversus eum accusationem instituisse; quod si dominis iudicibus probabili ratione liquere

possit, sufficere eam rem ut omnis generis homines à Testimonio ferendo arceat; monet ulterius, negari posse, abrogarique fidem testibus, si aut contradicant invicem; aut non omni ex parte consentiant, modo pluribus Testimoniis contrarium eorum quæ objecta sunt possit ostendere. Et hoc fere auxilium est quod clienti suo advocatus valet imperitari. Tum denuo in carcerem reus abducitur, admonitus primo ab Inquisitoribus, ut veritatem aperiat, tormentorum alioquin crudelitate questionumque severitia esse cogendum. Post paucos deinde dies coram iudicibus profert reus nomina eorum à quibus se delatum esse coniecit: si aberravit à vero persistit adversus eum accusatio, sin vero, tetigit rem, percunctatur ex eo advocatus, qua contra eum quæ modo nominavit exceptione uti possit, celato nihilominus num recte an perperam de adversario suo coniecerit: Audita deinde exceptione, nominatisque à reo testibus qua illam confirmet ac stabiliat, suscipit in sese curam advocatus conficiendæ interrogationis, num ad se perfecte purgandum possit ostendere, se Ecclesiasticis amicis, constitutionum ac ceremoniarum Romanæ Ecclesiæ sedulum observatorē existisse, sacramento confessionis repurgasse animi sordes, sacroque Christi corpore esse refectum, debitum sanctis honorem impertisse, coram crucibus ac vexillis aliisque similibus, cum publica processione circumferuntur, flexisse genu, nudatoque capite reverentiam exhibuisse, denique

Abrogatur
fides
testimoniis
quæ
invicem
non
consentiant.

Exceptio rei
contra
adversariū.

Signa
veri
Catholici.

ita universas vitæ suæ instituisse rationes, ut nulla in eum hæreseos suspicio cadere ullo modo possit. Hæc omnia si se firmaturum rationibus, sufficientique Testimonio probaturum esse pollicetur, novem dierum spatium indulgent iudices, quibus comparare possit ea quæ ad præstandam promissi fidem requiruntur. Hæc gratia purgandi sese & obiecta diluendi, non omnibus universe captivis indulgetur, iis modo quorum accusatio consentiente Testimoniorum fide roborata non est, quorum enim conformi testium fide vallata delatio, nullum purgandi sui eamq; repellendi tempus aut mora conceditur, permessa modo contra adversarium exceptione ut dictum est.

Non omnibus captivis conceditur gratia se purgandi.

Sententia pronuntiatio.

Qualificatio doctrinae seu dogmatis.

Concessa deinde quanta patribus visum est quiete, citatoq; rursus ad iudices reo, inquisitor eum in hunc modum alloquitur. Accepta jam esse Testimonia illorum quos ad purgationem suam nominaverat, proferat si quid habet ultra ad dilutionem eorum quæ obiecta sunt. Elocuto deinde pro constitutione causæ suæ reo, ipso concludente Dominus etiam fiscus concludit, patresque inquisitores cum consilio & assessoribus suis sententiam pronuntiant, hunc in modum: A Theologis monachis & Ecclesiasticis diligenti examinatione perpensum iri omnia quæ de fide doctrinaq; sua reus elocutus est, eaque secundum eorum ingenium ac eruditionem judicanda explicandaque esse. Hunc actum qualificationem doctrinae, vel dogmatum quæ reus sectatur demonstrationem appellant,

Quod

Quod si præcedenti purgatione reus satis superque docuerit, se nunquam Lutheranæ hæreseos labe non modo non infectum, sed ne affinem quidem fuisse, verum in omnibus Catholicæ Ecclesiæ dicto audientem filium, absolvitur & ab obiectis criminibus alienus esse iudicatur, aut saltem ut frequentius fieri assollet, lenitur aut aggravatur pro causæ diversitate sententia. Hanc tamē tanquam certam regulam consuetudinemque inviolatam observant, ut ne quemquam dimittant è manibus suis, nisi alias sese examinatum ab inquisitoribus luce clarius possit ostendere. Verum enim vero si in firma ac constanti eorum quæ sibi intentantur negatione persistat reus, ad severiora tormenta quæstionemque condemnatur.

Ducitur itaque ad locum tormentorum, tenebris plerumque horribilem & subterraneam specum, quo ubi per varia ostiola ventum est, confidentibus in cathedra inquisitore, provisore, & clerico sanguinis, faces & lumina accenduntur, ingressisque omnibus quorum necessaria huic actui præsentia, adest etiam tortor, pulla veste, linea ad terram usque, cinctaque ad lumbos toga, plane eorum in modum, qui ea nocte quæ sanctum diem Veneris præcedit, flagellis in terga sua sæviunt. Confidentibus jam dominis, monetur iterum ut sponte fateatur, alioquin sibi imputet si rupto crure, brachio aut alio membro, vitam etiam in tormentis amittat. Stantem itaque hoc modo veste detracta nudari jubent, tene-

Tor-
mentia
& quæ
stiones.

Invere-
eunda
virginū
denū-
datio.

teneras etiam aliquando, & plenissimas
verecundia ac pudore virgunculas, tectis
tantum brevi linteo pudendis; tum ocu-
lorum nictu, quibus miserum tormentis
afficiat, tortori significant. Religatis post
tergum manibus uterque pollex tenui
fune conjungitur, utraque deinde corda
magna ac tenuis quibus manus ac polli-
ces colligati sunt, per trochleam cum
rudente transmissa, firmatur, alligatisque
compedibus ac pondere viginti quinque
librarum in altum attollitur, tum demit-
titur iterum ut duplicetur affixum cruri-
bus pondus, additis minis non ante à
tormentis cessaturos, donec aut exhalet
animam, aut objecta fateatur.

Quæ-
stionū
acerbi-
tas.

Contu-
melia
in reū.

Tertia dein vice addito pondere quā-
vis pæne exspirantem attolli jubent, ad-
jicientes tormentis graves injurias con-
tumeliasque, quibus eum duræ cervicis,
obstinatiq; animi hæreticum appellant.

Quæ-
stionū
diutur-
nitas.

Si solvi petat patiens, indicans se fa-
teri velle, non modo confessione sua
non liberatur, sed ad vehementius tor-
quendum eos impellit. A nona ante me-
ridiem hora, usque ad duodecimam aut
primam fere in quæstione perdurant;
tum discedentes hisce verbis patientem,
toto corpore laceratum atq; convulsam
consolantur. Sufficit modo, delibera te-
cum ipse quid fateri velis, alioqui certo
scias exigua esse quæ tuleris hætenus,
comparatione eorum quibus ad extre-
mum usque spiritum te cruciandum esse
ne dubites. Tum illis discedentibus,
carnifex miseri hominis juncturas &
membra conjungit; non minori cruciatu

ac dolore quam solverat : deinde vestibus suis tectus ducitur aut verius raptatur ad carcerem.

Quem vero ulterius tormentis quæstionisque subjiciendum judicant, tertio die cum acerbissimus est membrorum dolor, vocatur ad audientiam; ubi rursus nisi hæresim suam, sociosque quibuscum de ea egerit fateatur, nova tormenta cruciatuque & minantur & inferunt, sed severiora plerumque : femora enim & tibias tenuibus quidem sed duris ac fortibus cordis circumligant, quas imposito inter genu utrumque ligno magis magisque constringunt, donec carne patientis absconsæ incredibilem ei dolorem incutiant; alio deinde quæstionis genere utuntur.

Ligneum scamnum est canalis instar Novum tormenti genus. concavum, ut hominem in dorso suo jacentem capere possit, circa medium, rotundum baculum transfixum habet, cui impositus hominis dorsus, canalem seu ligni concavitatem non sentit; pedes vero ejus capite sublimius eminent. Sic prostrato patiente, brachiorum tibiærumque ossa duris sed tenuibus cordis aut fidibus circumligantur, quæ intortæ similiter, perrupta carne ad ossa penetrant, donec spectantium oculos effugiant. Præterea tortor tenui lino os ac nares sic misere jacentis rei obturat, ut spiritum per eas prohibeatur emittere, Aliud dum interim aqua in os per tenue illud linteum certa mensura, à judicibus constituta immittitur.

Si patribus ulterius in tormentis procedere

Ingens
tormentum
acer-
bitas.

cedere visum fuerit, post unum alterum-
ve mensem, acrius aut remissius quæ-
stiones adhibentur. Videlicet allato
igne, jubent plantas patientis larido in-
unctas ante eum torreretur. Deniq; iexcen-
tis aliis quæstionum generibus ex capti-
vis, ea quæ desiderant elicere conantur.

Mitti-
tur
pridie
ad mo-
rituros
confes-
sarius.

Dies præparationis recte in Pascha in-
cidit. Pridie diei ostensionis, inclinata
jam luce, Domini inquisitores viros om-
nes in duo maxima carceris conclavia
congregari jubent, fæminasque separa-
tim, discriminis quidem vitæ suæ exper-
tes, postera tamen die omnium hominū
ludibrio exemploque exhibendos, ut
pœnitentiam à iudicibus injungendam
accipiant. Illi vero utriusque sexus, quos
crudelior sententia cogit ad capitale sup-
plicium, ad sola cubicula divisi abdu-
cuntur, quos nona aut decima noctis
hora, suis quosque monachus accedit
qui tristem adferat nuncium eorumque
confessiones excipiat.

Signū
in re-
forma-
ta reli-
gione
perti-
naciū.

Sequenti vero die ubi primum illuxit,
ad solemne sacrificium familiares, id est
accensi seu famuli inquisitorum undiq;
accurrunt, ut quisq; officio suo rite fun-
gatur, adornant eos qui spectaculo futu-
ri sunt. Si quis ingenti animo atque
constantia in fide ac religione sua per-
stiterit, ad ipsum usque rogam, flava to-
gula indutus incedit, tetrus diabolorum
imaginibus depicta, capiti instar tiaræ
pileus ex papyro imminet, expressa in eo
hominis effigie, quem in ardenti flamma
constitutum, undiq; fomenta rogo ma-
teriamq; adhibentes diaboli excruciant.

Hoc ornatu patiens ad excelsum primo ut ab omnibus conspici possit tabulatum, indeque ad ignem accedit; domini interim Inquisitores ingentem erga captivos misericordiam clementiamque præ se ferre nituntur.

Hæc ostensionis aut sacrificii dies, in- Pompa ac comitatus ad supplicia euntium.
 genti pompa comitatuque celebratur. Præcedunt scholares universi, deinde rei seu pœnitentes, ordine ita à se mutuo separati, ut ii quos minima manet pœna, proxime studiosos insequantur, gestantes plerumque manibus non ardentibus candelas, circundatis collo funibus, frenato ore, cartaceis galeris, ad peccatorum suorum ostensionem. Post pœnitentes succedunt ii qui flavis, uti commemoratum est, togulis induti sunt, postremo sequitur igni & sacrificio destinatum agmen. Quisque patientium inter binos armatos incedit, quibus propinqua jam mortis hora bini monachi adjunguntur. Post captivos senatus urbis ingreditur, comitante nobilitate ac magistratibus, deinde Ecclesiastici. Postremo inquisitores eo ordine ut inter ipsos ac præcedentes spatium intersit, in quo inquisitionis fiscus solus incedit, ante expansum sanguinis vexillum, id est damascenum rubei coloris auro argentoque laboratum internitentibus gemmis. Hinc Sanguinis vexillum.
 inde Pontificis, Regisque Ferdinandi insignia, aureisque litteris acu picta nomina præferens: hi enim primi inquisitionis auctores, quam hic invenit, ille iudicio suo & auctoritate sancivit. Exiguo intervallo domini inquisitores, denique
 uni-

universi populi agmen incedit. Hoc in primis statu atque ordine ad excelsum Theatrum ducuntur rei, cui domini inquisitores oppositi sedent.

Laudatur pro concione inquisito & hæresis damnatur.

Preces Clericorum.

Confidentibus universis, orator aliquis sanctū hoc officium pro concione commendat, invehiturq; quanta potest acerbitate in hæreses, eosque qui Catholica religione deserta iis infici animum suum patiuntur. Peracta concione pœnitentibus ordine sententia sua pronunciatur: tum fusis aliquot à præcipuo Inquisitorum orationibus, universi sacerdotes, monachi, ac clerici, pariter quinquagesimum primum Psalmum, *Misere mei Deus &c.* ordiuntur.

Exigitur iusjurandū à populo.

Ecclesiasticorum degradatio.

Præterea ab omni populo qui spectaculo præsens adsistit, solenne sacramentum exigunt, sese in Catholica religione Romanæq; ecclesiæ obedientia perpetuo vitam acturos, eamque à se omnibus in rebus, fuso etiā si opus sit vita ac sanguine defensum ire, idē quoq; sacro officio impensuros; ad cuius rei majorem fidem ac certitudinē se invicē testes appellant.

Quod si inter pœnitentes ecclesiasticæ personæ sint, degradantur. Primo ac si ad missam celebrandam accincti essent induuntur, spolianturque rursus e vestigio sacro habitu, deinde manus, labia & corona capitis, vitri fragmento aut acuto cultello radunt, ut ablatum hac abrasione quo prius uncti erant oleum ostendant, idque in conspectu & ingenti circumstantiū corona qui peregrinas hæc ceremonias insuetamque actionem intuentes, ingenti stupore juxta ac trepidatione

TIONE

tione percelluntur. Qui vero capitis damnati non sunt, verbis modo profanantur, id est, suspenduntur ab officio aut statu; donec pontifici visum fuerit. Lecta jam sententia, degradatisque aut profanatis aliquibus, damnati capitis seculari potestati traduntur ducunturque ad supplicii locum. Accidit non raro, ut fune strangulantes, spiritum intercludant religatis ad palum, vociferenturque ad populum eos in extremo vitæ articulo ingenti peccatorum contritione ad Romanam ecclesiã esse conversos, eoque ardentis ignis non sensisse incendium.

Alii quorum capitale supplicium crimina non merebantur, reducuntur ad carcerem, ut sequenti die per plateas ac vicus virgis cæsi rapiantur, quorum plerisque triemes carceresve perpetui excipiunt. Diutius proposito hæsimus in hac materia; verum quandoquidem inquisitionis terror præcipua miseriarum calamitatumq; Belgicæ origo existit, operæ pretium mihi fecisse videor, quod, paulo fusius communẽ tum Catholicorũ tum reformatorum formidinem explicarim.

Exstincto Romæ, Anno 1559, mense Augusto, Paulo quarto pontifice, ex domino Caraffarum oriundo, plurimisque ejus morte gaudentibus, ipsis præsertim Romanis, tum ob bellorũ exactio numq; quibus populum gravabat multitudinem, tum vero etiam propter eam quam adversus omnes bonos (sub religionis prætextu) persecutionem instituerat. Civives & incolæ urbis, publica vi, in domum inquisitionis irrumperentes, eam igni succen-

Pro-
fanatio
Eccle-
siasti-
corum.

Ad tri-
emes
& car-
ceres
perpe-
tuos
dam-
nan-
tur.

Pauli
quarti
Ponti-
ficis
mors.

Civi-
um in
domũ
inqui-
sitionis
irrup-
tio.

Statua
Ponti-
ficis in
Tyberim
proji-
ctur.

cenderunt, liberatis captivis, vulnerato supremo inquisitorum & complicibus eius sociisque fugatis: Statuam præterea imaginemque pontificis in Capitolio erectam terræ allidentes in Tyberim proiecerunt. Quo eodem incendio claustrum Minervæ conflagrasset, eo quod faverent inquisitoribus, nisi Marcus Antonius Columna, & Iulius Cæsarinus, eximia autoritatis viri populi furorem verborum suorum suavitate sedassent.

Rex
festum
aurei
velleris
celebrat.

Tertio Kalendas Augusti, quatuorque insequentibus diebus, Regia Maestas in urbe Gandavo festum aurei velleris ingenti magnificentia celebravit, eodemque vellere impertivit Galliarum Regem, Carolum principem Hispaniarum, Archiducem Austriarum Carolum, Ducem Arcaconium, Ducem Naieranum, Mantuanum, Urbinateque Duces, Salmonæ Principem, Marcum Antonium Columnam, Marchionem de Renty, Comitem de Ligny, Comitem Hoogstratensem, Ducem Arschotanium, & Dominum de Montigny, sicuti antea anno 1556, idem aurei velleris festum Bruxellæ ipso sancti Andreae celebrans, eodem donarat illos, qui sequuntur: Emanuele Philibertum Sabaudiarum ducem Belgicarum provinciarum gubernatorem, Principem Auriacum, Comitem Egmondanum, Comitem de Horn, Dominum Lalain, Dominum de Molenbais, Dominum de Glayson, & Dominum de Barlaimont.

Parat
disces-
sum in
Hispaniam
Rex,

Peracta hac solemnitate, Rex ea quæ ad Hispanicam profectioem opus erant summa diligentia parari iussit, propterea quod

quod ingenti tumultu ac seditione turbata omnia, præsentiam eius exposcebant. Augebatur in dies occultis incrementis nova ac Lutherana religio, non obstante inquisitionis severitate ac diligentia, adeo ut ex nobilitate quam plurimi ac præcipui etiam viri eam sectari putarentur. Verum priusquam de discessu eius referamus, de fidei ac religionis in Belgica statu dicemus.

Motus
in Hi-
spania
& in-
cremen-
tum
Luthe-
ranæ
religi-
onis

Aversi erant non parum subditorum, & patriæ incolarum animi, tum commemoratis jam causis, tum Hispanicæ inquisitionis terrore perculsi. Quamquam autem non pauci in hisce partibus reformatæ religioni adhærescerent, vix tamen millesimæ Catholicorum parti numerus eorum respondebat: verum æquè invisa utrisque inquisitio. Dolebant tantam indies multitudinem causa religionis occumbere: murmurabant itaque optabantque crudelia edicta revocari. Verum quia augebatur quotidie invalescebatque crudelitas, indelebilis pectoribus eorum aversio odiumque exarsit, cui incendio fomentum adjecit causa quæ sequitur. Quoniam Regia Maiestas post Belgicarum provinciarum susceptionem quatuor circiter annos in iisdem commoratus fuerat, qui cum Maiestate sua, ad corporis ejus custodiã, una Hispani descenderant, in provinciis remanserunt hinc inde in limitibus, quæ ad Franciam vergunt, nomine Regis in præsidio relictis, ejusque sustentati stipendiis, horum ad quatuor millia numerus ascendebat, qui etsi populo regionis il-

Catho-
licis
æque
& re-
forma-
tis in-
visa
inqui-
sitio.

Reli-
quun-
tur in
Belgica
qua-
tuor
Hispa-
norum
millia.

Hispani in Belgica jactabundi officia ac dignitates ambiunt.

Suadetur Regi ut Hispanis Belgicam impleat.

Seditio, Belgarum, Hispanorum militum praesidia recusantium.

lius jam tum graves essent, quia tamen regis in Hispaniam ut comitarentur iter exspectare credebantur, ante discessum Regis eos quietè passi sunt. Postquã tum primũ animadversum est, illos cum du-
cibus suis relinqui in Belgica, ut eis fortissima quæque patriæ munimenta traderentur, abrogata in posterum incolis fide, diversiq; Hispanorum jactabundi, varias earundem provinciarum dignitates, munera, officiaque ambirent; vulgi præterea sermone spargeretur, ab Hispanicis consiliariis inductum regem, ut confestim à profectioe sua, alia octo Hispanorũ millia in Belgicam mitteret, additis viginti millibus V Valonum, consuetisq; Belgarum agminibus; ut eorum præsidio non modo finitimos populos coercere, ditionique suæ subicere, verum etiam Hispanicam inquisitionem invehere, & subditos quibuscunque visum esset modis vexare posset.

Hinc ingens murmur & seditio exorta, non inter communẽ modo vulgum, sed status etiam, consilia magistratusque patriæ, quibus sese principes & nobilitas adiunxerant, existimantes quo provinciis obstricti erant à se violatum iri sacramentum, si ea paterentur quæ adeo apertè cum patrio more privilegiisque pugnarent. Quæ jura ac privilegia ex principum suorum pactis, vel libera voluntate ac concessione acceperant, & quorum inviolatam conservationem initio gubernationis sanctè principes jureiurando promittebant, quod etiam Rex Philippus ipse præstiterat.

Ut vero quibusnam privilegiis, quaque libertate Belgia fruatur aperiam, à proposito nostro non videtur alienum pauca hic de iis inferere. Brabantia in primis sex eximiis privilegiis à principibus suis honorata est, præter alia in quibus reliquæ etiam provinciæ participare contendunt.

Iura
ac pri-
vilegia
Braban-
tiæ.

Primum est: ut patria princeps Ecclesiasticum statum, ultra constitutam à majoribus suis, usque comprobatam rationem ne extollat, nisi duorum aliorum statuum, nobilitatis nempe civitatumque consensu.

II. Ut non liceat principi quenquam subditorum suorum aut in ditione sua commorantium, civili vel criminali modo persequi, nisi consuetæ, liberæ, publicæ justitiæ, patriæque jure, ubi excusare se reus advocatorum opera defendere valeat.

III. Ne vectigalia aut exactiones subditis suis imponat sine statuum patriæ consensione.

IV. Peregrinos aut alienigenas ad nullum in Brabantia publicum munus possit evehere, exigua tantum exceptione: videlicet ei in aula inter consiliarios, binos (eiusdem tamen linguæ) exteros collocare permittitur. potest etiã qui in Brabantia natus non sit, modo aliquo tempore liberum in ea dominium possederit ad præsidis in eadem aula dignitatem ascendere.

Pere-
grini in
Belgia,
à pu-
blicis
mune-
ribus
arcentur.

V. Cum princeps convocat statum, ut quidquam ab iis, sive pecuniam, auxilium, aut aliud quidvis, exigat, Brabantia aliarumque provinciarum ordines extra provinciam suam proficisci aut quicquam extra eam existens concludere non obligantur.

VI. Quod si privilegia eorum princeps aut

Quibus casibus Belgæ a sacramento principi facto absolvantur, vi aut alia ratione convellere tentet, eo ipso Brabantii præmissis protestationibus absolvuntur à sacramento, & tanquam vere liberis ac absolutis, rebus suis prout sibi visum fuerit consulere permittitur.

Plurimæ aliarum Belgicæ provinciarum, hæc sibi privilegia quoque vendicant, ut quæ inito cum Maximiliano Romanorum Rege anno 1488, decimo sexto Maii, pacto, concessa sint, ut patet ex vigesimoquarto eiusdem tractatus articulo, aliisque quæ postmodum inter provincias convenerunt.

Ordines oblato regi supplicis libello petunt discessum militum Hispanorum ex Belgio.

Granvellani Cardinalis consilia.

VERUM ut ad propositum redeamus, congregatis Gandavi generalibus Belgicæ Ordinibus, consensuro jam navem Regi, oblato supplicis libello ostenderunt, è re patriæ minime futurum, si ea quæ diximus quatuor Hispanorum millia in limitibus permanerent, obsecrantes Maiestatem suam, ut vel eos secum abducere, vel mittere in Hispaniam velit. Quamquam autem displiceret Regi hæc eorum oratio, ut quæ Cardinalis Granvellani consilia everteret, quæ Regi dederat, non posse easdem provincias à Maiestate sua retineri, absque ingenti Hispanorum multitudine ac præsidio, quibus patriam violenter invaderet & pro libitu voluntateque sua gubernaret, absolutus primum à Pontifice sacramento quo obstrictus Ordinibus erat, addiderat præterea eo nunquam perveniri posse, nisi sublatis è medio quatuor aut quinque præcipuis provinciarum capitibus.

bus. Nihilominus Rex cernens generalium Ordinum in sua libertate constantiam, constantiaque libertatem, nec suo se jure, privilegiisque privari passuros, intelligens præterea extremum alioquin provinciis suis exitium stragemque imminere, petitioni eorum concessit: paruit tamen omnibus quanto postea tempore permanferint Hispani, quibus infidiis, qua subtilitate ac diligentia, eos in Belgia retinere tentaverit Rex, quibus provinciæ, occasione eorum exactionibus onerata, & in discessu illorum sumptibus gravata sint: Ex quibus sane diversam omnino Regis intentionem voluntatemque fuisse, nec, nisi eorum opera in limitibus adversus turcas à quibus ingenti clade affectus fuerat, Rex indignisset, tam facile revocaturum fuisse constat. Hinc vehemens illa populi alienatio, averfioque animorum, ut vel solum inquisitionis, edictorumque nomen horrerent, quæ plusquam quinquaginta hominum millibus, miserabilis ac calamitosæ causa mortis exstiterant. Nonnulli existimabant ex hoc primum fomite Regiæ maiestatis hispanicæ consilii in Belgas odium exarsisse.

Rex
concedit
petitioni
ordinum
belgicæ.

Neque vero id abhorrens à veritate videri potest, cum enim aurei quoque velleris domini ac proceres, supplici ordinum libello subscripsissent, accidit ut primarius quidam ex consilio Regis Hispanus, certo die post meridiem comitis Egmondani aulam Gandavi ingressus sit, cum quo ei familiarior usus arctioris-

Odium
Regis
adversus
aurei
velleris
equites
qui sup-
plici
libello
subscri-
pserat

que amicitia vincula intercedebant Hic ut primum ingressus Egmondanum comitem Principem Auriacum, aliosque comites & Belgicos proceres invenit ludo latrunculorum intentos. Vobis vero inquit ludere vacat? petentibus illis quidni vacaret? ad eone rerum vestrarum satagitis, inquit, conscii supplicis libelli quem Regi obtulistis: varioque deinde sermone ultro citroque habito, discessit. Princeps Auriacus, cuius animum dicta penetrarant, haud temere ea ab Hispano prolata esse contendebat, verum Egmondanus Comes ea contempserat, nisi prudentior Auriacus, tantum persuasione sua apud circumstantes effecisset, ut communi omnium consilio ad Hispanum mitteretur Egmondanus, qui pro eo quod cum ipso habebat amicitia jure quid sibi voluisset exquireret, à quo accepit eo die in consilio Regis de omnium qui supplici libello subscripserant nece esse conclusum, exinde quidquid ex Hispania venit apud aurei velleris dominos suspicione non caruit.

Atrox
consti-
ratio
facta
in con-
silio
regis.

G V B E R N A T I O
M A R G A R E T Æ
A V S T R I A C Æ ,

Principis Parmensis.

Præcipuus illius consiliarius erat
versutus ille Antonius Perenoꝝ
Cardinalis Granvellanus.

Non ita multo tempore ante
suum ex Belgica in Hispaniam
discessum, Rex Margaretam
Austriacam Ducem Parmen-
sem sororem suam accitam
ex Italia, Belgicæ quidem universim, Bra-
bantiaꝝ vero imprimis cum summa pote-
state præfecit, loco Emanuelis Philiberti
Sabaudiaꝝ ducis, quem composita cum
Gallis pax restituerat in patriam, iussis
ei tanquam ipsi Regiæ Majestati obedire
omnibus patriæ ac provinciarum ordi-
nibus.

Gaveronsem insuper Principem Co-
mitem Egmondanum, &c. Flandriaꝝ
Artesiaꝝque præposuit. Principi Auriaco
cessit Hollandia, Zelandia diœcesisque
Trajectensis. Comes de Megen Gel-
driaꝝ ac Zutphania. Comes Arenber-
gensis Frisiaꝝ, Groeninga Transisulania-
que præpositi. Marchioni Bergensi Han-
nonia, Domino de Montigny Torna-
cum, ditioque illius; aliis præterea alia

Rex
varios
guber-
natores
pro-
vinciis
præsi-
cit.

cesserunt, adjunctis annuis redditibus ac stipendiis.

Disces-
sus re-
gis ex
Belgio
in Hi-
spania.

Post hæc Regia Maiestas Gandavo Vlissingam in Zelandia profectus, inde ingenti classe ex Belgica Hispaniam versus flexit iter, adeo propitio secundoque ventorum flatu usus, ut decimaquarta die, octavo videlicet Septembris Laredi in Biscaia portum feliciter invehctus sit.

Com-
burun-
tur in
Hispa-
nia re-
forma-
ti.

Vigesimo quarto ejusdem, Hispali (id nobile in Hispania emporium est) innumeram hominum utriusque sexus ob religionem captivorum multitudinem publico tristisque spectaculo flammis absumpsit, inter quos non pauci eximia dignitatis ac ordinis, unus in primis Iohannes Pontius Lugduni in Gallia ortus, comitis de Baglena filius. Octobri sequenti Vallisoleti in suo aulaeque suae conspectu non pauciores, inter quos plurimos equites Nobilesque viros, haud sine ingenti circumstantium terrore ignibus addixit. Exiguo post Regis ex Belgia profectionem exacto tempore emerfit in lucem, sparsumque est in vulgus, quicquid ante discessum Rex cum suis de religione tractaverat, & primo quidem de seculari Magistratu ac iudicibus, & quoniam nulla persecutionis acerbitas crescentem hæresim extirpare potuerat hætenus, composita missaque sunt nomine Regis in Augusto, Anno 1559. tam severa mandata, litteræ & instructiones, ad omnia consilia, Magistratus ac iudices patriæ, ut plurimi quos in neutram partem animi affectus rapiebat, eorum & mirarentur severitatem

Severa
Regis
edicta.

& cru-

& crudelitatem horrerent. Quod autem ad Ecclesiasticos, postquam experientia constiterat quicquid subtilitatis ac infidiarum à quadraginta jam annis excogitatum fuerat, nunquam efficere valuisse ut evellendæ penitus hæresi inquisitio floreret, novo commento alia via, sine nomine inquisitionis inquisitionem populo antequam adverteret secretis occultisque mediis ac rationibus invehere tentarunt.

Et ad hunc finem Cardinalis Granvellanus subtilium quorundam factorumque ad deceptionem articulorum auctor exstitit, quæ cum ipsius inquisitionis & naturam haberent, & effecta producerent, carebant tamen nomine eius, unde illa perfacile nullo negotio à se invecum iri speraverat. Quorum hic exemplar exhibemus, quod Tubingæ anno 1568, apud Vdalricum Morhart impressum erat.

Titulus erat, Copia certorum tredecim articulorum, hoc titulo, Hispanorum de præsentis Belgicæ statu iudicium, fictum seu compositum per Cardinalem Granvellanum, ut eo loco inquisitionis utatur, ad vindictam inimicorum suorum, parvi æstimans, hosce articulos magis quam unquam inquisitio cum libertate patriæ privilegiisque pugnare, quæ de causa tot modo ruinis Belgia miserisque jactatur.

Cardi-
nalis
Gran-
vellanæ
com-
mentæ

Certæ sententiæ ac demonstratio-
nes pro Regia Majestate ad cer-
titudinem status, ac beneficii
ejus, & generali patriæ sa-
lute.

I. Articulus.

ET primo, Vt Majestas sua redactis in for-
mam Regni provinciis, earum se Regem
coronari jubeat, addito titulo quo Belgicæ
seu inferioris Germaniæ Regnum appellet. Me-
tropolim siue locum aula statuens urbem Bru-
xellensem, ut Lutetia in Gallia, in Anglia
Londinum.

II. Articulus. Vt Majestas sua gene-
ralem aliquem politicumque Magistratum
universo regno præficiat, cui quies & conser-
vatio Catholica nostræ religionis incumbat:
ut autem prædictus ille Magistratus fideliter
constitutus sit, totius populi, omniumque
regni statuum provinciarumque consensu, ne
tamen ullo modo inquisitionis nomine appet-
letur, propterea quod hæc licet honesta sancta-
que sit, summo à Belgis odio ac horrore fugia-
tur.

III. Articulus. Vt Rex certum Episc-
oporum eximia integritate vitæ ac eruditione
fulgentium numerum seligat, qui suis quique
locis perpetuo resideant, quia nihil magis
communem vulgum ad seditionem ac tumul-
tus impellit, quam æduli pastoris absentia, ut
ex iis quas hætenus passi sumus calamitati-
bus liquido appareat.

IV. *Articulus.* Vt in omnibus prædicti regni sui locis ac civitatibus Rex abroget formam illius, quod amplum consilium appellant, cum satis superque constet ejus consilii motus ac inconstantiam, omnium populi tumultuum ac factionum fontem existisse, idque præcipue in urbibus, Antverpia, Amstelredamo, Valencenis, quorum eousque crevit audacia, ac temeritas, ut suo se Regi legem imposituros arbitrarentur.

V. *Articulus.* Vt in omnibus hujus regni Urbibus ac locis constituatur à Rege innocentia juxta prudentiaque eximius vir, qui capitaneus seu vicarius Regis appelletur, & ex vimuneris sui liberè universis consiliis ac congregationibus urbis illius aut loci cui præsidet adesse possit, ut præsentia ejus prohibiti nihil unquam Regia Majestati adversum pronunciare aut statuere audeant.

VI. *Articulus.* Vt Majestas sua in quibusdam aptis locis, à quibus timeri possit, arces ac munimenta erigat, valido tormentorum ac militum præsidio instructas, ut ea ratione & futuram prohibeat, & præteritam castiget audaciam: nihil enim adeo effera compescit plebem, docetque principis voluntati ac imperio colla subjicere, quam si omnem eis armorum usum atque conspectum abstulerit.

VII. *Articulus.* Proinde Rex arma, tormenta, & quicquid ad belli usum pertinet, aufferi prædicti regni populis (exceptis modo iis qui in limitibus versantur) & in arcibus, ac munimentis accurate custodiri mandet, ut si qua necessitas postularit; ea apte ex Regis voluntate dispensari valeant: nihil enim magis fastidiosum vulgus, quam Regem ac dominum omni armorum genere probe instructum verentur.

Belli
armo-
rumq;
usus
Belgis
aufferē-
dus.

tur. Caterum natura comparatum est, egentes opum, divitesque armis, rerum novarum avidos esse, & optare presentis status mutationem, quam opulenti contra armorumque inopes vehementer abhorreant.

Arma-
menta-
rium
regni.

Terna
Regis
ex hu-
jus cō-
fili ef-
fectu
securu-
sa se-
curi-
tas.

VIII. *Articulus.* Ut Regia Majestas armamentarium ad eorum quæ Venetiis, Constantinopoli, Olyssipona, & Parisiis visuntur, extruere & edificariq; curet, eodem quo illa jam dictis Regnis, huic etiam futurum auxilio. Hoc autem armamentarium in urbe Mechliniensi statuatur, ut quæ in Regni centro sita & tam mari quam terra dulcibusque aquis percommoda facillimam efficiat armorum ad quavis loca in necessitate distributionem. Locus autem adificationi deligatur, is, ubi jam vestalium quas Beginas vocant aula visitur, quo in loco exiguis sumptibus, totius Christiani orbis fortissimam validissimamque munitionem erigere aquarum paludiumque opportunitate perfacile est. Hac autem trium inprimis rerum certum Regem efficient: Primo quidem fortissimi ac insuperabilis in regni sui centro munimenti; deinde vero de copia armorum, quibus quadraginta vel quinquaginta millium hominum exercitum instruere armareque valeat; postremo etiam de subditorum suorum quiete: nihil enim esse quod timeat, moturos arma quibus abstulerit: Caterum experientia constat insitum esse à natura Belgis, ut nitidam domi suppellectilem, magis quam fulgentia in castris arma desiderent.

Nec obstabit Beginarum numerus, qui in alias urbes aut domos commodè dispensari potest.

IX. *Articulus.* Ut Rex triginta omnis generis navium classem instruat, quæ tam pacis quam

quam belli tempore à Mercatoribus sustente-
 tur, aliorum principum exemplo, qui suas
 hoc modo ditiones & regna ad occidentum in pri-
 mis mare defendunt ac tuentur. Neque vero
 huic rei quidquam aliud, hoc regno opportu-
 nius, idq; negotiationum ac mercatorum copia,
 qua nulli in orbe loco cedit hac patria. Au-
 sim enim affirmare, & Magistra rerum do-
 cuit experientia, quas abhinc septem annos
 Regia Majestatis subditi, Anglorum pirata-
 rum prædationibus ac rapinis, merces opeſque
 amiserunt, ad diuturnam clasſis illius susten-
 tationem satis abundeque futuras fuisse, cu-
 jus auxilio vel ipsum Angliæ regnum acqui-
 ri posse spes esset, ubi jam ne minima quidem
 recuperandorum bonorum appareat: Præterea
 quantumlibet terra valeat Rex, si mari de-
 ficiat, potens appellari nequit, nec subiectos sibi
 populos à piratarum injuria incursioneque de-
 fendere. Accedit quod vicinorum contemptui,
 bonorumque jactura erunt obnoxii, quam
 unam subinde mari graviores patientur,
 quam ut toto vitæ suæ tempore, acquirere ter-
 ra possint.

Classis
 com. a.
 randa
 ad Bel-
 gicæ
 custo-
 diam.

X. *Articulus.* Ut Regia Majestas arces
 munitionesque suas, quas in medio regni exstru-
 cturus est, Hispano ac peregrino milite impleat,
 ut Italis, Burgundionibus, & Germanis. con-
 stat enim qui in regis præſidiis peregrini sunt,
 longè incolis fidelitate præſtare, hujus vero
 patriæ populi, magis ad commoditates suas
 quam ad bella propendent.

Hispa-
 ni ac
 pere-
 grini
 milites
 arcibus
 ac mu-
 nitio-
 nibus
 impo-
 nantur.

XI. *Articulus.* Ut per universum hoc re-
 gnum visitari jura ac privilegia, renovarique
 rex jubeat, statuaturque & publicari curet, ut
 eadem magistratum, privilegiorum, Reli-
 gionis & ceremoniarum forma, idem quoque

Privi-
 legiorum
 aboli-
 tio.

Omnium
confor-
mitas
rerum
causa
mutuæ
con-
sensio-
nis.

*mensura, ponderum monetaque modus observe-
tur ab omnibus, eo quod fere in regnis, ex ha-
rums conformitate rerum, oriatur mutua quo-
que animorum voluntatumque consensio, cum
obedientia erga Regiam Majestatem, & vera
tranquillitate conjuncta.*

Belgica
com-
merciis
florens.

XII. *Articulus. Ut Regia Majestas jura
libertatesque nonnullas communi negotiationi
quam maxime opportunas omnibus huius re-
gni provinciis ac civitatibus largiatur, & con-
firmet: quia revera experimur, universa nobi-
litas totiusque regni fortunas præsertim ex
negotiatione pendere, qua, tum ob natura-
lem situm commoditatemque loci, tum ob po-
puli jura ac libertatem terra marique nego-
tiandi, imprimis floret hæc patria omnium
nationum gentiumque commercio.*

Magis
deceat
princi-
pem
cle-
mentia
quam
severi-
tas.

*Ut Majestas sua generali ac publica re-
missione, stultitiam, ignorantiam, tumultus,
seditionesque populi sepeliat, revocetque eos
qui ob illas causas patriæ solo relicto ad exteras
nationes profugerunt: mediocri tamen auctores
ac capita factionum punitione castiget: deceat
enim convenitque Regia potestati clementia, ut
Julius Cæsar confirmat, inquiens; fortitudi-
nem potentiamque Principis, plus in amica
peccatorum populi sui remissione, quam seve-
ra castigatione consistere. Nihil enim pulchrius
est gubernatori ac Principi, quantus demum sit,
quam ut virtutis, opumque suarum edat spe-
cimen, & postquam vi subiecerit, clementia
ac bonitate conservet. Itaque concludo, nihil in
Principe pulchrius, nihil excellentius excogitari
posse quam misericordiam, cum justitia &
veritate conjunctam.*

Persequente hoc prætextu & modo,
nego-

negotia Belgicæ prædicto Cardinale Granvellano, quorundam suorum Hispanicam inquisitionem in has Provincias omnino inducere volentum ope auxilioque adiuto, concluderunt in consilio suo ad Paulum quartum Pontificem mittere doctorem quendam Lovaniensem Franciscum Sonnum, qui suscepta summa animi voluntate provincia, ut Romam pervenit, prout sibi commissum erat descriptam Belgicæ magnitudinem exhibuit, adiungens quantum exiguo tempore populi divitiarumque copia potentiaque excrevisset. Ingentes præterea Prælatorum & Episcoporum patriæ divitias retulit, questus, minime sufficienti cura laborari, ut invalescenti plurimumque jam auctæ hæresi resistatur, extremum in sanctitatis suæ providentia ac paterna cura esse remedium: Videat itaque, ne quod gravius Ecclesia detrimentum accipiat: breviter tanta sedulitate tamque prospero eventu iuncta sibi legatione functus est, ut id quod à Pontifice de divisione nimirum Episcopatum novorumque Episcoporum institutione postulabat impetrarit, ut patet ex bullis Pontificū, Pauli quarti decimo nono Maii anno 1559. & Pii quarti octavo Martii anno 1560. datis. Concluserunt itaque de Episcopatum separatione, quatuorque prioribus Cameracensi, Atrebatensi, Tornacensi, Vl-

Cardi-
nalis
cum
suis le-
gatum
ad Pō-
tificem
mittit.

Divisio
Episco-
patuū
in Bel-
gica.

autem

autem maxime in modum facta divisio.

Primo Archiepiscopatus Colonienſis, Episcopatum Ultraieſtinum abſtulerunt; tum quod nimium extenderetur Archiepiscopatus, tum etiam quod pronuntiata Coloniae lingua vulgari iudicia, à multis ſubditorum non intelligerentur; denique quia ab Archiepiscopo Colonienſi jam pridem debita populi viſitatio facta non fuerat. Eundem etiam Ultraieſtinum Episcopatum in Archiepiscopatum commutarunt, ſubiectis ei de novo quinque aliis Episcopatibus, videlicet Daventrienſi in Tranſiſulania, Harlemenſi in Hollandia, Leovardienſi in Friſia, Middelburgenſi in Zelandia, Episcopatu Groeningano, in patria Groeningenſi. deinde Cameracenſem quoque ad Archiepiscopatum extulerunt, Remenſi prius in Gallia Archiepiscopatus ſubiectum: ſub hoc quatuor alios itatuerunt; nempe in Artesia Atrebatenſem, & ſancti Audomari, Episcopatus; in Tornacenſi patria Episcopatum Tornacenſem, in Comitatu Namurcenſi Namurcenſem. Denique ex Mechlinienſi Episcopatu Archiepiscopatum ſtatuerunt, ſex ei ſubiecerunt Episcopatus; nimirum in Brabantia Antverpianum & Silvæducenſem, in Geldria Ruremundanum, in Flandria Gandavenſem, Brugenſem, & Ipreſem, Episcopatus, ſtatutumque ut Archiepiscopatum ſupremus Mechlinienſis eſſet. Annuiſ inſuper ſex florenorum millibus, ad Episcopalis dignitatis ſuſtentationem ex opulentis Abbatiis dotarunt Episcopos. Mechlinienſi vero decem millia attribu-

Abba-
tiarum
bona
attri-
buta E-
piſco-
pis.

ta, quæ uniuersa ex Abbatiis ut dictum est sumpta sunt. Et primo quidem Mechliniensi Archiepiscopatu Affligemensem in Brabantia opulentissimam inter alias Abbatiam attribuerunt, cuius Abbas ad quinquaginta florenorum millia annuo reuitu possidebat. Sancti Bernardi abbatia Antverpiensi Episcopatu cessit. Tongerloensis Silvæducano. Sancti Bavonis Gandavensi. Præpositura Sancti Donatii Brugensi, Sancti Martini Abbatia Iprensi, Præpositura iuxta & Abbatia Sancti Bertini Audomarensi Episcopatibus assignata. Decimas Abbatia & Monasteriorum Comitatus, Namurcensis Episcopatus vendicavit. Harlemensi Monasterium in Egmont, Middelburgensi Sancti Petri, Leovardiensi hortus Mariæ & Lidium, Groeningensi Bolverda, Ruremundano regulares, Daventriensi Sancti Levini Præpositura cesserunt. Postremo statuerunt ut horum Episcoporum penes Regem electio, penes Pontificem confirmatio esset.

Hinc varium populi murmur & seditiosa voces exorta: videlicet peregrinam hanc esse inauditamque novitatem, inductam sine ordinum, civitatum, provinciarumque consensu: vehementer esse metuendum, ne gravioris mali prorumpat occasio; alienari hoc modo antiquas fundationes, & provincias consuetis suis Abbatibus monasteriisque privari, præsideri in congregatione ordinibus, ab Episcopis, quos alienigenas esse fas sit, monasteriorum bona attribui aliis, cessaturas quibus hætenus pauperes adiuti erant

Tumulus populi ob divisionem Episcopatus.

rant Eleemosynas , quæ universa cum antiqua provinciarum libertate privilegiisque pugnarent: præterea tegi sub hoc prætextu tanquam pallio involutam inquisitionem. Etsi autem non deessent plurimi qui diversa populo suadere conarentur, nunquam tamen aut plebi aut ordinibus & Gubernatoribus patriæ persuaderi potuit, idque eo inprimis quod ex habita Romæ ea super re septem Cardinalium consultatione, missisque bullis, luce clarius apparebat, huc omnia esse directa: præterea quod singuli Episcopi in Cathedrali sua Ecclesia novem beneficia seu præbendas, ut vocant, aliis adjungerent, quibus gaudentium, fideli in inquisitionis negotio opera uterentur, imo ut duo illorum ipsimet Inquisitores essent. Quæ scripta sive bullæ, ut in lucem, & hominum ora oculosque emerferunt, omni dubio sublato penitus est confirmata suspicio, præsertim cum patuit non nisi Lovanienses Inquisitores aut Theologos esse constitutos Episcopos, aut alios, agendis rebus, tractandisque principum negotiis, quam instruendo populo, habendisque concionibus aptiores: ut Cardinalis Granvellanus, Præses Viglius, Cancellarius Nigri: Quorum ille, Mechliniensibus Archiepiscopus, hi Gandavensibus, Antverpiensibusque Episcopi præfecti. Verum postmodum qui sequuntur constituti sunt.

Aptos oportet esse Episcopos magis ut populum doceant quam ut cum principibus agant.

Primo quidem in Archiepiscopatu Mechliniensi collocatus est dictus dominus Antonius Perenot Cardinalis Granvellanus.

2. Ad Antverpiensem Episcopatum nominatus erat Cancellarius Nigri: verum intercedente longiore mora antequam in sede sua statui posset, substitutus est Doctor Franciscus Sonnius primo Silvæducentis Episcopus.

3 Ruremundano Episcopatu præpositus est Dominus Guilielmus Damasi Lindanus.

4. Ad Episcopatum Silvæducentem Electus erat jam dictus Sonnius, verum eo Antverpiam evocato, Dominus Laurentius Metsius Sanctæ Gudulæ Decanus successit.

5. Gandavi constitutus Dominus Cornelius Iansenius.

6. Brugis Dominus Petrus Curtius, & post eum Dominus Remigius Druitius, primo Episcopus Leovardiensis.

7. Ipris Dominus Martinus Rithovius.

8. Groeningæ Dominus Iohannes Knijff ordinis minorum.

9. Leovardiæ primum Remigius Druitius, eoque postmodum Brugis constituto, Dominus Cunerus Petri.

10. Harlemii Dominus Nicolaus à nova terra.

11. Daventriæ Dominus Ægidius vanden Berge, ordinis minorum.

12. Middelburgi Dominus Nicolaus de Castro.

13. Atrebatii Dominus Franciscus Richardot,

14. Tornaci Dominus d'Oignies.

15. Namurci Dominus Antonius Havetius.

16. Postremo in Episcopatu Sancti Audomari constitutus est Dominus Gerardus ab Interencourt.

Hisce de causis renovatę rursus tumultuum quibus Anno 1549 & 1550 Belgica flagraverat occasiones, verum eo validius quod tandem aliquando constare cępisset, omni perfidia ac insidiis peti Belgas, conarique Regem ut illectos in fraudem Hispanicę Inquisitionis jugo oneraret. Iamque in immensum crescebant murmura ac seditio populi, propterea quod ad querelas civium ac preces, nihil unquam ex aula consolationis adferebatur, nisi tantum Regię Majest. voluntati esse parendum.

Rebus ita constitutis, novi paulatim Episcopi in Ecclesiarum suarum possessionem intrusi sunt, ne rogato quidem Ordinum consensu, sed pulchris ad speciem magnificisque promissis. Hac ratione præter Iprensensem Episcopum, Bruggensis & Namurcensis, deinde Harlemensis & Middelburgensis, denique etiam Archiepiscopus Mechliniensis inducti sunt: postremo tamen, longoque post alios intervallo, haud sine ingenti incolarum tumultu Silvæducensis Episcopus. In aliis urbibus idem præstare erat in votis, sed obstabat fortitudo civium ac libertas, qui professi erant se violari jura sua & antiqua privilegia, ac similibus Episcoporum & Inquisitionis novitatibus divexari minime passuros. Imo eousque aliquorum audacia proventa est, ut mortem Episcopis minitari non

non vererentur. Hisce & similibus sese invicem animabant incitabantque, ad jura libertatemque suam, omni qua possent ope protegendam.

Perdurantibus hoc motu & difficultate circa Episcopatum executionem & effectum cum secularibus (qui ideo averso ab Ecclesiasticis animo erant) inter ipsos etiam Ecclesiasticos simulas exorta est: quippe non modo veteres Archiepiscopi & Episcopi patriæ, qui dignitate sua excidebant, sed capitula etiam ac parochiæ, quæ in Cathedrales mutabantur Ecclesias; præterea Abbatiæ ac præbendæ quarum bona & possessiones Episcopis assignata erant, de peregrina ista novitate querebantur; quod novorum Episcopatum institutione, jurisdictione sua privarentur; alii vero quod absque ulla ratione & causa, particulari tantum aliquorum privatorum sollicitantium utilitate, spoliarentur justa sua possessione ac exemptionibus, & alieno novoque subjicerentur imperio: diversæ præterea eorum querelæ exaudiebantur; quibus in animis multitudinis concepti odii mirum quantum crevit acerbitas.

Quere-
læ Ec-
clesia-
sticorum.

Inter alios ecclesiasticos qui novis illis constitutionibus repugnarunt, fuere imprimis Tongerloensis & Sancti Bernardi, Abbatiæ, quibus se postea affligemenses in Brabantia adiunxerunt. Hæ Abbatiæ cum Prælatorum suorum morte carerent Abbatibus, & diu multumque institissent in aula, ut ad novam suo more electionem

Abba-
tiæ
Tonger-
loensis
& S.
Bernar-
di pri-
mæ re-
stitue-
runt.

electionem pervenirent, nec quidquam hactenus impetrare valuissent, consilii Brabantia sententia adiuta, aliis primo Brabantia Abbatibus, deinde etiam Nobilibus, ac primariis urbibus, tres ejusdem provinciae ordines representantibus indicarunt, obsecrantes ut secum preces suas apud Ducem Brabantia Gubernatricem coniungerent. Quo facto, acceptoque responso non esse in Celsitudinis suae potestate eam rem, quam sibi Regia Majestas ipsa servaverat, judicarunt iidem ordines, è re communi futurum, hac de re ad Maiestatem suam legationem in Hispaniam mittere.

Litterae
Comitis
de Horn
ad Hi-
spaniae
regem:

Comes de Horn, Regiam Majestatem de his omnibus antea certiore fecerat, datis decimo nono Decembris anno 1561 litteris, & significaverat, Brabantia ordines ad Majestatem suam certum hominem, qui Abbatum causam ageret, esse missuros, eosque bonorum ab Abbatis ad Episcopatus translationem omnino abnuere; alios verò ordines nihil etiamnum opponere, Germanos, Gallosque affirmare, auferendae sibi quam in Belgio habent jurisdictionis Pontifici non esse potestatem; praesertim cum id absque Coloniensis & Remensis Archiepiscoporum consensione contigerit. Germani (scribit ipse) allegant, etsi consenserit Imperator, nisi Principes electores Imperiique ordines subscripserint, nullius momenti futurum. Galli vero ajunt, consentiente Remensi, Regis tamen Galliarum sententiam voluntatemque necessariam, tanquam qui ecclesiarum Regni

Regni sui patronus ac defensor existat. Hæ (scribit ille) quas allegant rationes, paululum quid seditionis in populo excitarunt; quandoquidem absque duarum nationum illarum consensu ac voluntate tentatur, in quarum medio hæ Provinciæ sitæ sunt, invalidæ profecto, ut se adversus quamlibet earum tueantur, &c.

Ordines etiam Brabantia ut conclusum erat in Ianuario, anno 1562. legationem ad Majestatem suam in Hispaniam miserunt: legati erant Tserclaes & Niis, qui consignatam scripto cum rationum ponderibus ac momentis, ordinum petitionem Regi obtulerunt, quibus manifeste docebant, non justitiæ ac æquitati solum, sed privilegiis etiam, tum Brabantia ipsius, tum Abbatiarum adversari, si ille tradita in aliorum manus, consuetæ sua electione privarentur. Quibus altero scripto confestim Rex respondit, nihil ipsorum interesse, modo illis de Pastoribus Prælatisque provisum sit, imo ingentes insuper sibi gratias deberi, quod sacras eorum familias illo honore dignaretur, ut Prælatos ipsarum Episcopali dignitate decoraret, ut videre est in apostilla vigesima septimæ mensis Februarii, anni 1562. Hoc Regis responsum, Ordinibus, præsertim vero monachis Prælatisque displicuit, variosque sermones excitavit in vulgo. Neque tamen quieverunt Abbatia, imo non ita multo post, cum Brabantia Ordinibus, in iudicio adversus ea audiri à Regente postularunt, sed repulsam tulere. ut patet ex supplici libello

Legatio
Ordinum
ad Regem.

Responsum
Regis.

bello & responsione 5. Maii 1562.

Neque vero Antverpienses Magistratus ac Rectores operam suam desiderari passi sunt; verum ut adverterunt minui in dies commercia, aliasque similes difficultates oriri, quales annis quadragesimo nono, & 50 erant experti, metuentes hac nova Episcopi inductione una inquisitionem invecum iri, Gubernatrici scripto exhibuerunt, quicquid ex novi ibidem Episcopatus erectione malorum sequeretur; in primis vero latere inquisitionem, qua eos in posterum nunquam vexandos pacto convenerat. Cui scripto responsum est vigesimo quarto Ianuarii Anno 1562 nihil tale subesse, honorari tantum Episcopo dignam civitatem, hanc populo suo demere falsam animi impressionem conarentur, si tamen rem secus intelligant, cum Gubernatrici omnis de eo statuendi potestas ablata sit, se perlubenter petitionem ipsorum in Hispaniam esse missuram. Accepto deinde ex Hispania simili responso, decimæ octavæ Martii, Anno 1562, exortisque inter Mercatores & cives tantis perturbationibus, ut nihil nisi ruina civitatis, & factiosæ plebis tumultus, seditionesque, secutura viderentur, Legatos suos ad Maiestatem suam in Hispaniam destinarunt, ut eidem tam verbo quam scripto, universum rei statum, extremamque necessitatem ostenderent. Prætor Visselius, Vesembeciusque Legati fuere, qui ibidem præsentate ipso Rege undecimo Iunii 1562 auditi sunt, verbisque & scripto adventus sui

Antverpienses sese opponunt

Legatio Antverpiensium ad Regem.

causam Regiæ Maiestati exposuerunt. Ad quæ post longas sollicitationes ac preces, in Augusto prius, tum verbo tum scripto responsum acceperere, omnino consentiens cum eo quod à Gubernatrice pridem acceperant. Quoniam autem à legatis adversum est, prius in Belgicam missa, quam sibi data fuisse responsa, postularunt à Rege eo usque in Hispania commorari permitteret, donec de Dominorum suorum voluntate certiores essent, remediumque aliquod reperire conarentur, quo & satisfieri posset Regiæ Majestati, & nobilissimum illud Emporium ab exitio ruinaque defendi, quam Episcoporum inductio certo allatura videretur, nisi mercatoribus & incolis persuaderi valeat, minime sub ea latere inquisitionem. Quo impetrato, expresso nuncio Dominos suos de omnibus docuerunt, misso etiam Regio responso; quibus deinde acceptam alterum supplicem libellum Regi obtulerunt; à quo, licet omni opera ac labore in id incumberent, quinque mensium spatio, nihil quidquam responsi acceperere. Interea cum Prætor in valetudinem incidisset, intellexissetque ab ipso Rege, nolle eum Antverpianam suam inquisitione aliqua vexare, vigesimo Decembris Anno 1562 rediit in patriam, aliis duobus in Hispania relictis, qui post diuturnam tandem diligentiam ac longas preces, vigesima octava Aprilis 1563 simile iterum responsum acceptum miserunt ad suos, interim obsecrantes ut Maiestas sua suspendere negotium dignaretur, donec

Regis
respō-
sum.

Episco-
porum
indu-
ctio
perni-
ciosa
vulgo
vide-
tur.

Rex
pro-
mittit
Antver-
pianam
ab in-
quisi-
tione
immu-
nem
fore.

Suspen-
ditur
Episco-
pi Ant-
verpi-
ensis
indu-
ctio.

donec vel coram ipsa intueretur angustias, vel saltem à fidelibus & in neutram partem iniquo animi affectu propensis commissariis de iis probe esset instructa; ut ne ea contingant, quibus postmodum occurri non possit. Octavo Maii 1563 iterum responsum est Maiestatem suam per Gubernatricem certiores facturum Magistratus, antequam cum negotio procederetur. Postremo post multa ultro citroque habita, Anno 1563 eos Regia Maiestas cum apostilla tertiæ Augusti, dimisit, ulteriori verbis spe facta, quod certis de causis institutionem Episcopi in ea urbe suspenderet. Quo nuncio per Vvesembecium magna celeritate accepto, Antverpienses recreati sunt. Aliorum quoque Episcoporum suspensa in alias civitates inductio, quamquam electis Episcopis eam summopere exoptantibus.

Cum maximè illæ perturbationes ac motus, magis magisque quotidie auferentur, odiumque tam adversus Episcopos quam hanc persecutionem, inquisitionem, aliaque relata superius; ut jamjam miserabilis desolatio, effusio sanguinis, extremaque calamitas impendere viderentur, nisi ipsis obstaretur initiis. Res in Ordinum consilio agi cœpta, ostensisque apud magnos magistratos, ordinisque equites difficultatibus ac periculis, cepere consilium, qua potissimum ratione ad Maiestatis suæ obsequium salutemque patriæ universa dirigi possent, tam in hoc quam in aliis articulis. Et vero quia horum multa judicabant

acci-

accidere, propterea quod de plurimis Perverſi rebus perperam instructus Rex, iis sum- ſi Regi mam rerum commiserat, qui capite con- confi- filioque suo & perverso animi affectu ac liarii passione cuncta perumpere tentabant; malorū expedire illis visum est, si Maieſtas ſua ab origo. aliquo ipſorum coram doceretur, & re- rum omnium rationes ac momenta per- Mitti- ciperet: missus itaque ad Regem Baro tur ad de Montigny, anni 1562 mensem Augu- Regem ſtum in Hispania exegit, quo exacto, abſ- Baro que pretio operæ rediit in Belgium. Iu- de Mō- vit ad turbas ac motus quæ inter patriæ tigny. primores magis magisque quotidie glif- cebat offenſio, ac diſſenſiones: quidam enim ſuo tantum ſenſu univerſa guber- nare, multasque violenter adverſus anti- qua jura novitates tentabant invehere, quibus ſeſe opponebant alii: unde in- gens aulam tumultus diſſenſioque con- cuſſit. Qua crescente quotidie, tandem Princeps Auriacus, Egmondanus & Auria- Horn Comites, litteris ſuis undecimæ ci Eg- Martii Anni 1563 Regi ſignificarunt Bel- mond- garum plurimos, nimia, qua Provincia- dani & rum negotia Cardinalis Granvellanus Horn authoritate tractabat, plurimum offen- quere- di, nec Maieſtatis ſuæ res ex ipſius Regis læ de & ſua voluntate ceſſuras, quamdiu Car- Cardi- dinalis ſe harum negotiis provinciarum nale immiſceret, tanto eum ab omnibus o- Gran- dio haberi: Proinde Maieſtas ſua de vella- Granvellani ex Belgica diſceſſu ſtatuer- no. velit, ſummam alioquin provinciarum ſtragem calamitatemque ſecuturam. Ut autem Regia Maieſtas, aliorum ſugge- ſtione, ne exiſtimaret hæc à ſeſe ambi- tionis

tionis aut propriæ utilitatis gratia fieri, orabant, ut si Maiestati suæ videretur, sese quo hætenus functi erant consilia-riorum status munere liberaret; neque enim Regiæ Maiestatis obsequio, nec honori existimationique suæ conducere, ut ultra in eodem consilio permaneant, si Cardinalis in instituta ratione agendi perseveret. Postremo Maiestatem suam obsecrant, ut ea quæ scripserunt boni consulere, & sincero erga obsequium suum affectu profecta credere velit. Verum cum Rex, Epistola sexto Iunii ejusdem Anni data, respondisset, non dubitare se, quin ex Zelo ardentique erga obsequium suum amore, quem re ipsa hætenus satis ostenderant, proficisci quam præ se ferebant curam: cæterum moris sui non esse, gravare aliquem famulorum suorum absque justa causa, qualem illi nullam in literis suis attulerint &c. Rursum prædicti domini ad Regem scripserunt vigesimo nono Iulii, Anno Millesimo quingentesimo sexagesimo tertio, non esse propositi sui, Cardinalis adversarios agere, aut aliquam actionem intentare: sed sperare se simplicem illam & brevem malorum imminentium demonstrationem, absque alia accusatione, sufficere ad permovendam Maiestatem suam, ut honestam aliquam facilemque justis subditorum querelis satisfaciendi rationem excogitet, aliis in rebus utens opera Cardinalis in quibus secundum vocationem professionemque suam maiores fructus faciat. Non agimus inquit de onerando, sed potius onere

Respō-
sum
Regis.

onere liberando Cardinale , quo non gravatur modo , & laborat imparibus humeris , sed quod ulterius sine gravi perturbationum ac tumultuum timore sustentare non possit. Cæterum quod nullas nominatim causas attulissent non accidisse defectu illarum ; verum quod studiose cavissent abstinuissentque earum relatione , ne egisse adversus eum viderentur acerbius. Sed si Maieitati suæ visum esset , ampliorem earum instructionem admittere , non nisi nimiam earum multitudinem gravitatemque reperturum. Se vero optare ut Maieitati suæ placeret , ab aliis non item ut ipsi suspectis , totius rei statum intelligere : non dubitare sese , quin tum demum Maieestas sua judicatura sit , non absque gravi causa , adeo publicas & communes querelas deponi : ipsam totius Belgicæ inquietudinem , seditionesque ac tumultus , satis superque testari , illius præsentiam , autoritatemque perniciosam esse. Harum omnium habita ratione , & exigui quoque fructus quem in ordinum consilio faciebant , injuriæque ac contemptus quo afficiebantur , orabant Majestatem suam suppliciter , hoc eis indulgere dignaretur , ut in ordinum consilio ne adessent , donec Maieitati suæ , subditorum suorum saluti providere , quocumque visum esset modo , placuisset ; interim sese non commissuros , ut opera sua requiratur in iis quæ ad Regis obsequium , gubernatricis auxilium ac consilium spectare possint tantum ne in consilio ordinum compare-

rent, donec aliter provisum esset, &c.

Absti-
nent
Consi-
lio sta-
tus Au-
riacus,
Egmon-
danus
&
Hoorn.

Disce-
dit ex
Belgio
Cardi-
nalis
Gran-
vella-
nus.

Simul-
tas in-
ter An-
glia
Regi-
nam &
Ducem
Par-
men-
sem.

Prædicti itaque Domini, oblata prius scripto Gubernatrici demonstratione, Ordinum consilio abstinuerunt, ita ut tandem Gubernatrix secretarium suum, Armenteros, expresse ad Regem ablegarit, post cuius reditum, Cardinalis Granvellanus in Belgica factionis caput, inde revocatus est Anno 1564.

Verum cum spargeretur, eos qui Cardinali adhæserant, non aliter quam eo præsentem in cœptis persistere, non cessavit ullo modo, sed potius crevit acerbitas; in primis contra præsidem Viglium & Dominum de Barlaimond, quos Cardinalis creaturas appellabant, qui eo in sese augebant odium, quod spargerent, haud diu abfuturum Cardinalem, sed cum longe maiori autoritate Potestateque rediturum.

Adhæc aliquorum utrimque ingeniorum opera, inter Angliæ Reginam, & Gubernatricem, vel saltem Consilium Regis in Belgica similtas exorta: unde ingenti subditorum damno, commerciorum ultro citroque integro anno suspensio consecuta; quod reliquis acerbis dolorisque occasionibus haud exiguum incrementum accessit.

Præterea oleum igni addidit quoque, quod Concilii Tridentini statuta in Belgio observari juberentur. De quo diu multumque deliberatum est, graviterque in primis animos hominum voluntatesque violavit, & odio Ecclesiasticorum incendit, propterea quod eo non modo Ecclesiastici iudicii & Episcoporum

rum causa: verum inquisitio etiam persecutioque confirmaretur, multi etiam stabilirentur articuli, quos non pauci per errorem in Ecclesiam irrepsisse contendebant, aliique præterea, cum jure patriæ, privilegiisque pugnantes. Atqui, licet hoc tempore ultra non urserint eo tamen plures diversa sectabantur, præsertim postquam idem concilium omnibus postea locis publicatum est, vel non memoratis quibus Maiestas Regia concesserat exemptionibus, vel à populo minimè intellectis.

Eadem quoque ætate omni ope laboratum est, ut Leovardiensibus, Groeningensibus, Daventriensibus & Ruremondanis, omni verborum suavitate lenociniisque persuaderetur, ut in Episcoporum suorum admissionem ultro consentirent. significatum ipsis, non esse mentem Regis, eorum libertati privilegiisque detrahere, quin potius ea per Episcopos curaturum ut accuratè ac diligenter observent. Præstituros Episcopos jusjurandum se omni qua poterunt cura ac diligentia effecturos, ut à privilegiorum observatione ne recedatur, ad ultimū summo illis emolumento futurum, parsurosque iis sumptibus, quos tum mittendo Ultrajectum aliquo Ecclesiastico ordine insigniendos, tum etiam in appellationibus & delegationibus, Abbatum quoque consecratione faciebant; imo plane necessarios ipsis esse Episcopos, eo quod Archiepiscopi jam tum suffraganeis suis, quo in iisdem Provinciis fruerentur jure cessissent. Quod si vero Archiepiscopo,

jure suo sibi reservato, iis in locis reside-
dere placuisset, non posse obsisti volun-
tati illius, si igitur Archiepiscopo reside-
re cupienti repugnari non possit, cur
suffraganeis ejus obsistatur? Cæterum
nec his, nec ullis aliis rationibus, quod
optabant unquam persuadere value-
runt, quin imo potius odio ac acerbitate
magis accendit animos, quod tantopere
cernerent laborari, ut una cum Episco-
pis detestatam adeo Inquisitionem acci-
perent.

Auxit hoc odium, novorum Episco-
porum cum Capitulis, Ecclesiis, subdi-
tisque suis simultas ac dissensio, exorta,
quod illi invadere possessionem, hi vero
retinere pugnarent.

Novū
com-
mentū
de sub-
jicien-
dis
Mech-
liniensī
Episco-
pati-
bus.

Accessit his & alia murmurationis
causa; nimirum cum videretur ægre
Antverpiensibus intrudi posse novus E-
piscopus, aliquorum suasu deliberatum
est, de civitate illa una cum aliis Braban-
tiæ Urbibus, ut Bruxella, Lovanio, &c.
Mechliniensī Archiepiscopatu, (cui Car-
dinalis Granvellanus præpositus erat)
Gallo Brabantia vero Namurco subji-
cienda; quod non minus patriæ ac civi-
tati illi adversum erat, quam si in ipsa
urbe novus constitutus fuisset. Quæ si-
mul ac eruperunt in vulgus, novam rur-
sus perturbationem excitarunt. Braban-
tiæ vero ordines summopere restitere
offerentes subinde libellos supplices;
quibus in Hispaniam missis, etsi vehe-
menter instarent, nihil tamen unquam
responsi impetrare valuerunt, nisi post
quenses sex dilatoriam Apostillam, re-
mis-

mittentem ad regem in Hispania negotium, nec quidquam amplius ardenti eorum petitioni concessum, affirmante Gubernatrice, nihil dum ad litteras suas à Rege responsum. Hac de causa aucta turbatio, & seditiones in populo, ingens quoque à Romana Ecclesia ad Reformatam religionem facta defectio; videbant enim adeo exosum Episcoporum & inquisitionis negotium omnibus studiis per fas & nefas urgeri.

Hac fere tempestate Philippum Regem impulit Pontifex, ut Hispanicam inquisitionem Mediolanum inveheret, sed confestim Mediolanenses adversus Hispanos arma sumpserunt; verum cum nullos inter sese reformatæ religionis sectatores esse ostenderent, maioris mali fugiendi causa ab incepto Rex destitit. Idem quoque à Venetis Pontifex postulavit, qui respondere à se sufficienter, etsi non Hispanico modo reformatos castigatum iri, quo Pontificem contentum esse oportuit. Neapoli paulo ante idem frustra tentaverant.

Principio Anni Millesimi quingentesimi sexagesimi sexti, graviores in Belgica rerum omnium perturbationes exortæ: quas ut sedulo perfecteque mandemus litteris, necessarium videtur, ad faciliorem eorum quæ tunc agebantur intellectum breviter referre, id quod inclinato jam, ac pœne præcipiti Anno millesimo sexagesimo quinto inchoatum quidem, nondum tamen effectum erat, verum Anni sequentis initio urgebatur ulterius. Nosse itaque oportet,

menſe Decembri Anno 1565 à Regia Majeſtate ex Hiſpania, ad Ducem Parmenſem Gubernatricem veniſſe litteras, quibus Regis voluntas ac intentio contineretur, & quicquid in cauſa religionis in Belgicis hiſce provinciis agi vellet; quarum exemplar ac compendium hic exhibemus.

Primo quo ad ediſta ac conſtitutiones tam veteres quam novas ad religionem pertinentes, quod ſua Majeſtas, intellecto, quo in ſtatu Religionis res verſentur in hiſ partibus, iudicet in ediſtis iis ac conſtitutionibus nihil oportere mutari, verum tam ab Imperatoria quam Regia ſua Majeſtate exequenda eſſe, ſe quoque jam demum advertere, unde tanta prodierint mala, quæ non niſi Iudicum negligentia, lenitudine, ac diſſimulationibus, in tantum pondus excreverint. Quod ſi aliqui reperiantur, qui formident, aut nolint, timore ſeditionis munus ſuum exequi, Majeſtas ſua certior reddatur, ut de fortioribus viris, ac ad executionem officii ſui magis animatis provideat: quorum in diſtis Provinciis copiam non eſſe defuturam verosimile eſt, in quibus tanta Catholicorum divinis ac Regia ſua Majeſtatis obſequio devotorum multitudo verſetur. Denique quod hæc præſtando & prædiſta exequendo diplomata, ſperandum ſit, facilius quam alia quavis ratione ingenti ruina gravibuſq; damnis occurſum iri.

Urget
Inquiſi-
tionis
nego-
rium
Rex.

Secundo jubet Majeſtas Regia, mandatque Celſitudini ſua, ut ſancta fidei Inquiſitoribus adſit auxilio, quo freti, impoſitum ſibi munus, ad Religionis conſervationem exercere valeant: Regis enim hæc eſſe ſententiam, ut

prædicti Inquisitores, sedulo inquisitionem exequantur, ut hætenus factum est, & tam civili quam Ecclesiastico jure ad eos spectat. Quod novum videri non debet; quandoquidem jam inde à Casarea bona memoria & Maiestatis suæ temporibus, semper factum est: alias enim quæ timentur adversa graviora fore, nisi per prædictos Inquisitores, vi muneris sui omniumque Magistratum auxilio tutos, occurratur. Et vero quoniam Celsitudo sua advertit, quantum intersit exacte curari eam rem, mandat illi Maiestas sua, ut in eo omnes animi sui vires explicet, laboretque diligenter rem tantæ necessitatis efficere, nec ullo modo permittat aliud sumi præ manibus, hæc nescia, Regiam Maiestatem incredibile ex eo gaudium, summamque voluptatem esse capturam.

Tertio. Postquam Sanctum Concilium Tridentinum jam publicatum sit, nihilque supersit, aliud, quam executio illius, quæ ad Episcopos spectat, mandat Regia Maiestas Celsitudini suæ, ut quantum potest summo ipsis præsidio adesse curet, ut debitum ea res effectum sortiatur. Præterea exequi jubeat ea quæ prædictum Concilium Tridentinum, de vita ac morum Ecclesiasticorum reformatione constituit. Mandat item Maiestas sua tam Celsitudini suæ, quam cunctis Magistratibus, Præsidibus famulisque suis, ut omni favore, diligentia auxilioque præsto esse ne dubitent: Quod si autem necesse videretur in aliquo providere Maiestatem suam, nullam in se moram esse patietur, in primis si Ecclesiastica persona, prædictæ reformationi ab Episcopis instituenda restiterint.

Postremo ea quæ Regia Maiestas Celsitudinẽ

sua scripto mandavit, unicum Religionis Provinciarumque Belgicarum salutis esse remedium, quo vitentur ea, qua hactenus adversa Belgicam afflixerunt: Cum igitur Celsitudo sua ignorare non possit, quanti intersit, rursus petit Regia Maiestas tales ab ea rationes ac media institui, quibus predicta felicem, bonisque omnibus optatum exitum sortiri valeant, idque esse unum, quo Maiestatis suae animum exhilarare inprimis, recreareque possint, jam Celsitudo sua, quam Domini qui ei assistunt, quibus Celsitudo mandare, omnibusque modis persuadere studeat, ut omni cura ac sedulitate, quidquid virium animorumque habent impendant, ut impensuros esse confidit Maiestas sua, eo quod non fugiat ipsos, gratissimum se Regi esse facturos, munerique suo, ut decet tali praeditos dignitate viros, egregie satisfacturos, prout ab ipsis Divinae Regiaeque Maiestatis obsequium, curaque tum Provinciarum tum propriae salutis exposcit.

Viglii
Præsi-
dis sa-
lutare
confi-
lium.

Hac epistola à Regente in consilio exhibita, plurimi in eam juvere sententiã, Regi esse parendum, quamquam cerne-
rent has litteras multarum turbationum
originem esse futuras, quam primum
populo exhiberentur. Verum præses Vi-
glius sentiebat, eas nondum vulgandas
donec generalem Regi provinciarum
aversionem significassent: sed quamvis
ipse quidquid offensionis à Rege, tum
Gubernatrici, tum consiliariis impende-
ret, in se suscepturũ polliceretur, aliorũ
tamen sententiis superatus est. Missa
itaque ad Provincias epistola. Quæ in
sententia illa consensus, consiliariis post-
modum

modum imputata est, ut suis antea consiliis auctoritatem semper defuisse gauderent.

Pronunciata jam, comprobataque in Consilio, de Regiis mandatis sententia, Gubernatrix litteras decimæ octavæ Decembris Anni 1565 ad Provincias: ad Brabantiam uero 31 Decembris misit, mandans ut serio exequantur ea, quæ prædictis Regis litteris continebantur, intentans si vel à minimo articulo deflecterent pœnam edicto comprehensam. Et ad faciliorem ea accurate præstandi rationem ac viam, iussit civitatibus, aliquem ex consiliariis suis constituere, cui id solum incumberet, ut sacri Tridentini Consilii decreta ab omnibus sedulo observarentur, isque certiore suam Celsitudinem redderet, quisnam rerum status esset, singulis ad minimum ternis mensibus, & ad eam, vel secretum Maiestatis suæ Consilium, in necessitatibus difficultatibusque suis confugeret, ex quo quidam etiam constituerentur, qui ad id potissimum attenderent. Hæc est summa, Regii ad Gubernatricem mandati, quod ad Provincias urbesque misit: unde universi imposterum tumultus exorti sunt. Hujus exemplaria Gandavi apud Flandriæ consilium typis excusa sunt.

Litteræ
Gubernatrici
ad
Provincias,

Interea undiq; inquisitoribus iussum, ut sese instructioni undecimo Maij Anno 1565 datæ conformarent: ut licitum eis esset inquirere, procedere, corrigere, ac punire, degradare, & Iudici seculari tradere, uti carceribus, peragere

Sum-
ma In-
quisi-
torum
pote-
stas,

reos, absque consueta forma processus ac juris, eligentes modo aliquem è Regiis consiliariis, qui ex eorum voluntate sententiam ferre teneretur, ut Apostolica autoritate permissum est, non expectato ordinarii judicis Diœcesis illius iudicio. Hanc autem procedendi rationem instituant adversus eos qui hæreseos suspecti legunt prohibitos libros, aut congregationibus & conventiculis, in quibus de sacra scriptura disputatur, intersunt. Concessum eis quoque citare, quoties eis libuerit, omnes & quosvis Maiestatis suæ subditos, cujuscunque autoritatis, potentia, status, qualitatis, aut conditionis extiterint, sive Præsides, Consilarii, Consules, Scabini, aut alio quoquam officio ac dignitate fungentes, ut juramentum ab eis exigant, adversus & de quovis, de quo ipsos interrogant, addita fautorum Hæreseos punitione, in eos, qui his contraire præsumpserint. Ad quem finem serio mandetur universis Gubernatoribus, Magistratibus, & in officio aliquo constitutis, omni ope, auxilio, ac favore, inquisitoribus ad muneris executionem adesse, quoties ab iis ad id rogati fuerint; nisi eandem punitionem velint incurere.

Consilii Tridentini decretis comprehendendi volebant Ecclesiasticorum reformationem, ut quisque Pastor, in parochia sua, omnium familiarum nomina describeret, quot ex personarum essent, quanto tempore in ea commorarentur, illique qui recenter advenerant, Parochi
sui

sui testimonium, de Romana Catholica
 sua fide exhiberet; ad hæc quomodo
 matrimonio conjuncti sint? eaque om-
 nia in librum rationesque suas referret.
 In confessione præterea, nomen & co-
 gnomen ac locum habitationis exscri-
 beret, ut constaret num aliquis conscien-
 tiam suam non expiaret. Rationem quo-
 que haberet illorum qui de sacro fonte
 suscipiunt pueros. Nullos omnino ludi
 magistros, nisi de quorum fide certo
 constaret admitteret, iisque libros præ-
 legendos præscriberet. Pauperes qui
 Eleemosyna ac hominum benignitate
 vivunt percunctaretur, num Romanæ
 Catholicæ Ecclesiæ doctrinam sequan-
 tur? an ad divini corporis epulum, &
 exomologeseos sacramentum accedant,
 alias à communibus eleemosynis ar-
 ceantur. Cameracensis Archiepiscopus,
 convocato Provinciali suo Concilio, non
 absque summo labore ac difficultate per-
 suasit, ut Concilii Tridentini reforma-
 tioni subscriberent. Capitula, aliique
 sub Mechliniensi Archiepiscopatu Ec-
 clesiastici nulla ratione induci potue-
 runt, ut & similiter Trajectenses, eo
 quod cum Episcopo suo dissiderent.
 Missis undique prædictis Regiæ Maje-
 statis epistolis, cum mandato Regis ad
 Consiliarios, aliosque Magistratus, con-
 festim fama vulgata est, jussisse Regem
 edicta sua severe servari, publicarique
 inquisitionem & Concilium: unde in-
 gens subito in omnibus Provinciis tur-
 batio, ac tumultus, anxietasque Merca-
 torum, & consternatio exorta, præsertim
 extero-

Con-
sterna-
tio
merca-
torum
Antver-
piæ.

exterorum qui Antverpiæ commercii causa versabantur. Quorum plurimi, cives Magistratusque Antverpienses accedebant, ut quid rerum ageretur intelligerent, & quamquam affirmarent Magistratus, se nihil dum accepisse, ut res erat (litteras enim illas, paulo post, prius acceperunt Antverpiæ) nihilominus inducebant animum celari occultarique rem: quippe non erant ignari tales epistolas ad aliarum urbium plurimas missas esse. Alii existimabant ex Regio promisso Antverpiense Emporium immune ab his molestiis, liberumque relictum iri.

Profecto hæc Regis voluntas ac sententia infinitas postmodum turbas molestiasque excitavit, nec provido sapientique in negotio illo consilio usus est. Qua propter haud male Iamblichus ait perversa consilia plurimorum malorum fontem existere.

Affixi
Antver-
piæ fa-
mosi li-
belli
adver-
sus in-
quisi-
tionē.

Crescentes quotidie seditiones ac turbæ jam fere cuncta compleverant, cum Antverpiæ, nocte concubia, inter vigesimam secundam & tertiam diem Decembris, tribus quatuorve locis affixa est civium descripta nomine ad Magistratus querela, adversus inquisitionem paulo post ibi publicandam, quam exitio urbi futuram certo constaret. Contra omne jus ac æquitatem, vim sibi inferri, violarique privilegia sua & regia promissa querebantur, rogantes Magistratum, ut sibi auxilium protectionemque suam impertiri vellet, & ex jure ac Privilegiis patriæ, in cameram Imperii ci-
tare

tare Regem, & ad revocationem impellere: In Brabantia sitam Antverpianam membrum esse Romani Imperii, & ad onera illius contribuere eoque justum esse, ut ejusdem quoque jure libertateque potiatur. Testabantur præterea, si per Inquisitionis inductionem tumultus exurgeret, non esse rebellionis loco ducendam populi libertatem.

Postquam Magistratus urbis horum scriptorum aliqua accepisset, reputans secum communem tum bursæ, tum universæ civitatis desolationem ac solitudinem, expedire judicavit, si è collegio suo aliquem summa festinatione ad Gubernatricem mitteret, ut clamores anxietatemque civium declaret, assumptis ad auxilium suum, tum versantibus in aula Antverpiensium deputatis, quibuscum die insequenti, videlicet 24 Decembris, audiri in aula postulavit, aperuitque in consilio Ordinum, quæ sibi commissa erant. Cui responsum est, graviter esse castigandos qui talia spargerent, quippe nec Majestatis nec Celsitudinis suæ esse propositum, quidquam de Inquisitione Antverpianam introducenda tractare. Descripto autem, omni diligentia ac celeritate inquirendos ejus authores, publiceque proclamandos, qui his & similibus ad excitandas seditiones incumbere, pronunciandum delatori præmium denique ipsos ad aliorum exemplum omni severitate puniendos.

Deinde exemplo iisdem Antverpiensis urbis deputatis, prædictæ Regis Hispaniarum litteræ ostensæ sunt, omniaque
illa-

Antverpienses deputati recusant parere regiis litteris.

illarum puncta articuli que declarati, iussuque ut sese ad eorum observationem accingerent, & quantum ad Inquisitionem, ut illius executoribus ope auxilioque adessent. Verum deputati, summa tantæ iniquitatis admiratione percussi, recusarunt hoc onus, offerentes tamen scripti mandati Magistratibus suis oblationem.

Adhæc Episcoporum investio in Consilio Ordinum ingenti cura ac studio agitabatur, excogitabant qua ratione quibusque mediis in suam quisque civitatem eos induceret, relicta modò ad tempus absque omni vexatione Antverpia, ex Regia promissione, quam urbis illius Legatis in Hispania fecerat: cui fini destinatae sunt ad Provinciarum in quibus civitates sitæ erant Governatores Epistolæ, ut autoritate præsidioque suo tranquillam quietamque Episcoporum inductionem efficerent.

Antverpienses interea acceptis ex aula deputatorum suorum Epistolis, regionum urbis, ac tribuum Magistris Capitibusque ad se vocatis, egerunt de ratione ac modo sedandi tumultus factionesque populares, orantes ut hunc adeo perniciosum civibus terrorem evelere conarentur, declarantes Governatricem pridie Nativitatis Domini pollicitam esse sancteque confirmasse, nec Regem nec sese hætenus de Episcoporum, inquisitionis, aut similibus rerum novitate Antverpiam invehenda cogitasse: qui enixe polliciti præstantesque operam suam, boni nuncii, cives, ut quis-

quisque occurrebat participes fecere. Proclamatum quoque Antverpiæ ex Gubernatricis præscripto adversus affixi libelli autorem; sed latuit, imo tanta famosorum libellorum adversus inquisitionem, persecutionem, Episcopos, & pro patriæ libertate (expressis etiam primariorum quorundam nominibus) multitudo, undique Bruxellæ, Lovanii, Silvæducis, Antverpiæ, & alibi ea tempestate dispersa est, ut nequidquam in autoribus indagandis opera luderetur. Neque vero Magistratus admonitio aut promissum cives admodum consolatum est; jam enim fama perceperant, aliis omnibus in locis inquisitionem violenter intrudi. Augebat suspicionem ac metum, quod diebus illis in circuitu civitatis diligentissime scrutati essent, num qui forte de religione suspecti laterent: hæc enim facies quædam & exordium inquisitionis videbatur, quam universi pariter cujuscunque demum religionis, tanto horrore detestabantur, ut sola illius mentio incredibili metu percelleret animos, nec quidquam acerbius accidere posse videretur, quam de futura inyectione illius cogitatio. Bruxellæ etiam quomodo animati essent erga inquisitionem cives apparuit, ex duorum libellorum sparsione, in quibus præter alia, proditores patriæ vocabantur, quicumque inquisitioni faverent, expresso nominatim Cardinale Granvellano, Cancellario, Consilio Brabantia & aliis.

REbus ita constitutis & hærentibus inter spem metumque Antverpiensibus,

bus, tandem ab ignoto quodam, allata epistola, ex Brabantia Consilio, nono Ianuarii, quæ non parum Magistratui sollicitudinis incussit, intellectum, idem aliis primariis urbibus incredibili earum dolore ac molestia contigisse. Præmissa itaque matura deliberatione ac consilio, quatuor præcipuarum Brabantia civitatum Magistratus statuerunt, queri per legatos, & opponere in consilio immunitates, privilegia, factasq; sibi in contrarium pollicitationes, præsertim quoad inquisitionem, Concilium, & Episcopos, adjungentes mirari sese Brabantia consilium non vereri, jubere ea, quæ salvo quod patriæ præstiterant juramento perficere non possent, ut quæ cum antiquo jure ac patriæ more pugnarent, quem tam Consilium quam ipsi, imo etiam Gubernationis initio Rex, sacrum rectum conservaturos esse juraverant: rogabant itaque ut litteras suas revocare, omnique autoritate privare vellent, alioquin à sese aliis mediis occursum iri. Decimo quarto itaque Ianuarii, in pleno Brabantia consilio, hæc & alias rationes momentaque argumentorum allegantes, ad revocationem mandatorum inducere consiliarios, ac persuadere conati sunt, ut primarias Brabantia civitates, à talibus jussis præceptisque liberarent, addentes, ut primum in populi notitiam venissent hæc litteræ tantam subito seditionis tempestatem exortam, ut vix eam Magistratus celerioris revocationis spe mitigare valuissent. Consilium itaque quam optime poterat se ex-

Antverpienses
Brabantia
Consilium
reprehendunt.

se excusans, allegabat Inquisitionis articulum, solum intelligi, de ea, quæ hæcenus permessa ac consueta erat: quantum vero ad Concilium attinet, id esse cum iis restrictionibus, quibuscum illius publicatio ante concessa erat: sustinentes hoc modo nihil patriæ libertati Privilegiisque detractum. Quibus sequenti die respondentes deputati, contrarium amplissime demonstrarunt, addentes tam Imperatoriam Anno quinquagesimo, quam Regiam Majestatem millesimo quingentesimo quinquagesimo quinto, harum sibi rerum immunitatem promississe: Denique ex hoc negotio vel tranquillum patriæ statum ac salutem vel exitium ruinamque pendere. Quod si quid adversi contigerit, penes consilium fore culpam, nec sibi fraudi esse oportere, si qualia visum fuerit remedia ipsi quaesierint. Ad hæc Consilium iussit ut iudicium sententiamque suam scripto mandarent.

Dum hæc in aula agerentur, ingens per universam Belgicam civitates omnes motus perturbatioque concussit; nec segniter laboratum, ut ostensa spe, pulcrisque promissis, in officio populus contineretur. Plurimi famosi libelli & sparsi & affixi, inter alios Antverpiæ, ad Tribunorum domos appensa de Magistratus promissique quod pridie Nativitatis Domini fecerat vanitate querela. Qua ad senatum perlata, convocatis Tribunis declaratum, quantum jam tum effecissent, monitique sedarent populum. Cæterum querelæ istius exemplar ad Regen-

Sparsi
& affixi
famosi
libelli.

gentem miserunt. Aliud præterea prolixum Gallico idiomate scriptum ad Magnos Magistros, Dominos, Gubernatores, & Magistratus, Procerum patriæ januis affixum; quo monebantur, ut à fortitudine constantiaque sua in tuenda patriæ libertate ne deflecterent. Et ut verbo dicam, eo crevit audacia, ut ipsi Gubernatrici ad templum se conferenti libellus obtrusus sit. Brabantia Consilium (ut & alia quoque Consilia fecerant) jam tum ex Regentis præscripto, unum ex numero suo, videlicet M. Franciscum de Lutetia Commissarium creaverant; verum quia una cum aliis articulis Primariarum civitatum legati, Commissarium quoque recusarant, munere suo cessit.

Ingens
tumulus
Silvæ
ducis.

Postquam autem prædictæ Regis & Gubernatricis litteræ, undique vulgatæ, quibusdam etiam in locis typis excusæ sunt, neminem ultra latere potuit quid ageretur; unde tantus furor exarsit, ut parum abfuerit quin Silvæ ducis in atrox factum erumperet, Prætoris aliorumque quorundam, litteras illas publicari volentum occasione, quibus populus & maxima pars Magistratus obstabat: sed ommissa publicatione, tumultus prudentia ac felicitate sedatus est.

Vigesimo secundo Ianuarii, Deputati cum summa diligentia ac labore investigassent ea, quæ sibi utilia ad propositum suum fore existimabant, consignatas scripto querelas ac momenta rationum in consilio Brabantia obtulerunt, his verbis.

Nos

Nos Consules, Scabini & Consilium qua-
 tuor primariarum Brabantia urbium,
 cum omni demissione significamus, acceptas à
 nobis, diebus hisce, Reverentia Vestra litteras,
 septima hujus mensis Ianuarii, cum certis qui-
 busdam Regiarum litterarum ad Gubernatri-
 cem extractis; exemplar præterea Epistola ab
 eadem Celsitudine sua, ad Reverentiam Ve-
 stram data, super prædictis extractis, tres in pri-
 mis articulos continentibus. Et primo quidem
 edictorum observationem extirpationemq; hæ-
 reseos. Secundo Ecclesiastica Inquisitionis exe-
 cutionem. Tertio denique Concilii Tridentini
 acceptionem. Quoniam vero Majestas sua quid-
 quid admissum est culpæ, videtur imputare
 Iudicibus, atque ita inter alios supplicantes
 quoque, qui sese peculiariter notatos intelli-
 gunt, præscriptorum extractorum emissionem, &
 Reverentia Vestra ad ipsos mandato, cum ta-
 men iidem supplicantes, quantum ad id attinet,
 omnis hætenus culpæ expertes fuerint, fecerint-
 que satis officio suo in omnibus quæ ad ipsos spe-
 ctant, ut quibus judicare solummodo de iis incū-
 bat, quæ ad ipsos à Principis ministris remittū-
 tur, quibus præcipua Iustitiæ administratio, &
 delinquentium accusationes, informationes, ap-
 prehensionesq; commissæ, præterea etiã tanta di-
 ligentia, & cura functi sint officio, quanta fieri
 ullo modo potuit, ut Parochorū, aliorumq; qui-
 bus id optime notū esse debet testimonio compro-
 bari potest, in his prædictis civitatibus, Catholi-
 cæ Religionis statum, à plurimis annis non fuisse
 meliorem. Rogant igitur prædicti supplicantes Re-
 verentiam Vestram (quorum cognitionem uni-
 versi negotii status non effugit) ut Majestatem
 suam rectè ac pro rei veritate dignentur in-
 struere, & si quæ falsis malevolorum relatio-

nibus inhaerit suspicio eximere. Quod vero, ad secundum Articulum de Ecclesiastica Inquisitione, & ad tertium de observatione Concilii attinet, satis admirari non possunt supplicantes, Reverentiam Vestram acceptis cum Celsitudinis suae Epistola praedictis extractis, non demonstrasse, dicta puncta in Brabantiam inveni ob- servarique non posse, sed Regiae Majestatis nomine imperasse sibi, ut ad eorum executionem accingerent sese; & in omnibus accommodarent, cum tamen ea, vario respectu, tam quo ad Ecclesiasticae Inquisitionis, quam diversorum praedicti Concilii articulorum inductionem, directo cum lato Regis ac Domini nostri adventu, & antiquo jure, consuetudinibus, traditionibus, Privilegiisque pugnent; ut luce ipsa clarius, variis optimis documentis ostenditur, (tertio Articulo secunda Epistola de lato adventu) Ecclesiasticos, nullo unquam tempore, in Brabantia jurisdictionem habuisse, praeterquam Cameracensem & Leodiensem Episcopos, idque inter seculares, tribus tantum de causis. Primo de Testamentorum valore & inefficacia. Secundo de largitate sponsalitia. Tertio de confiscatione bonorum absque majori ulla ex antiquo Brabantiae jure de ullis rebus judicandi potestate; prout Philippus Burgundiae Dux, constitutione editoque suo, tertio Januarii 1447. subditis Brabantiae interdixit, ne quemquam ad Ecclesiasticum Iudicem citarent, aut jus aliquo modo peterent, nisi prius Magistratum Primariorum, in quarum ditione commorantur rei, civitatum certiores effecissent, qua de causa coram Ecclesiastico Iudice litem inciperent, judicassetque Magistratus, secundum Privilegia ac jura Brabantiae, eo pertinere cognitionem, ac proinde concessisset, ut Ecclesiastico jure uterentur: ad-

Phi-
lippi
Bur-
gundie
Ducis
consti-
tutio.

dita in delinquentes præter aliam corporis pæ-
 nam, bonorum omnium confiscatione. Quæ hæc
 modo à prudenti illo Principe constituta sunt,
 ut subditi, Ecclesiastica jurisdictione, Privile-
 gis ac juri suo adversa, ne molestarentur, supe-
 riorumque ac Principis facta tecta conservare-
 tur autoritas. Similiter quoque bonæ memoriæ
 Philippus, Castiliæ Rex, deprehenso, Ecclesiasti-
 cos secularem sibi autoritatem vindicare, 4.
 Octobris Anno 1500. edicto cavuit, ne ullis in
 posterum conservatoris, quorum prætextu usur-
 parent autoritatem, uterentur, imitatus in eo
 majores suos, qui concesserant Provinciis, rivi-
 legiisque sanciverant ab Ecclesiastica jurisdic-
 tione immunitatem, exceptis tribus illis causis.
 de quibus supra: ut inter alia constat ex litte-
 ris Philippi, Ducis Burgundiæ 20. Octobris,
 1451. & 27. Novembris 1457. quibus Braban-
 tiæ incolis pollicitus est, ab omni Ecclesiastica
 jurisdictionis vexatione liberos fore, nec se pas-
 surum, ut quisquam, cujuscunque conditionis
 aut status, propter eam citetur, onereque aut
 molestia ulla afficiatur: & si quis in contra-
 rium fecisset, rescissurum, liberatoque subdito
 suo, debita pæna & castigatione multaturum,
 qui talia patrauerit, ad aliorum exemplum.
 Cujus vestigiis insistentes qui secuti sunt Bra-
 bantiæ Duces, præsertim vero pia memoriæ Do-
 minus noster Imperator, confirmarunt, de novo
 polliciti, à se aliisque ea accurate servari cura-
 turos, ut quoque Dominus noster Rex postremo
 lati ingressus sui articulo, jurejurando sanc-
 vit. Inquisitorum igitur admissio, Principis au-
 toritati, jurisdictionique detraheret, ac popu-
 lum, adversus prædicta antiqua jura & Pri-
 vilegia patriæ, graviter oneraret, non modo quia
 diminuere jus autoritatemque suam, sine Ordi-

num consensu Principi non licet, (quod nihilominus, in his Provinciis, Ecclesiasticis in seculares majorem quam ab antiquo habuerunt, auctoritatem permittendo contingeret, & quod præterea Majestas sua contrarium juramento promiserit) verum etiam quia processus ac forma prædicta Inquisitionis, in sese contraveniret iis patriæ Privilegiis, in quæ Princeps juravit (ut patet ex dictis litteris Ducis Philippi, à Domino nostro Rege confirmatis) se civitatibus, reliquisque Brabantia locis eorumque incolis, jus daturum in consuetis ab antiquo judiciis, nec permissurum, ut ad aliud forum trahantur. Præterea, vigesimo quinto Iati Domini nostri Regis ingressus Articulo, sancitum est, neminem in Brabantia commorantem, absque prævia informatione apprehendi posse, ad quam loci Magistratus obstringitur, aliisque Privilegiis quod eundem tertio die ad iudicium admittere ejusque defensionem audire teneantur. Quapropter prædicti supplicantes, in animum suum inducere nullo modo possunt, Regiam Majestatem, in quæ juravit antiqua jura ac Privilegia, factasque Provinciis pollicitationes, convelli violarique velle, & induci Inquisitionem prædictamque Concilium observari ultra Ecclesiasticorum reformationem aliosque Articulos Majestatis suæ auctoritati ac patriæ privilegiis nullum præjudicium, aut detrimentum inferentes: Veluti etiam id quod dicitur in extracto, Majestatis suæ voluntatem esse ut à prædictis inquisitoribus fieret Inquisitio, expresse restringitur his verbis: quemadmodum eadem Inquisitio facta hætenus observataque, quod in Brabantia nunquam accidisse in confesso est: ac proinde existimari non potest, eam Principis esse mentem, ut generalis declarationis, ad Cel-

situdinem suam tanquam Belgica Gubernatrici-
 cem missa prætenu, aliquid in Brabantia in-
 novetur, ut etiam clarius multo idem extra-
 ctum ostendit, ubi Majestas sua expresse affir-
 mat, non esse sibi novationis aut antiqua mu-
 tandi voluntatem. Vnde facile constat, nolle Re-
 gem, nunquam hactenus usitatam in Braban-
 tia Inquisitionem exerceri, nisi fateamur Ma-
 jestatem suam sinistre & adversus veritatem
 persuasam, prædictam Inquisitionem hic etiam
 aliquando viguisse, nec patriæ privilegiis ad-
 versari; cujus contrarium adeo evidens est, ut
 probatione non egeat: constat enim, Anno qua-
 dragesimo nono, cum de inducenda in Braban-
 tiam Inquisitione ageretur, ut in circumjacen-
 tes Provincias erat inducta, piæ memoriæ Do-
 mino nostro Imperatore, & Regina Maria, vice
 ipsius Gubernante, solidis rationibus ac momen-
 tis effectum esse, ut penitus exclusa sit: similiter
 Anno quinquagesimo quinto postremum elap-
 so, cum Domini nostri Regis de Inquisitione
 edicta primum ad has Provincias pervenissent,
 & ab existente tum Cancellario, aut Consilio
 Brabantia, ad prædictas civitates missa essent,
 eadem confestim post auditas Ordinum patriæ
 rationes revocata sunt, ut quæ patriæ jura ac
 privilegia, communemque tranquillitatem ac
 salutem everterent. Dicit ergo n. quit ad prædi-
 ctos Inquisitores, de secularibus in Brabantia
 versantibus cognitionem ullo aut Ecclesiastico
 aut civili jure spectare: præsertim cum secula-
 res Principes ac Magistratus, ab omni homi-
 num memoria, in subditos suos jurisdictionem
 potestatemque universam possederint, etiam in
 Ecclesiasticis rebus, saltem quo ad jurisdic-
 tionem cognitionemque judicialem, ac correctio-
 nem: quemadmodum Testimonio suo clare con-

firmant non modo quamplurima Casaris Iu-
 stiniani optima constitutiones, aliaque com-
 plures, civilis juris corpore comprehensa: verum
 etiam varia decreta, ac juris canonici consti-
 tutiones, quibus secularibus potestatibus Ma-
 gistratibusque permittitur, neque postremis,
 ejusdem Canonici Juris constitutionibus seu
 novellis, iis Magistratibus reperitur ablatum,
 in primis quoad seculares personas, in quos nul-
 la omnino, extra terras Ecclesiae in Brabantia
 praesertim, Ecclesiasticae jurisdictionis auctoritas
 permessa est: ut liquido patet ex infinitis poene,
 Principum hujus patriae optimis constitutioni-
 bus ad Ecclesiasticos etiam spectantibus, tam
 quoad secularium bonorum acquisitionem,
 decimarum collectionem, & jurisdictionis illo-
 rum exercitium, quam quoad haeresim, ejus-
 demque evulsionem: quarum cognitio rerum se-
 cularibus iudicibus relicta, saltem quantum
 ad subditos suos seculares, aliaque complura,
 quorum hodieque viget observatio, sublata Ec-
 clesiasticis quidquam adversus ea tentandi po-
 testate: veluti etiam nulla Apostolica rescripta
 effectum in hac Provincia sortiri ullo modo
 possunt, nisi Principis voluntas ac consensus ac-
 cesserit, cui repulsa illorum, ac prout visum
 fuerit moderatio incumbit: quemadmodum
 etiam in omnibus quae patriae libertati, privi-
 legiisque adversantur, quotidie videre est. Quo
 jure, privilegiis, & libera administratione Iu-
 stitiae, mirum quantum hujus patriae commer-
 cia, fortunatusque status excreverit, & quam
 facile rursus eorundem novatione, ac immuta-
 tione decrescit. Unde procul dubio misera totius
 patriae desolatio ac ruina aliquando sequere-
 tur: ut vel ex eo satis apparuit, quod solo ru-
 more Inquisitionis perterriti alienigenae merca-

tores, jam convalescere cœperint, quorum tamen frequentatione Brabantia floret in primis, quemadmodum bona memoria Domini nostri Imperatoris temporibus patuit, hodieque sufficienter apparet. Novitas præterea illa patriæ Privilegiis adversa esset, si novus aliquis Commissarius sine Ordinum consensu ac voluntate crearetur, idque multo amplius, si ex secreto Consilio superintendens statueretur: cum bona memoria Ducis Philippi Privilegiis, Anno millesimi quadringentesimi quadragésimi tertii, Provinciis promissum sit nihil unquam tale, neque factum, neque permissum iri. Quod si vero novitatibus illis commerciorum frequentia & mercatorum multitudo fugaretur; necesse esset civitates atque provincias quarum in eo salus universa consistit desolari omnino, ac perire funditus: quandoquidem non modo civitates & pagi, verum etiam multi incolarum, qui redditus bonaque sua gravarunt, eo quod creverit auctumque vehementer sit rerum pretium, cessante commercio, omnium pœne facultatum suorum iacturam paterentur: atque ita non modo quatuor primaria civitates, quas varia, quæ Principibus præstiterunt pecuniaria subsidia, adeo onerarunt, ut vel minima reddituum suorum diminutione, non modo consueta onera sustinere non possent, verum etiam ad egestatem ac inopiam redigerentur: unde confestim omnium incolarum, quorum super illis civitatibus fixi sunt redditus, ruina succederet. Quod sane matura deliberatione ac consilio ponderetur necesse est, significeturque Majestati suæ tamquam summi momenti negotium, quod semel neglectum nulla deinde sedulitate ac cura, nullis laboribus recuperari ullo modo possit: quare etiam dicti supplicantes,

animum suū inducere nequeunt, Regiam Ma-
 jestatem, modo recte statum universi negotii
 doceatur, pro ea qua prædita est bonitate atque
 clementia quicquam effecturam, unde adeo in-
 gens autoritatis suæ imminutio provincia-
 rumque & incolarum extremum exitium ac
 ruina sequeretur, idque religionis occasione,
 qua non minus in circumiacentibus Regnis ac
 Provinciis, quam in Belgica afflictiones pa-
 tiatur; præsertim cum, si qui sint defectus, abs-
 que privilegiorum & antiqui juris violatione
 coerceri reprimique valeant ab ordinariis judi-
 cibus. Prædicti itaque supplicantes, acceptis
 Reverentiæ vestræ litteris, quibus Regiæ Ma-
 jestatis edictorum observationi se accommodare
 jubentur, (cum tamen in iis nihil expresse
 mandetur Brabantia incolis) idque tum quoad
 Inquisitionem, tum etiam accuratam observa-
 tionem prædicti Consilii, quandoquidem di-
 ctum Majestatis suæ litterarum extractum,
 neque jubet quidquam nec jubere potest intel-
 ligi, neque etiam Majestati suæ, ex promisso
 ac proprio statuto quod lati sui in Brabanti-
 am ingressus tempore constituit, ordinationes,
 statuta, edicta aliaque præcepta aut leges con-
 dere absque Reverentiarum Vestrarum sen-
 tentia iudicioque permissum est, supplicantes
 nusquam alio querelas precesque suas dirigere
 & prædictarum ordinationum abolitionem ro-
 gare quam apud Reverentias vestras potue-
 runt, a quibus solum, accingendi sui ad extra-
 ctorum, quæ nihil quidquam eos attingunt ob-
 servationem, mandatum acceperunt. Orant
 itaque suppliciter ut Reverentiæ Vestræ eas or-
 dinationes constitutionesque abolere & se tan-
 to onere liberare dignentur, saltem in quo pa-
 triæ libertati privilegiiisque repugnat, tam In-
 quisitio

quisitio quam observatio Concilii, & declarare præterea quæ demum ejusdem Concilii puncta atque articuli possint absque ullius in hac patria læsione servari, ut in tanti ponderis momenti que negotio, ne aberrent, alioquin ex præstito sacramento cogendos, cum aliis patriæ membris atque ordinibus communicare rem, quod neque cum Principis utilitate atque obsequio, neque cum supplicantium optatis ac voluntate congrueret.

¶ Eterum nulla sedulitas ac cura, quantumcunque impenderint ante secundum post supplicationis oblationem elapsam mensem, responsionem ullam extorquere potuit. Vigesimo quinto demum Martii, cum in deterius vergerent omnia, hoc responsum acceperunt.

Consilium inspecta supplicatione, & matu-
 ra deliberatione perpensis omnibus, atque ad
 Gubernatricem Belgicæ, Barma Placentiæque
 Ducem &c. relatis, ad tres ea comprehensos ar-
 tículos respondet, ut sequitur. Primo quidem de
 observatione diplomatum, ad extirpationem
 hereseos, eam nunquam Regiæ Majestatis,
 prædictæque Gubernatricis fuisse, nec esse men-
 tem, supplicantes aut quemquam ipsorum ne-
 gligentia alicujus arguere, quantum ad execu-
 tionem edictorum. Verum cum Regiæ Majestas
 & Celsitudo sua ingenti cura de Catholica re-
 ligionis integritate solliciti sint, & Magistratu-
 um Iudicumque nonnulli, ea sedulitate qua
 par erat munere suo functi non sint, generaliter
 admonere quidem omnes, neminem tamen no-
 tare voluerunt; quemadmodum alias excelsæ
 memoriæ Caroli quinti Imperatoris, suaque

Re-
 spon-
 sum
 Con-
 silii.

etiam Majestatis temporibus non raro factitatum est. Atque in eo quidem certo confidunt supplicantes, prædictam Ducem Gubernatricem universos Magistratus ministrosque Iustitiæ, officio suo satisfaciētes, apud Regiam Majestatem plurimū ac persæpe commendare.

Quod vero Inquisitionem attingit, quia ab Anno 1550. nulla ejus in Brabantia executio facta reperitur, declarat Consilium, prout ipsi à Celsitudine sua affirmatum est, numquam voluisse Regem, ut ex ejus ad Gubernatricem litteris apparet, quidquam novitatis induci. sed potius jura, privilegia, consuetudines, & antiquum Brabantia morem, patrumque traditiones, sartas tectasque servari, & proinde supplicantes prædicta Inquisitione non onerandos, tantum ad edictorum & constitutionum observationem incumbant, quemadmodum sese omni devotione obtulerunt: Declarando ulterius, quantum ad Tridentinum Concilium, nolle id Majestatem suam, quam absque Privilegiorum Patriæ, dignitatisque ac autoritatis Regiæ violatione servari, ut amplissime ad Concilium ipse perscripsit. De Commissariis verò, nihil Majestatem suam intendisse aliud, quam cum primarium adversus sectas ac Hæreses ad Catholica Religionis observationem sit remedium, in bona ac recta teneræ ætatis institutione, bonisq; doctoribus populi & concionatoribus, deniq; in reformatione Ecclesiasticorū, quibus à prædicto Concilio abunde providetur, ut pro se quisque, præsertim vero Provincialia Consilia, Magistratusq; civitatum, cum secreto Consilio mutua consensione conspirent: non quidem ut Provincialia Consilia, urbesque Brabantia prædicto secreto Consilio ulla ratione subjecta sint, verum ut modo pariter tanto
operi

operi manum adhibeant, & hac Aula, ut quæ cum Celsitudine sua versatur, recurrere ad eam & referre omnia possit.

Actum in Consilio Brabantiaë vigesimo quarto die mensis Martii, Anno 1565. ante Pascha. Subsignatum apud Graphiarium

P. DE LANGE.

HÆc declaratio immunitatis ab Inquisitione, limitationisque Tridentini Concilij, ingenti deputatos voluptate affecit, quam tamen, paulo post diligentior eiusdem responsionis inspectio consideratioque moderata est: deprehenderunt enim, quædam eiusdem Apostillæ adeo ambiguedicta, ut in diversam partem facile à calumniatoribus trahi possent: videlicet quod ad edictorum observationem, quorum sævitiam noverant, adigerentur. In primis autem mirabantur cum cernerent positum, ut se ad mandatorum custodiam, quemadmodum ipsi obtulissent accingerent, cum tamen talis oblationis in scripto suo non meminissent, ut videretur hoc modo callide iis via præcludi, omnium in posterum querelarum adversus edictorum nimiam crudelitatem: præterea quod hac ratione apud populum in invidiam traherentur, quasi operam suam polliciti essent, ad executionem eorum,

Re-
spon-
sionis
secreti
Consi-
lij calli-
litas &
amphi-
bolia.

E 6

quæ

quæ communi patriæ salutis animisque civium contraria erant : proposuerunt itaque ulterius instare, ad clariorem responsi declarationem, expunctionemque eorum verborum quibus operam suam promississe dicebantur; ut quæ adversus veritatem posita essent. Neque vero vlla diligentia aut cura efficere potuerunt, ut resciscerent quo autore aut modo hæc verba in responsum irrepsissent: ut vero sedarent populi motus, omni celeritate ad civitatum præfides ac Magistratus dictam Apostillam miserunt, qua initio quidem populus recreatus est, verum haud longinqua lætitia, ut ex sequentibus apparebit.

Flandro-
rum
fedi-
tio.

Flandriæ quoque incolæ, cum non minus novitatibus illis infensi essent, legatos suos ad Gubernatricem destinarunt, qui graviter questi de iniuria, libertatisque suæ violatione, ac ruina patriæ, liberari similiter ut aliæ Provinciæ petiverunt. Quæ ut clarius percipiantur, paulo fusius recenserebimus.

Nosse itaque oportet, postquam in Flandria paulatim irrepsent Ecclesiastici quidam, ut inter alios Magister Petrus Titelmannus, qui in seculares inquirebat; experientia didicerunt Rectores, Magistratus, ac populus ejus Provinciæ, se magis ac magis quotidie vexari persecutionibus, desolariq; incolarum fuga: quapropter totius patriæ nomine, deputatos ad aulam miserunt, qui verbo & scripto, communes querelas Gubernatrici detulere. Supplicatio autem illorum talis erat,

Primo quod privilegiorum suorum jure pertineret ad sese supplicantes omnium personarum, bonorum, aliarumque rerum in Flandria cognitio, nec unquam alias permissum ut præter ordinarios iudices, quisquam inquireret, apprehenderet, aut quemvis alium jurisdictionis actum exerceret. Nihilominus tamen Magistrum Petrum Titelmannum, dicere se ^{Petrus Titelmannus Flandriæ inquisitor.} constitutum à Rege, Christianæ fidei inquisitionem (etsi commissionem instructionemque suam nunquam ostenderit) & quotidie in antiqua libertatis dictorumque Privilegiorum præjudicium, qualescunque liberet, absque cognitione causæ in carcerem & vincula conjicere: imo è domibus propriis rapere, absque Magistratus scitu aut consensione inquirere, acceptis modo ad auxilium suum Nomarchis ac satellitibus, qui variis locis operam suam abnuere non audeant, ne hæreseos suspecti habeantur. Quo deprehenso tanti momenti negotio, ut si diutius conniveant, tumultus populi, & adversus justitiam rebellio, ac demum exitium patriæ immineret, Majestatem suam demisse rogabant, ut sese antiqua libertate ac privilegiis frui permetteret juberetque Inquisitori, atque aliis Ecclesiasticis à simili novitate, excessibus, & insueta ratione agendi abstineant; alioquin si pejus quid inde sequeretur se omnis culpa expertes fore.

Ad quæ Gubernatrix vigesimo Octob. 1564. Apostilla respondit.

SE, propter supplicationis & querelarum, generalem nimis, ac obscurum proinde intellectum & significationem, de earum explanatione communicasse cum deputatis: verum quia nihil sibi præterea commissum à Dominis suis

suis affirmarint, ulteriorem supplicantiura declarationem expectare : iussisse nihilominus interim Inquisitori Titelmanno , ut summa cum discretione exequeretur officium, cui interim supplicantes favere atque auxilio praesto sint , quemadmodum ad Regiae Majestatis obsequium, & salutem, tranquillitatemque ipsorum maxime conducet.

QVa Apostilla, & communicatione cum Consiliariis, percepta mente Regis ac Gubernatricis, ulterius urgere negotium Flandri timuerunt, proposito tamen, data commodiori occasione id praestandi; quia liquido cernebant, patrię secuturum exitium: praesertim cum dictus Inquisitor, novique Episcopi alacriter in Inquisitione procederent, eo quod Regiis mandatis in Decembri 1565 missis instructi, iam triumphare se de adversariis arbitrabantur. Vnde in Martio 1566 novus Episcopus Brugęsis varia ac peregrina exorsus est, ut recusando exteris mercatoribus sepulturam, aliaque similia, recepitque, aut finxit recepisse ex Hispania à Rege litteras, ad Catholicę religionis Conciliique Tridentini observationem, misitque ad Magistratus, certos earum articulos, accurate in posterum servandos. Videlicet ut quisque parochus sive Pastor, universa parochiæ suę patrum familias, aliorumque nomina describeret, ab exteris postremę habitationis suę Testimonium exigeret, à coniugibus ubi & à quo copulati essent, notaret; præterea nomina & habitationem eorū qui conscientias

Episcopus
Brugęsis
urget
Regis
sdicta.

tias suas apud sese expiarent. puero-
rum item quos salutari fonte ablueret,
parentum quoque ac patrinorum illo-
rum, præterea quos matrimonio con-
jungeret: denique examinaret quosvis
ludimagistros, eisque professionem
prout expedire judicaverit interdiceret
aut permitteret, similiter Eleemosynarii
eos quos judicassent pastores, à stipe
excluderent, & plura alia, petens ut ad
horum articulorum executionem Magi-
stratus opem atque auxilium suum
commodarent, quod cum abnuissent,
idem Episcopus cum Inquisitore gravi-
bus eos apud Flandriæ Consilium que-
relis & calumniis oneravit, rogato insu-
per ut sibi ad Inquisitionem, & extirpa-
tionem hæreseos adesse auxilio juberen-
tur, ac proinde confestim apprehende-
rent quoscunque etiam absens Inquisi-
tor scripto nominasset, eosque quali
jussum esset loco captivos sisterent: ad
hæc, ut liceret Episcopo & Inquisitori
accedere & examinare captivos, sive
præsente seu absente Magistratu, ut à
nemine in processu suo impedirentur.

Accu-
sat Ma-
gistra-
tus,

His itaque atque aliis gravibus de
causis, tum Brugenses in primis, tum
vero etiam quatuor Flandriæ Ordines
coacti sunt iterare rursus querelas suas,
idque eo dolentius quod viderent vici-
nos suos ab inquisitione liberatos.

*Rogabant itaque prædicti Ordines secundo,
ut antiquis Privilegiis ac libertate sua ne pri-
varentur, & inquisitio, ut quæ cum iis pugna-
ret, quo ad seculares personas aboleretur nec in-
truderent sese Ecclesiastici in jurisdictionem
secula-*

secularcm, & cognitionem, correctionemque eorum quæ ad sese non pertinerent, neque ipsi magis quàm alia Provincia ad edictorum severitatem adstringerentur.

Decimo Aprilis Anno Millesimo quingentesimo sexagesimo sexto, Apostilla responsum est,

Inquisitores (ut illis mandatum erat modestius in officio suo procedere, donec aliud à Majestate sua intelligerent, quod si autem quidquam occurreret, quod sine gravi muneris sui lésione omitti non posset, certiore primo facerent Celsitudinem suam) abunde præstitisse, supplicantium itaque petitioni esse satisfactum.

AD quam Apostillam cum majorem declarationem requirerent deputati, præsertim de Inquisitionis articulo, quæ nunquam hætenus ab Ordinibus recepta erat, decimo nono Aprilis Anno millesimo quingentesimo sexagesimo sexto iterum responsum est.

Celsitudinem suam nihil ultra concedere posse quam decimo Aprilis Apostilla concesserat, multo amplius quam vigesimo Octob. Anno Millesimo quingentesimo sexagesimo quarto obrinuerant: quapropter supplicantes iis jure acquiescere ac contentos esse debere, donec Majestas sua super iis rebus deliberasset, de quibus ad eum Celsitudo sua scripserat.

Non contenti eo Flandriæ Ordines, oblato supplici libello rursus institerunt.

DEmonstrantes quandoquidem præsens vulnus ac malum persanare non potuissent
præce

præcedentibus querelis ac precibus, cogi sese supplicare iterum antequam invalescens morbus omni remedio fortiores vires acquireret: idque eo amplius, quod verosimile esset non cessaturum ideo Inquisitorem, præsertim quatuor jam satellitibus firmatum, generali quoque Procuratori duobus ad auxilium suum attributis: quemadmodum non ita pridem in Casantia violenter perruptis adibus, patrem familias quanquam is iudicibus satisfacisset in vincula coniecit, ablata hoc modo Magistratibus omni cognitione, nunc præsertim cum universa auctoritas in Commissarium translata esset, qui cum inquisitore conspirans, omnium vitæ ac necis potestatem haberet. Obsecrabant propterea ad avertendam communem patriæ pestem ac ruinam, ut extemplo cæteris Provinciis aquarentur, non expectata ulteriori voluntate Majestatis suæ, vel saltem ut Celsitudo sua, Episcopis, Inquisitoribus, aliisque Ecclesiasticis omnem Inquisitionis executionem interdiceret, donec postrema Regis statueretur de eadem inquisitione sententia, omissa interim secularium personarum apprehensione: Hac autem à se orari, ut imminentem patriæ calamitatem averterent; nihil vero minus, quam religionis novitatem aut mutationem intendere.

Ad quæ vigesimo septimo Aprilis, Anno millesimo quingentesimo sexagesimo sexto responsum.

Celsitudini suæ integrum non esse, quidquam ultra concedere, quam præcedentibus decimæ & decimæ nonæ Aprilis Apostillis fecisset; quibus satisfactum ipsis oportuerat. De captivo autem re prius accurate cognita rationem habituram.

Improbis precibus suis Brugeses tandem impetrarunt ut Flandriæ Consilium pariter ac Inquisitor superfedere iussi sint.

BRuxellensis urbis Rectoribus in Aula mandatum, ut populo suo indicarent, non esse Regi mentē ipsos Inquisitione aliisque novitatibus onerandi: verum ne, quemadmodum Antverpienses à populo levitatis arguerentur, non contenti verbis, scripto ea consignari voluerunt, quod eis dilatum est.

Aucto in hominum animis adversus persecutionem odio, crevit quoque miseratio erga eos qui religionis causa captivi de vita periclitabantur, variique conatus adhibiti, ad liberandos huiusmodi: quod etiam ex sententia subinde processit. Inter alios Antverpiæ vigesimo sexto Ianuarii, intempesta nocte, duæ sorores, juvenulæ, ac nobiles virgines, una cum quodam horologiorum artifice, ereptæ sunt; quod graviter offendit animos quorundam, unde unus aliquis, cujus opera elapsæ erant in vincula coniectus, aliis unà cum captivis quoque proscriptis.

Inquisitorum nimia severitas, crudelisque ratio procedendi, in Belgica, Frisones etiã excitavit; adeo ut Provinciæ Ordines Anno Millesimo quingentesimo quinquagesimo nono, Comiti Arenbergensi Gubernatori suo articulos quosdam obtulerint, quibus querebantur, indigenas adversus privilegia, liber-

libertatem, moremque patrium gravari, inprimis vero Ecclesiasticum Commissarium seu inquisitorem Dominum V Vilhelmum Lindanum accusabant, ^{Adver-} quod contra consuetum traditumque à ^{fus} Lindanum ^{num} maioribus patriæ usum, rerum earum sibi jurisdictionem assumeret, quæ ab electis à capitulo suo Decanis judicari solita erant: præterea quod idem Commissarius Leoyardiensem decanatum vsurparet absque capitularium consensu, atque ita binis simul muneribus fungeretur, contra pactum Anni vigesimi quarti: idem quoque Commissarius abnueret Decanis consueto more à capitulo electis confirmationem, quam si subinde concederet, gravioris momenti rerum cognitionem sibi retineret; quod præterea obstitisset Prælatis, ne Archidiaconatus suos & consueta tribunalia servarent: exigeret item à sacerdotibus quos instituebat, nimiam præter solitum mercedem, quidquid poterat extorquens: quod institutionibus ac commissionibus manu sua subscriptis sigillum suum imprimeret, etsi eorum narratione contineretur, Archidiaconorum aut Præpositorum sigillis esse munita : denique quod idem ille Commissarius sacerdotes, aliasque seculares personas, de quibus levium ac mendacium quorundam delatione sinistre suspicabatur, diffamaret, procedendo ex levi illa delatione ad examinationem testium: quod sine gravi eorum qui accusati erant iniuria, famæque ac nominis jactura non accidebat. Ad hæc quod sacerdotes quosdam inau-

ditos

92 TVMVLTVVM IN BELGIO
ditos suspenderit, aliaque complura
quorum relatione supersedeo.

Hisce atque aliis à Governatore responsum est blandis verbis, & satis factum aliquo modo, quo ad leviores articulos; de gravioribus vero promissum ad Governatricem Belgicæ favorabile scriptum, ne scilicet in posterum jura ipsorum violarentur: verum effectu caruit: Commissarii enim in dies crevit audacia; adeo ut in pleno consilio admonitus professus sit, qua potestate instructus ea faceret de quibus arguebatur, addens nimia benignitate ac clementia in hæreticorum & rebellium castigatione procedi.

Postquam jam eo pervenerat persecutionis acerbitas, ut tumultus, murmura, & averfio populi, in eum cumulum excreverent, ut nihil nisi communis seditio, factiosorumque hominum adversus Ecclesiasticos inquisitionem, Episcopos, & persecutores tempestas expectaretur: propterea quod nullis hætenus querelis, demonstrationibus ruinæ ac desolationis Provinciarum, ullum omnino remedium moderatioq; impetrari potuisset; Nobiles patriæ qui bona habitationesq; suas extra urbium munitionem habebant, metuentes ne ex hoc ingenti fumo flamma tandem erumpens, sese una cum familiis ac possessionibus suis involveret: quemadmodum olim nobilibus Germanis in tumultu rusticorum acciderat: tacti præterea miseratione populi, sinceroque erga Principis sui obsequium

quum affectu (ut inquietabant) qui populi sui, ac Provinciarum à quibus tanto intervallo diffidebat statum certo cognitum habere non poterat, nisi relatione illorum, qui summæ apud eum auctoritatis ac fidei erant, (quamquam neque commodum Regis nec salutem partiæ, sed propriam utilitatem expeterent) reputantes secum rem sane miseram ac deplorandam esse, tantæ ubertatis divitiarumque atque omnis magnificentiæ plenissimas Provincias desolari, adeoque infinitam prope fidelium subditorum multitudinem, bonis omnibus ac vita ipsa spoliari, idque tantillæ rei gratiâ: quod videlicet paucula quædam quæ avitæ libertati & antiquis privilegiis repugnabant, quorum etiâ qui vel maxime Catholicæ religioni addicti, devotique erant abrogationem votis omnibus optabant, ab eis auferri nollet Rex, serere paulatim sermones inter sese: Bruxellæ in primis, cum Parmensis Principis cum Lusitaniæ filia nuptiis interessent, Anno millesimo quingentesimo sexagesimo quinto, in Novembri, consultantes qua demum ratione tantis malis occurrî posset, priusquam universa turbatio, ruina, ac tumultus involve-
ret, arbitrabantur cõmuni intercessione & demonstrationibus suis posse remedii aliquid adhiberi. Urgebatur in primis negotium ab iis qui in animo suo secretam Con- ab antiqua Religione aversionem, amo- spira- remque ad novam quæ tum reformata tio no- dicebatur fovebant, quorum cum clan- bilium destinis consiliis ac conventiculis crevis- Pa- set nu- triæ,

set numerus, diem dixerunt qua pariter congregati de re tota concluderent. Veriti autem ne nimia sua multitudine proderentur, variis locis secretissimos conventus suos habuerunt, dieque constituta, qua Bruxelle omnes adessent, ut summa ope ac studio apud Gubernatricē & Consiliū urgerent negotium, data invicem acceptaque fide, conspirantes in mutuum auxilium, solemni jurejurando sanxerunt; ut si secus ac eorum erat intentio, conatus consiliaque sua acciperentur, nullo discrimine, summos juxta ac infimos, omni ope, auxilioque pariter ad omnibus adjutum iri. Ad cujus majorem certitudinem, consignato literis pacto subscripserunt, aliosque Belgicæ nobilitatis, ad idē præstandum jungendaque secum consilia, viresque suas quibus potuerunt rationibus impulere. Pactum autem erat hujusmodi:

Notum sit omnibus præsentibus has visuris aut lecturis, nos infra scriptos, debita ac sufficienti instructione præmissa, comperisse, peregrinos quosdam, atque ad felicitatem salutemque patriæ hujus minime affectos, etsi exigua eis cura sit Gloria Dei, incolumitatisque communis, sed potius insatiabilis eorum ambitio regiis ac Patriæ bonis expleri appetat, velatos nihilominus pallio Religionis, præferentesque zelum Catholica fidei, pacisque publicæ conservandæ, tantum apud Regiam Majestatem effecisse, ut speciosis verbis, falsisque persuasionibus inducæta, adversus sacramentum suum, quæque nos hætenus aluit spem, non modo non mitigare severiora contra
Reli-

Religionem edicta, sed augere etiam, ac roborare induxerit animum: in primis verò Hispanicam Inquisitionem violenter intrudere, quæ non pugnat solum cum omni, tam civili quàm Ecclesiastico jure, summamq; veterum Tyrannorum barbariem excedit: verum etiam ingentem procul dubio Divino Numini contumeliam, miseramque patriæ calamitatem atque extremam desolationem illatura est: ita ut falsa aliquorum hypocrisis, Sanctitatisque pratextu universa instituta politicamque rationem convellat, violet autoritatem potestatemque omnem antiquarum legum, consuetudinum, institutorumque quæ jam inde à majorum temporibus viguerunt, auferat libertatem Ordinibus patriæ eloquendi ea quæ ad salutem civium tranquillitatemque pertinent, universa privilegia, libertates, immunitatesque destruat, denique harum Provinciarum cives atque incolas misera ac perpetua Inquisitionum servituti velut mancipia subiiciat, hominum certe nullius pretii aut existimationis, sed qui Magistratus in primis nobilitatemque Belgicam Inquisitioni visitationique suæ subdere contentur, omnesque bonos ac fideles Regis subditos, præsentissimis continuisque bonorum ac vitæ periculis exponere. Quibus mediis ac ratione procedendi, non modo graviter Divinus honos & sancta Catholica fides, (cujus se defensores jactant) læderentur: verum etiam Regis Majestas imminueretur, atque ipse Rex in omnis sui status atque autoritatis discrimen adduceretur, eo quod non modo commerciorum frequentia cessaret, universæ perirent artes præsidia atque urbes quæ ad limites sitæ sunt, atque inde tota patriæ omnesque Provincia (turbatis videlicet propensisque

Inqui-
sitores
viles &
plebe
homines.

ad se-

ad seditionem ac tumultum incolis) perpetuo discrimini periculisque objecta essent. denique nihil nisi horrenda confusio turbatumque rerum omnium chaos sequeretur. Nos perpensis accurate ponderatisque animo harum rerum momentis, vocationeque nostra ad quam vocati sumus & officio fidelium subditorum Majestatis suæ, nobilium imprimis, judicavimus atque judicamus etiamnum, à nobis officio nostro satisfieri non posse, nisi obistamus atque occurramus prædictis quæ impendent malis, bonorumque præterea ac vitæ nostræ securitati consulamus, postremo ne talium præda exponamur qui sub Religionis pallio, sanguine ac bonis nostris ditescere habent in animo. Quibus de causis conclusimus communi sententia, inviolabili inter nos, ac sancta confæderatione, pactoque conjungere, solenni sacramento adstringentes, ad omnibus viribus prædictæ Inquisitioni resistendum, cavendumque ne ulla ratione, seu secreto sive palam introducatur, intuentes præsertim Neapolitanorum exemplum, qui eam summa sua utilitate ac consolatione repulerunt: testati nihilominus Deum ac homines, nihil quidquam tentare nobis esse in animo, quod divina Reverentiæ, Regisque nostri autoritati adversum sit, sed potius Regium obsequium omnesque bonas ordinationes atque instituta defendere, sedare populi tumultus, denique universis patriæ malis occurrere. Cui pacto polliciti sumus, & jurejurando firmavimus fortiter inviolabiliterque staturos, testem ad hæc ex animo vocantes Omnipotentem Deum, nihil à nobis unquam confæderationi huic adversum, admissum iri. Ut autem tanto firmetur validius, polliciti sumus atque etiamnum pollicemur invicem,

auxilium adversus quamvis persecutionem, qua ex Inquisitionis, edictorumve fundamento adversus quemquam nostrum intentari posset. Neque vero quisquam se liberatum hoc pacto, solutumque sacramento existimet, si velantes persecutionem adversarii, rebellionis aut inobedientia pretextu aliquem è nobis invadere tentaverint, quandoquidem in tali negotio nemo rebellionis aut Majestatis argui possit, cum non nisi ex zelo gloria Dei, ac Majestatis Regiæ, tranquillitatisque communis, procedat affectus. Vt vero sancta hæc confœderatio nostra tanto perfectius inviolata se vetur, nihil à quoquam nostrum absque aliorum sententia ac iudicio cœptum iri promittimus. Cuius pacti confœderationisque testem invocavimus atque invocamus Sanctissimum Numen, Cœli terræque factorem, ut iudicem conscientia animique nostri, obsecrantes eundem, ut virtute sua constantiam nostram de Cœlo roborare dignetur, eamque spiritu sapientia discretionisque condire, ut fortitudo atque consilium, ad felicem cœptorum nostrorum exitum, pulcherrima consensione conspirent, idque ad Divini nominis eius gloriam, Regiæ Majestatis obsequium, pacem tranquillitatemque communem, salutem animarum nostrarum. Amen.

Quamquam hæc nobilium conventio pactumque eorum summa dissimulatione tegeretur, fieri tamen non potuit ut nihil emanaret: præsertim autem quia confœderatorum aliqui congregatis, Hoochstratæ, proceribus rem aperuerant, unde confestim tota Belgica, fama vulgata est. Quoniam autem voluntas institutumque illorum, nulli omnino

Ingen-
io aula
metus.

constabat, præterquam pacti consciis, in-
gentem in Aula motum ac trepidatio-
nē excitavit, ut fieri assolet in similibus.
Adjuvabat falsa pro veris, pro minimis
ingentia annuncians fama. Agebant qui-
dam patriam universam esse turbatam;
alii nobilitatem omnem rebellare, jacta-
bant: addebant quidam multa eorum
millia instructa armis petere Aulam:
nonnulli conscriptum ab eis externum
militem, conspirare cum ipsis non pau-
cas civitates. Nec minor de eorum pro-
posito & intentione sermonum erat ju-
dicatorumque varietas, dicentibus qui-
busdam, invasum iri ab illis patriam
universam, aliis expulsa antiqua religio-
ne novam introducturos, deniq; omni-
bus pro judicio affectuque suo differen-
tibus.

Varii
rumo-
res de
conju-
ratis.

Huius rei nuncius Aulam quidem
universam, eos autem inprimis qui in-
quisitionis & persecutionum autores ex-
stiterāt ingenti terrore perculsit, eo quod
summopere verebātur, ob averfionē po-
puli, & inquisitionis horrorem, facile in-
gentem eis multitudinem, spe liberati-
onis ostensa, adhæsuram, aut ad mini-
mum præcipuas quasdam urbium in il-
lorum potestatem fidemque concessu-
ras, Antverpiam inprimis, ubi incredi-
bili semper inquisitionem odio habi-
tam esse constabat. Augebat trepidatio-
nem frequentia nunciorum qui de mul-
titudine ac viribus illorum adfereban-
tur.

Refor-
mato-
rum ad

Prædicti interea nobiles ad Maximili-
anum Imperatorem supplicem libellum
mi-

misere, nomine eorum, qui relicta Ro-
 mana religione ad reformatum Euange-
 lium se transtulerant. Oblatus est hic li-
 bellus Kal. Aprilis Anno millesimo quin-
 gentesimo sexagesimo sexto, Augustæ
 Vindelicorum in comitiis, in eoque
 suppliciter Cæsareæ Maiestatis Princi-
 pumque auxilium expetebant, ut con-
 silio autoritateque sua Philippo Regi
 persuaderent, ut ne sanguinem fidelium
 ac timentium Deum effundere perge-
 ret, atque ita in se familiamque suam,
 iram Dei vindictamque accerferet.

Maxi-
 milia-
 num
 sup-
 plex li-
 bellus.

Hoc dubio rerum statu iudicatum est
 expedire, ut omnes Ordinis Domini,
 Gubernatores, Præsidesque Provincia-
 rum, qui ea tempestate in Aula non ade-
 rant, litteris confestim accirentur, ut fa-
 ctum est 13. 14. 20. 21. & 23. Martii, at-
 que ut interim omni celeritate ad no-
 biles scriberetur, ut pro se quisque à
 conspiratorum communionem abstine-
 ret, sperantes hoc modo omnibus dif-
 ficultatibus ac turbis occurri posse: scrip-
 tum ad hæc ex Aula, ad ea loca in qui-
 bus celeberrimi conventus erant, nomi-
 ratimque ad primarios coniuratorum,
 ut si esset quidquam, de quo ulla rati-
 one queri possent, scripto apud deputa-
 tos deponerent, vel ipsi etiam, exiguo
 numero & absque armis adessent. Gu-
 bernatrix interea munire Aulam, augere
 custodiam corporis, & ad omnia accu-
 ratius attendere: missi quoque varii ex-
 ploratores ad diversa loca, ut quid rerum
 ageretur adverterent. Cum autem vigesi-
 mo Martii delatum esset ad Celsitudi-

nem suam, Antverpiæ eos occupatio-
nem agitare animo, vocati confestim ad
Aulam deputati Antverpienses, jussus-
que eorum unus Antverpiam omni ce-
leritate proficisci, & monere Magistra-
tum, ut urbem suam adversus armato-
rum quos adventare fama erat irruptio-
nem tueretur.

Gu-
berna-
rix in
Hispa-
piam
nunci-
um
mittit.

Vigesimoquarto Martii cernens Gu-
bernatrix in peius ruere omnia, expref-
sum ad Maiestatem Regiam in Hispani-
as nuncium misit, certiozem eum faciens
de conspiratione Nobilium, populi fa-
ctionibus, adiungens suam de remedio
tantis malis adhibendo sententiam.
Quarum hic literarum exemplar posui-
mus.

*EX ultimis meis undecimæ Ianuarii intelle-
xerit Majestas tua, qua mandato suo ad
Præsides, & Provincialia Belgicæ Consilia
scripseram, de intentione vestra, quoad obser-
vationem edictorum bonæ memoria Casareæ
Majestatis & Vestræ etiam, de religione, In-
quisitione, & decretorum sancti Concilii Tri-
dentini observatione, quarum litterarum, ad
Majestatem tuam exemplar missum est, quæ
maximum deinde in populo murmur ac tu-
multum excitarunt, atque inter alia cum
similes litteræ missæ essent ad Consilium Ma-
jestatis tuæ in Brabantia, ut curaret prædicta
diplomata observari, Inquisitionique ac Inqui-
sitoribus omni ope atque auxilio succurri, &
sanctum Tridentinum Concilium, eiusque de-
creta servari, & cum dictum Consilium ut
jusseram ad primarias quatuor Provincia il-
lius civitates scripsisset, tanta subito murmu-
ratio*

ratio seditioque inseuta est, ut non ita multo post, imo in mense Ianuario proxime elapso, eadem quatuor civitates per legatos suos supplicem Consilio libellum obtulerint, in quo præter quasdam de edictis, Concilioque difficultates, in primis de Inquisitione querebantur, adserentes nullo unquam tempore illius in Brabantia exercitium viguisse, ut quæ Privilegiis illorum lætoque Regis ingressui adversetur: orabant proinde ut missa ad sese à Consilio litteræ revocarentur, atque ab Inquisitione immunes hæcenus permanerent, quemadmodum Majestas tua ex adiuncto his supplici eorum libello cernere poterit. Etsi autem Brabantia Consilarii affirmarent extemplo legatis, Majestatem tuam nihil novitatis animo agitare, &c, ut ex adiuncto illorum scripto potest intelligi; prædicti nihilominus supplicantes non contenti ea responsione urserunt ulterius, oblata supplicatione, quam ad me delatam primo quidem in secreto, deinde in statuum Majestatis tua Consilio visitari mandavi, quorum tandem sententiis conclusum est expedire ad Majestatis tuæ obsequium, & sanctæ Religionis nostræ conservationem, sedulo inquire quidquid olim in hisce partibus circa prædictam Inquisitionem effectum erat: inventis itaque tum hic in Aula, tum etiam inter Inquisitoris Lovavii variis scriptis, compositoque inde volumine, ad Brabantia Consilium discutienda misimus, quibus Consilium trium quatuorve hebdomadum spatium accurate perpensis, retulit, comperisse se, ab Anno 1550 nullum dictæ Inquisitionis in Brabantia exercitium fuisse, ideoque non onerandos ea supplicantes, jubendum modo ut ad perfectam edictorum observationem incumbere: cui sententiæ,

Consilii status accedente autoritate, assensu
 sumus, praesertim quod Majestas tua se nihil
 quidquam novi cogitare declarasset, habita
 etiam ratione temporum aliarumque causa-
 rum, quas hic subnectimus. Respondi itaque
 ad supplicem libellum Apostilla qua hic ad-
 juncta est. Venio Domine ad praecipuum ar-
 ticulum, cujus gratia misi hunc nuncium,
 quamquam invita, eo quod de illa quam Ma-
 jestas sua acceptura est afflictione non dubi-
 tem, tamen me ad id & officii mei ratio, &
 Majestatis tuae obsequium, & patria necessi-
 tas impellit. Factum est Domine, ut ab hinc
 paucos dies, dum praedicta agitantur, certior
 fierem à Principe Gaverensi & Megensi Co-
 mite, (Auriaci autem Principis de eo litte-
 ras, omniumque hominum ore famam accepe-
 ram) secretae conjurationis & pacti, (cujus hic
 exemplar addidimus) quo innumera nobili-
 um multitudo se obstrinxerat. Et si autem ego
 Domine ut tanta pesti occurrerem omni labore
 ac diligentia desudassem, significans Majesta-
 tem tuam ab omni desiderio novitatis alie-
 nam, reperi nihilominus ejusdem inquisitionis
 terrorem, severitatemque diplomatum, pro-
 fundas adeo in hominum animis radices egisse,
 ut frustra eis persuadere quidquam laboretur.
 Deliberato igitur in Consilio status Majesta-
 tis tuae, matureque perpensis rerum omnium
 ponderibus, nihil superesse remedii judicatum
 est, quam ut vel arma capiantur, quod hisce
 temporibus quanta difficultatis esset? non mo-
 do pecuniae inopia, verum etiam quia intra
 patriam habetur hostis, nec constat cui fidere
 etiam ex propria familia possis, ita ut Proce-
 res quamquam id maxime optarent, neminem
 tamen essent reperturi, vel cui fidere ipsi, vel
 qui

qui se sequi vellet ; addito quod hac ratione sequeretur, patriæ una cum religione perditio, sive ut concedatur tempori, conniveaturque aliquantum, atque detestata adeo Belgis inquisitio amoveatur & nimia edictorum severitas mitigetur, &c.

Vigesimo quinto Martii post meridiem Brabantia Ordines, videlicet Prælati, Nobiles, Legatique Civitatum in Consilium status ad Gubernatricem acciti, ubi illis ipsa significavit, intellexisse se, certam adversus Provincias conspirationem esse præ manibus, unde nisi tempori occurreretur, haud exigua mala timeantur: ut ipsi igitur, quos non fugeret, quanti interesset, patriæ talia impediri, pro se quisque diligenter attenderent. & Celsitudinem suam, si quid inaudissent certiolem facerent. Quandoquidem autem intellexerat hanc adversus inquisitionem videri coniurationem, aut eo saltem pallio prætextuque velatam, missa ad quatuor primarias Civitates Apostilla declararat, nec esse, nec fuisse Regis aut suam voluntatem, alicujus in Brabantia inquisitionis inducendę. Ad quæ Ordines actis Celsitudini suę pro sollicitudine curaque sua gratias, omnem operam ac diligentiam obtulerunt. Post hæc Antverpiensium Legatos allocuta, docuit externos quosdam e conjuratis in certis Antverpiæ diversoriis commorari, jussitque ut se de toto negotio monerent, de sua etiam cura, civitatisque custodia, quia varios civium & mercatorum cum conjuratis conspirare

Dili-
gentia
Ant-
ver-
pian-
sum.

audierat. Respondere Legati jam tum dispositas esse diu noctuque custodias, observari portas, visitari navigia quæ appellerent, inquiri in hospites diversitorum, nihil demum omitti quod ad securitatem urbis videatur: verum nihil se quidquam accepisse de exteris, scripturos nihilominus ut omnem Celsitudini suæ dubitationem eximerent.

Ingen-
merus
in Bel-
gica.

Simili admonitione ad accuratam curam ac diligentiam Gubernatrix Bruxelenses exhortata est, quos non minus ad exequendum munus suum promptos invenit; unde plurimæ ab eis constitutiones factæ; & ut verbo dicamus, quidquid ageretur non minus in Aula quam in urbibus metus erat. Haud aliter trepidabat populus, quam si externus hostis immineret, quisque laborabat ut suam civitatem locumque tueretur. Gubernatrix autem eiusque Consilarii, ignari quo vergeret hoc negotium, ad universas urbes in hunc modum litteras dederunt.

Litte-
ræ Gu-
berna-
tricis.

*Q*uandoquidem certo à nobis intellectum est, nonnullos tum externos, tum incolas, eo audaciæ ac temeritatis proecessisse, ut conjurare secreto, habere conventus, conscribere militem veriti non sint, unde ad ruinam atque exitium patriæ multa timeantur, imo civitates opprimi possent à conjuratis, auferrique Magistratui omnis autoritas, spoliari ac diripi omnia, ut ditefcant sub falsa opinionis, quam plebi persuadere student tegumento, qua eam ab amore, affectu, atq; obedientia, quam Domino nostro Regi, ut naturali ac vero Principi suo debent

debent avellant. Verosimile autem est omni studio atque ope conaturos, ut quam plurimos ad partes suas conjurationemque pelliciant; cui à nobis occursum oportet, ut quæ summi discriminis res, plurimisque tam veterum quam recentiorum exemplis numquam nisi in miserum atque calamitosum finem visa erupisse. Quapropter certiores vos facere necesse judicavimus, ut ne Civitas vestra Magistratus ignorantia obruatur. Petimus autem studiose, ut omni sedulitate periculus studeatis occurrere, diligenti portarum, omniumque locorum, ut belli tempore assolet custodia, adhibeatis demum quidquid prudentia vestra discretioque opportunum judicarit, quemadmodum de vobis certo confidimus. Quidquid autem à vobis in negotio isto actum erit ad nos prescribite. Deus adsit vobis dilecti: datum Bruxella vigesimo sexto Martii 1565, ante Pascha.

Adem illa tempestate, Antverpiæ, Bruxellis, & allibi, sparsi, suspensi, atq; affixi, famosi libelli seu scripta, quibus populus monebatur, quidquid de inquisitionis abrogatione jactaretur, fictum esse, eo quod severa diplomatum que inquisitione includebāt, observatio mandabatur: deinde dictæ inquisitionis auctores, aliam reperisse viam, qua loco inquisitionis, sine nomine effectum tamen eius inveherent: Ecclesiasticorum inquisitorum vice, instituisse seculares, sacramento adstrictos, qui tantum ad religionem attenderent; nominabantur præterea quidam, tamquam callidæ huius inventionis auctores, monebaturque populus, ut generosè obsisteret, nec

Sparsi
famosi
libelli.

blandis verbis, pulchrisque promissis fidem adhiberet. Inter alia, Antverpiæ prolixum scriptum dextre sparsum, quo Magistratus eorumque deputati graviter notabantur, quod severam edictorum observationem, quemadmodum textus Apostillæ Consilii declarabat, spondissent, subiecissentque se hac ratione diplomatis, præclusa unquam adversus ea querendi via, idque absque populi consensu, cui edictorum severitas vehementer displicebat: atque ita protestando adversus eos, atque ad revocationem hortando.

Agitur
in aula
de mo-
dera-
tione
diplo-
ma-
rum.

Cum jam magni Magistri, Gubernatores patriæ, Equitesque Ordinis, ad Gubernatricis mandatum Bruxellæ adessent, consultatum cum iis, tam antequam post meridiem, qua ratione edictorum severitas mitigari posset, æquato cum delictorum gravitate levitateque modo punitionis, ita ut nec antiqua Religio pateretur, & tumultuum una vitaretur occasio, eaque deinde scripto ad Majestatem Regiam mitteretur, ut ex sententia & voluntate sua statueret.

Verum ut ad hominum notitiam pervenit agi de moderatione diplomatum, varii de ea re sermones exorti, sparsusque Bruxellæ de hac moderatione famosus libellus, plurimi deinde diversis locis, Gallica, Germanica, Latinaque lingua, adversus inquisitionem, Ecclesiasticos, moderationem illam, &c.

Inter hæc certus ad Aulam nuncius allatus est, ingentem coniuratorum nobilium

bilium numerum Bruxellam advenire, ut oblato supplici libello, inquisitionis atque edictorum quo ad religionis articulum abolitionem oraret, quod haud mediocri sane Aulam universam terrore affecit; ignorabant enim qua ratione, quove fine adventarent. Interea in variis civitatibus per plateas dispersi libelli typis excusi, admonentes populū ac cives universos, ut cum Nobilibus patriæ Bruxellam venturis, ut à Majestate sua exorarent abrogationem eorum quæ patriæ exitium adferebant, se conjungerent, per Magistratus, Legatosve suos, atque ad honestum adeo negotium operam suam commodarent. Qui Libelli exemplo prohibiti sunt, atq; inter alios Bruxellenses, vigintiquinque florenorum mercedem constituerunt, ei qui horum libellorum autorem aliquem ad Iustitiam deferret.

Misit quoque Gubernatrix ad universas civitates, ut hujusmodi libellos, omnibus modis opprimerent, nec ulli parcerent labori ac diligentia, ad reperendum & castigandum autorem.

Primo, Secundo & Tertio, Aprilis, è Qua- variis locis, plurimi Nobiles Bruxellam drin- ingressi sunt, eodemque tertio Aprilis genti præcipiti jam die, Dominus de Brederode, Nobi- ingenti nobilium numero comita- les Bru- tus advenit, nihil tamen usquam quere- xellam adve- larum erat, quod violentiæ quidquam niunt, intulissent. Sectabatur eos Bruxellæ magna populi multitudo, incedentesque intuebatur. Die insequenti, videlicet quarto Aprilis Aula abstinere, eo quod

Comites Bergensem & Culenburgen-
sem exspectarent. Verum postridie, quin-
to Aprilis, emanentibus adhuc Comiti-
bus, iidem nobiles audiri in Aula po-
stularunt, ut factum est, meridie inter
duodecimam & primam horam, ut rari-
or populus adesset: Tum igitur nobiles,
quaringenti circiter numero, quini ince-
dentes, sedata gravitate ad Aulam acces-
serunt, Ludovico Nassovio Comite, di-
ctoque Domino de Bredenrode, ut ho-
norationibus, claudentibus agmen, ad-
missique in conclave consilii Ordinum,
ubi eos Dux Gubernatrix, cum ejusdem
Consilii Dominis, Equitibus Ordinis,
Provinciarumque Praesidibus exspecta-
bat. Exhibita primum Gubernatrici,
aliisque Dominis debita veneratione ac
reverentia, Dominus de Brederode, pau-
lum procedens ex ordine, hunc in mo-
dum exorsus est.

Oratio
D. de
Bre-
denro-
de ad
Re-
gen-
sem.

*D*omina, quos in hac urbe cernis congrega-
tos nobiles viros, aliique paris dignitatis,
qui certis de causis non adsunt, conclusere, ad
Regiae Majestatis obsequium, salutemque
populi, Celsitudini tuae hunc supplicem libel-
lum offerre, ut ad eum quemadmodum sibi
expedire visum erit respondere dignetur, oran-
tes hoc factum nostrum boni consulat.

Accepimus praeterea apud Celsitudinem
tuam, atque Consilium, secreta conspirationis,
ad excitandos motus in populo, esse accusatos,
& quod amplius quasi Regis ac Domini nostri
pertasi, cum Gallis, Germanis, aliisque ex-
teris Principibus conspirassemus, de quo ne co-
gitatum quidem unquam à nobis, in quorum
fide-

fidelitatem, sincerumq; erga Regiam Majestatem affectum, talia non cadunt, ut Celsitudo tua ex hoc scripto nostro intelliget. Rogamus nihilominus Celsitudinem tuam, falsos illos adeo honestæ societatis calumniatores ostendere dignetur.

Ad hæc præsentibus hic Domini, intellexere, quosdam ex numero suo, singulariter conjurationis prædictæ esse suspectos, quapropter Celsitudinem tuam suppliciter obsecramus, ut delatorum juxta, eorumque qui detulerunt nomina aperire velit, nec patiatur nobilem adeo honestamque societatem, tam infamæ macula notari. Quo dicto, supplicem libellum Gubernatrici exhibuit, relictoque consultandi spatio, omnes pariter egressi sunt.

Supplicatio autem talis erat.

Domina, nulli hæctenus ignota fuit Belgarum per universum orbem Christianum gloria, eorumque erga Principes ac Dominos, fidei sinceritatisque celebritas, nobilitatis præsertim, quæ numquam corporibus bonisque suis percipit, ad obsequium Principis, atque auctoritatem propugnandam: quemadmodum & nos ut fidelissimi Regiæ Majestatis subditi, quotidie in diligentia affectuque erga obsequium ejus crescimus. Perpensis itaque seria deliberatione motibus ac turbis quibus jactamur, expedire arbitrati sumus, si Celsitudini tuæ quædam patefaciamus, eligentes paululum quid indignationis incurrere, quam celari ea Celsitudinem tuam, quæ postmodum Regiæ Majestati præjudicio essent, & pacem tranquillitatemque patriæ everterent, sperantes forte, ut aliquando constet quantum ad Regiæ

Supplex
Nobilium
libellus.

Ma

*Majestatis obsequium, atque auctoritatem
momenti attulerimus, quemadmodum confidi-
mus etiam, à Celsitudine tua, æqui bonique
consultum iri quæ facimus. Quamquam igitur
dubium nobis non sit, quin universa quæ
Regia Majestas de inquisitione, severaque di-
plomatum observatione constituit, bono aliquo
prætextu ac fundamento nitantur, videlicet ad
eorum quæ bonæ memoriæ Carolus Imperator
instituit, perpetuam observationem: quia vero
temporum malorumque diversitas, remedio-
rum diversitatem exigit, illaque ipsa edicta
multarum miseriarum calamitatumque cau-
sa exstiterè, quamvis ad severitatis normam
executio non exigeretur, quid jam fore putan-
dum est; cum Regia Majestas, extrema sua vo-
luntate mandaverit, absque omni mora induci
inquisitionem, servari edictorum severitatem?
unde jure metuendum est, non modo auctum iri
quæ hætenus adversa pertulimus, verum eti-
am miserabile exitium, ruinamque patria se-
cuturam. Animadverso igitur præsentis di-
scrimine speraveramus hætenus fore, ut Cel-
situdo tua ad quærendam medicinam impel-
leretur; quia vero deprehendimus, nihil adhuc
in tanti ponderis negotio actum, jamque com-
munem perniciem esse præ foribus, induximus
animum, satisfacere officio nostro, sacramen-
toque quod præstitimus, propensoque ad Re-
giam Majestatem patriamque nostram affe-
ctui, ruptaque omni mora, primi præstare, quæ
urgens necessitas jam dudum exigit, idque eo
liberius, quod sperare possimus, haud laturam
agre hoc cœptum nostrum Regiam Majesta-
tem, ut quorum in primis intersit, domusque,
possessiones, ac bona, extra munitiones urbium,
hostium incursum atque injuriis pateant. Præ-*

terea si in edictorum rigida observatione procedatur, ut jubet expresse Majestas sua, nemo nostrum, imo totius Belgicae, cujuscunque demum status aut conditionis exstiterit, de capite fortunisque suis securus erit, quorum invidi alicujus delatione jacturam extemplo patietur, imo excitabuntur accusatores spe bonorum rei, sub edictorum prae-textu, nec quidquam aliud supererit refugii, quam in Tratoris aut Iudicis benevolentia ac favore, qui vita necisque potestatem habebunt. Quapropter eo magis impellimur ad Celsitudini tuae omni demissione supplicandum, ut his malis occurrere curet, & quoniam tanti interest, maxima celeritate ad Regiam Majestatem aptum hominem destinet, qui de omnibus eum doceat, oretque ut de universis, tam in presenti, quam in posterum, omnino statuere ac providere dignetur. Sed vero quia id fieri non potest, permanentibus in severitate sua edictis, ex quibus quicquid sensimus mali profluxit, ut Rex ad earum abolitionem consentiat, antequam extrema calamitas Belgicarumque Provinciarum perditio sequatur. Verum enim vero ne Regia Majestas nos sibi (qui nihil aliud quam cum omni demissione obedientiam agitamus) praescribere quidquam existimet, (ut procul dubio adversarios nostros explicaturos esse negotium non dubitamus) statuatur ipsa cum consensu Ordinum, qua ratione periculis velit occurrere. Rogamus praeterea obtestamurque suppliciter, ut dum de justa supplicatione nostra deliberat Rex, Celsitudo Tua interim, generali inquisitionis, edictorumque suspensione, exortam perturbationem sedare dignetur, donec aliter Majestas sua providerit. Testamur interea officio nostro à nobis satisfactum, nec quidquam

quam pertinere ad nos culpa illius, qua non occurrendo patriæ calamitatibus committeretur, cuius rei Divinum Numen, Regiam Majestatem, Celsitudinem tuam, Dominosque Consiliarios, conscientiam denique nostram testes appellamus, præstitum à nobis fidelium subditorum officium: quamobrem tanto majori alacritate, diligentia, atque affectu Celsitudinem tuam oramus, ut antequam quidquam amplius mali oriatur, attendat.

Postridie cum Gubernatrix præsentisque Domini rem maturo consilio, ac deliberatione perpendissent, accitis ad Aulam Nobilibus, (qui eodem ordine, aucti tamen Culenburgensi, Bergensi que Comitibus, adfuere) quod sequitur responsum scripto exhibuerunt.

Celsitudo sua intellecto nobilium desiderio, ad Majestatem suam supplicem eorum libellum mittere, atque apud eam omni conatu instare, ut consentiat petitis, induxit in animum; à qua ob ingenitam bonitatem, ac clementiam, nihil aliud sperari possit, imò ipsa Celsitudo suam, cum Gubernatoribus Patriæ, Ordinisque Equitibus, & Consiliariis, jam de diplomatum moderatione agitabat, quam talem fore confidit, ut jure illi acquiescere debeant; tum quia Celsitudinis suæ se eo non extendit autoritas, ut inquisitionem atque edicta suspendere ipsi integrum sit, tum etiam quia non expedit, patriam sine edictis ac constitutionibus relinqui. Confidit itaque Celsitudo sua supplicantes interim quieturos, donec à Majestate Regia responsum accipiant. Iube-

bitur autem interea tam inquisitoribus, quam ministris Iustitia, ut cum summa moderatione munus suum exequantur, nec cuiquam querelarum causam dent: dum interim supplicantes, ut sperat Celsitudo sua, ea modestia ac quiete se gerant, ut asperiora media non requirantur. Postremo id esse vel maximum bene de Majestate Regia sperandi argumentum: quod jam tum ad quatuor precipuarum urbium supplicem libellum, immunitatem ab inquisitione concesserit. Quia vero certo constat Celsitudini suae, supplicantes de antiqua Religionis immutatione nihil agitare, tanto animosius, ac liberius omni qua poterit ope negotia Regis urgebit.

Actum apud Celsitudinem suam
Bruxellæ sexto Aprilis. 1565.

NON contenti hac responsione Nobiles, postquam eodem atque insequenti die, multum deliberassent inter se, operæ pretium judicarunt, secundum Gubernatrici libellum, ante discessum suum offerre, ut octavo Aprilis ante meridiem factum est, hunc in modum.

INSPECTA Celsitudinis Tuae Apostilla, primo Ipsi de tam celeri expeditione habemus gratiam, deinde quod de congregatione nostra satisfactionem acceptarit, quam non nisi ad Regis obsequium salutemque Patrie, ac tranquillitatem habuimus. Verum ad majorem pacem ac quietem optaremus Apostillam Celsitudinis Tuae paulo ampliorem, atque clariorem fuisse; nihilominus quoniam Celsitudinis

Tua

Tua adstricta in hoc negotio potestas, quod dolori nobis est, spe ducimur fore, ut interim tam à seculari Magistratu quam ab Inquisitoribus, à persecutione cessari Celsitudo tua jubeat. De nobis interim Domina confide, nihil commissum iri, quod Generalibus Ordinum statutis & antiquæ Religionis auctoritati adversetur, offerendumque punitiōi eum, qui è nobis quidquam tale tentaverit. Testamur vero iterum, quod si bonarum constitutionum defectu, tumultus aliquis exoriatur, officio nostro à nobis esse satisfactum, obsecrantes Celsitudinem tuam, ut hæc studia nostra ne despiciat, sed tamquam ad Regis suumque obsequium, omni tempore promptissimorum acceptet, etiam usque ad sanguinis ac vitæ profusionem, si necessitas exegerit.

Quia vero intellexerant à calumniatorum nonnullis, supplicis libelli exemplar typis excusum, in quo mutari ac inferi quædam possent, unde seditiosos fuisse conventus illorum existimari posset, (atque ita hominum objicerentur invidiæ) quod ab intentione sua maxime alienum erat, orarunt Regentem, ut Regio Typographo supplicationem suam excudendi potestatem faceret, qui id cum fide ac sinceritate præstaret.

Qua audita declaratione, visoque à Gubernatrice, præsentibusque Dominis conformi scripto, dum interim Nobiles excessissent, vocatis rursus intro respondit, visum à se scriptum ipsorum, sperare autem, ea ratione à se cuncta compositum iri, tam quo ad inquisi-
tores,

tores, quam Magistratus, ut nulla, nisi culpa eorum, tumultus aut seditionis daretur occasio, ipsi interim non committerent, ut à fide scripto suo data, promissisque deflecterent; orabat ad hæc ut ne secretis occultisque rationibus, populum ad se pellicere studerent.

Responsum à Nobilibus, gratissimam sibi quidem accidisse bonam Celsitudinis suæ responsionem, longe vero gratus fore, si coram præsentibus declarare dignaretur, se hanc congregationem suam, ut quæ ad Regis obsequium facta sit, boni consulere, promittentes tantam in posterum quietem ac modestiam, ut nihil Celsitudini suæ molestum esse possit: respondente Gubernatrice credere se, tacito nihilominus, quid de illorum conventibus cogitaret, rursus à Nobilibus rogata ut mentem suam aperiret, breviter addidit sibi necdum eam rem judicandi esse facultatem. Cum autem adverteretur non esse hac responsione contentam Nobilitatem, à diversis Dominis & Consiliariis rogata est Gubernatrix, ut se ad vitanda mala paulo leniorem in hoc negotio exhiberet, impetratumq; ut Dominorum aliqui ad Nobiles mitterentur, qui affirmarent sponderentq; certius, nihil in religione tentandum, prius quam à Rege responsa acciperentur. Ostensæ quoq; illis litteræ, quæ ad Ministros, Magistratus & inquisitores, ea de causa mittebantur, ab iisdem præterea Dominis promissione firmatum, neminem in posterum causa Religionis, adversus quemquam carceribus, confiscatio-

scatione, exilio, aliisque correctionibus processurum, nisi aliquis, factiosis. seditiosisque conatibus se tali punitione dignum ostenderet. quo casu id præstaretur quod ipsi obtulerant, donec cum Ordinum consensu Rex aliter statuisset.

Accesserunt illos præterea Regentis mandato, Comes Hoochstratanus, Eques Ordinis & D. Berty, Consilio Ordinum à secretis, cum exemplari litterarum, quæ undique mitterentur in hunc modum,

M *Argareta Dei Gratia Dux Parma & Placentia, Regens & Gubernatrix. Dilecti nostri, plurimi Nobiles oblato nobis supplici libello, Regis Domini nostri de Religione abrogari diplomata, novasque constitutiones à Generalium Belgica Ordinum sententia fieri postularunt, ad quem Apostilla respondimus, missuros ad Regem, nec parsuros opera, ut patria ruinis occurramus, quemadmodum jam nunc mitigationem edictorum concepimus. Quia vero suspendendi diplomata & inquisitionem, potestas nobis non est, nec decet interim sine legibus patriam relinqui, dum Regis voluntas expectatur, addiximus nos curaturos, ut modestius ab Inquisitoribus Ministrisque omnibus agatur in posterum: quandoquidem autem satisfacere voluntati Nobilium, & stare promissis habemus in animo, vos hisce certiores reddere volumus, jubentes ut Majestatis suæ nomine, universis ministris Ducatus Brabantia, & trans Mosam mandetis, ut in muneri sui quo ad religionem executione, summam prudentiam, ac moderationem adhibeant,*

beant, ne tamen patiantur novitatem, aut mutationem aliquam, antiquæ Catholica Religionis, hætenus in Provinciis hisce observata; nec seditiosas etiam tumultuantium actiones, de quibus nos doceant, ut prout dignum erit statuamus, neque in mandatorum nostrorum observatione segnes se exhibeant, ne turbarum occasio oriatur. Deus vobiscum sit dilecti.

Datum Bruxellæ 9 Aprilis 1565
ante Pascha, subsignatum erat.
Margareta, & paulo inferius
D'overloope.

ADhibita tot tantisque promissis fide
Nobiles domum suam proficisci staturerunt, facto prius quatuor Capitibus suis sacramento, se nihil quidquam novi, sive in Religione sive aliis in rebus tentaturos, sed expectaturos, quiete ac patienter quod Majestati suæ, & generalibus Ordinibus statuere placuisset: ad hæc quatuor Capitem suorum dicto, audientes fote, nominatis præterea è quavis Provincia tribus, qui ne quid scripto ac promissis adversum committeretur attenderent: alia item complura ad confæderationis suæ firmitudinē ac robur sanciverē: in primis ut ad conjunctionis suæ Confæderatorum Nobilium insignē. testimoniū, appensum collo aureum numisma gestarent, insculpta ab uno latere effigie Regis, duabus ab altero manibus, implicatis mutuo, & mendicorum peram tenentibus, hisce in circuitu scriptis verbis. *In omnibus fideles Regi etiam usque ad mendicitatem.* Aliam deinde ex
are

Nomen
Geu-
storum
unde
traxe-
rit ori-
ginem.

ære formam, cuius una pars scutum Via-
nense, altera vero hæc verba continebat,
Per flammam & per ferrum, insignia ad-
hæc Brugundicæ domus; quoniam au-
tem Dominus de Barlamont primo eo-
rum in aulam adventu dixerat, egregiam
mendicorum turbam adesse, quos Gal-
lice Geustios vocabat, acceptantes hoc
nomen, eo se in posterum vocari volue-
runt, multique ipsorum cinericei coloris
vestibus induti, gestarunt ligneum scyp-
hum, obductum argenteis laminis cum
hac inscriptione, *Vivant Geusti*.

Sedan-
tur tu-
multus
in Bel-
gica.

Cum hæc Nobilium congregatio Bru-
xellæ haberetur, & prius etiam, dum
expectarentur adhuc, Ecclesiastici, in-
primis autem inquisitores, quique in-
quisitioni, Episcopis, & persecutioni
maxime faverant, summo terrore affe-
cti sunt, abstinueruntque publico mul-
tis diebus, donec intellecto, nemini
quidquam iniuriæ à Nobilibus illatum,
pulso timore ad sua redierunt.

Negotii huius ac litterarum ad Pro-
vincias missarum fama, per Belgicam se-
late dispersit, sedavitque subito quid-
quid tumultus exortum erat, adeo ut
prioribus factionibus perturbationique
communi, summa rerum omnium tran-
quillitas succederet. Accingebant se om-
nes ad consuetas operas, negotiaque
sua, gratulantes Gubernatrici, Consili-
ariis ac proceribus patriæ. Hærebat ta-
men in animis novam religionem se-
ctantium suspicio non diu sese immuni-
tatibus illis & libertate fruituros, haud
approbaturam quæ statuta essent Regi-
am

am Majestatem, factiosorum aliquos omnem adhibituros operam ut quæ provide sapienterque ordinata erant, everterent; quod si accidisset in peius longe lapsuras Belgicæ res, vehementiorem autem illis timorem incutiebat, quod adverteretur, mitigationem edictorum, de qua Celsitudo sua meminerat, tantum adhuc rigoris severitatisque complecti, ut nihil omnino suavitatis moderationisque sperari posset.

Post discessum Nobilium, diu multumque deliberatum est in Aula, quo potissimum modo agi hoc negotium, & persuaderi Regia Majestas posset, ut sedare Belgicos motus subditosque suos à perniciæ defendere vellet, verebantur animum Regis quem de conspiratione Nobilium interpretatus perperam nuncius acerbitate compleverat. Iudicatum igitur expedire, ut duo Ordinis Equites, in Hispaniam proficiscerentur, Majestatemque suam recte de universo negotio docerent, atque exhiberent una moderationem à Regente Consilioque Duo Equites aurei velleris in Hispaniam legati mittuntur. conceptam: quamquam autem quisque recusaret hanc Provinciam, duo nihilominus eorum nominati tandem, variisque promissis inducti sunt, videlicet Dominus Marchio Bergæ ad Zomam, & Dominus Baro de Montignii; quorum ut maturaretur iter, strenue laboratum in Aula, tam in moderatione novisque diplomatis componendis, quam in instructione Legatorum.

Florentius à Montmorency, Dominus
de

de Montigny, solus Hispanias versus iter intendit, subsequente postmodum Marchione Bergenfi, quem inflictum cruri vulnus retardaverat. Postquam in Hispaniam advenissent in Iunio, sæpius à Rege Consilioque Ordinum eius auditi sunt. In hoc Consilio in Iulio mense Segobiæ erant Alvares de Toledo, Dux Albanus &c. Gomefius de Figuerra Comes de Feria, Antonius de Toledo magnus Magister Ordinis S. Iohannis D. Iohannes de Manriques de Lara magnus Regiæ Aulæ Magister. Ruygomes de Silva Princeps Ebolitanus, & Comes de Melito; Ludovicus de Quixada, magnus Armiger Principis, omnes eximia in Hispania autoritatis ac prudentiæ viri. Aderant præterea Belgæ nonnulli, Consiliarius Tisnack, Præses Consilii Ordinum in Belgica, Consiliarius Hopperus, Regii sigilli custos, & Secretarius Corteville. Præsentibus Rege atq; hoc Consilio, sæpius retulerunt Belgici Legati quantas Regis litteræ de institutione inquisitionis, & executione diplomatum, turbas excitassent, nec quidquam amplius remedii ad salutem superesse, quam si ablata penitus inquisitione, edictorum moderatio- ni consentiat Rex, jubeatque pronun- ciari delictorum omnium veniam, etsi ne sic quidem certo affirmare possent, Nobilibus satisfactum iri, propterea quod nihil absque Generalium consen- su fieri vellent; affirmabant nihilominus tam Ordinis Dominos, quam reliquos Patriæ proceres, conclusisse inter se, si prædicti tres articuli à Rege concede-
rentur,

rentur, omni studio incumbere, ut ad pristinum statum tranquillitatemque Provinciæ redeant, quod sibi facillimum factu confidunt, plurimorum quos rebellionis contagio necdum infecit auxilio; sufficienti ad vi etiam, armisque cogendos hostes. Hæc autem agebant sibi commissa ut Regi manifestarent, summa spe atque fiducia de bonitate & clementia Regis, &c, neque videri necessarium ut protectionem suam in Belgicam præcipiter. Cum varia disputatione multisque sententiis agitaretur negotium, clare professi sunt Legati, (ut Hispani in lite adversus eos objiciunt) Belgicam Nobilitatem ac Dominos, nisi tres illos articulos concesserit Rex, nec equos nec arma, pro Rege sumpturos. Querebantur ad hæc se contemptui haberi in Hispania, atque apud Hispanos qui dominari Belgicis Dominis atque Equitibus exposcerent, quemadmodum Mediolani, Neapolis, atque in Sicilia faciebant, quod minime passuros Belgas agebant multa que alia.

Dum hærerent hoc modo universa, atque in Hispania deliberatur, Regentis Bruxella litteræ allatæ sunt; quibus ingentem mortalium concursum, ad publicas prædicationes fieri significabat, quæ apud Tornacum, Insulas, Sancti Audomari opidum, & Ipras habebantur à Gallicis juxta, & Belgis prædicantibus; idque Antverpiæ etiã accidisse; quapropter orabat Regem ut quanta posset celeritate de trium articulorum concessione concluderet, nihil aliud superesse remedii, &c.

Con-
cursus
boni-
num
ad præ-
dica-
tiones
reforma-
tum.

Ad hæc non plene se resolvit Rex, tantum jussit per universas Hispanias & Belgicam, publicas processiones institui, se deliberare num iter suum in Belgicam, mari, an vero per Italiam institueret, præterea ad Imperatorem se scripturum. Quantum vero ad tres articulos, placere sibi ut Episcoporum modo Inquisitio, jam inde à majorum temporibus usurpata exerceretur, nova Hispanica forma abrogata: deinde ut moderatio edictorum conciperetur, ita tamen ut Catholica Romana Religio, & Regis autoritas illæsa servaretur; de qua deinde rejicienda aut acceptanda statueret Rex; tertio Regenti potestatem faciebat, veniam delictorum confœderatis Nobilibus offerendi, aliisque quorum necdum peccata constiterant, prout expedire judicasset. Hæc autem fieret ea conditione, ut prius Regenti certo constaret; Dominos ac Proceres Belgicos, ad Religionis conservationem, tranquillitatemq; patriæ operam suam præstituros, omnes etiam conspirationes confœderationesque dissolvendas veluti etiam quoscunque alios conventus, prædicationes, &c. alias, si rebelles arma sumpserint, ut Gubernatrix vim adhiberet, sumpto ex præfidiis milite, adjunctis prætorianis, & si necesse videretur novum conscriberet, eligeret Duces ac Centuriones quos sibi placuissent. Scripsit præterea Rex suaves amicasque litteras ad Proceres, Consilia, & Civitates, ut in pace omnia ad suum usque adventum continerentur.

Hæc fuere quæ Legatione duorum
Domi-

Dominorum Ordinis aurei velleris in Hispania effecta sunt, quibus in patriam reditus negatus est. Postquam iter eximiorum istorum Equitum, Legationemque recensuimus, haud abs re futurum videtur, ut mortem ipsorum, quoniam uterque in Hispania interiit, referamus.

Postquam Marchio Bergæ ad Zomam, Hannoniæ Gubernator, cum Barone de Montigny collega suo, annum integrum in Hispania desudasset, ut exorti in Belgica tumultus sedarentur, nec ullus laborum fructus appareret, imo maiori longe quam hætenus sævitia usurus Rex videretur, eo quod omnem belli apparatus studiose conquireret, & jam Albanum Ducem caput ac fontem malorum omnium, Gubernatrici successorem destinasset, dolore animi curisque confectus in valetudinem incidit. quare veniam oravit à Rege redeundi ad suos, ut ab iis quibus longo convictu & consuetudine nota erat corporis sui constitutio commodius juvaretur. verum nihil unquam præter speciosa verba, quibus perpetuo differebatur negotium impetravit, donec tandem depositus jam, ac desperata à medicis salute, discedendi potestatem acciperet. tum renidens Marchio ait, non egere se nimium sero Regis beneficio, evolaturum propediem in ea loca, in quæ nihil imperii aut potestatis Regi esset. Post hæc accito ad se Ruygome de Silva, Ebolitano Principe, veteri amico suo, qui magna apud Regem auctoritate pollebat, graviter summoque dolore questus est, non modo non asti-

mari fidelissima sua quæ Regi præstitisset obsequia, verum suspecta etiam esse sine ulla culpa sua, ut qui nihil nisi commodum honoremque Regis, in actionibus suis propositum habuerit; nihilominus non dubitare se, quin tempore claresceret consiliorum suorum utilitas, quam inimicorum invidia obscuraverat; deinde pro ea quæ inter ipsos ætissima erat familiaritate atque amicitia, obsecravit, ut Regi hæc postrema verba sua referre vellet, quod cum pollicitus esset Princeps, ab eo discessit. Composita hac aliisque humanis curis, Marchio, vigesimo primo Maii 1567 ex hac vita discessit, non absque magna dati veneni suspicione. Hunc autem quamquam innocentissimum atque integerrimum virum, non ita multo post mortem eius tempore, Albanus Dux consiliumque eius accusavit condemnavitq; Majestatis, cum se defendere amplius nequiret, bona quoq; ipsius in fiscum redacta sunt.

Florentius de Montmorency, Baro Lusæ & Montigny, Governator Tornacensis, Eques aurei velleris, Comitum Hornani Frater, eximia virtutis ac sapientia vir, amisso in Hispania non absque ingenti dolore collega suo, cum intellexisset magnos in Flandria motus exortos, nec ignoraret plurimos in Tornacensi ditione, cuius ei cura commissa erat, rerum novarum avidos esse, postulavit à Rege, ut quoniam Legatione sua jam functus esset, redire in Provinciam suam permitteretur, ut præsens diligenter attenderet, ne quid derri-

menti

menti acciperet. Cui respondit Rex, secum profecturum, quod plurimi brevi fore arbitrabantur, propterea quod plurimæ jam comparatæ instructæque annonæ, atque aliis necessariis naves erant, conscriptus etiam miles, & Centurionum aliqui, qui comitaturi dicebantur, jam ad naves discesserant. quodque summum erat, quia Pontifex Romanus hujus profectiois gratia, processiones ac Preces instituerat: verum eadem quidem dissimulatione quamquam alio eventu, qua Tiberius Romanos olim fefellerat, subditos suos decepit, quapropter non malè Regis ministrorum aliquis, Mendoza nomine, missus ut curaret omnia, quo tenderet interrogantibus, respondit, Ad hominibus illudendum. Vnam itaque dilationem alia excipiebat, donec commodo navigandi tempore elapso, in sequentem Majum dilata profectio, ex quo facile Montigny advertit, quo tandem res erupturæ essent, sensitque non ea secum, qua solitus erat benevolentia agere Regem, de quo etiam libere apud ipsum queri ausus est, se absque culpa sua suspectum, ideoque quamvis Legatione jam functum in Hispania retineri. Subinde postulabat à Rege, suppliciter etiam obsecrans, ut si quid esset quo se verbo vel facto ab ipso læsam existimaret Majestas sua, significare dignaretur, offerens se iturum in vincula, donec plene purgatus esset ab omnibus. Verum quidquid conaretur, nec impetrare quæ optabat, nec occultum Regis de se judicium eli-

cere valuit: suave enim ad hæc responsum dedit Rex, nihil minus se quam mali quidquam suspicari, de eo, qui sibi, patrique suo tanta fidelitate servierat: quantum vero ad reditum ejus in Provinciam, sequenti Majo secum profecturum. Cæterum hæc fictæ voces animo ejus satisfacere non potuerunt, quin potius omnem redeundi ad suos, purgandique se aliquando spem ademere: adverterat enim arctius se custodiri solito, & vetuisse Regem, ne quisquã ullos ipsi equos exhiberet, denique nullam famulis suis liberam profectiorem permitti. Cum hoc modo res ejus haberent exmissis ad se occultis amicorum suorum litteris intellexit, Comites Egmondium & Horne fratrem suum, ab Albano Duce Bruxellis conjectos in vincula, nec sibi aliud expectandum, nisi celerrime discrimen effugeret. Montigny tamen quamquam hoc tristi nuncio vehementer afflictus esset, maluit non tam suam quam fratris atque amici causa, confusus innocentia sua, extrema perpeti, quam fugiendo calumniarum occasionem inimicis præbere.

Vix hæc secum concluderat, ecce tibi Baro de Selles, custodum corporis Regii vice-magister, domum ejus ex Regis mandato circumdat, indicans illi se missum ut juberet ipsum cubiculo suo non efferre pedem, ad quem finem custodiri cubiculum ejus mandavit, jussit præterea, ut arma deponeret. Elapso uno aut altero die, data illi optio, num ad captivitatem suam, Segobianum, vel Tole-

tanum carcerem eligeret: prætulit Segobianum, quia Toletanus inquisitionis carcer erat, in quo verebatur de Religione accusari. Non ita multo post, ne concessio quidem ad amicos salutandos spatium, ad prædictum Segobianum carcerem curru vectus est, quia equi jactationem afflicta ejus valetudo pati non poterat, comitante Barone de Selles cum custodibus & scloperariis, qui ipsum custodi carceris tradidit, mandans ut omni cura & sedulitate custodiret.

Hic carceris Magister intellecta Regis voluntate, in præalta atque exigua eum turri collocavit cinctum octo barbarorum plane militum custodia, à quibus impudenter admodum habitus est, concessum tamen ut unum famulorum suorum, Artum de Munter Leodientem, secum retineret, cui quæque omnis cubiculo egrediendi potestas ablata, aut colloquendi cum aliquo, nisi custodia adessent: Montigny ipse si medici aut alicujus alterius opera indigebat, non nisi coram carceris Magistro conferre permittebatur, similiter omni literarum, etiam ad ipsum Regem missione interdictum erat, nisi prius illas idem Magister accuratè perlegisset. Sæpius questus testatusque est gravem iniuriam, quæ captivitate illa non sibi modo, verum universo etiam aurei velleris Equitum Ordini, cujus ipse membrum erat, inferebatur: inter alia enim huius collegii privilegia, in quæ tanquam caput illius Rex juravit, hæc etiam comprehenduntur; neminem ex hoc collegio in vincula

duci posse, nisi hæreseos aut proditionis convictum, non nisi à duobus collegii fratribus de captivitate debere concludi, item ut non nisi ex fratrum numero sex iudices constituerentur. Intellexit tamen expertusque est, secum, ea quoque privilegia oblivione sepulta.

Hæc tamen adhuc spes affulgere videbatur, ut ad minimum ante iudices aliquos, ad defensionem purgationemque suam admitteretur: qua etiã omnino excidit quod jam aliqui menses elapsi essent, nec tamen quidquam huiusmodi inaudisset: quapropter à Magistro carceris, non sine multis precibus, summoque labore impetravit, ut ad amicorum suorum aliquos, aulicos Regis, scribere permitteretur, à quibus enixe postulavit, ut rem suam apud Regem suscipere, & pro se jam afflicto tantum efficere ne gravarentur, ut precibus eorum permota Regia Majestas, quorum arguebatur, scripto consignari purgationemque suam admitti vellet; quod si autem ea futura essent peccata erroresque sui, ut de iis se purgare non posset, ad promeritam sese poenam ultro ac lubens offerebat: Curavit præterea varios Regi supplices libellos exhiberi, quorum fere sensus hic erat.

Legationem à se nulla alia de causa susceptam, quam quod requisitus à Troceribus, ad Regis obsequium salutemque patria conatus suos obtulisset. nunquam se profecto eam suscepturum fuisse. si alicujus sibi criminis conscius esset, habere se domi juvenculam conjugem, cui se non multo ante conjunxerat, qua
mariti

mariti calamitatem adversamque fortunam deplorans, squallore ac lachrymis poene confecta erat: Quapropter Majestatem suam omni demissione affectuque suppliciter orabat, ut sibi (post triginta circiter annorum obedientiam, qua Carolo V patri ejus, suaeque etiam Majestati fideliter servierat, nec bonis nec corpori sui unquam parcens) hoc reliquum quod supererat vitae, cum dilecta conjuge sua transigere permitteret. Qua quidem etsi oraret, nolle tamen condonari si qua admisisse deprehenderetur, sed cupere ea sibi proponi ut adhuc existens in vinculis, purgare se, auditaque purgatione Regia Majestas ex voluntate sua statuere posset, quam Regis gratiam summi se beneficii loco habiturum. Interea autem (ut taceat locum captivitatis suae incommodum militumque quibus custodia sui commissa erat impudentiam, malitiosumque tractandi modum) quia vix, imo plane non suppeditabantur necessaria ad sustentationem, petebat ut vel ex Hispania acciperet, vel ad amicos in Belgicam litteras dare permitteretur.

Plurimis litteris libellisque supplicibus, haec & similia, tam ab amicis, quam à Rege postulavit: in ferendis autem iis famulorum suorum utebatur obsequio, quos non minus quam ante, extra carcerem tamen sustentabat, ad quas supplicationes atque epistolas postquam diu multumque expectasset, nihil unquam responsionis accepit, deprehenditque tandem frustrari conatus suos. De Regis igitur Iustitia, benignitateque desperans, & ad Divinam se convertens

clementiam atque bonitatem, omnem ingenii sui vim intendit, ut modum excogitare posset, quo se à miserrima captivitate vindicaret, in quam inimicorum invidia, Regisque levitate coniectus erat, ut in ea calamitosum spiritum perpetuo traheret. Non ignorabat plurimi interesse ad salutem, in primis vero ad famam suam, quæ graviter læsa erat, si aliquando perveniret ad eum locum, unde probare innocentiam suam, totique mundo patefacere posset, qua ratione sperabat ad Regis etiam aures, quæ nunc inimicorum calumniis occlusæ erant, permanaturâ integritatem suam. Verum quæ agitabat difficultate plenissima erant, imo vix perfici ullo modo posse videbantur: propterea quod in summo pœne altissimæ atque in edita rupe sitæ turris custodiebatur, quam triplex murus ambibat, clausæque prægrandibus ferreis cancellis fenestræ omnem exitum præcludebant. Cæterum artium Magistra necessitas (quam haud perperam ingeniorum cotem appellaveris) tantum apud ipsum effecit, ut media quædam excundi captivitate excogitarit.

Totam igitur ingenii aciem omnesque animi nervos ad evadendum intendens, litteras ad Archi-Magistrum suum uni è custodibus pecunia corrupto dedit, hic vero litterarum sensus erat.

NVlli melius quam ipsi cognitam esse miseriam ac calamitatem suam, in quam sine ullo crimine meritoque suo inciderat. Postquam autem dubio procul adverteret consuemendum se in hoc perpetuo squallore, nisi commodum aliquod eripiendi sui ex his miseriis remedium inveniret, induxisse in animum, omnibus modis erumpere ex vinculis; nec dubitare se de sperato eventu, modo operam tantum suam ad Magistri ac Domini salutem commodare vellet, assumpto ad auxilium Antonio vanden Beecke secretario suo, eximia prudentia ac fidelitatis adolescente. Quod si optatum exitum conatus ille sortiretur, multa quidem ventura ad se emolumenta, id vero in primis quod cognita hominibus ac praesertim Regi, causa sua iustitia, adversariorum suorum calumnia falseque delationes, quibus famam nomenque suum laceraverant, in caput eorum reciderent. Modum autem evadendi quem excogitaverat, & quid fieri vellet, tum demum collaturum cum ipsis, quando de eorum sibi voluntate constaret, confidens interim de fide ac taciturnitate ipsorum.

Antonius hisce ab Archimagiro intellectis, operam suam & quidquid in potestate ac viribus suis esset lubens obtulit: Archimagirus vero ad litteras Domini sui hunc in modum respondit.

SVmmi discriminis esse negotium, non quidem Domino suo, cuius conditio peior futura non erat si detegeretur, sed adiutoribus & consciis, quibus praesentissima pericula imminabant: Dominorum autem moris esse, quamquam summa famulorum suorum obsequia facile

132 TVMVLTIVVM IN BELGIO
*facile oblivisci, minimorum vero delictorum
perpetuam esse memoriam. Se itaque cupere
certa mercedis promissionem, ne gratis vitam
suam in discrimen exponat.*

Montigny haud parum offensus im-
pudenti petitione avari hominis, nihi-
lominus rescripsit ad eum summa hu-
manitate quæ sequuntur,

*Si crederet Archimagirus, patria in se no-
bilitatis esse imaginem, zelumque nominis
ac fama sua, crederet quoque bonorum suo-
rum participes facturum eos quorum in tanta
sua calamitate obsequium fidelitatemque
fensisset.*

Admonuit præterea Montigny Archi-
magirum, ut in posterum litteras suas
corrupto custodi ne traderet, se longe
subtilius excogitasse remedium; scilicet
ut inclusas cocto pani cubiculario daret
ad sese perferendas: quod ut absque
suspensione ulla fieret, impetrarat à Ma-
gistro carceris, ut parato sibi à coquo
suo pane vesci posset, questus Hispani-
cum nec stomacho nec palato suo accep-
tum esse. Inductus grandi promissione
Archimagirus operam suam enixe pol-
licitus est.

Certus de fide illius Montigny, iussit
ut significaret Antonio secretario suo, ut
parvas quasdam limas Madriti compa-
raret, easque inclusas panno, sigilloque
munitas, quasi pecunia esset, per custo-
dem ad se mitteret. Quo magna celerita-
te ac prudentia effecto, Montigny cubi-
cularium suum Artum de Muntur, raræ
fide-

fidelitatis adolescentem, negotii totius conscium, instruxit, ut custodes milites liberalius quam ante ad mensæ reliquias, pictarumque cartarum atque alex lusum (quo Hispani delectantur in primis) invitaret, donec ipse ferreis clatris lima perruptis, corpori suo viam patefaceret.

Continuata diebus aliquot hac ratione, jam fere clatri fracti erant, quod ut fugeret intuentium oculos, concolori ferro cera locum obduxit. Quando autem custodes cubiculum ingrediebantur stabat ad fenestram, corporeque suo aspectum eis cancellorum adimebat. Misit præterea ad Archimagirum bacillum similem plane ruptis clatris, ad cuius exemplar tanta conformitate ex ferro fieri curavit, ut vix ab ipso Montigny discerni posset, & sub carbonibus ad Dominum suum misit.

Quo accepto Montigny, perfectoque opere suo, in prioris locum, recens ferrum tanta dexteritate imposuit, ut facillime quando libuisset posset auferri. Antonius deinde Domini sui jussu breves scalas confici curavit, ut connecti invicem valerent, levitateque sua hominis unius humeros non onerarent, coëmerat præterea Archimagirus binos equos, mulasque totidem, quæ celeritate equis non multum concedebant, & congregarat quantum potuerat nummorum, ad expensas itineris. Dubitabat adhuc Montigny, quorsum fugam suam, num in Galliam, an vero in Lusitaniam dirigeret: propior quidem Lusitania erat, sed
ut la-

ut latere in ea secure posset verebatur, propterea quod inter Philippum, Lusitaniaeque Regem non arcta modo amicitia, sed cognatio etiam sanguinisque coniunctio intercedebat: Gallicum vero iter, ut prolixius, ita etiam periculosius erat, praesertim quod cursoribus, qui propter Belgicae tumultus, crebrius solito, ultro citroque commeabant, facie notus esset. Post multas tandem deliberationes, variaque consilia, de instituendo in Galliam itinere conclusit. Rebus ita constitutis, negotii in quo sua Domini-que salus agebatur cura apud Archimagirum efficere non potuit ut libidinibus suis frenum injiceret; quippe centum plus minus, ex congregata ad Domini sui liberationem pecunia, cum meretricibus ducatos absumpsit, eoque trium fere mensium negotio moram injecit.

Ingen-
malum
libido.

Interea ex Belgicis nuncius advenit, Comitem Egmondanum Comitemque de Horn fratrem Montigny supplicio capitis esse affectos, quod ut ne rescisceret, ex mandato Regis Magister carceris quamquam omni studio curaret, certior tamen factus est, ab Antonio, qui tanto alacriori studio ac diligentia, cum Archimagiro in Domini sui salutem incubuit.

Non ita multo ante in Hispaniam advenerat Hanojus quidam cognomine Prutenus, tum videndae causa regionis, tum ut cum Montigny aliquantum versaretur, quia à fratre ipsius, Vvastensis in Artesia Monasterii Abate, plurimos annos summa humanitate habitus fue-

rat. Huic Archimagirus Domini iussu, rem totam aperuit, rogans ut auxilium suum nobilissimo juxta ac innocentissimo viro ne denegaret, eo præsertim tempore, quo maxime illius indigebat, certus, si umquam evaderet, non ingratum aut beneficiorum immemorem fore. Volebat Montigny, ut Hanoius iste præcederet ad locum, qui Erna dicitur, ab Hispaniæ Galliaque confinibus diei unius itinere, ubi opera eius, veredariis scilicet nunciis ignoti, usus erat. Quam in securam Hanoius, tam spe mercedis, quam affectu miserationis commotus lubens suscepit.

Perfecta jam erant omnia, nec quidquam restabat aliud, quam ut ex Archimagiri significatione, Montigny evadendi tempus adverteret. Convenerant inter se ut Archimagirus in valle juxta carcerem, in quam facilis prospectus erat, secunda post meridiem hora deambulans, sudario suo tanquam refrigerans sese vultum percuteret, tumque intelligeret Montigny, sequenti nocte è fenestra descendendum, quo pacto dibium non erat, quin usque ad sequentem meridiem fuga occultaretur: cubicularius enim, aliquot ante diebus impetraverat à custodibus (quibuscum suavi atque amica conversatione amicitiam contraxerat) ut nemo ante undecimam horam cubiculum ingrederetur, eo quod Dominus suus (ut finxerat) reliquiis morbi vexatus, noctes insomnes ducens non nisi cum Aurora indormis-

ret,

Egre-
giæ fi-
deli-
tatis
exem-
plum.

Sum-
ma Ar-
chima-
giri
inca-
ria.

Mon-
tigny
con-
tus pa-
tesunt.

ret , provideque nihil ipsi magis esset
adversum , quam si matutino tempore
turbaretur. Idem ille cubicularius pro-
misiit ultro , se postquam Dominus eva-
sisset , quamvis cum præsentis discrimine
eo loco mansurum : Dignum profecto
æterna memoria , summisque laudibus,
veræ famuli erga Dominum fidelitatis
exemplum, quæ quod speratum exitum
sortita non sit, culpa illius accidit , qui
quemadmodum ante libidine atque in-
continentia sua , ingentem impedierat
spem, nunc eadem , omnino sustulit, &
seipsum juxta ac Dominum suum , ali-
osque omnes socios , in acerbissimam
calamitatem miseriamque deduxit. Hic
fuit Archimagirus , turpissimum sane
Luxuriæ mancipium. Utinam sibi modo
perniciem accersisset? Constitutis jam
omnibus, expectanteque signum Mon-
tigny, intempestiva sedulitate (quam
deinde turpissima negligentia corrupit)
prolixis litteris , profectioem Hanoi
vix tacito nomine , plurimaque alia Do-
mino suo significavit, quæ sat cito, vacu-
us jam timore ac periculo percepisset.
Panem qui litteras hæc inclusas ha-
bebat , quem cubiculario tradere con-
suerat, per juvenem quendam misit, qui
eo in cista inter alios posito confestim
discessit , ipse ad templum se contulit,
nulla quidem religione permotus , sed
ut dilectas à se mulieres quasdam spe-
ctaret , adeo parum prioris culpæ suæ
meminerat. Paulo post discessum ado-
lescentis , carceris Magister , ad cistam
accessit , acceptumque panem discidit,

NON

non quod sinistre quidquam suspicaretur, sed ut exploraret, num sufficienter percoctus esset : solitus enim erat, eo quod libenter vesceretur his panibus, unum aut alterum secum accipere. Deprehensa epistola, in exclamationem tantæque proditionis stuporem erumpens, vetuit confestim, quemquam famulorum Montigny turri excedere, intellectoque, captivi cujusdam Hispani qui Gallice noverat interpretatione, epistolæ argumento, è vestigio ad Regem perferri mandavit.

Peracto prandio nihil minus suspicans Archimagirus venit ad carcerem, ubi subito comprehensus, & in vincula coniectus est, alii deinde famuli Montignii capti & post paucos dies, ex aula, Iudex advenit, qui ad cognoscendam negotii totius veritatē, omnes quæstioni subiecit, incipiens ab Archimagiro, qui primum strenue negatis omnibus, victus postmodum acerbitate tormentorum aperuit, Hispanum custodem corruptum pecunia, fabrum qui clatra confecerat, ad hæc pauperem quendam, quo Hanojus duce itineris usus erat. Hi omnes ducti in carcerem; bis ab Antonio tormentis quæsitum, ipse coquus quoque quamvis constanti aliorum confessione omnium rerum ignarus dicebatur, ex pollicibus suspensus est: præcipua tamen tormentorum crudelitas in Hispanum custodem desæviit, qui etsi præcipuam negotii rationem ignoraret, victus tamen acerbitate quæstionis nota pariter & ignota fatebatur. Eodem illo

illo tempore Hanojus cujus nomen statim ut apprehensus erat Archimagirus, absque ulla necessitate effutierat ex Fonterabia ad carcerem adductus est. Hunc Hanojum Iudex, initio plenus minarum, gravitatemque tormenti ponens ob oculos, jussit totius ab ipsa pueritia vitæ suæ rationem reddere, qua audita cum ex ejus aliorumque verbis intellexisset, non esse tantam delicti ejus

Miseri-
cordia
Monti-
gnii
erga fa-
mulos
suos.

quantam existimaverat gravitatem, nulla majori pœna affectum, rursus misit ad carcerem. Debachante hoc modo adversus miseros hos mortales Iudice, Montigny quem non tam propria quam servorum suorum calamitas afflixerat, per nuncium à Iudice oravit, ut clementius agere vellet, non esse tantam delicti gravitatem in servis, qui ad Domini sui liberationem ac salutem, operam diligentiamque suam commo- darant, ad hæc stetisse mandatis ejus cui obedientiam debebant, suam esse solius culpam, sibi pœnam deberi, ad quam se lubens offerret, modo famulis parceretur. Cum à Iudice repulsam esset passus, idem à Rege sed frustra postula- vit.

Iudex interea confessione, uniuscu- jusque sententiaque sua ad Regem per- scripta, paucis deinde diebus senten- tiam punitionis ex Aula accepit. Prima erat corrupti pecunia custodis: hic ma- tutino tempore, audito sacro, expiata- que confessione conscientia, indutus alba veste, ac pileo, cui quatuor rubræ cruces appictæ erant, asino vectus ad sup- plicii

plicii locum more Hispanico sæpius Regis de se sententia declamans suspensus est. Eodem die post meridiem eductus è carcere pistor Iohannes Magirus, a quo quoque impositus, manibus ac pedibus ligatis, per urbem vectus est, proclamantibus similiter delictum ejus præconibus, atque interea ultra ducentos ictus lato ac nodoso corio excepit, adeo ut de tam tristi spectaculo ipsi etiam Hispani non mediocrem dolorem acciperent. Additum præterea sententiæ erat, ut quinque annorum spatio in turremibus laboraret, pæna certe quæ mortem excedit, quam tamen videtur evasisse, eandemque cum sociis suis habuisse fortunam.

Supplicium eorum qui ad fugam Montigny conspiraverant.

Pauper ille qui se ducem itineris Hanoio præbuerat, perpetuo exilio multatus est: faber qui clatra confecerat ad duorum annorum spatium relegatus, damnatusque præterea quadraginta ducatorum summa. Archimagirus, Antonius vander Beeck, Artus cubicularius, & Hanoius pariter ducti ad iudicem, sententiam quoque suam audiverunt, videlicet ut per consueta vrbs loca more solito ad supplicii locum deducti jugularentur, omnibus eorum bonis ad Regium fiscum redactis. Cæterum siue timoris tantum causa pronunciata sententia fit, siue quod ad Regem appellarit Antonius, effectum sortita non est, coniecti tamen sunt in alium carceris locum tenebris ac pedore squalentem: quippe Magistri carceris iussu, vna solum excepta, omnes fenestræ calce ac lapidibus occlu-

occlusæ erant, in hoc tetro horrentique loco sedentes, singulis horis carnificem, aut quid gravius exspectabant: Magister enim, ut tam aures quam oculos eorum affligeret, sæpissime eos poenæ quæ ipsos manebat acerbitate, sæpe etiam famis extremæque inedia terrore percelluit: vetuit quoque, ne ad vllum mortalium litteras aut nuncios mitterent, quamquam eum non fugeret, nihil ipsis reliquum esse, quo se absq; aliorum hominum auxilio ac benignitate sustentarent. Eadem fere tempestate duorum quos ad assequendum Hanoium carceris magister miserat, qui enormia quædam ac falsa de Hanoio sparserant insignis punitio omnibus exemplo fuit, quorum unus interiit, alter gravissimo ad mortem usque morbo percussus, ac paulo deinde post mortuus est. Advocatus præterea qui in causa fervorū Montigny non ea qua par erat fidelitate segefferat, mentis suæ factus impos insania correptus est; quod vero admiratione inprimis dignum videtur, Lusitanus quidam adolescens, cujus opera Montigny in coëmendis quibusdam rebus sæpe usus erat, quique subinde ipsi nummos surripuerat, seipsum in puteum quendam præcipitans infelicem spiritum emisit. Quæ universa, quindecim fere dierum spatio accidere, nec dubium est quin unusquisq; illorū sibi quam Montigny famulisq; ejus vitam promiserit: sed abjectæ fortunæ non parvum habent divinæ justitiæ exemplum.

Insignis aliorum punitio à Deo.

Elapsis aliquot hebdomadis, Montigny ^{Famulo} ^{los per} ^{litteras} ^{conso-} ^{latur} ^{Monti-} ^{guy.} permissione Magistri, cujus tandem animum assiduis precibus aliquantum emollierat, famulis suis per nuncium significavit, quanto sibi calamitas illorum dolori esset, quaque cura ac sollicitudine, de negotio illorum cogitaret, civitatis quoque Episcopum, precibus suis inductum, egisse cum superiore ut aliquam ipsis mitigationem impetraret: sed surda aure omnes ab eo preces esse præteritas, non dubitare vero se, quin divina Bonitas ac Clementia, misericordi oculo calamitates illorum adspiciens, Regis animum aliquando commotura esset: quod vero ad sese attineret, si unquam ullo tempore accideret, ut emergat ex hac calamitate ac miseria, nunquam commissurum, ut præstitam sibi in adversitatibus suis operam ac fidem vel obliviscatur, vel non omni qua possit liberalitate ac munificentia remuneretur: quapropter admonebat illos, ut ne animo conciderent, nec abjicerent spem, sed insigni fortitudine ac patientia feliciorum exitum expectarent. Hæc quidem generaliter omnibus, Hanojo autem singulariter mandavit, ut libere ^{Eximia} ^{grati-} ^{tudo} ^{& bo-} ^{nitatis} ^{Monti-} ^{guy.} peteret omnia quorum ipsi usus esset, promittens se quantum posset haud aliter ac pro fratre curaturum. Hæc autem Montigny magis bonitatis quam fortunæ suæ memor: vix enim pretiosissimarum rerum suarum oppignoratione, vitam sustentare poterat. ex ea etenim pecunia quam non absque summo labore corraferat, dum in famulorum

Montigny negotio versaretur Iudex, unius mensis spatio (liberalis alterius opibus) trium fere millium Ducatorum summam absumpserat.

Dura
Ordi-
num,
in cau-
sa fa-
mula-
rum
Monti-
gnii
senten-
tia.

Magister carceris, concessa Montigny, famulos suos per nuncium alloquendi potestate, ipsis etiam permisit, ut quendam ad Aulam mitterent, ad constituendum nomine suo Advocatum Procuratorem, qui causam ipsorum urgeret. Qua in Consilio Ordinum) ad id enim remissi erat) proposita, perpetuum ea de se silentium indictum est, & quod longe miserius erat, pronunciatum, ipsorum à Iudice ad Regem appellationem nullius ponderis esse futuram; punitionemque Regis quamquam dilatam non tamen ablatam esse.

Non ita multo post captivi ex Segobiano carcere comitante satellitum turba, ad alium deducti sunt, quem patria lingua Torre de Velasco appellant, iussuque nomine Regis carceris Magistro, ut in altissima turri concluderet captivos, additis quatuor custodibus, atque ut inibi sumptibus Montignii sustentarentur, præterea ut nulli nisi quatuor custodibus ad ipsos pateret accessus, deinde ut ne minimam quidem causæ ipsorum fieri mentionem permitteret, nec ullas ab ipsis epistolas ad quoscunque etiam destinari. Ad hæc nihil ipsis in terri præter nudos parietes relictum, non stramen aut quicquam simile, quod fesso corpori suo supponerent: attritæ erant vestes ipsorum, & jam hiems instabat, vix tantum pecuniæ suppetebat,

tebat, ut quæ ad frugalem ac modicam sustentationem necessaria erant coëmerent, propterea quod summa tum temporis annonæ caritas Hispanias affligerat. Taceo continuas injurias, contemptum & contumelias, quibus eos custodes milites appetebant, excogitataque minæ, quibus ipsis terrorem studebant incutere, aliaque infinita.

Ipsi itaque ab una in alteram delapsi miseriam, non adeo mortem, quam perpetuam captivitatem horrebant: nullum enim ita acerbum ac miserum mortis genus excogitare poterant, cum quo non teterrimum hunc carcerem, durissimamque captivitatem commutarent. In hac desperatione salutis, cum aliquanto tempore hæssissent, unde minime cogitarant spes tandem affulsit.

Accidit enim ut in Novembri, Anno 1567 Lusitaniæ Princeps, Philippi Regis soror, & Sebastiani Lusitaniæ Regis Mater, illac transfiret ad visendum fratrem suum proficiscens. Quod ut à captivis Montignii famulis intellectum est, concussione catenarum & compedum, clamoreque ac misero ululatu, ingentem strepitum excitarunt, quo commota Princeps, ut de captivorum statu ac conditione sciscitaretur, cumque intellexisset Flandros esse, quos fidelitas erga Dominum studiumque ejus captivitate liberandi, in hanc calamitatem induxerant, Domini de Montignii gratia, atque exiguæ illorum offensionis intuitu, pollicita est effecturam apud fratrem,

ut

ut vinculis eximerentur, quod facile
perfecit.

Exiguo temporis spatio interjecto, ce-
lerrime ex aula nuncius advenit, cum
Regiis ad carceris Magistrum mandatis,
ut extemplo famulos Montigny ereptos
vinculis liberos abire permitteret, nisi
mille argenti librarum multam optaret
incurrere.

Quod ut primum accepere captivi, res
ipsis miraculo similis, omnique fide ma-
jor visa, ut quæ præter omnem penitus
spem atque expectationem accideret.
Cum tamen certius intellexerunt serio
agi secum, tanquã è mortis faucibus ex-
surgentes manantibus gaudio lacrymis,
se mutuo amplexantes, voluptatem
suam festis gratulationibus, gratiisque
divino numini decantandis indicarunt.

Dominus de Montigny factus certior
de libertate famulorum, ab amicis suis
corrasam pecunię summam ad ipsos per
novum Archimagirum Hispanum viatici
loco misit, significans una lætitiã ac
voluptatem, quam ex eorum libertate
hauriebat. Idem Archimagirus litteras
ipsis dedit ad Dominum de Montigny
uxorem Domini sui, sororem ac filiam
Principis d'Espenoy, & Davitorgh, ex fa-
milia Melunensi, quibus rogabatur ex
bonis suis in Belgica, annuos redditus fa-
mulis suis cuique pro merito, in obse-
quii, fidelitatis, dolorumque suorum
compensationem largiri.

Quod grati animi mutuæque benevo-
lentia testimonium (habita præsentis
status sui ratione) æqui bonique consu-
lerent

lerent orabat, majora pollicitus, si unquam ex misera hac conditione emergere contingeret.

Qua gratitudine affectuque animi hoc liberale Domini sui beneficium acceptarint, quamque intimis sensibus ac propensa benevolentia commendarint novo Archi-Magiro curam ejus, verbis efferri vix potest.

Elapsi hoc modo ex Hispania famuli, cum in Belgicam venissent (excepto Hanoio qui in Italiam discessit) promissum à Domino fidelitatis suæ fructum exspectabant: verum quia Albanus Dux qui tum temporis cum potestate præerat, quidquam iis concedi vetuerat, spe sua frustrati sunt, iisque præterea Bruxellensi Vrbe sub pæna capitis interdictum.

Hic famulorum Montigny miseræ calamitatisq; exitus fuit. Montigny verò ipsius (ut ad eum redeamus) non nisi morte finis impositus. Ab eo tempore quo consilia illius patuere, nunquam in cubiculo solus absque custodibus erat: qui diu noctuque alearum ludo intenti, clamoribus ac rixis suis omnem ipsi quietem adimebant, rogatique ab eo ut paululum abstinentes à tumultu, quietem indulgerent. dixere constitutos se, non ut ipsius mandato, sed Regiæ voluntati parerent. adeoque ut ægre ipsi facerent, quanto magis orabat, tanto pertinacius obstrepebant.

Cum diu hoc misero ac calamitoso statu, squalore ac pedore confectus Montigny ægrum spiritum traxisset, aliqua tandem justitiæ umbra, æquitatis-

que color apparuit, acta videlicet causa ejus, intentatoque crimine Majestatis, de more concessum ut Patronum eligeret.

Agita-
tur
causa
Monti-
gny
summa
iniqui-
tate.

In hac tamen simulatione justitię summa injustitia erat; tum quia ad Belgicum tribunal remissa causę cognitio, tum etiam quia affirmanti Advocato nihil sibi esse quod ad objecta respōderet, nisi consultasset cum Montigny, ab eoque totius negotii statum esset edoctus, nihilominus respondere ad criminationes inconsulto reo coactus est: elapso deinde mensium aliquot intervallo, cum receptis à Montigny litteris probe instructus, audiri defensionem postularet, repulsam passus est, eo quod ut inquebant prima responsio, cum actis omnibus jam in Hispaniam missa esset.

Annæ
Austriacæ
in Belgicam
adventus.

Interea Anna Austriaca Maximilianī Imperatoris filia Anno millesimo quingentesimo septuagesimo, in Belgicam secundo Rheno descenderat, commo- dum in Hispaniam navigationis tempus exspectans, ut matrimonio, Regi Hispaniarum Philippo jungeretur; ad quam Comes de Horne mater Montigny, uxor quoque ejus, cum aliis ingressæ, procidentisque ad genua suppliciter postularunt, ut apud Regem sponsum intercessione sua opitulari innocenti captivo dignaretur; summa vero humanitate ac benevolentia Regina promisit, primam illam apud sponsum suum petitionem fore: qua benignitate promissoque Reginæ, mirum quantum miserimi Montigny parentes atque amici recreati sint,

mini-

minime ignari, hanc unicam liberationis ac salutis spem superesse.

Quod cum Albanus Dux in audisset, cui ^{Sanguinolentus Albani Ducis animus.} præter ingenitam crudelitatem veteres cum captivo inimicitia erant, prævenire atque evertere negotium in animum induxit. Scriptis igitur ad Regem litteris, de prima sponsæ futura petitione edocuit eum, adjungens nullum præstantius occurrendi excogitari posse remedium, quam ut quocunque modo interficeretur; neque enim honeste primas sponsæ suæ preces abnuere posse, nec absque periculo Montigny in libertatem asserere. Sanguinolentum hoc Albani Ducis consilium Regi placuit, quapropter ex Segobiano carcere in Sumancanam arcem adducto, antequam appelleret Regina, venenum oblatum est, ab ephœbo quodam (ut ex propria ipsius confessione postmodum constitit) quo venis concepto, ardentissima febre correptus, interiit initio Octob. Anno millesimo quingentesimo & septuagesimo. Martio sequenti, Anno millesimo quingentesimo septuagesimo primo, in Belgica ab Albano Duce illius pronuntiata sententia, omnesq; fisco adjudicatæ facultates. Nullas omnino proles præter unicam filiam reliquit, quæ in puerili ætate mortua est apud Vxorem ejus, quam paulo ante suum in Hispaniam discessum duxerat, Principis d' Espinoy, & Vice-Comitis Gandensis ex Melunensi familia sororem, quæ postmodum nupsit Domino de Floyen ex Barlaymontiorum progenie, qui deinde factus Comes de Barlaymont, post

uxoris mortem, cum unica Comitis de Lalain hærede se conjunxit.

Medio illo tempore, dum Legati, de quibus egimus, in Hispania detinerentur, universæ in Belgica res in deterius lapsæ erat: Speraverant enim, expectabantque generalem Ordinum congregationem, ut de edictorū mitigatione tractarent: postquam vero intellectum est, secreto in Aula moderationem esse confectam, missamque in Hispanias ad Regem, spes in desperationem, voluptas in dolorem, aversionemque mutata est. Convocabantur nihilominus Provinciales Ordines, atque Consilia, separatim in suis quæque Provinviis, idque tam exigua manifestatione libertatis, ut electis quibusdam, plurimi omitterentur, qui eo quoque pertinebant, unde vehementer aucta suspicio, præsertim quod quibusdam congregatione ejectis, alii cogerentur ad consensum, nec quicquam, nisi urbium tantum suarum magistratibus communicare permetterentur.

Accedebat quod iis primum quæ minimæ libertati assuetæ erant Provinciis nova diplomata monstrarentur, relictis iis quæ maxime pro libertate pugnaverant, ut videlicet Batavia, Frisia, Geldria, Luxemburgensi, Limburgensi que Provincia, Zelandia, Transisulania atque aliis (quæ nunquam deinde super hoc negotio convocatæ sunt) Brabantia quoque & Flandria, ut quæ in omnibus conventibus primum locum obtinuerant.

Quam.

Quamquam vero omnibus modis tam moderationis articulos, quam Ordinum consiliorumque sententias, occultare niterentur, reperiabantur tamen nonnulli, quorum subtile ingenium atque acutam indagacionem nihil eorum quæ tractabantur effugeret; in primis postquam Statibus atque Ordinibus Flandriæ constare cœpisset, qui eo quod plena difficultatis cuncta reperirent, quatuor primum, deinde octo dierum dilationem petivere: deinde autem cum adversum est, illos absque reliquorum patriæ membrorum rogata sententia, quod patrio more receptum erat, statuisse, ingentis subito quæ in populo exorta est perturbationis sparsi affixique plurimis locis famosi libelli testes extitere, quibus adversum eandem moderationem ostendebatur nullius eam ponderis aut momenti, nec ipsis diplomatis esse meliorem, latere sub ea erupturam paulo post, mansuramque in flore suo inquisitionem, hæc eorum qui Cardinalem sectarentur commenta (quorum nomina exprimebantur: ut præter Granvellanum, Præsidis Viglii, Præpositi Morillon, Decani Ronsensis, Lovanensium Theologorum, Pastorum ac Monachorum) adversari promissioni factæ Nobilibus, immunitatibus patriæ, in qua similis Ordines congregandi ratio nullis unquam temporibus visa esset, addita protestatione, nec valere nec vocari consensum posse, qui eo modo exprimeretur, atque exhortationibus ut adversum ea sese patriæ amantes objicerent,

rent, neque paterentur Regem & Gubernatricem in posterum falsis instructionibus à recta subditos suos tractandi ratione deflectere, idque inimicorum patriæ opera, quos ut tales duci in vincula castigarique jam pridem oportuerat; sequebantur coronidis loco aliæ quædam fortiores rationes, exclamationesque ad seditionem institute, quæ nullis unquam ex Aula mandatis impediri valuerunt: quanto enim plura fortioraque edicta ex aula veniebant, tanto magis libellorum indices numerus augebatur, querebanturque frequentius populum libertate spoliari, vetarique non in Consiliis modo Provinciarum atque urbium, verum omnibus in locis aperire veritatem, & eam quidem in qua omnis patriæ salus fortunæque versantur. Ut verbo dicam, hac conventus Ordinum Generalium recusatione, rursus cœperant redire perturbationes, murmurationsesque ac tumultus populi, qui ante oblatum à Nobilibus supplicem libellum Patriam universam affixerant, atque id præterea mali accesserat, quod jam nihil omnino remedii aut spei alicujus superesse videretur, postquam insignis adeo Nobilium congregatio, precesque illorum & ipsis facta promissio nihil, quidquam auxiliari potuissent, & quod aperte constaret minime esse Aulæ mentem (vel saltem impediri ab aliquibus) ut Generalium Ordinum congregatio (unicum harum perturbationum remedium) permetteretur, quandoquidem nec nobilium preces, nec diversarum Urbium

desideria, neque multorum Dominorum qui primum etiam in Consilio locum obtinebant, iudicium atque sententia, id haecenus efficere potuissent, atque ita omnem rationem ac media sublata esse sperandi, observatum in ea quæ nobilibus promissa erant, liberandosque populares odiosa inquisitione ac persecutionibus, mitigandumque servitutis durissimum onus, quo conscientia mortalium haecenus oppressa jacuissent, quapropter qui secus de Romana Religione sentiebant, desperatione efferati, malebant libere sese opponere, fidemque suam aperte fateri, quam in talibus angustiis ultra versari: quotidianis igitur conventibus suis ac prædicationibus in lucem atque hominum oculos incurrebat, eoque ampliori accessione cumulabantur, quod alii etiam qui integri adhuc existerant, hac agendi ratione offensi, ab eorum averterentur doctrina, quos tot calamitatum auctores incentoresque cernebant.

Plurimum etiam momenti attulit ad defectionem multorum, quod eodem Aprilli mense, quo neminem ob religionem amplius persequendū, aut suspendendam saltem ad Regis usque respon-

Edi.
ctum.
adver-
sus exu-
les.

sus persecutionem promissum erat, missum publicatumque ubique sit mandatum, ut exules universi confestim excederent, nisi trahi in vincula absque omni spe veniæ puniri mallent, jubendo expresse Iustitiæ ministris, ut sub poena incurrendi punitionem exulum, apprehenderent omnes quotquot adversus hoc in-

terdictum deliquisse adverterent, & absque omni mora in castigationis executione procederent. Quæ universos pariter tam nobiles quam ignobiles offenderunt, factumque ut inducerent animum, nunquam fore ut servarentur quæ promissa erant, in primis vero cum ex horum mandatorum vi atque autoritate complures variæ dignitatis atq; ordinis mortales apprehensi sunt, quamquam non in jure sententiisque judicum multati exilio, verum absentes modo proclamati aut religionis persecutionisque causa notati essent: quorum deinde liberatio haud sane exiguo labore stetit. Hisce præsertim Nobilium animi offensi, quibus irrogabatur injuria, violabanturque promissa; præsertim quod aliquibus locis capitali pœna fuerat punita religio, ut inter alios Aldenardæ in Iohanne Tiskaen.

Huic Nobilium juxta ac plebis offensionem, haud exiguus fomes accessit, quod ab ipso statim initio plurimis minimeque obscuris signis appareret, coeptum congregationemque Nobilium, quæ adeo salutaris populo videbatur ægre in aula iniquoque animo esse susceptam, ideoque confœderatis quacunque fieri posset ratione noceri, adeo ut inde constare videretur, nihil omnino boni cum illis agitari, quo impellebantur amplius ut attenderent accurate, consultarentque cum aliis, quid sibi in hoc negotio factò opus esset: quotidie itaque magis magisque numerum viresque suas augere ac solidare nitebantur.

tur. Regis quoque litteræ sextæ Maii ad Regis
 varias civitates ac Provincias missæ, ni-^{litterarum}
 hil plane consolationis aut remedii ad-^{sensus.}
 ferebant: propterea quod nimium gene-
 ralis sensus illarum, tantum affirmaret,
 sperare Majestatem suam, brevi se ad-
 futuram in Belgica, atque hortaretur
 ut quoniam non deesset unquam invi-
 dorum, rebusque novis studentium
 copia, qui falsis impressionibus Regi-
 am mentem explicando, tumultu ac
 seditione cuncta miscerent, ad Regis
 & subditorum incommodum, unde
 studeant ditescere, non committerent
 ut diligentia ipsorum requiratur in at-
 tendendo occurrendoque perversis ho-
 ram ac similibus conatibus, neque se
 ullius rei timore percelli paterentur,
 quemadmodum jam summa cum laude
 à plerisque fieri cœptum erat, expecta-
 rentque suæ Majestatis adventum, qui
 brevi ipsis pro ea qua erga salutem, ipso-
 rum cura affectuque raperetur, præsens
 assisteret.

Postremo cum jam hæc de modera-
 tione tractatio in Artesia, Hannonia,
 Namurcensi Tornacensique Patria, ac
 demum etiam Flandria confecta esset,
 minime convocatis sive ante vel post-
 modum aliarum Provinciarum Ordini-
 bus: Tandem etiam Gubernatrix con-
 vocatos Brabantix Ordines pridie Ka-
 lendas Junii hunc in modum allocuta
 est.

Quemadmodum Domini, nihil in hac vi-
 ta maioris momenti ac ponderis excogita-
 ri potest ad salutem nostram, quam antiqua
 Religionis fideique Christiana sincera observa-
 tio, Principes Patriæ huius summo semper loco
 ejus curam habuerunt. Inter alios in primis ex-
 celsæ memoriæ Imperator Carolus & vestigiis
 ejus insistens post ipsum Clementissimus Do-
 minus noster Rex, obluētantes omni conatu ac
 studio hæresibus & sectis, quas quotidie pul-
 lulare atque inficere veræ fidei religionisque
 sinceritatem videmus, tanta multitudine ac
 copia, ut neque iniri numerus illarum, neque
 discerni invicem, aut propriis nominibus indi-
 getari valeant. In ea vero sententiarum opinio-
 numque absurditate ac pugna, execrabiles adeo
 blasphemias & monstra opinionum reperire est,
 ut sola relatione horrescat animus tenero anti-
 quam veramque fidem affectu amantium.
 Accedit quod eo iam rudis etiam plebs igna-
 rique omnis scientiæ atque eruditionis homines
 temeritate processerint, ut disputare de fide, imo
 præcipuos illius articulos vocare in dubium
 non vereantur, quamquam non ignorent, à
 mille ducentis aut quingentis annis communi
 doctorum omnium consensu totiusque Christi-
 ani orbis observatione firmatos: Inter alia ex-
 presse adversus legem iterare baptismum, ac
 privare eo teneros infantes, venerabile quoque
 pretiosi corporis Domini nostri Iesu Christi sa-
 cramentum ac communionem, qua corporalem
 eum ipso conjunctionem adquirimus, merito-
 rumque ejus participes efficiamur, ut vera, an-
 tiqua, receptaque omni tempore in Catholica
 Ecclesia doctrina traditum est, conculcare pe-
 dibus, & sophistica argumentorum suorum dis-
 sertatione convellere. Quibus offensum Dei

Bla-
 sphe-
 mia-
 rum
 parens
 hære-
 sis.

numen suæ in nos indignationis testes effundit pestilentiam, bellum, caritatem annonæ, tumultus ac seditiones inter populum, odium atque invidiam, aliasque plagas, ad illius quo omnes Christiani arctissime colligati sunt vinculi dissolutionem tendentes.

Vt autem similibus erroribus, hæresibus, ac sectis iretur obviam, summo semper studio ac labore Principes incubuerunt: imo tali subinde zelo Religionis, animique fervore ac affectu, ut advertentes nil proficere lenitatem, constitutiones atque edicta severissima promulgarint, sperantes hac ratione si non excaulicare funditus, suis saltem ditionibus regnisque prohibere, & incutere simplicioribus metum, ne ignorantia seduci se, atque in errorem trahi patiantur.

Quia vero experientia deprehensum est, non expedire hac via procedi, eo quod plura subindorirentur incommoda,

Celsitudo sua Dominorum ac Procerum Patriæ, Consiliique sui iudicio atque autoritate, permota, ad lenitatem atque clementiam constitutiones decretaque illa revocavit, concepta forma moderationis, convocatisque in eum finem universis Provinciarum Præsilibus, Ordinisque suæ Majestatis equitibus, ut ex eorum, & Ordinum, ac secreti quoque Consilii sententia statueretur. Confidit autem omnino fore, ut non acquiescatis modo, verum ad accuratam etiam omnibusque modis perfectam observationem, quemadmodum omnes prædicti Domini præstiterent, vos ipsos, & quicquid potestatis vestrae est, volentes lubentesque offeratis, ut hac ratione pariter & patriæ quies, tranquillitasque reddatur, & Catholica Religio unicum salutis nostræ fundamentum, tanto tem-

porum intervallo à maioribus nostris eustodita, sarta tecta servetur.

Quæ simul ac adversa sunt à seditiosis hominibus, & perturbatoribus publicæ pacis, quibus nihil præter factiosos tumultus seditionesque cordi est, indignantes laborari in quiete communi ac pace conservanda & de edictorum moderatione tractari, nec dum à se conspectam irridentes, dispersis undique scriptis ac famosis libellis, celatis auctoris typographique nominibus, perturbare tranquillitatem, subditosque adversus Principem suum armare studuerunt, consulentes non Patriæ libertati, ut falso asserunt, sed propriis emolumentis, eo quod futuram sibi existiment hoc modo libere grassandi potestatem, quo omnes ipsorum curæ cogitationesque collimant, Verum illorum pravis conatibus perversisque cæptis, divina gratia, vestra ope, auxilio, ac sapientia occursum iri speramus; ut huius modi malorum omnium incentores à scopo suo aberrent. Deinde eis Gubernatrix conceptam moderationem exhibuit, quinquaginta tres continentem articulos, quorum præcipui erant qui sequuntur.

Primo quidquid in hisce Provinciis sectarum ac hæresium est interdiciamus, nolumusque servari ullam aliam, præterquam Catholicæ Ecclesiæ fidem, atque doctrinam, prout hæcenus recepta, docta, observataque est.

Vetamus præterea in iisdem Provinciis nostris, hæreticos, aliosque perperam de religione sentientes, sustinentesque errorem aut doctrinam Catholicæ Ecclesiæ adversantem, ullo modo versari. De exteris qui commerciorum gratia frequentant postea dicetur.

Prohibemus similiter atque interdiciamus conventicula atque congregationes, siue secreto siue palam, seu in urbibus seu rure.

Vetamus quoque universas pradicaciones aut exercitia novæ alicujus formæ baptismi, sacramentorum, aliorumque actuum, ab usu Ceremoniisque Catholicæ Ecclesiæ abhorrentis, aut exerceri quicquam nisi à consuetis Ecclesiæ ministris, legitimaque auctoritate pollentibus.

Prohibemus scripta & libros hæreticos, seditionum ac tumultuum incentores, curiositatem quoque de sacris litteris disputandi omnibusque rebus ad seducendos mortales trahendosque, in errorem spectantibus.

Interdiciamus item vetamusque ne quisquam siue in politico siue Ecclesiastico statu perturbationem conscisionemque excitare presumat. Omnia sub penis, correctionibus, ac multis, hic declarandis.

Nimirum adversus Auctores, superintendentes, prædicatores, Doctores, ministros, Diaconos, aliosque similes seducentes populi pena patibuli, Confiscationisque bonorum omnium, in locis ubi usus ejus est, declarantes illos hostes communes, seditiosos, perturbatoresque quietis ac salutis Provinciæ nostrarum.

Inter quos prædicatores ac seducentes comprehendimus quoque eos, qui libros, cantiones, famosos libellos ac scripta component, quæ ad invectionem hæreseos, aut excitandam seditionem directa videantur.

Declaramus adhuc, ejusdem pena reos, qui domos, hortos aliave loca sua ad illicitos conventus congregationesque aut aliqua perverse illorum religionis exercitia celebranda commodarint.

Statuimus quoque eandem punitionem in eum qui in publicam aliquam aut notabilem offensionem in causa religionis inciderit, unde aut religio passa esset aut communis salus tranquillitasque violata.

Quos universos delinquentes tanquam perniciosos reipublicæ, factiosos, seductoresque populi, sanctæ nostræ religionis hostes, puniri volumus bonorum & vitæ confiscatione; seu penitere se fateantur, sive in errore perseverent, ita tamen ut penitentes gladio tantum intereant, bonisque illorum proximi agnati poti- antur.

Quantum vero ad alios cujuscunque sectæ hereticos attinet, qui in prædicta non inciderint, quandoquidem non pauci illorum haud raro, magis simplicitate, ignorantia, seductioneque aliorum, quam propria malitia in errorem labantur, volentes antiqua statuta, edictaque nostra moderatione aliqua lenire, decernimus quod si ejusmodi capti ob hæresim aut violationem edictorum, melius instructi, hæretica pravitate deserta, consentire veritati, sanctæque Catholicæ religioni adherere in posterum animum induxerint, prima vice veniam impetrent, modo solenniter abjurantes errorem, publicam fidei suæ professionem emittant coram Episcopo vel Officiali, aut quem ipse constituerit.

Verum si in hæresi erroribusque suis obstinati perdurent, exilio multabuntur, cogenturque ex templo ex universis Provinciis nostris excedere, servata tamen administratione bonorum, iis quos ipsi delegerint, modo subditi nostri sint, ut eorum tota vita usum fructum possideant, ita tamen ut donatione inter vivos, aut alia ratione disponere, vel testamento re-

linquere permissum non sit : sed post mortem ad proximos hæredes pertinebunt , qui ad ea secundum jura consuetudinemque vocabuntur: quod si vero exilii tempore adversum nos, Ordines Provinciasque nostras , quidquam tentaverint studuerintque quemquam subditorum nostrorum ad sectas erroresque suos allicere , omnium bonorum suorum jacturam incurrant.

Quod si vero pertinaces ejusmodi Anabaptistarum sequaces extiterint, præter exilium, universalium omnino facultatum amissione punientur , quæ iis in locis ubi bonorum confiscatio recepta non est, ad proximos hæredes ex templo pertinebunt. Si autem ad Catholicæ Ecclesiæ gremium redeuntes hæretici, quædam publicæ offensionis perpetrassent, neque illius tamen gravitatis aut malitiæ, ut enormia ac scelestæ censerentur possent; hæreseos quidem suæ veniam impetrabunt; ita tamen ut aliorum criminum, pro gravitate & Iudicis arbitrio pœnam incurrant.

Quantum ad eos attinet, qui sectarum capita, Doctores, aliosque Ministros receperint, & favore auxilioque suo protexerint, si pertinaces iidem atque in erroribus suis obstinati reperiantur, eadem cum seductoribus pœna bonorum scilicet ac vitæ amissione castigabuntur.

Qui vero cum receptionis, favorisque seductoribus exhibiti delicto, hæresim obstinationemque non conjunxerint, quemadmodum & alii sectarii, modo resipiscant, recipientur in gratiam, pro causa tamen constitutione puniti.

Quicumque in abjuratam semel coram Iudicibus hæresim rursus inciderint, morte punientur, nisi si dolorem ac penitentiam ostenderit;

derint, quo casu in deportationem confiscationemque bonorum mutabitur capitale supplicium, Anabaptistis tamen exceptis quibus omnis spes veniæ occlusa erit.

Typographi venditoresque scriptorum aut famosorum libellorum qui hæretici aut seditiosi fuerint, cum non minus quam ipsi Doctores detrimenti inferant, capite punientur, sive sustineant hæresim sive cum Catholica Religione consentiant, si peccandi ipsis consuetudinem fuisse constiterit.

Si vero absque consuetudine peccarint, hæretica tamen pravitate infecti, sed resipiscant, deportabuntur in Insulam multabunturque arbitrio Iudicis, seu corporali, seu pecuniaria pena, pro statu censuque suo: verum si Catholici sola impulsu avaritia deliquerint, aliam extra ordinem castigationem incurrent.

Similiter qui de fide disputationem moverint, aut traxerint in controversiam ejus articulos, unde aliorum in errorem sequi posset inductio, propugnarint præsertim hæreticorum opiniones ac doctrinam, pro arbitrio punientur, nisi hæretici fuerint, ac proinde eorum quoque panam mereantur.

Reperti autem frequentius id agere, aut semel à Iudice castigati rursus incidere, idque ad seductionem aliorum, tamquam Doctores hæreseos seductoresque populi incurrent capitale supplicium.

Nemini omnino permissum erit cuique videndos aut legendos exhibere hæreticorum libros, ut Martini Lutheri, Iohannis Oecolampadii, Ulrici Zwinglii, Martini Buceri, Ioannis Calvinii, aliorumque hæreticorum, & omnium eorum qui sanctæ Catholice Religionis adversantur, ut latius enarratur in de-

claratione à Decano atque aliis facultatis Theologicae in universitate nostra Lovaniensi Doctoribus jussu nostro composita, cui auctoritatem impertivimus atque impertimus hisce praesentibus, volumusque publicari & accurate in posterum observari ab omnibus. Inter prohibitos quoque libros censemus nonnullos qui ab Anno Millesimo Quingentesimo Vigesimo facti sunt, vel fient, absque Autorum, Typographorum, temporis, ac loci significatione.

Similiter ut nemini liceat pingere, vendere, aut servare inhonestas probrosasque imagines, ac figuras, adversus Divinae Majestatis honorem, & Deiparae Virginis Mariae, Sanctorum, aut Ecclesiastici Religiosique status reverentiam, neque delere aut rumpere ea quae ad ipsorum honorem fabricata sunt, arbitraria poena adversus delinquentes statuenda.

Interdicimus Laicis universis, ne docere aut interpretari secreto sive palam sacras litteras praesumant, nisi in probata aliqua universitate Theologi vel Canonista fuerint, aut alias ad id constituti. Nolumus tamen illud intelligi de iis qui recte atque simpliciter conferunt inter sese, sanctorum probatorum doctorum expositionem allegantes, sed de iis modo qui ad trahendos in errorem mortales sustinent, ac docent falsas erroneasque propositiones, atque doctrinam, quam publice haereticam esse constat; sub poena incurrendi nomen perperam de Religione sentientis atque ut talis vinculorum & carceris. Quod si deinde interrogatus de fide sua reperiatur haereticus, poenam haereticorum incurret, alias extraordinaria poena ad Iudicis punietur arbitrium.

Vt vero tanto melius atque perfectius Senatoriorum caveatur infectio : statuimus ut nemo Belgicarum Provinciarum incola cujuscunque conditionis ac status, in Civitatem aut Pagum aliquem ad commorandum accipiatur, nisi à Parocho & Magistratibus ejus loci, in quo postremo resederit, fidei suæ Testimonium adferat. Iubemus autem serio Iustitiæ Ministris, ut diligenter informati debito modo adversus illos procedant, neque aliqujus salviconductus auxilium hæreticis prodesse permittant. Quantum vero ad exteros Mercatores aliosve quos in has Provincias nostras venire contigerit, non cogimus ad exhibendum simile testimonium, modo vitam suam cum constitutionibus nostris conforment, nec causa sint offensionis in populo, neque subditos nostros in errorem contentur inducere.

De Episcopis, Prælati aliisque Ecclesiasticis, cura nobis erit, ut sese ad communem, Provinciarum nostrarum salutem tranquillitatemque componant.

CVius à se lectæ moderationis summo labore exemplar, & sane exiguum deliberandi spatium impetrarunt. Cæterum quamquam deputati Civitatum vehementer urgerent, ut recepta consuetudine communicare cum membris urbium suarum permitterentur; pluribus rationum ponderibus ac momentis ostendentes, id magnæ in populo tranquillitatis causam fore, multarumque murmurationū impediri iri occasione, minimè tamen impetrare valuerunt, ut cuiquam præter Magistratum communi-

municarent negotium. Interea deputati qui apud Ordines hac de causa congregati erant, summo studio ad singula moderationis puncta attendentes, meditationes annotationes litteris consignarunt, ut eas Magistratibus tantum suis ostenderent, quod multarum suspicionum murmurationumque causam præbuit.

PAULO ante hoc tempus non Antverpiæ modo, verum etiam in Zelandia, novæ in populo causa suspicionis exorta: propterea quod ab Hispanis quibusdam, ingens ænearum fistularum ac sclopetorum copia coempta esset, imo Antverpiæ quatuor aut quinque millia numerus excederet: ad hæc quod in portibus variis locis, bellicæ naves instructæ jacerent, nec qua fini cuiquam constaret, unde non mediocris orta suspicio hæsit in populo, donec in Hispanias destinari ad sitarum in confinibus urbium custodiam doceretur: quod quamquam mitigavit nonnihil, nunquam tamen omnem suspensionem ac timorem absterfit: quæ augebatur imprimis Episcoporum inquisitorumque quorundam stulta jactantia, dictisque, quæ incogitanter effutiebant, jejune admodum Belgicæ legatos excepisse Regem, & si quid fortasse benevolentia ostendisset, factum potius dissimulatione quam affectu, ut comparato interim belli nervo, conscriptoque milite, robustior ingrueret, & descendens in Belgicam à confederatis, Romanæque fidei desertoribus Nobilibus debitam poenam exigeret:

Causæ
suspicio-
num in
Belgica.

geret: addebant affectu Cardinalis descensurum cum Rege, majori quam antea potestate pollentem, exacturumque poenas & dignam ultionem ab iis quos sibi aduersos expertus esset.

Incredibile quantum hæc fama, intentatæque minæ suspicionem auxerint eorum, qui desertis Romanis sacris ad reformatæ sese Religionis observationem tota mente transfulerant: abjecta etenim omni spe, nec quidquam amplius ex Hispania salutis expectantes, eo proruperunt audaciæ, ut ad commonstrandam eorum qui vel multandi exilio, vel capitali supplicio Regi afficiendi essent multitudinem, ad publicas conciones, ingenti numero ac corona confluerent, sperantes hac ratione erectum iri animos eorū, quos manifestare fidem suam pavor impediverat. In Brabantia, Geldria, Frisia, Trans-Iselania, Batavia, Zelandia, Ultrajectensi diœcesi, aliisque locis, in planitie camporum, atque opacitate silvarum conciones ad populum auspicati sunt, & jam ad multorum millium numerus excreverat. Primo quidem eo quod vererentur ne sibi in concionibus vis aliqua inferretur, gladiis ac sicis armati, deinde vero hastis æneisque fistulis processerunt. Quamquam autem non raro turbaretur conventus illorum, & severe interdiceretur populo, ne eorum consortio aut contagione se infici pateretur, plurima denique adhiberentur remedia, nunquam tamen occurri potuit: propterea quod

nimi-

Efferat
animos
despe-
ratio.

nimum zelus, multitudo, ac desperatio invaluerant.

Ineunt Iunio Antverpiæ Prædicationibus datum initium, in campo quem Tlaer appellant, juxta pagum qui Burgerhout dicitur, ducentis quinquaginta passibus ab urbe distantem: initio quidem inermes, deinde vero intentatis à prætore Brabantiaë minis, objectis curribus, dispositisque custodiis, campum quasi vallo munierunt. Tum Belgico tum Gallico idiomate conciones habebantur.

Locum prædicationis munierunt Antverpienses.

Antverpiensis Magistratus, ex ampliquod vocant Consilii sententia, nihil intentatum reliquit, ut huic factioni posset occurrere, postremo etiam à Rege petiit, ut cum aula sua absque militum tamen præsidio, se eo transferret, ut egregiam urbem, totiusque patriæ Metropolim à discrimine tueretur. Respondit deliberaturam se Gubernatrix, ut illi prius conciones dissipare conarentur, misso ad id severissimo nomine Regis edicto, vigesimo sexto Junii, quod nihil aut parum effecit: quippe 3. Julii, Regionum urbis Magistri, nomine civium reformatæ Religionis, supplicem Magistratui libellum obtulerunt, demonstrantes.

Supplex reformatorum Antverpiensium ad Magistratum suum libellus.

SE aliquot ab hinc annis (salva tamen in politicis rebus, subjectione atque obedientia) conscientia suæ Testimonio, in Dei verbis, tum veteris, tum novi Testamenti fundato, ab impiis superstitionibus, in vetisq; institutione hominum adversus puram ac putam Christi Apostolorumque

rumque doctrinam, in Romanam Ecclesiam erroribus, atque abusu, discessisse, Sacramentorumque ut à Christo relicta erant administrationem, omni modestia, secreto, in eadem urbe (quemadmodum & in ceteris totius Belgica civitatibus ac Provinciis) exercuisse: verum quandoquidem Divina gratia adeo fidelium tum Belgici tum Gallici idiomatis numerus excreverit, & nova indies accessione cumuletur, ut secretis in posterum permanere integrum non esset; neque tamen Religionis suae exercitium; (Divinae Majestatis imperio adacti) intermittere ullo modo possent: rogabant Dominos ut hac in re ne sibi adversarentur, sed aptum aliquem in urbe locum assignare vellent, in quo Religioni suae templum aedificarent; unde agebant incredibilem inter cives concordiam conjunctionemque animorum orituram, ut non modo plurimis antiquorum, verum etiam recentioribus Gallia, Germaniae aliarumque Provinciarum exemplis abunde constat, binæ Religionis exercitium nullo modo discordiam inducere: imo in Augustana confessione necessarium omnino judicari, cujus articulos & verba adferebant, addentes se in illorum, ut Divinis litteris conformium observatione mansuros. Quandoquidem autem necessaria res in potestate ipsorum esset, ex vi privilegiorum, sperabant Divinae adeo petitionis repulsam se minime esse passuros.

Hisce amplius perculsi Magistratus, diligentius attendere, statuere ad singulas urbis portas Scribam qui ingredientium exterorum notaret nomina: denique novam atque accuratam do-

morum omnium inquisitionem instituere. Ad hæc mandatum ut milites excederent, ut centesimus quisq; sacramēto adigeretur: similiter ut in territorio civitatis in pagis omnibus Centuriones Decurionesque collocarentur, ut discederent Galli, ut undique mandata publicarentur, ut investigaretur qui mortales intra primum ab urbe lapidem commorarentur: denique ut qui redierant deputati, confestim rursus proficiscerentur ad Gubernatricem, ut certiorum illam facerent de omnibus, & pro extrema necessitate atque discrimine rursus instarent, ut vel venire protinus ipsa, vel aliquem ex Proceribus magnisque Magistris mittere dignaretur.

Galli
milites
& va-
gabundi
di Ant-
verpia
ejecti.

Insequenti die, data executioni quæ pridie à Magistratu concepta erant, ejecti milites & vagabundi, interdictum ne quisquam per plateas urbis ac vicos larvatus, neque cum tympanis, fistulis, tubis, aut similibus instrumentis incederet, atque in Gallos præsertim inquisitum. Eodem die inter spem & metum aliquid in civitate alterationis exortum: quia Bergensis Comes per Antverpiam, Liram versus iter intenderat, ad Dominum de Brederode, qui eo in oppido Comitem Culenburghensem, multosque alios ex confœderatis nobilibus expectabat, ut quid sibi hoc dubio rerum statu faciendum omitendumve potissimum esset, consulta-
rent.

Antverpiensium deputati, expositis Celsitudini suæ quæ sibi commissa erant,
cum

cum petivissent rursus ut Antverpianam se
 conferret, idem quod antea ab ipsa re-
 sponsum acceperunt; laudavit nihilomi-
 nus studium ac diligentiam ipsorum:
 addito tamen quod Gallis adhuc, mili-
 tibus ac peregrinis civitas abundaret, ne-
 que certos adduci posse, qui excedere
 jussi essent: quamobrem animum suum
 inducere non poterat, ut veniret Antver-
 piam, antequam certa sibi remedia viæ-
 que declarata essent, quibus impeditum
 iri prædicationes existimarent, certa-
 que esset de fide civium, non contenta
 simplici promissione, qua vitam ac bo-
 na sua pro ipsius defensione cives ob-
 strinxerant: quia vero advertebant de-
 putati, propensam esse Regentem ut
 Procerum aliquem Antverpianam mitteret,
 rogarunt obnixè, quoniam in mora peri-
 culum esset, eam abrumperet, neminem
 tamen certo designarunt, quem præ aliis
 expeterent, nisi postmodum familiariter
 differentes ostenderunt universam civi-
 tatem suam non mediocri principis Vra-
 niæ desiderio teneri, quod civitas ipsi,
 atque ille vicissim civibus sacramento
 astricti erant. Inter hæc novum generale
 edictum advenit, quo jubebatur, ut cum
 sectatoribus suis coniecti in vincula præ-
 dicantes patibuli poena punirentur, ad-
 junctis certis quibusdam regulis, ad quas
 in causa religionis sese Magistratus con-
 formarent, statutæque in transgressores
 certæ poenæ. Quod ut promulgatum un-
 dique publicatumque est, ingenti popu-
 lum universum, reformatos in primis,
 admiratione juxta ac terrore percel-
 luit,

Recu-
 sat ve-
 nire
 Antver-
 piam
 Guber-
 natrix.

No-
 vum
 Regis
 edi-
 ctum.

luit, & mirum in modum exacerbavit jam ante offensos animos: quia directe cum petitione nobilium, factoque ipsis promisso pugnabat, atque etiam invehebat antiquam edictorū persecutionem, cujus gratia antequam populus sedari valuisset, tanto labore constiterat. Adhęc inauditum ac sane peregrinum videbatur, componi, mittique ad regem moderationem edictorum atque ipsius placitum expectari, consuli Status atq; Ordines; interim tamen antequam vel Regis voluntas, vel Ordinum sententia accepta erant, executionem urgeri, Antverpienses Magistratus ad evitandam malorum occasionem, quæ oritura videbatur, ægre ad consentiendum promulgationi diplomatis impelli potuerunt. Quemadmodum & ab aliarum civitatum rectoribus factum est.

Edicti autem sensus hic erat.

Dilectis ac fidelibus nostris. Præsidi totique Consilio salutem atq; dilectionem. Quamquam nemini dubium est, à majorum nostrorum temporibus privata conventicula & conspirantium congregationes, ut quæ ingens reipub. salutique communi detrimentum inferre soleant, semper interdicta esse, atque etiamnum vetari: nihilominus tamen eo seductorum populi processit audacia, ut variis locis, tam ruri quam in civitatibus, illicitos conventus congregationesque celebrarint, accurrente ingenti undique mortalium turba omni genere armorum instructa, in quibus diversi errores, conspirationes ac hareses adversus Sanctam Catholicam fidem, salutemque patriæ, in hominum

animos inseruntur, unde miserum in modum simplicium animi teterrimæ pestis contagione infecti salutis æternæ, tranquillitatisque huius vitæ iacturam patiuntur: quibuscum nobis nec connivere, nec dissimulare ullo modo lubet.

Volentes itaque ad Divini numinis gloriam, antiquæ & Catholicæ fidei nostræ conservationem, communemque Patriæ quietem ac pacem tantis malis occurrere, è dilectæ sororis nostræ Parmæ & Placentiæ Ducis, Belgicarumque Gubernatricis, & fidelium nostrorum Ordinis aurei velleris equitum, ac Consilii quoque sententia, de novo interdiximus, atque hisce interdiximus, omnibus, illicitis congregationibus seu secretis seu publicis, tam in urbibus, vicis ac pagis, quam in campis, aut silvis, concionibus quoque adversus sanctam fidem nostram: decernentes in Concionatores, Doctores, ac Ministros patibuli supplicium, bonorumque (iis locis ubi usus ejus est) omnium iacturam in emolumentum ejus qui detulerit, apprehenderit, tradideritque iustitiæ tales homines, promittentes bonorum rei defectum, datis ex arario nostro sexcentis libris Flandricæ monete sarcire: declarantes ejusmodi perversos ac sceleratos, hostes communes, factiosos, perturbatoresque Reipublicæ, statuentesque similem in eos penam, qui scientes domos, villas, hortos, aliave loca sua, ad prædicationes illas atque conventus commodarint. De iis autem qui doctores aut concionatores illos exceperint hospitio, favoreque atque auxilio prosecuti sint, si sæpius atque ex consuetudine peccarint, & obstinati præterea, atque pertinaces hæretici fuerint, volumus eadem qua seductores

res castigatione puniri. Quod vero ad eos qui conventibus illis interfuerint, statuimus ut pro Iudicis arbitrio corrigantur, cuius erit attendere, num ducti curiositate accesserint, vel ut Prædicantibus præsidio essent: quos postremos, ab universis Provinciis nostris sub patibuli pena exulare iubemus, statuentes unà ut Patres, Matres, Fratres, Sorores, Patrui atque Avunculi, Amita ac Matertera, Magistri & Magistrae pro liberis, iisque qui potestati suæ commissi erunt respondere cogantur, præter virgarum penam aut aliam adolescentibus ex Iudicium sententia injungendam: nisi pateret prædictorum parentum ac superiorum sufficientem fuisse diligentiam. Ut autem eo amplius tanta pesti resistamus, concedimus ei qui aliquem detulerit, si in eadem congregatione præsens adfuerit, immunitatem à pena, modo in posterum abstineat, & Catholicam nostram Religionem sectetur. Mandamus vobis ulterius, ut per universos Provinciarum nostrarum Magistratus, Ministrosque Iustitiæ vobis subiectos, omni opera ac conatu attendi faciatis, ut scelerata illæ conventiones impedian- tur, publicarique curetis hæc mandata nostra, ne à quoquam ignorantia obtendi possit, procedatis quoque executione penarum quæ in hoc edicto statuta sunt adversus delinquentes, ad quod plenam vobis potestatem impertimus; imo expresse iubemus, mandantes una omnibus subditis nostris, ut in horum vobis executione adsint auxilio, & diligenter obediant: quia sic est voluntas nostra.

Actum in urbe nostra Bruxellensi
3 Iulii 1566 munitumque si-
gillo nostro. Subscriptum erat,
apud Regem in Consilio suo,
& signatum.

d'OVERLOPE.

VEhementi interim plebs reformati-
que Antverpienses in timore versa-
bantur, eo quod fama esset, adventu-
ram cum valido militum præsidio Gu-
bernatricem, quod cum omnino abhor-
rerent, suspicari de Magistratu suo, eique
diffidere cœperunt, præsertim quod tum
varias ob causas, tum ob persecutionem
adversus reformatos jam dudum susce-
ptus fuerat; quod manifeste satis appa-
ruit, cum scabinorum unus, Dominus
Iohannes de Schoonhoven, jussu Sena-
tus quinto Iulii, certos custodes statui-
set ad portas, qui attenderent: tum enim
cives aperte murmurarunt, agentes se
proditos esse: ita ut die insequenti sexto
Iulii in amplo Consilio, eosdem custo-
des amovendos conclusum sit; quam-
quam ostensum esset, ad eorum subsidi-
um, expellendosq; civitate mendicos &
vagabundos, constitutos esse, monstra-
taque ad majorem certitudinem Magi-
stratus instructio, & sacramentum.

Civiū
Antver-
piensium
mode-
stia ac-
dili-
gentia.

Nihilominus cum eodem quinto Iu-
lii domus quædam in platea quam usu-
rarii vocant incensa esset, boni cives at-
que incolæ summa modestia ac seduli-
tate, tum ad extinguendum ignem, tum
ad occurrendum tumultui si quis exor-
tus

tus esset incubuerunt. Quapropter actæ illis postridie à Magistratu gratiæ.

Cum interea deputati rediissent, exposuissentque in amplo Consilio, quæ acta erant, petiverunt à populo Magistratus, ut si cui de militibus, vagabundis, Gallicis, aliisque peregrinis Centurionibus qui non negociarentur constaret, ad civitatis certiore custodiam indicaret; monueruntque ulterius, ut non modo ipsi non accederent ad has prædicationes, sed alios etiam quantum fieri posset abstrahere conarentur: rogantes quoque num quid remedii scirent, aut præsidii allaturi essent, ad dissipandas ejusmodi, tam extra quam intra pomerium urbis conciones, occurrendumque tumultibus, qui possent accidere: quandoquidem liquido satis appareret, quæ hætenus applicata essent remedia, nulla ratione sufficere, & profecto necessarium esse, ut ingenti alacritate ac studio sese accingant, ne superiores ut quibus primariam patriæ civitatem in discrimine periculisque deserere integrum non sit, id exterorum, militumque præsidio ^{Recu-} cogantur efficere. Ad quæ responsum à ^{sant} ^{præ-} ^{fidi-} ^{um.} civibus, nil exteris esse opus, se operam diligentiamque suam, ad custodiam civitatis, & Regis obsequium adhibituros: imo tanquam optimi cives ad obfistendum seditionibus avertendamque ab urbe prædicationem bona ac corpora sua obtulerunt secundum viam ac modum à Magistratu statuendum: verum eas quæ rure haberentur conciones, à se impediri non posse. Ad hæc Magistratus

ait, se ad edictorum observationem appulisse animum, atque in primis expedire iudicasse, ut sclopetarii vigilarent in locis suis, ubi congregari solent, & ex civibus in consuetis urbis regionibus ad quamque quadraginta, & ad alia urbis solita loca totidem: ad quod sese lubentes obtulerunt. Ex membris præterea civitatis quibusdam commissum, ut cum Dominis de urbis custodia deliberarent.

Advenerant Antverpiam Dominus de Brederode & Megensis Comes, absque commissione ex aula, quorum uterque turbas in populo excitavit. Gratus erat civibus Brederode, reformatis in primis: suspectus vero Megensis; quod militem qui in Campinia haud procul inde conscriptus dicebatur, inducturus in urbem putaretur. Comes itaque vitandæ seditionis gratia, ex civitate discessit.

Similis quoque præcipuas Provinciarum civitates cura suspicioque tenebat: verum quia sigillatim cuncta referre prolixum esset; ut ex ungue Leonem agnoscamus, pergemus referre quæ Antverpiæ contigerint, præsertim cum Auriaco, quem à Gubernatrice ad sese missum acceperunt.

Decimo tertio itaque mensis Junii Antverpiam Princeps advenit, cui Dominus de Brederode, plurimique alii ex nobilitate & civibus, in equis obviam profecti sunt. Ingressi populus summa contentione acclamavit: Vivant Geusii; quem ipse tum verbis tum signis increpavit, additis etiam minis, quibus permoti cives quamquam ægre tacuerunt tamen.

Vt urbem intravit Princeps, extemplo cum Magistratibus egit, à quibus miserum civitatis statum accepit, tradiditque illis vicissim à Gubernatrice literas. quibus declarabat misisse Principem nomine Majestatis suæ, ut civitatem componeret, sedaret tumultus, bonis civibus ac mercatoribus præsidio esset, denique statueret quicquid ad Regis obsequium salutemque patriæ expedire judicaret, jubebatque ipsis, ut illi omnibus in rebus sese dicto audientes exhiberent. Princeps ad hæc omnem operam atque auxilium suum, quibuscunque in rebus posset pollicitus est: qui actis primo gratiis, quod tanto oneri subjicere humeros suos non detrectasset, offerentes accuratam in omnibus rebus obedientiam voluntatemque suam, certos quoque ipsi quos conceperant articulos exhibere. Deinde Princeps vocatis ad se privatim Scabinis, Magistris Regionum, Decanis artificum, Mercatoribus, Ecclesiasticis etiam atque aliis, singulis studium suum ad salutem ipsorum tranquillitatemque promisit, totius negotii statum interrogans.

Ex quibus sagax animus ejus liquido intellexit, præcipuam periculorum tumultuumque, quibus civitas jactabatur occasionem esse diffidentiam, quæ omnium animos invaserat: reperit enim Magistratum nihil quidquam incolis, reformatis præsertim confidere: cives contra diffidere Aulæ, multoque amplius Magistratui, non modo militum timore quo tenebantur, verum in omni-

Diffi-
dentia
inter
cives
perur-
bario-
num
occa-
sio.

bus etiam aliis rebus; adeo ut nihil non suspectum esset, quod ab illis aut proponeretur aut tractaretur; similiter eos qui de Religione erant, tam Aulam quam Magistratum, atque ipsos etiam incolas vereri; imo inter ipsos quoque esse dissidium ac diffidentiam, videlicet inter Reformatos & Confessionistas. Comperit præterea ingentem eorum qui Religioni addicti erant esse multitudinem ac numerum, iisque proinde, ut qui armati erant, facillimum fore hoc modo constitutam civitatem potestatis suæ facere: parum enim resistentiæ à custodibus tam ad portas quam regiones urbis ac curiam fieri potuisset, si ipsis multorum millium numero à prædicatione redeuntibus, vim civitati inferre placuisset; violentia itaque adversus eos nihil effici posse, ordinem item, custodiam, vigiliaeque civium languere omnino; ita ut parum aut nihil profutura viderentur. Quamobrem ad obsequium Regis, defensionemque civitatis, & civium, incolarum atque Mercatorum securitatem & quietem, eo rem perducere necessarium judicavit, ut vel auferretur plane vel minueretur saltem diffidentia, suavibusque modis impetraretur à reformatis, ut arma quibus instructi ad conciones itabant deponerent, ut cives contra sumerent, majoribusque ac fortioribus custodiis vallarent urbem. De quibus omnibus ad Gubernatricem perscripsit.

Suavitas
mollit,
quos
severitas
effera.

Vt itaque eorum quæ proposuerat executionem inciperet Princeps, à religionis

gionis asseclis petiit ut arma deponerent, non decere enim armatas Divini verbi esse prædicationes: consensere illi, modo vel promisso Principis aut Magistratus, vel Aulæ litteris securitatem acciperent. Ut autem Civitas adversus quosvis tumultus ac perturbationes armata esset, mille ducentos cives haud aliter quam milites, adactos sacramento constituit cum membrorum civitatis Magistratusque consensu: ceterum ut diffidentiam Populi quæ impedimento esse potuisset ex animis evelleret, adventusque sui causam aperiret, auxiliumque suum offerret, denique civium animos ac propensionem tanto clarius perspiceret, operæ pretium judicavit, amplum Consilium ac membra civitatis convocare, ut cum iis de urbis securitate deliberaret.

Congregato itaque Antverpiæ Consilio hunc in modum Princeps locutus est; missum se à Gubernatrice ad petitionem ipsorum nomine Regis, ut una cum ipsis de urbis illius quæ omni sane custodia dignissima erat securitate tractaret, videre se ingentem in ea tumultum ac rerum omnium perturbationem, fugamque mercatorum: petere se itaque ab ipsis qua ratione quibusque mediis cogitassent occurrere, quandoquidem periculum in mora esse videretur; quod si suo in re aliqua egerent auxilio, paratissimum fore. Consilium vero in primis rogavit à Principe (quod ipse ex Gubernatricis sententia non recusavit) ut Regiæ Majestatis nomine civitatis suæ Gubernat-

Mille
ducenti
cives
Antver-
pienses
mili-
tant
civita-
ti.

bernationem susciperet, eamque adver-
sus omnia mala tueretur, idque tali ra-
tione ac modo quem optimū ipse judi-
casset; quo ad impediēdas prædicationes
inprimis, quod ante omnia proponen-
dum sciebant. Princeps itaque cum Ma-
gistratu scripto comprehendi iussit, quæ
factu optima judicarentur: quo facto
convocato rursus amplo Consilio, af-
firmavit mercatorum timorem ac fu-
gam; inde in primis esse, quod præsentibus
custodiis civitas secura non esset;
expedire itaque mille ducentos cives
stipendia facere, sacramento ac militari
disciplina velut milites institui; utque
tanto amplius omnium civium atque
incolarum voluntati satisfaceret, præter
ordinaria membra, Magistratus videlicet
Proscabinos, Magistros regionum, De-
canos artificum; Sagittarios quoque fra-
ternitatis ac Mercatores civitatis ad id
convocavit, quibus pariter etiam de præ-
dicationibus propositum, quod quem-
admodum membra civitatis ac Magi-
stratus, ita etiam Princeps suaviorem
in omnibus procedendi viam elegisset;
quamobrem expedire ut quisq; ipsorum
apud amicos quos reformatæ Religionis
habebat, instaret, ut significare vellent,
qua securitate, aut quibus mediis addu-
ci possent, ut, donec generaliter à Regia
Majestate constitutum esset, prædicatio-
nibus abstinerent, sive impetrando præ-
dictorum veniam, sive alia quædam quæ
ad securitatem suam desiderarent. Con-
cesso deliberandi spatio tandem conclu-
sere, quoad conscriptionem mille du-
cento-

centorum civium qui militarent, eam è re talis civitatis, amplissimique emporii minime videri, sed discordiæ actumultuum inter Cives, Mercatores & Incolas causam fore, eo quod tales minimi census homines, tamque civibus quam mercatoribus oneri futuri esset, offerentes semetipsos ad omnia quæ stipendia facientes cives præstitissent, ad ordinem etiam disciplinamque militarem: quod vero ad prædicationes, promittebant operam suam ad avertendos ab iis pro virili sua concives, affirmantes summum in suavitate atq; clementia esse præsidium, si generalis delictorum venia pronunciaretur: præcipue autem tanquam præsentissimum remedium Generalium Ordinum congregationem urgebant, ut interim Princeps Auriacus suaves quasdam accommodatasque rationes excogitaret, quas sibi communicari orabant, offerebantque singula membra sententiam suam, quæ confestim ad aulam missæ sunt. Acceptata fuit sicut ante oblatio eorum, qua sese ad subeundos ipsi labores obtulerant: promissumque fore ut provideatur omnibus, componanturque articuli, qui postea cum ipsis communicentur, neque dubium esse, quin, si successu temporis non sufficere ad plenam securitatem mercatorum ac civium reperi fuerint, communi cõsensu aliter providendum sit, jussi interim omnibus modis à prædicationibus quoscunque possent abstrahere: quemadmodum & præstitum est, institutæq; vigiliæ, atq; aliæ ordinationes executioni mandatæ: depu-

tati quoque in aula generalem Ordinum congregationem vehementer urere, sed frustra.

Interea octavo Iulii apud Amstelodamum celebrata est à plurimis Prædicantibus & senioribus reformatæ Religiónis congregatio, qui, cum jam dudum secreto conciones suas in multis Bataviæ urbibus habuissent, deliberarunt inter sese, qua ratione publicis Prædicationibus, veluti multis in locis accidebat, doctrinam suam spargerent: verum cum diu multumque matutino tempore deliberantes agitassent negotium, ultimam post meridiem daturi sententiã, eodem mane in Amstelodamensi urbe publicatum edictum est, quo vetabatur, ne quisquam aliquem reformatæ religionis prædicantem audire, suscipere hospitio, aut domos suas locare præsumeret, sub pœna patibuli, bonorumque omnium confiscationis: quod si quis autem prædicantium aliquos, viventes aut mortuos Ministro Iustitiæ traderet, sexcentorum florenorum mercedem acciperet. Quod cum inaudissent, graviter in sua post meridiem congregatione turbati sunt: verum dictis ultro citroque sententiis, conclusum propositumque, ut in Hollandia quoque, publicarum prædicationum darent initium, idque in omnibus locis, excepto Amstelodamo, ubi adhuc paulum quiescerent, quia Rectorum urbis illius crudelitatem horrebant. Apud Hornam igitur decimoquarto Iulii prima publica concio habita est, à Batavo quodam prædicante,

cante, Alcmariensi, qui Iohannes Aertsz ^{Prædicationum publicarum in Batavia initium.} vocabatur, & faciendis corbibus vitam sustentabat: ad quam ingens sane hominum multitudo ex circumjacentibus pagis affluxit, ita ut eorum excitati exemplo aliarum urbium reformati, similiter publicas prædicationes exorsi sint, videlicet apud Alcmariam & Harlemium, quo plurimi cives atque incolæ Amstelodamenses ad audiendas prædicationes proficiscebantur; quibus territi Rectores Magistratusque Amstelodamenses, verentesque ne apud sese etiam talia tentarentur, convocatos civium primarios allocuti ostenderunt, quid civitas adversitatum perturbationumque posset incurrere, si non modo permitterent, verum etiam non omni ratione prædicationes dissiparent, si eæ apud urbem suam instituerentur. Rogabant itaque consilium auxiliumque a civibus, ad concionibus resistendum; respondere cives, non teneri sese ad impediendam extra urbis pomerium prædicationem, ne autem intra muros urbis contingat, à se omni studio atque opera occursum iri.

Secundo Kal. Augusti reformatæ Religionis sectatores, hoc quod sequitur Consulibus & Senatui Amstelodamensis urbis scriptum exhibuerunt. ^{Amstelodamensium reformatorum scriptum.}

Non ignorare sese perversorum scelestorumque nonnullorum opera, sanctum suum quod extra civitatis pomerium instituisse proposuissent, exercitium apud Reverentias

zias suas plurimis criminationibus impeti-
 tum iri, vocandumque seductionem, tumul-
 tum, seditionem atque rebellionem, pluri-
 misque sese aliis punctis fore ut accusentur:
 quapropter Consules ac Senatores (nisi rem
 accuratius intueri, a quibusque perpendere vo-
 luerint) justam sibi eos perturbandi occasio-
 nem arbitrabuntur. Opera pretium igitur
 existimaverant, ne sapiens Senatus in hoc
 negotio aberraret, hoc scripto ob oculos pone-
 re atque testari, nihil sibi prædictorum im-
 poni posse, ut qui ab omni culpa se alienos
 agnoscant. Deus cordium scrutator (inqui-
 unt) novit non levitate aliqua inanique spi-
 ritu adactos, hæc cum præsentis adeo vitæ
 discrimine periculisque tentare; verum ut
 hominem, ad Pauli Apostoli exemplum,
 tamquam immaculatam sponsam Christo
 conjungant, ad veram ipsi fidem, puroque amore
 adhaerendum, ut conjunctio ejus, tum in hac
 vita, tum in æterna beatitudine in ipsis repe-
 riri possit. Sese ipsos agnoscunt servos Dei &
 Jesu Christi cujus tantum gloriam ac hono-
 rem omni studio promovere laborant, mi-
 nime propriam quærentes. Quamquam au-
 tem doctrina ipsorum ex Divina voluntate
 ab hominibus subtilioris doctrinæ expertibus
 proponatur, ideo (ajunt) non minus æternæ
 veritati conformis censeri debet; sperare se
 quoque brevi mutationem, hætenus ita à
 Deo permissum, ut confidentes propria eru-
 ditioni sapientes, in sapientia sua confun-
 dantur, tum ut honor Divinæ Majestatis &
 gloria propagetur, neque fidelium Ecclesia
 humane sapientiæ fundamento innitatur;
 verum ut sola Divina virtute fides in cru-
 cifixo roboretur. Quandoquidem autem hæc

Ignari
 doctri-
 næ re-
 forma-
 torum
 prædi-
 cantes

universo orbi luce clarius demonstrare valent,
 (quemadmodum ex data sibi à divino numi-
 ne arrha absque ulla dubitatione cognoscunt)
 certum est doctrinam suam ad seductionem
 mortalium ruinamque non tendere, sed ad
 conservationem atque salutem. Petunt ut qui
 sese accusant auscultent ac visitent, paratos
 se ad reddendam vitæ doctrinaque rationem.
 Quoniam autem ex Divino verbo liquido
 ipsis constat, æternam veritatem à Papistis
 esse desertam, discedunt ab eis, ut de ipsorum
 pœnis ac castigatione non participent: quod
 autem ut factiosi perturbatoresque aut rupto-
 res publicæ pacis adversus veritatem arguan-
 tur, sibi cum Apostolo Paulo tolerandum,
 monstrandumque in omnibus angustiis ac
 persecutionibus sese famulos æternæ Maje-
 statis, neque propter falsas illas accusationes
 à via veritatis abeundum, desistendumque
 ab eo quod plane cum omni tumultu ac sedi-
 tione pugnat; nulla enim doctrina reperiri po-
 test, quæ puniat adeo ac detestetur discordi-
 am, conjunctionemque commendet quam ea
 quæ apud ipsos docetur, quarumque ipsi se-
 ctantur. Verum ne prolixitate sua Dominis
 molestiam exhibeant, certo affirmant eum qui
 apud ipsos verba facit, ad nihil omnino aliud
 quam quærendum Dei honorem, conscientia
 sua quietem ac tranquillitatem multorum-
 que hominum salutem impellere: rogantes
 propterea ut vel ipsi Domini ad sese audien-
 dos accedant, propiusque res suas intuean-
 tur, vel Pastores Doctoresque suos quibus sub-
 ditorum cura commissa mittant, qui se Divi-
 ni verbi testimonio corrigant, ac doceant, pa-
 ratos sese si superentur coram universa concio-
 ne profiteri culpam, aliaque suscepta suam ab-

Provo-
 cant
 Catho-
 licos ad
 dispu-
 tatio-
 nis cer-
 tamen
 refor-
 ma-

jurare

jurare doctrinam: quod si renuatur, se doctrinam suam examinandam offerre, modo sibi securitas promittatur, Christianeque secum & cum omni suavitate tractetur; ut vel lucrentur alios, vel in aliorum lucrum ipsi cedant, &c.

Prima
apud
Amite-
loda-
num
prædi-
catio.

Postero die, pridie Kalendas Augusti, primam concionem suam apud Amstelodamum juxta Carthusianorum monasterium extra portam Harlemlensem atque territorium civitatis habuerunt; quod Consules Rectoresque Amstelodamenses haud parum sollicitos habuit; ignorabant enim quid in hoc potissimum negotio sibi agendum esset, vigiles tantum fortemque sclopetariorum custodiam ad portam statuerunt, ut omni tumultui qui ab ingredientibus oriri posset occurrerent.

Tentat
intora
turbare
Præ-
tor.

Quarto Augusti rursus eodem loco concio habita. Prætor Consulesque civitatis hoc intellecto, ministris, custodibus, vigilibus, aliisque vallati arma sumpserunt, prædicationem interturbaturi, idque quam secretissime fieri potuit, ut populum & sclopetarios urbis celaretur, qua fini per exiguam portam Prætor egressus est, verum ut ad Harlemlensem cum comitatu suo appropinquavit, antequam necessario ipsi transeundum erat, sclopetarii civesque custodes impedire, aientes minime se passuros, ut adversus Senatus civiumque statutum, extra pomerium urbis prædicationis turbaretur, additis minis nisi desisteret ingentem sanguinis effusionem secuturam, imo rede-

redeunti sibi portas occlusum iri: his permotus Prætor cum sociis suis pergere non ausus, ab incepto destitit. Vbi ad aures reformatorum hæc pervenere, sequenti concione nonnulli occulte breviores æneas fistulas, pugiones ac ficas attulerunt, quæ sub palliis suis possent abscondere iusseruntque promulgare prædicantem atque testari, nullius alterius rei gratia se arma contulisse quam ut vitam caputque suum tueantur, si adversum se vis aliqua ingrueret; ac Divinum ad quod convenerant obsequium turbaretur. Plurimis aliis per universam Belgicam locis publice ad conciones armati itabant.

Tertio Kalendas Augusti Culenburgi, duorum ab Ultraiectensi civitate milium intervallo, reformatorum prædicatio cœpta: Comes enim Culenburgensis religioni adhærebat. Complures è Traiectensi urbe cives ad concionem profecti: quod ut à Magistratu intellectum est, Iustitiæ Ministri monuerunt, ut diligenter attenderet, & de negotio inquireret, ut quinam illi potissimum cives essent constaret atque ita tanto facilius castigari delictum, atque in posterum prohiberi posset. Nequidquam verò ab illo opera in investigatione lusa; propterea quod se plerique præsentis fuisse abnuerent, alii mercium, alii amicorum visendorum gratia profectos assererent.

Decimo quinto Augusti, ingenti numero reformati tam cives atque incolæ citatis Ultraiectinæ, quæ Amstelodamenses,

ses, Schoonhovenses, Culenburgenses, Vianenses, atq; Yselfteynii omni genere armorum instructi, in certum quendam pagum apud Traiectensem civitatem dictum Loevenhout, situm sub dominio Præposituræ & Archidiaconatus S. Iohannis, convenerunt, ut concioni ibidem habendæ præsentibus adfisterent, quod à Rectoribus Ultraiectinis intellectum ingenti eos timore affecit, qui subito ex omnium sententia, à Matutino usque ad pomeridianum tempus clausas portas urbis tenuerunt, civesque suos redeuntes per exiguum ostiolum admiserunt.

Decimo octavo eiusdem mensis, rursus apud dictam urbem juxta Vianensem viam concio habita, ab armatis partim, partim inermibus: quamquam vero ex Magistratu nonnulli judicarent clausis portis excludendos, qui ad concionem excesserant, id tamē minime iudicatum est, è re publica fore, eo quod verendum esset, ne accensi ira reformati, sex aut septem quæ apud civitatem sita erant monasteria violenter irrumperent, spoliarent ac incenderent, quod suburbiis quoque ac circumjacentibus locis inferre perfacile ipsis erat.

Nobilitas Belgica cernens Provincias undique ardere armis, seditionibusque agitari, jamque ad civile atque intestinum bellum vergere universa, effusionemque sanguinis inter cives imminere, si hinc cum prædicationibus, inde cum interdictione earum ac persecutione procederetur: videns præterea non cessari

cessari quotidie à promulgandis edictis, neque tamen generalium Ordinum ut promissum erat, congregationem haberi; ad hæc non modo non agnosci quæ se præstitisse arbitrabantur obsequia; verum ægre etiam molesteque lata; necessarium esse arbitrati sunt, maturè providere sibi, & de securitate sua agitare, nec non patriæ (si qua fieri posset) calamitatibus miserisq; occurrere. Quamobrem generalem conventum ad S. Gertrudem in Leodiensi patria habuerunt, ut de omnibus serio consultarent. Quæ ipsorum congregatio haud mediocrem rursus Aulæ sollicitudinem iniecit: timebatur enim, si non staretur promissis, quæ facta nobilibus erant, in arma ruituros: ut itaque impediretur ne tanto iterum numero Bruxellam advenirent, in primis ne concluderetur quidquam ab ipsis, quod nulla opera aboleri posset. Gubernatrix per internuncium ab eis postulavit, ut ipsorum aliqui universæ congregationis nomine cum quibusdã Dominis quos ipsa constitueret communicarent. Quo concluso; locus primum assignatus est Arscoti sex ab Antverpia leucarum itinere, deinde vero Duffelii tribus tantum ab Antverpia leucis: Principi etenim qui cum Egmondano Comite à Regente constitutus erat, adesse longius ab Antverpiensi urbe non licebat.

Secunda confœderatorum Nobilium congregatio.

Princeps Auriacus & Comes Egmondanus cum confœderatorum nobilium deputatis conveniunt.

Decimo octavo igitur Julii duo isti certiores fecere deputatos nobilium quibuscum convenerant, Celsitudinem suam duos Ordinis Equites ad Regem in Hi-

in Hispanias destinasse, qui supplicem
 ipforum libellum exhiberent; ipsam
 quoque post ultimam ipforum Bruxellæ
 præsentiam nihil novarum rerum agi-
 tasse, quoad inquisitionem atque edi-
 cta; sed ipforum in omnibus petitioni-
 bus voluntatique fecisse satis. Debere
 ipsos fidem atque confidentiam illi Re-
 gi quem nullam umquam in subditos
 exercuisse tyrannidem, verum omni po-
 tius clementia ac suavitate processisse
 constabat: dubium non esse quin præ-
 terita omnia oblivione sepeliret, quod
 & ipsa etiam pro nobilibus à sua Maje-
 state petierat. Renovabant ad hæc ipsis
 eorum quæ in Aula promiserant memo-
 riam: videlicet in Regiæ Majestatis ac
 Celsitudinis suæ obsequio morituros,
 rogantes ut sectariorum audaciam ac te-
 meritatem reprimerent: in primis quo-
 niam luce clarius appareret, non nisi ad
 tumultum ac seditiones esse directam,
 iique præsertim qui antesignani erant,
 exteri ac quasi hæreditarii provinciarum
 inimici essent: idque eo magis, quod
 spargerent, se ex confederatorum Nobi-
 lium consensione ac mandato præstare
 quæ facerent, unde judicari posset, sup-
 plicem ipforum libellum, quem ad con-
 servationem salutemque patriæ obtu-
 lisse jactabant unicam prædicationis
 perturbationumque causam exstitisse:
 quare officii eorum esset, eam omnibus
 modis impedire, & re ipsa rectam fuisse
 atque esse etiamnum intentionem su-
 am ostendere; ita ut, si ex populo aliqui
 ad conciones audiendas incitati essent,
 eos

eos adversus pactum supplicationem-
que nobilium deliquisse constaret.

Ad quæ puncta deputati rationes mo-
mentaque sua attulerunt, una cum arti-
culis qui inquietos se reddebant, imple-
bant suspicionibus, atque ad securita-
tem quærendam impellebant; propo-
nentes quoque quæ à sese reformati po-
stularent. Et tandem utrimque depu-
tati bona concordia spe discesserunt;
nihilominus confœderati nobiles con-
cludere quid sibi faciendum esset, sive
cum Gubernatrice componerent, sive
omnis concordia spes auferretur, con-
stituentes aliquos inter sese qui ad Au-
lam accederent, ut certi aliquid cui u-
trimque adhererent in posterum con-
stitueretur; addita pollicitatione ac sa-
cramento, nihil horum ab ulla partium
violatum iri. Dissipata itaque congrega-
tio ipsorum, ita tamen ut quisque sibi
non aliter quàm si nulla pacis spes super-
esset provideret. Ad eosdem congrega-
tos nobiles missi etiam tam à reformatis
quam à confessionistis deputati, ut ad
liberam religionis suæ exercitationem
usumque pervenirent: oblatus quoque
supplex libellus mercatorum, civium,
incolarumque Belgicæ, religionem se
stantium nomine, ut in conscientia li-
bertate, religionis suæ exercitio omni
modestia atque obedientia degere per-
mitterentur, additis gratiarum actioni-
bus, atque exosculatione sinceri erga
patriam affectus, quo impulsis, cernentes-
que durissimum inquisitionis edicto-
rumque jugum, quod nimio plus inco-
las

Missi à
refor-
maris
& con-
fessio-
nistis
ad con-
fæde-
ratos
nobiles
depu-
tati.

las Belgicarum, gravissimo pondere prægravarat, ante elapsos aliquot menses, ad liberandos cives durissimo servitutis onere, operam, studiumque suum contulissent; unde mirum in modum populi zelus accrescens, diutius se continere nequivisset, quin tandem erumpens, ad conscientiæ suæ satisfactionem publice prædicationem divini verbi incepisset: satis enim apparebat variis rationibus ac mediis cursum euangelii, Divini verbi seminationem impedire atque evellere profunde radicatam in hominum animis fidem conatos, qui veritatem horrebant: quandoquidem autem adversos undique Magistratus Rectoresque Reipublicæ patiebantur, ignorabant plane ad quos post Deum præterquam ad nobiles confugerent; quorum auxilium ac favorem orabant, ut sese in Evangelicæ religionis exercitio ab omni injuria violentiaque defenderent: rogantes ulterius ut ad majorem clementiæ suæ benignitatisque atque ad communem pacem tranquillitatemque affectus commonstrationem, singulis in locis nobilium aliqui constituerentur, qui attenderent nequid injuriæ, violentiæ aut persecutionis inferretur, donec à congregatis debite generalibus Ordinibus aliter statutum esset: offerebant ad hæc bona vitamque suam, ad restituendum antiquum, tranquillum, florentemque patriæ statum.

Advertens Gubernatrix in pejus quotidie ruere universa, timensque graviora pericula, extremumque discrimen,
ad

ad omnium Provinciarum urbes hunc in modum litteras dedit.

Dilecti ex animo : quandoquidem presentissimum imminere discrimen , communemque subversionem , destructionem , atque ruinam antiquæ nostræ ac Catholicæ religionis salutisque communis Belgicarum Provinciarum clare perspiciamus ; nisi optimis remediis , presentique medicina occurratur , extemplo , quanto autem presentius , gravius propinquiusque periculum est , tanto etiam accuratior diligentia , studium ac cura vobis adhibenda sit , ut coram Divina Majestate , Rege nostro , universo denique orbe , muneri vestri sedulam executionem possitis ostendere ; rogamus ex animo , & nomine Regiæ Majestatis jubemus , ut confestim communicare cum præcipuis , atque eximia dignitatis hominibus ne omittatis , quique ad conservationem Catholicæ fidei , & Regiæ Majestatis obsequium patriæque salutem ac quietem vehementer affecti sunt ; ut pariter agitetis inveniatisque remedia , atque rationes ; quibus occurrere periculis possit , ad securitatem urbium vestrarum , vestrique conservationem , conjugum ac liberorum salutem ; adversus omnes seditiones , tumultus , direptiones , constitutis undique diu nocturneque custodiis , divisoque per turmas , regionesque urbis populo , quemadmodum periculosis temporibus fieri consuevit , deprehendetisque causa necessitatem gravitatemque exigere ; ita ut nihil Respublica detrimenti patiatur , adhibito quoque omni studio atque opera , ut à seditiosis prædicationibus conventibusque populus arceatur ; partim autoritate ,
admo-

admonitionibus, bonitate atque amore, partim etiam violentia; ostensis periculis qua incur- runt, Regisque nostri ac Principis indignatione, offensione Magistratum ac superiorum, miseriis denique ac calamitatibus, quas Divina Majestas, immutatione religionis offensa, consuevit effundere, una cum generali Reipublica Belgicarumque Provinciarum subversione ac ruina. Confirmantes praeterea quam fieri posset optime, populum preparantesque ad proximum Regiae Majestatis adventum, qui sese quamprimum adfuturum addixit, ut praesens ipse cuncta componeret, bonosque ac fideles subditos Provinciasque suas ab exitio pernitieque defenderet. Ut autem tanto perfectius exequamini, quae dicta sunt, opera pretium erit cum Praesidibus Consilioque vestro communicare, mutuaque in omnibus consensione, voluntatumque ac sententiarum concordia conspirare, ut Regiae Majestatis autoritas integra conservetur: quod si vero vel nostro vel Praesidis auxilio usus vobis fuerit, certiores nos facietis, docentes de mediis, quibus succurrere atque auxiliari poterimus. Qua in re omnino confidimus fore, ut propter eam quam Regiae Majestati debetis fidelitatem, patriaque salutis amorem, nihil omittatis eorum, quae ad Divinae Majestatis obsequium, Regiae autoritatis, salutisque vestrae ac Reipublicae conservationem requirantur.

Deus sit vobiscum dilecti. Datum
Bruxellae xx i die mensis Iulii,
Anno 1566.

Ad quod scriptum aliquae civitates se se conformarunt.

Cum

CUM jam eo usque cum religionis re-
 formatae sectatoribus processum es-
 set, ut arma deponere coepissent, ac spes
 esset brevi ea omnino relictum iri: acci-
 dit ut Brabantiae Praetor, (cui conscri- Bra-
bantiae-
Praetor
 bendi militis cura commissa erat; & de mili-
rem
colli-
git.
 quo jam fama vulgaverat, mandatum
 ipsum accepisse, ut in congregatorum
 apud Antverpiam reformatorum con-
 cionem irrueret, captivos acciperet pra-
 dicantes, atque alios) sexta feria, deci-
 monono Julii ante moenia civitatis cum
 militum comitatu transiret, Merxhemi-
 um haud longe inde, locum habitatio-
 nis suae proficiscens, ibique plures mi-
 lites susciperet: quoniam vero per uni-
 versam urbem fama erat, eo advenisse
 ut Dominico die in concionem inve-
 ctus, mandata sibi exequeretur, haud
 mediocri sequenti die orta est in civi-
 tate turbatio. ita ut Princeps atque Ma-
 gistratus confestim ad Aulam miserint,
 ut celerrime quidquam amplius tentare
 vetaretur, atque ad avertendum populi
 timorem ac perturbationem, inde poti-
 us amoveretur: nihil enim inde boni
 oriturum videri; quippe vel armaturos
 sese adeo reformatis, ut nihil ab ipso ve-
 rerentur (ad quod sese jam tum praeparare
 coeperant) vel si de robore ac viribus suis
 diffiderent, metuendum, ne in ipsa ci-
 vitate locum aliquem invaderent, quo
 a praetore tuti essent, & tam ex uno
 quam ex alio multa mala ac sanguinis
 effusionem sequi posse, plurima alia su-
 peresse consilia ac remedia, quibus re-
 formati valerent induci, ut arma depo-
 nerent:

nerent: etsi vero Gubernatrix initio responderet, minime Prætorem ut vim faceret tantæ hominum multitudini qualem apud Antverpiam confluere ad conciones audierat, militem conscripsisse; nihilominus tamen plurimis argumentis singularique adhibito studio ac diligentia, eodem die à Celsitudine sua literæ impetratæ, quibus nihil quidquam tentare Prætor, verū alio discedere jubebatur, quæ ineunte die vigesimo quinto ejusdem mensis traditæ sunt, iisque paululum populi sedata turbatio: sed longè validioribus armis munimentisque vallata illo die quam unquam alias concio, idque eo magis, quia idem Prætor pridie habendæ concionis, apud civitatem cum milite visus erat.

Media hac tempestate certior fama allata est, Ducem Ericū apud Lingam Regis mandato præparare universa quæ ad bellum necessaria erant, quorum ibidem usus esset; quod peregrinum planè visum plurimis, non mediocrem suspicionem iniecit.

Postquam tertio demum Augusti super deputatorum Antverpiensium sollicitatione ac precibus à Gubernatrice responsum, dataque resolutio, populi quievit aliquo modo tumultus; in primis quod ad supplicem eleemosynariorum, Principi ac Magistratibus exhibitum libellum, pro pœnitentibus aliquibus Anabaptistis gratiam concessisset, modo in pœnitentia sua perseverarent, starentque ac implerent quæ à Parocho præscriberentur: quod præterea promulgaturam

Grata
Antverpiensibus
Gubernatrix
elementia.

gaturam edicto veniam addixisset, pro
 iis qui haftenus concionibus adfuerant,
 modo abstinerent in posterum: verum
 quod de generalium Ordinum convoca-
 tione respondisset, scripsisse se ad Re-
 gem, cujus expectari voluntatem oport-
 teret, quod reformati quoque alicujus
 Jacobi Sore, qui etiam adversus civita-
 tis privilegia captus dicebatur liberatio-
 nem abnuisset, magis animos hominum
 exacerbavit, eoque amplius, quia pro
 ipso ingens mercatorum multitudo, imo
 reformati universi institerant, qui dein-
 de per Principem quoque ac Magistra-
 tum à Celsitudine sua idem orari petie-
 runt, quorum quoque precibus nihil ef-
 fectum; ita ut sequentibus primum tu-
 multibus captivus evaserit.

Postquam Princeps ac Magistratus
 dierum aliquot spatio serio laborassent,
 ut certos articulos ac puncta compone-
 rent, qui ad civitatis securitatem essent,
 de custodibus ac vigiliis videlicet; quia
 populus omnem etiam ex civibus colle-
 ctum militem recusabat, iidem articuli
 in amplo Consilio membris totique
 communitati, una cum Gubernatricis
 apostilla de generalibus ordinibus &
 venia delictorum exhibiti sunt, cum fa-
 cta quoque propositione, quo ad inter-
 ctionem sclopetorum, aliorumque ar-
 morum, quæ gestare prohibitum erat.
 Declarata insuper Gubernatricis Apo-
 stilla, qua Principi Auriaco regimen civi-
 tatis detulerat, quod quia susceperat, a-
 ctæ illi à mercatoribus atque incolis gra-
 tiæ: de prædicationibus autem dictum,

non videri è re fore ut aliquid violenter adversus illas tentaretur, antequam à Generalibus Ordinibus deliberatum esset, quod unicum adversus omnia mala remedium videbatur, quorum ut quam citissime congregatio fieret, aiebant pro se quemque sollicitum esse oportere. Ex quibus aliisque quas attulere rationibus, generalis facta constitutio, tam quo ad vigilias, quam ceteram urbis gubernationem observandam in posterum, quæ ibidem decimotertio Augusti promulgata est, ut mercatores cives atque incolæ maiori securitate gauderent.

Comi-
tis Eg-
mond-
dani
proce-
dendi
modus
displi-
cet om-
nibus.

Comes Egmondanus interim Gubernatricis jussu, in Flandria Provincia sua, ingenti labore incubuerat, ut exortos variis locis populares tumultus seditionesque componeret, severa quosdam punitione castigans, dulci alios suavitate conans avertere, de quo diversi diversa loquebantur, ita ut neque apud Aulam, neque apud reformatos gratiam iniverit.

Nova inter hæc Antverpiæ perturbationis causa præ manibus fuit, quam tamen Divina bonitas avertit. Accidit autem quia cū reformatæ religionis Prædicans ingenti corona concioni suæ finem imposuisset, quidā Lovaniensis Theologus Doctor & Pastor S. Petri Lovanii, M. Petrus Rithovius seculari veste indutus adfuit, qui publice concionatorem falsitatis arguit, obiectis adversus eum argumentis; ad quæ cum alter secessum peteret, ut una conferrent, perrexit
nihilò.

nihilominus in argumentatione sua Rithovius : ad cuius contentionem cum undique populus afflueret , majoremque ex Prædicantis sui ; quam Rithovii argumentis satisfactionem acciperet , incondito clamore excitato irruit in Theologum, quem profecto mactassent , nisi civium aliquorum opera ex eorum manibus esset ereptus, & in subterraneam specum abscondus, quo vehementer populi ira tumultusque cum exorsisset, conglobati per urbem discurrentes interfici ipsum vel tradi justitiæ expetebant, donec Princeps Auriacus comprehendi eum interrogatumque qua de causa tumultum excitasset , clam cymba a vehi jussisset: quo facto sedata turbatio. Ex his & similibus causis non raro perturbationes excitantur, propterea quod quæ semel altas egerat radices diffidentia ex hominum animis evelli non poterat: quibus de rebus Auriacus ad Gubernatricem perscripsit.

Ritho-
vii cum
Prædi-
cane
dispu-
tatio.

Ecclesiasticum Cameracense consilium, ad Magistratus Antverpienses litteris mandata misit ut dicto Prædicanti concionibus interdiceret: quibus non obstantibus, ille tamen incepto perstitit, rescriptumque à Senatu ad Ecclesiasticum Consilium, non posse ipsum absque præsentis discrimine impediri, propter ingentem mortalium à quibus cupide audiebatur multitudinem. Laboratum interea omni diligentia ut reformati arma deponerent, quod præstituri videbantur, nisi Brabantia Prætoris, qui

Quod
Bru-
xellæ
reside-
bat.

subinde Bruxella rediens sub mœnibus
urbis equitabat, timor impedisset.

Antver-
pienses
vica-
rium
Prin-
cipis
Auria-
ci pe-
tunt.

Eodem fere tempore civium primarii,
actis Auriaco quod civitatis in tanta re-
rum omnium perturbatione curam sus-
cepisset gratiis, petivere ut adesse sibi
perpetuo vellet, vel si alibi usus ipsius
esset, donec rediret, vicarium sibi à Re-
gente constitui curaret Comitem Hor-
nensem vel Hoogstratanum, ne capitis
defectu quidquam à pacis & tranquilli-
tatis osoribus tentaretur. Rogarunt præ-
terea ut ad meliorem civitatis guberna-
tionem eligeret confestim Vicarium, pro
ut in amplo Consilio statutum erat,
eumque Dominum de Stralen, quem
gratissimum civibus ac mercatoribus
adserebant. Quæ cum Princeps Regenti
proposuisset, dilatatum ab ea negotium,
eo quod non requiri adhuc Vicarium
existimabat.

Interea nihil non operæ adhibebat
Princeps, ut reformatos induceret ad
observationem eorum, quæ à membris
civitatis constituta erant, & depositis ar-
mis ad conciones suas accederent: qui-
bus staturos se polliciti sunt, modo sibi
à Præatore atque omnibus aliis securitas
præstaretur, quod factum à Præatore ip-
so, ut ex litteris ipsius apparet 17 Au-
gusti. Verum quatuor uno eodemque
tempore incidentes causæ rursus cuncta
turbarunt.

Sedi-
tioſæ
litte-
ræ.

Prima erat, quod ad Magistros regio-
num litteræ allatæ sint, quæ ad illas de-
cimætertix Augusti responsum contine-
re videbantur, quod nimirum inter Gu-
berna-

bernatricem & deputatos Antverpiensium, qui Bruxellæ versabantur, deliberatum atque conclusum esset, de dissipatione concionum, quæ frequentes erant; unde effusionem sanguinis conjugum ac liberorum interitum præfagebant animo: plura præterea addebantur, ex quibus proditam Antverpiam constaret, nec nisi traditionem illius quæ jam vendita erat agitari, quod litterarum autores ut amantes civitatis non potuerant omittere, quin significarent, rem sane dignam quæ cum Principe ac proceribus communicaretur.

Secunda, quod Brabantia Prætor à quo adeo verebantur, per Antverpiam, certam curruum quibus arma vectabantur multitudinem transvexisset, unde fama ferebatur adversus prædicationes ea præparari, qua de causa unus detentus à civibus. Magistratus cura quam in excusando posuerat, tantum abest ut quidquam proficeret, quin potius maiorem in animis civium suspicionem excitavit.

Tertia, quod litteræ quædam allatæ sint, quibus significabatur reformatis adventasse Prætorem, atque esse conclusum, ut signo maioris campanæ in Cathedrali Ecclesia dato, prima occasione in congregationem irrueret, esse ad auxilium ipsius in circuitu civitatis mille equites, qui ex circumiacentibus monasteriis ad quingentos ab urbe passus accederent, campanæ sonitum expectantes, ut eo percepto reformatos adgrederentur.

Quarta quod eo ipso tempore vir quidam aliquos reformatorum accesserit, declarans multum à socio quodam suo laboratum, ut in urbe Antverpiensi stipendiarium se faceret eorum, qui ad primum maioris campanæ ictum, adversus reformatæ religionis sectatores decertarent, ductum se præterea ad locum in quo arma jacebant, jussumque ex iis quæ vellet eligere : ad hæc eodem ipso die alios octoginta conscriptos.

Quatuor hæc puncta dispersa per civitatem, tantam acerbitatem, murmurationem tumultumque excitarunt, ut in summo seditionis periculo civitas versaretur : Verum cum rumoris huius falsitas constaret, quanquam non absque difficultate tumultus tamen sedatus est: reformati nihilominus sumpta hinc occasione concluderunt in posterum, nunquam extra, sed intra urbis pomoerium conciones conventusque suos celebrare. Princeps Auriacus, cum hanc reformatorum sententiam propositumque intellexisset, ad aliquos concionatorum, aliosque reformatæ religionis primarios, duos ex aulicis suis cum Pensionario misit, eis pro potestate sua imperans, ut à tali proposito discederent, caverentque ne intra muros urbis concionarentur, donec Regentis nobiliumque ultimam resolutionem intellexissent (quod brevi fore certum erat) alioquin cogeretur ostendere, id absque sua voluntate fieri, atque armate sese, ut si nihil suavitas impetraret, violentia compelleret. Mansere nihilominus obstinati reformatæ reli-

Impe-
dit
Prin-
ceps
Auria-
cus, ne
in urbe
Antver-
piensi
concio-
nes ha-
bean-
tur.

religionis sectatores : tamen ne contumacia usi viderentur, jam multo vespere ad Principem mercatores miserunt, qui prædicta quatuor puncta, reliquasque causas referentes, quibus erant impulsivi ut depositis armis meliori remedio adversus ea quæ ab hostibus inferri possent se tuerentur, atque in civitate in posterum conciones suas haberent, rogarent Excellentiam suam, ne ægrè ferret, malentes nihilominus indignationem ipsius incurrere, quamquam invitati, quam innumeras populi querelas audire, promptissimi alias futuri ad obedientiam, posse vim sibi absque illius consensu inferri: itaque non mirum, si pro defensione sua solliciti essent. Promisere ad hæc quamquam in urbe conventus suos & prædicationes haberent, nihil tamen occasione ipsorum tumultus aut perturbationis oriurum.

Verum cum Princeps nullo modo posset induci ut consentiret, sed multa in contrarium adferret, respondere ita à communitate esse conclusum, Excellentiam tamen suam honore ac respectu, conaturos ut negotium everterent, quæ licet media nocte contingerent, misit tamen ad Senatum Princeps, monens ut prima aurora cives armaret, quibus per omnia urbis loca dimissis, turbaturum se conventiculorum initia sperabat; sed eo ipso mane ii rursus quibuscum vespere egerat, eum accesserunt, affirmantes se tantum effecisse, ut conciones adhuc extra urbem haberentur; addebant vero se vehementer vereri, ut populo

persuaderi posset, si præsens timor & pericula imminere pergerent, nisi de omni vi securi essent, de quibus omnibus Excellentia sua extemplo ad Regentem perscripsit.

Icono-
machia
in Bel-
gica.

Crescente indies numero reformato-
rum, magnaque populi multitudine ad
conciones illorum affluente, partim cu-
riositate, partim etiam zelo, aliqui ipso-
tum, quos vehementior ardor impelle-
bat, ausi sunt in Flandria circa Ypras, ali-
quot Christi ac sanctorum imagines de-
turbare; inde ad sacella, templa & mona-
stera, quæ in circumiacentibus campis
sita erant, progressus furor, tandem in ur-
bes irrumpens, adversus crucifixos, sta-
tuas, ciboria, altaria, imagines, universa
denique Catholicorum ornamenta de-
sævit; ita ut nihil plane intactum popu-
laris insania relinqueret, idque incredi-
bili celeritate. Neque vero existiman-
dum est absque sceleratorum hominum
auxilio, multisque furtis hæc accidisse;
quamquam plurima variis in locis recto-
ribus restituerentur. Hæc in Flandria
primum, cum Gubernator Comes Eg-
mondanus vocatus ad Aulam abcessis-
set, exorta tempestas, haud aliter ac ven-
tus, ingenti sane celeritate, omnes Bel-
gicas Provincias ita pervasit, ut nulla pe-
nitus ab hac iconomachia libera existi-
terit: sive id à face populi passæ fuerint,
sive à Rectoribus Ecclesiasticis, aut secu-
laribus, timore jacturæ templa & clau-
stra spoliata sint. Quod vero mirabilius
est, sciri nunquam potuit, quo auctore
ista contingerent, neque quisquam re-
for-

formatæ religionis inventus, qui se hac de re jactaret, aut se probare factum ostenderet, quamquam postmodum confecto negotio non parum lætitiæ ac voluptatis hauserint.

Ut ex uno reliqua lector discernat, de Antverpiensi tantum civitate (quoniam Belgicarum ocellus est) referemus. Cum Princeps Auriacus, quem, ut dictum est, Regens civitati Gubernatorem miserat, rursus Bruxellas esset profectus, postridie cum in publica processione Virginis Mariæ imago circumferretur, nec quidquam motum esset ab aliquo, donec rursus in locum suum cathedralis scilicet templum relatum esset, nec ullus timor superesse videretur, eodem die adolescentes nonnulli irridentes interrogarunt, num timeret Maria, quod tanta festinatione sese in Chorum recepisset, hæc atque alia similia dicteria jactantes. Alii præterea in summa eade proxime concionatoriam cathedram colludentes, ac concionabundi prædicationem imitabantur: ascendit unus cathedram quem cum alii irriderent conarenturque detrahere, ille sese defendens, nunc hos nunc illos deturbabat: unde tandem jocus in serium versus, & cives nonnulli, qui forte advenerant, cum sese immiscerent, pœne ad manus ventum. Nautæ cujusdam filius, qui cum detrahere alterum laborasset, primus initium pugnæ dederat, inventus extra fores Ecclesiæ, ad Magistratum ductus est, cui rem ordine ut gesta erat aperuit.

Antverpiensis
icouo-
ma-
chiæ
initi-
um.

Postero die vigesimo Augusti, circa vesperam, adolescentes quidam ac viri, ut moris erat, circa laudes in templo obambulabant, ubi rursus Mariæ virginis imago dictariis ac schomatis impetita; unde anus quædam, quæ ante Chorum cereas candelas distrahebat, recipiebatque oblationes, offensa, pulveribus ac cinere nebulunculos istos asperxit: qua de causa orta dissensio, ita ut Marchio Antverpiensis Dominus Iohannes de Immerfelle, cum satellitibus suis templum ingressus iusserit excedere eos qui ambulabant; quorum quidam dicto audientes, alii se laudibus auditis egressuros ajebant: cum intulisset Marchio non celebrandas hoc vespere, offensi nonnulli, ipsimet cantare occœperunt inconditis vociferationibus, donec pluribus undique affluentibus, cernens Marchio non sufficere se ad expellendam multitudinem, clausis templi portis, una tantum excepta, ipse cum timoris significatione discessit. Qua de causa auctis plebis animis, jam noctis initio, sese mutuo incitarunt quidam, ad deturbandam frangendamque Virginis imaginem, irrumpentes in Chorum, clamantesque vivant Geusii. Hinc usque adeo processit audacia ac furor, ut ante mediam noctem omnes Chori violenter aperti sint, diffracta altaria, dejectæ imagines, rupta claustra, in grandi illo templo, in quo ad septuaginta omnino altariorum numerus adscendere dicebatur, totque excellentissimis ornamentis artificiosisque picturis, atque omni opu-

lentia

lencia decorata, ut vix simile uspiam reperire esset.

Patrata hac in summa æde iconomachia, ingens nebulunculorum multitudo, cum viris quibusdam ac meretricibus, undique ad idem in aliis quoque templis præstandum discurret, adeoque absque ullo respectu debacchata est, ut ante crepusculum lucis, quidquid in urbe templorum erat violatum esset. Mirabile profecto negotium tanta celeritate ab ignotis autoribus talem rem esse perfectam.

Inter hæc Magistratus & cives stupore perculsi, totam noctem in armis transigebant. Catholici hæc à reformatis fieri existimantes, verebantur ne nimium invalescens manus ipsorum, in sese ingrueret: reformati quoque metuentes ne sibi imputaretur, providendum judicabant, ne ab adversariis obruerentur. Dum hæc duæ partes mutuo timore tenebantur, communis timor erat utrimque, ne fex illa hominum ad mercatorum etiam crumenas ac cistas idola que situra prorueret. Hoc itaque modo Magistratus & cives stabant perculsi, ligatis animis ac manibus, quamquam armati, bonoque ordine sese mutuo ad concordiam coniunctionemque animorum exhortantes, ut pro bonis atque opibus suis dimicando, ab ædibus suis inconditæ multitudinis cupiditatem furoremque propulsarent: unde arguendi eos occasionem Hispani sumpserunt, quod pro divitiis suis solliciti, sanctæ Romanæ fidei propugnationem negligere-

rent. Et si autem in hac oppugnatione templorum plurimæ summi pretii res amissæ sint, non pauca tamen ad Senatum in curiam apportatæ ac restitutæ.

Civium aliqui artificiosas excellentesque picturas, atque imagines amore artis precibus suis extorserunt.

Vt primum sequentis diei aurora apparuit, seditiosorum istorum aliqui apertis portis erumpentes, primo S. Bernardi Monasterium tribus ab urbe leucis situm ad Scaldim magno impetu incurrerunt, eademque qua in urbe audacia ac furore omnia diripuerunt; quod similiter aliis in circuitu civitatis claustris ac Monasteriis factitatum. Neque ideo tempestas in urbe cessavit, sed sequentibus aliquot diebus, quidquid adhuc integrum primus furor reliquerat diffractum: nec quisquam reperiebatur qui contradicere aut obistere auderet, donec tandem egregium auroque decoratum, ad summæ Ecclesiæ Chorum stantem crucifixum, multo labore deturbarent, isque labens pondere suo insigni arte depictas aurei velleris Equitum imagines quas Anno millesimo quingentesimo quinquagesimo quinto in congregatione sua statuerant, confringeret. Quo de causa Magistratus civiumque plurimi non mediocriter offensi, sumptis animis obstitere omnibus, qui tale quid ulterius tentabant, duodecim circiter eorum in vincula coniectis; quorum tres in ipso crimine deprehensi, 18 Augusti capitali supplicio penas dedere, ad patibulum

in foro suspensi, tres alii exilio, reliqui aliis pœnis castigati.

Magistratus confestim incubuit ad impediendas reformatorum quæ jam inceperant in templis conciones, & ad reducendos, à furtis & rapinis ad obedientiam modestiamque cives, quod tandem autoritate sua apud populum effecit; promulgata etiam suspendii pœna in eos, qui rapta bona ad regionum urbis magistratos non reportarent, aut quidquam in posterum rapere aut infringere præsumerent.

Missus ad reformatos Iacobus V Venbecius, qui eos nomine Magistratus admoneret, unde occasionem sumpserit, hæc quæ sequuntur, tum verbo tum scripto declarandi Magistratui, vigesimo quarto Augusti Anno millesimo quingentesimo sexagesimo sexto, Consule Domino Iacobo vander Heyden. Primum testari se coram Divina Majestate conscientiaq; sua, imaginum, templorumque direptionem absque voluntate consensuque suo accidisse; neque placere sibi modum; quia absque superiorum autoritate contigerat, detestari se præterea rapinas, furta, aliasque insolentias, nō nisi à populi face commissas: Prædicantes suos hortaturos pro concione, ut ablata Senatui restituerentur; Ecclesiæ suæ adhærentes, paratos esse omni obedientia ac promptitudine ad Dominorum mandatum, & ad similibus nebulonum tumultibus resistendum: agnoscere se Dominos Senatores ac Magistratus à Deo sibi præpositos, ideoque se tene-

se teneri, dicto audientes esse, quemadmodum in Divinis litteris præscribitur.

Ad quorum majorem firmitatem ac certitudinem paratos esse pastores ac prædicantes suos sacramento sese obstringere fidelitatis atque obedientiæ in omnibus secundum Dei verbū præstandæ ad conservationem salutem atque utilitatem reipub. supplicantes interim ut sub tutela atq; auctoritate Dominorū, donec aliter constituta res esset, concionari permitterentur, neminem autem à sese quoad conscientiam vim esse passurum, verum fore contentos cum gratiarum actione iis mediis, quæ divina majestas ad obsequium suum ipsis impertierat: quapropter orabant ut statueretur nemini in posterum licitum fore, alium quenquam religionis causa convitiis aut maledictis impetere.

Hiscè rationibus ac supplicibus libellis eo tandem res deducta est, ut reformatis auctoritate magistratus in nova civitate concionari permissum sit, idque ut in consecratis templis prædicationes impedirentur: confessionis tamen Augustanæ prædicanti, in templo S. Georgii concionari permissum.

Horum omnium Magistratus quotidie degentem Bruxellæ Auriacum certiorerem faciebat, obtestans ut ad sese properaret: quibus ille id culpa eorum accidisse, quod consilio suo in conscriptione militum, aliisque rebus non stetissent, objecit. Qua de causa ex ampli consilii sententia universam in ipsum urbis potestatem contulerunt, promittentes

tes obedientiam in omnibus, modo civitatis immunitatibus ac privilegiis ne detraheret. Vigesimo sexto igitur Augusti Antverpiam rursus ingressus est.

Similes interea in plurimis aliis templis, monasteriis ac civitatibus facta destructio. Mechliniæ ne in Minorum templo idem accideret impeditum. Lyrae Magistratus irrupentes avertit facta promissione sese ipsum pro illis id esse facturum quod & præstitit, idem quoque in plurimis aliis Brabantiaë Flandriaëque locis, in universis denique provinciis accidit.

Hagæ Comitum Adrianus Memmingius & Theodorus Iooften incentores extitere: quorum eousque prorupit audacia ac temeritas, ut ad præsidem Suisium accesserint, petentes ipsius ac consiliariorum auctoritatem, publicos præterea fabros, quorum opera in destruendis imaginibus, ac cæteris templorum ornamentis uterentur. Quod à percussis, consternatisque timore obtinuerunt. Denique hæc iconomachia tanta celeritate universas provincias pervasit, ut tempestatis turbinisque ventorum instar defavisse videretur.

IN territorio atque urbe Tornacensi cum incredibilis civium insolentia & furor grassaretur, publiceque in urbe conciones in summa æde haberentur, D. Ioannes Chastelet qui vice D. Montigny Gubernator erat, cum occurrere non posset, eo quod invisum eum reformati ac suspectum haberent, scripsit ad Gubernatorem.

bernatricem obsessum se in arce, imò non ultra viginti quatuor horas tueri posse cibarium inopiâ. Quapropter generali totius consilii Ordinum sententia Comes Hornanus eo ad componendas turbas missus est: qui pridie Kalendarum Septembris adveniens turbata omnia & plusquam sex hominum milia in armis invenit: cui ingredienti magna insolentia nonnulli acclamarunt, Vivant Geusii. Ille non absque ingenti discrimine armatę plebis turmas ingressus in civitate diversorium elegit effecitque tandem, quanquam incredibili labore, ut relictis templis ac sacris ædibus in profano loco concionarentur, depositisq; armis sese componerent. Consignatam quoque scripto compositionem ad Regentem misit. Et denique ut verbo loquar singulari opera ac studio perfecit, ut extra pomerium in posterum conciones haberentur. His peractis Bruxellam reversus cum adverteret accusatum se oneratumque calumniis apud Regentem, aula egrediens VVerdam domum suam se contulit certo proponens ab omni negotiorum publicorum in his tumultibus tractatione abstinere. Misit præterea epistolam ad Regem, conquestus non modo non agnosci, sed perperam etiam explicari consilia ac labores suos.

Ante discessum ejus Gubernatrix confectos ab ipso compositionis articulos per Secretarium De la Torre ad Tornacenses misit: erant autem ejusmodi:

Ad tumultum ac discordiarum compositionem

positionem reformatæ Religionis sectatores obstringunt se ad servanda quæ sequuntur, donec à Rege & Generalibus Ordinibus aliter statutum esset.

Primo divinum obsequium aliasque Catholicæ Religionis observatas ab antiquo ceremonias, minime turbaturos, nec permissuros ut Ecclesiasticis aut secularibus ullo modo impedimentum aut injuria inferatur.

Cessaturos in posterum à concionibus & conventiculis in urbe, aut in templis extra eam, contentos locis sibi assignatis. Quibus locis dominicis modo festisque diebus conciones habebunt, sed absque armis.

Nunquam ultra duos uno tempore Prædicantes habituros, adjunctis totidem eorum vicariis, eosque non nisi Regis subditos fore, facturosque sacramentum fidelitatis atque obedientiæ, Magistratui in Politicis rebus exhibendæ.

Ad quorum maiorem certitudinem factum à deputatis reformatorum juramentum, & à Magistratu promissio nihil in posterum hinc inde molestiarum illaturos.

Middelburgi non contenti templorum ac altarium destructione reformati coegerunt Magistratum captivos universos è carceribus dimittere.

Ultrajecti cum fama versaretur eorum quæ in Flandria ac Brabantia contigerant, atque insuper ad octo millia sectariorum per Provincias discurrere, ingens terror, verumque omnium turbatio erat.

Vige-

Vigefimo quarto Augufti poft meridiem cum Reformati matutino tempore prædicationi interfuiſſent, quidam ipſorum, per unum è Conſulibus duo in urbe templa à Magiftratu petierunt, acceptoque reſponſo non eſſe id poteſtatis ſuæ, ſed poſtridie cum conſilio civitatis tractandum, eo ipſo ſequenti die prædicatione extra urbem finita, quidam in S. Gertrudis templo deturbare imagines cæpere: quo intellecto Magiftratus tum quidem quanquam ſedulo per miniſtros inquirerent reperire autores non potuerunt: altero tamen die compertum adoleſcentes aliquot à ſclopetariis quibusdam adiutos hoc facinus perpetrariſſe.

Vigefimo quinto Auguſti mane congregato civitatis conſilio ruruſum petitionem ſuam indicarunt Reformati, volentes Minorum & Prædicatorum templa ſibi assignari, addito concluſum à ſeſe abominabilem imaginum adorationem ulterius non eſſe tolerandam neque tamen velle ſeſe quidquam ſpoliare. Ad quæ cum diu multumque deliberatum eſſet à DD. Hermanno de Vecht, primario Conſule, Iohanne Taets Ameringio, Henrico de Vocht Reyneveltio, V Vilhelmo à Diemen, ac nobilibus D. Iohanne de Renes. D. in V Vulp. Iohanne Stephano à Zeulem & Iohanne V Vilhelmo à Nievelt, qui ex confœderatis erant; aliisque compluribus nobilibus ac primariis civibus, petivere à deputatis Reformatorum, ut quando quidem concedendi ea quæ vellet ſibi poteſtas non eſſet, octo dierum darent

darent inducias, donec ad Gubernatricem & Auriacum Principem scripsissent. Cui assenserunt tandem communi voluntate Reformati, dataque invicem manus & facta promissio. Quibus non obstantibus vix digresso Magistratu, facta in S. Iacobi aliaque templa irruptione, ingenti furore bacchati sunt. Quod cum à Consulibus intellectum esset, convocatis in curiam Magistratibus aliisque civium primariis, consultarunt quid hoc in negotio potissimum aggrediendum esset: conclusum, non videri resistendum ex tempore sed armatos aliquos, qui excubias in curia agerent constituendos. Centum & sexaginta delecti. Postera luce 25 Augusti multo mane Rectores urbis, intelligentes rursus congregatos in area S. Mariæ Reformatos, quorum numerus ad sexcentos ascende-
 bat, armatosque destinata sibi effecturos, consilium civitatis convocarunt, miseruntque D. Ioannem de Renes ad Reformatos, qui aliorum consilio suisque precibus tantum effecit, ut quatuor dierum inducias pollicerentur, ut interim ad Gubernatricem & Auriacum scribi posset, & impetrari templa aliquot ad Religionis ipsorum exercitium: nihilominus tamen interim dum cum ipsis ageretur, aliqui ipsorum ad S. Nicolai & S. Gertrudis templa digressi sunt exorsive iconomachiam, aliorum quorundam quos Magistratus miserat autoritate deterriti sunt.

Leovardiæ in Frisia haud absimilia his agitabantur Magistratum plerorumque,

que, Consulis imprimis Theodori VValles consensione; imo è consiliariis nonnulli una cum Reformatis civibus armati prædicantem in præcipuam fere urbis Cathedram statuerunt. Quod ut Comes Arebergenfis qui Frisiæ præsidebat accepit, Leovardiam cum festinatione contendens, vocatis ad se Consulibus iussit, ut omnia in antiquum statum restituerentur; qui sese excusarunt, nimiam populi multitudinem ac furorem obtendentes. Quia autem audaciores aliqui jactaverant scire se modum arcis invadendæ, invec̃ta annona & militibus eam firmavit, ut tumultibus qui in Frisia & frequentes & vehementes erant, posset obsistere.

Amstelodami cum fama pervenisset grassari iconomachiam, & ab una in aliam civitatem pervadere, Rectores urbis Monasteriorum templorumque ministros admonuere, ut quæ in templis suis pretiosa haberent, ad securiora loca avererent: quod cum fieret à plerisque, atque adverteretur à populo vigesimo tertio Augusti in templo veteri plurimi Reformatorum congregati inceperunt ingenti celeritate ac furore in imagines & altaria sævire: quo intellecto Consules & Magistratus sclopetariorum centuriones advocarunt. Prætor interim collecta 40 virorum Manu in templum ingressus irruit in plebem & templo expulit, plurimis eorum percussis; unde fex illa erumpens è templo, & aliorum aucta accursu, iterum in prætorem invec̃ta eum cum suis fugavit: quæ dum agerentur sclopetario-

rum adventu sedata turbatio & iconomachia discussa.

Delphis quanquam pleraque è templis prudenter avecta essent, sævitum nihilominus in ea quæ restabant, neque quidquam sclopetariorum resistentium vis profuit. In Octobri postea Minorum monasterium diripientes, templum ipsorum nequidquam reclamante magistratu occuparunt.

Hagæ eo furor aliquorum prorupit, ut non in templa modo baccharentur, verum ablatas etiam ab aliquibus imagines frangendas violenter è domibus eriperent.

Groeningenses aliique Frisix confines postremi in hac iconomachia fuere, propterea quod non usque adeo vexati persecutione fuerant. Videntes tamen propinquorum sibi Leovardensium, aliorumque Occidentalis Frisix exemplum, tandem etiam eruperunt: tamen Groeningenses ea discretionem processere, ut cum autoritate senatus minores tantum invaserint, templumque eorum depositis sedate quæ displicebant sibi præpararint.

Nimia prolixitatis notam incurrerem, si singula quæ in variis urbibus ac locis circa hoc negotium contigere, recensere vellem: pergendum itaque ad alia ne lectori tædium offeratur.

Cum hoc modo universa flagrarent, confæderati nobiles minimè neglexere securitatis suæ cogitationes: armarunt itaque sese ad repellendum si quæ inferretur injuriam, miseruntque ad di-

versa

versa loca deputatos, qui quoscunque possent ad confœderationem ipsorum allicerent. Verum enim vero antequam extrema tentarent, è re sua fore arbitrati sunt, si iterum apud Gubernatricem, calamitatum harum remedium exposcerent, quod misso hoc qui sequitur supplici libello præstiterè.

Domina, dignas Celsitudini Tuæ gratias agere non possumus pro iis quæ Duffelii 18 hujus mensis per D. Auriacum Principem & D. Egmondanum Comitem nobis obtulit, à quibus scripto comprehensam accepimus Celsitudinis Tuæ sententiam, quæ sequentibus octo articulis constare nobis videtur: quorum primus est:

Celsitudinem tuam Marchionem Bergensem & D. de Montigny misisse ad Regem, ut ei preces nostras exponerent.

Secundo refricata nobis memoria promissionis, qua obtulimus in Regiæ Majestatis ac Celsitudinis Tuæ obsequio vitam effundere, in qua persistimus etiamnum, neque unquam ex animo nostro deleta est.

Tertio ut cognosceremus nihil novi quoad Inquisitionem atque Ediçta accidisse & à Celsitudine tua in omnibus esse satisfactum. Credimus Domina à Celsitudine tua nihil innovatum, verum Rectores ac Magistratus, litteris Celsitudinis tuæ mandatisque non obediens, adversus Celsitudinis tuæ voluntatem atque sententiam (quemadmodum existimamus) in persecutione processerunt.

Quarto ut tanquam fideles subditi secundum promissa nostra sectariorum cohiberemus insolentiam. Quantum ad Pollicitationes nostras Domina existimamus plenissimè iis à nobis esse

bis esse satisfactum, ut qui incredibili studio ac diligentia incubuerimus ad sedandam populi seditionem ac tumultum, impediendasque conciones: Verum ut nihil efficeremus causa fuit, quæ ex tarditate Celsitudinis Tuæ & protractione negotii, in hominum animis erat nata suspicio: accessit insolens Provinciales Ordines congregandi ratio; & quotidiana mina tam adversus nos, quam populum, præsertim ab Ecclesiasticis; quæ conjuncta populum impulerunt ad publicos conventus & prædicationes quas huc usque exercent.

Quinto ad publicas seditiones tendere hæc omnia, atque ab exteris, iis quoque qui capitales semper provinciarum nostrarum hostes extiterant, agi negotium. Ad quæ respondemus Domina, primos nos fore qui in arma pro patria ruamus, si quidquam ab exteris ullis attentetur: verum ut populares nostros, qui Generalium Ordinum sententiæ stare decreverunt, opprimamus, neque è publica, neque è Regis, neque è nostra re fore arbitramur.

Sexto jactare seclarios jussione ac consensu nostro hæc fieri, ita ut judicari possit, supplicem nostrum libellum, quem ad patriæ salutem obtulisse dicimus, unicam esse malorum omnium ac prædicationis originem. Credat Celsitudo tua Domina, contraria omnia hætenus præstita à nobis ut diximus: Verum advertentes virorum nostrarum minime esse tantam populi insaniam furoremque prohibere, permisimus iis agere quæ vellent. Omnium autem eorum quæ hic attulimus offerimus probationem, excepto quod nostrum nonnulli, quia novam Religionem sectantur, prædicationi consentiant. Fatemur hoc libenter: neque tamen adeo Religio ipsorum impediet quo minus præstent

L

ea quæ

ea qua ad Regia Majestatis spectant obsequium.

Septimo, ad eorum nos impeditiorem obligari, si ipso facto declarare voluerimus, in supplicatione nostra Regis obsequium salutemque Patria habuisse præ oculis. Respondemus Domina, nihil à nobis opera, nihil studii omissum: verum quia populi furor exsuperat, rogamus Celsitudinem tuam ut alias rationes ac media, quibus nos accommodemus excogitare dignetur.

Octavo, ut non diffideremus Regia bonitati quam semper erga subditos suos ostendit, quod profecto tantum à nobis abest ut committamus, quin imo nullatenus dubium nobis est, quin tanta bonitatis ac prudentia Rex, si quemadmodum desideramus præsens adesset, universa cito componeret. Postremo constare Celsitudini tuæ Majestatem Regiam quidquid delictum est ejecturam ex animo, tuamque insuper Celsitudinem ad ipsam non raro in favorem nostri scripsisse, dicimus Domina nullius nos commissi adversus Regem facinoris conscientia urgeri: imo è contra reperietur nunquam perperam nos admonuisse quidquam, ut jam rerum exitus satis ostendit: nihilominus tamen Celsitudini tuæ de beneficio habemus gratiam.

Ignosces Domina si liberius Celsitudinem Tuam alloquimur & animi nostri intima patefacimus. Visum nobis est hætenus Celsitudinem tuam omnino diffidere animo nostro, cujus diffidentia ostensione à Celsitudine tua facta excitati complures inimicorum nostrorum, apertè profiteri ausi sunt, ad nos opprimendos sese solum mandatum requirere: & quod amplius est spargebant quotidie in plebe calum-

nias ad conciliandum nobis odium hominum, jaētantes adventare Regem, ut nobiscum tanquam rebellibus ageret, pluraque alia quæ hic referre longum esset. Nos interim longa patientia ac silentio pertulimus, absque querela quamvis minime deesset occasio: verum quia quotidie magis advertimus non leve discrimen impendere capitibus fortunisque nostris, violenter impellimur, ad quærenda nobis in provinciis aliquibus auxilia, conciliandosque amicos, quibus ad tuendos nosmetipsos utamur; ad quod præstandum Celsitudinis Tuæ diffidentia nos coëgit: Quapropter oramus, ut ne id egre ferat Celsitudo Tua, cum non nisi ad securitatem nostram sincera intentione processerit, velitque nobis promittere ipsa, & ab equitibus Ordinis aliisque Dominis curare promitti, nihil adversum nos subditosque Regis esse tentandum, donec aliter Majestas sua statuerit.

Vlterius ac postremo Domina Celsitudinem tuam celare non possumus, interim dum Trudonopoli versaremur, adjunctam hic supplicationem à non exigua hominum multitudine oblatam, qui promiserunt arma posituros, subjecturosque se omnibus quæ à Generalibus Ordinibus de Religione statuentur, modo Celsitudo tua jubeat, ut ad ipsorum securitatem iis nos adjungamus, ad propulsandam vim atque injuriam, donec universa composita sint. Rogantes ut Celsitudo tua nostrum aliquos qui supplicem libellum obtulimus, per civitates Provinciasque dispenset, à quibus rectè gubernentur, & in quorum manibus arma deponant: alias Domina timore oppressionis adigentur in armis persistere, & ad alios quibus magis fidant confugere: Qua-

propter nos verentes, ne Gallos hereditarios hostes nostros inducant in Belgicam, Celsitudinem tuam admonitam volumus, ut prout necessitas postulabit providere dignetur, protestantes Domina, quæ officii nostri erant à nobis abunde præstita esse, & si quid gravius oriatur, præsentis hac nostræ supplicatione purgatos nos volumus, quæ iterum ut fideles subditi Majestati Regiæ, ac Celsitudini Tuæ, usque ad vitam profusionem obsequia nostra deferimus, rogamusque Celsitudinem Tuam, ut quam celerrimè apostilla, brevi bonaque responsione, nos dignetur.

Adjunxerant verbotenus deputati, ut quoniam nonnulli ipsorum, falsis apud Celsitudinem suam calumniis impetiti essent, conferre utrosque & delatores & accusatos, purgationemque vellet accipere, ut falsitas talione puniretur.

Ad hunc nobilium supplicem libellum matura ac diligens deliberatio adhibita, donec interim à Rege litteræ cum resolutione ejus, de Inquisitionis abrogatione, aliisque punctis Gubernatrici traditæ, quæ inter alia hæc continebant.

VT ad singula puncta respondeamus, ac primo quidem de Inquisitione, non fugit nos, unicum fere temporibus omnibus Ecclesiæ Catholicæ fuisse remedium, quo omnes in officio continerentur; quæ ablata, existimaret quisque licere sibi pro libidine sua agere quæ vellet. Considerantes nihilominus è contrario eam inquisitionem in provintias meas primum in-

vectam

vectam Episcoporum defectu, Pastorumque negligentia; de quibus cum modo provisum sit, curabunt ii, ut tanquam boni pastores curam gerant pro ovibus suis, ut sese illa ad Ecclesie matris nostrae mandata conforment, qua de re Baronem de Montigny instruximus. Consideratis itaque omnibus; modo Episcopalis jurisdictionis vigeat exercitium, permitto ut abrogetur inquisitio.

Quantum ad edictorum moderationem, etsi verendum sit nihil aut parum allaturam auxilii, tam quoad hereticos qui ea contenti non erunt, sed plenam Religionis libertatem exposcunt, ut ex sparsis eorum libellis satis apparet, quam quoad Confederatos nobiles, quorum ulterius tendit supplicatio, assentiendum ei extemp'o videtur, cum appareat ex eo confœderatorum nobilium dissipanda confœderatio.

Quibus omnibus accuratè perpensis expedire nobis visum est, ut alia moderationis forma concipiatur, ita tamen ut S. Catholica fides, & auctoritas nostra illesa conservetur, quam subito ad nos mittes, ut prout expedire iudicabimus statuamus.

His permota Gubernatrix ex dominorum equitum Consiliariorumq; sententia prædicationem permisit iis in locis ubi hætenus viguerat, dato deputatis simili scripto.

SI polliceantur stare promissis nobiles concedit Celsitudo sua ut populus depositis armis ad prædicationes accedat in posterum, absque omni metu donec à Majestate Regia, è Generalium Ordinum iudicio aliter ordinatum fuerit,

fuerit, ea conditione ut nullo modo Catholica Religionis exercitium impediunt, suaque illi templa relinquunt.

Datum Bruxellę 23 Augusti 1566.

Post multam autem colloquutionem, consultationemque habitam tandem Gubernatrix pacti formam concepit, cui utrimque depositis armis, & data acceptaque securitate staretur, 24 Augusti, cujus formam cum nihil præter jam dicta novi contineat brevitatis gratia omittendam censuimus. Ad hanc Nobilium deputati, quorum nomina hic subscribimus, dissolutum pactum suum nec ullius momenti futuram quã inter sese hætenus confœderati habuerãt conspirationem, donec à Rege ea statuta servarentur scripto protestati sunt. Erant autem DD. Ludovicus Comes Nassovius, Eustatius de Phiennes Dominus de Esquerdes, Carolus de Revel Dominus de Andriguies, Barnardus de Merode, Dominus in Rumen, Carolus vander Noot Dominus de Risoor, Georgius de Montigny Dominus de Noyelles, Martinus à Serclaes Dominus de Tilly, Philippus vander Meerẽ Dominus in Steenbeeck, Philippus à Marbais Dominus de Louverval, Ioannes à Montigny Dominus in Villers, Carolus à Lievin, Dominus in Famars, Franciscus ab Hasten, Ioannes Lesauvage Dominus in Escaubeke. De hoc pacto Gubernatrix generalibus litteris omnes Belgicæ incolas edocuit 26 Augusti 1566.

Ex hoc pacto ingens totius patriæ quies

quies ac foelicitas infecuta. Exercebant Reformati Religionem suam, & publice conciones habebant. Nobiles in sua quisq; profecti, Gubernatores ad Provincias suas se contulere. Princeps Auriacus Antverpiam 26 Augusti ingressus, Reformatis iussit ut quaternos cujusque linguæ deputatos eligerent quibuscum omnium nomine tractaret. Belgicæ linguæ electi quatuor Marcus Peres, Carolus à Bombergen, Hermannus vanden Meere, & Cornelius à Bombergen; Gallicæ Franciscus Godin, Ioannes Sartier, Nicolaus du Vivier & Nicolaus Selin, à confessionistis constituti V Vilhelmus de Greve, V Vilhelmus vander Banderyen, Henricus vanden Broeck, & Thomas van Geere. A quibus cum Principe ac Magistratibus, constitutiones quædam firmatæ, ut certis locis ab inermibus conciones haberentur: quia autem hyemis asperitas instabat, neque permittebantur templa Catholicorum, concessum ut duo nova ædificarent. Vltterius ut superioribus dicto audientes essent, qui eos vicissim in protectionem suam accipiebant, ut à mutuis injuriis convitiisque abstinerent, &c. Eaque omnia donec à Rege cum Generalibus Ordinibus extrema constitutio facta esset. quæ si adversus Reformatorum conscientias pugnaret, debitum tempus assignaretur, quo cum universis bonis suis ex Belgica discedere possent. Hi Articuli generali omnium, etiam militum inter cives ad custodiam urbis conscriptorum sacramento firmati sunt.

Hinc Princeps Auriacus in Provinciam suam Hollandiam, Zelandiam, Ultraiectinam dioecesim, Frisiamque discessit, ut quæ collapsa erant restituere conaretur. Verum cum apud Ultraiectum Brunsvicensis Dux Ericus, vetus Regis amicus ac famulus, militem ad custodiam sui, ut aiebat, conscriberet, recens iterum orta suspicio.

In Flandria Comes Egmondanus Gubernator, nihil non præstitit ut populum sedaret, qui plusquam sexaginta diversis locis, ante 25 diem Augusti conciones celebrarat: quas ille paulatim suavitate ac clementia ad minorem numerum redegit, permisit tamen plurimis locis exstrui templa, aliaque commoda loca ad Reformatæ Religionis exercitium. Iconomachos digna castigatione affecit. Principe Auriaco in Hollandiam profecto, relictoque vicario ejus Philippo de Lalaing, Comite Hoogstratano, Ordinis equite, Gubernatore Mechlinensi, nonnulli in civitate tumultus exorti, propterea quod Reformati rursus in summam ædem irruere, imaginesque & altaria quibus eam rite ornabant Catholici destruere tentabant. Quapropter Comes Hoogstratanus confestim cum armatis urbis militibus obsistens perturbatores publicæ pacis abegit, vulneratis aliquibus, captisque nonnullis, qui cum severius in eos quæreretur, autorem hujus factionis professi sunt quendam Bergemond qui se pro nobili gerebat. Hic autem eadem nocte, è lecto suo abreptus, subiectus quæstioni & ad capitale

pitale supplicium damnatus est, ac sequenti die, cum quinque aliis ad reliquorum exemplum in patibulo suspensus. De quo cum Comes Hoogstratanus, Rectoresque Antverpiensium Gubernatricem edocuissent, laudati sunt ab ea, monitique ut in ea ratione persisterent.

Reformati ibidem verentes ut hoc negotium ægre ferretur, à Rege supplicem ad ipsum libellum, Hoogstratano Comiti 27 Octobris dederunt, in quo ea quæ acta erant excusantes, asserebant è cælo demitti fidem, nec ulla violentia cogi posse, orabantque ut secundum Gamalielis consilium populum non urgeret, &c. Affirmabant credere se quæ in sacris litteris haberentur, 12 fidei articulos, antiquiora concilia, staturosque se libero concilio generali seu nationali, Germaniæ, Galliæ, Angliæ aliarumque circumjacentium Provinciæ: Postulabant interim exercitium libertatemque religionis, promittentes omnem in politicis obedientiam, oblatis præterea pro libertatis suæ pretio tribus millionibus seu triginta auri vasis, multorum Principum qui similia fecerant allegatis exemplis. Ad hæc ad Germanos aliquos Principes pro intercessione scripserunt. Verum supplex hic libellus risui potius fuit: quod virium tantum ostentatio videretur, ut ea exteros Principes ad auxilium suum allicerent.

Regi interim Hispaniarum missus contractus pactique hujus exemplar gravem dolorem inussit Segobiæ ex febre

decumbenti. Diu multumque agitatum hoc in confilio ejus negotium, & conclusum denique majestatis suæ præsentiam in Belgica esse necessariam: respondendum tamen interim dum pararetur iter ad Gubernatricis litteras eo modo ut silentio suo Rex pactum nec improbare, nec etiam approbare videretur. Generalium autem Ordinum congregationem absque conscientia læsione à Rege permitti non posse. Scripsit itaque Rex binas in Octobri litteras, unas quæ confilio Dominisque ostenderentur, alteras secreto. Primæ continebant quod Regina primam prolem suam filiam peperisset, ipso S. Claræ, quam propterea Isabellam claram eugeniam appellasset, discedere se Segobia Madritum ut suam in Belgicas profectionem maturaret. Ulterius animum suum inducere nullo modo posse sedatum iri tumultus Generalium Ordinum congregatione, se præsertim absente, &c.

Scripsit quoque Rex ad Maximilianum Cæsarem, gravissime de Belgicis tumultibus conquerens: qui velut prudentissimus Princeps in Septembri anno 1566. ad singula puncta respondit, offerens auxilium favoremque suum in omnibus, ut fratrem fratri præstare decebat, addens inter alia, multisque rationibus demonstrans, post accuratiorum considerationem gravissimi ponderis negotium sibi videri; præsertim quia Catholica Religio apud multos Germanos principes, tum sanguine tum affinitate Belgicæ nobilitati conjunctos odio

odio erat, à quibus haud sane exiguum discrimen imminere posset. Videri itaque sibi nullum præstantius esse remedium quàm clementiam ac bonitatem: offerebat autem sese mediatorem imperator, ut inter Regem & subditos componeret, &c.

Scriptit quoque in eandem sententiam ad Ducem Parmensem Gubernatricem, ad Principem Auriacum, Comitem Egmondanum, Hornanum, Mansveldium, &c. quas litteras ad Regentem destinavit, discretioni ejus permittens, an tradendæ viderentur, quod Rex postmodum vetuit.

Eadem illa tempestate cum plurimi proceres ac Nobiles ad Regem de negotiorum statu perscriberent, singulis benigne respondit, collaudans, hortansque ut in fidelitate obsequiisque suis perseverarent: imo ad Præsidentem Viglium propria manu, incredibili humanitate scripsit, gratias agens pro strenuis laboribus, ac fidelissimis ejus obsequiis, à quibus eum nec senectutis onus, nec afflicta corporis valetudo unquam abstraxerat, rogansque ut in iis usque ad adventum suum perduraret.

Cum autem Princeps Auriacus & Comes Egmondanus, apud Regem aliosque in Hispania amicos suos gravissime conquesti essent, sinistras de se suspensiones haberi, calumniisque invidorum onerari adversus veritatem, ut exitum ipsi comprobaturum esse confidebant: responsum iis ab Hispano quodam consiliario per tertiam personam nullam

meliolem esse rationem effugiendi calumnias, quam si contrarium ipso facto demonstrarent, conformantes se in omnibus Regiæ voluntati, à qua non nisi omne bonum expectari posset: esse enim veri ac fidelis subditi, ubi de Principis sui voluntate constaret, totis viribus ad eam exequendam incumbere, quamquam ea prudentiæ consiliisque suis adversari videretur: quandoquidem particulare membrum capiti suo se præferre absque vitii nota non posset.

Ulterius scribebat communem in Hispania opinionem esse, nunquam eos res fuisse lapsuras si Auriacus aut Egmondanus sese viros fortes præbuisent, & exiguo momento, si quæ officii sui sunt præstent in posterum, res usque ad Regis adventum sustentari posset.

Hæ litteræ cum in Belgica acceptæ essent, satis advertit Gubernatrix, quam moleste Rex cum consilio suo hæc turbas tulisset, tum propter exemplum, quod fortasse sequuntura alia sua regna Provinciasque verebatur, tum etiam ut Catholicam fidem defenderet; quo mire accensa est, ad Regis in hac voluntati obsecundandum, ut data jam occasione Belgicis frænum injiceret, quos privilegia, nimiaque libertas efferebant.

Ad hunc finem mittebat Rex ad Gubernatricem tales quæ illo tempore necessariæ videbantur instructiones. Hujus quoque propositi, non pauci tam nobiles quam mercatores certiores fiebant. Gubernatrix etiam undique secreto ad

confœderatos nobiles quos Catholicæ fidei sectatores cognoscebat perscripsit, quos promissis allectos in partes suas perfacile trahebat. Magni Ordinis Magistri, aliique proceres persæpe ex Hispaniis litteras accipiebant, ut inter alios Princeps Auriacus, ad quem ipse Rex propria manu Segobia scripsit Kalendis Augusti 1566, conatus ex animo eius opinionem evellere, qua se suspectum Regiæ Majestati arbitrabatur, idq; adeo fortibus amicisq; verbis, ut admiratione dignæ litteræ typis excusæ sint. Hæ sollicitationes ac preces usq; adeo prævaluere, ut tertia confœderatorum pars exiguo tempore ad Regem transierit.

Gubernatrix facta inter Nobiles scissione, iconomachos puniendi prætextu clam militem suscepit, duas videlicet legiones, unam sub Comite Arenbergio, qui quinque tantum turmas, alteram sub Carolo à Bremen Megensi Comite qui decem conscripsit. Iussu quoque duarum Germanicarum legionum conscriptio sub Comite Philippo ab Oversteyn, quæ in comitatu Ferretensi apud Francofurtum collectæ; tres præterea Valonum legiones sub Domino Guilhelmo à Barlaimont Domino in Hierges, Ioanne à Croy Comite in Ryeux, & sub Comite Carolo Mansveldio; equites quoque suscepti. Paulatim Gubernatrix variis locis prædicationes perturbare aggressæ est, sumta occasione, quod alibi quam ubi consuetæ erant haberentur, varios prædicantes cepit, unum apud Aelstium in patibulo suspendit; addebat

bat se quibus consensisset, timore coactum fecisse, & quanquam prædicationes non tamen earum exercitia à se esse permiffa, ut matrimonio copulare, baptizare infantes, aliaque sacramenta administrare.

Cum jam Gubernatrix in exercitus pæne modum tam peditem quam equitem collegisset, Valencenatibus in Hannonia scripsit ut à Gubernatore suo Domino in Norcarnes Bergensis Marchionis vicario præsidium acciperent.

Causa cur hanc potius quam aliam urbem præsidio muniret hæc erat, quod ad Reformatam Religionem propensissimi essent, ita ut violenter quosdam qui Religionis causa flammis addicti erant, eripuerint, quos male combustos appellabant, & nihilominus postea flamma consumpsit. Deinde Galliæ plane confinis erat; quapropter timeri poterat ne ejusdem Religionis Galli aliqui se in illam intruderent, ut quæ regno Galliarum percommoda civitas esset, prima à Metropoli in Hannonia, sita ad Scaldim, omnibusque rebus quæ ad pulcherrimam munitamque civitatem constituendam requiruntur ornata. Recusarunt præsidium Valencenenses plurimis rationibus privilegiisque allegatis. Cum autem à Norcarmio vigesimo Octobris, oblatum iis esset ut extra urbem concionarentur, si præsidium vellent evadere, ex prædicantium consistoriique sententia conditionem acceptarunt.

Venit itaq; ad civitatem Norcarmius,

ut pactum stabiliret: verum cum jam-
 tum eius quod concesserat pœnitentia
 duceretur, magno comitatu ad unam ex
 urbis portis accessit, vocatisque Magi-
 stratibus & consistorio, quod extemplo
 non adessent, sumpta occasione plenus
 minarum abscessit. 21 Novembris novis
 litteris iussit Gubernatrix ut præsidium
 acciperent, quod cum iterum recusa-
 rent 24. Decembris 1566 rebelles ho-
 stesque patriæ declarati sunt, & à Not-
 carmio adducto exercitu obsessi, de quo
 inferius. Laboratum interea tum suavi-
 bus tum severis mediis ut prædicatio-
 nes cessarent; adeo ut in hieme vix ullæ
 amplius haberentur. In patria vero Leo-
 diensi tum primum cœpta iconoma-
 chia, quam tamen Episcopus è familia
 Groesbekenfi compescuit.

Antverpienses graviter hisce rebus
 perculsi Kalendis Decembris Deputa-
 tos suos Bruxellam miserunt, Dominum
 Henricum à Berchem Consulem, I. an-
 celottum ab Vrsele, Nicolaum Bokoepe,
 Coenradum de Lavalia cum Pensiona-
 rio Ioanne Guilhelmi, qui nihil in aula
 impetrantes abscesserunt.

Belgicarum Provinciarum Proceres
 hac Regis intentione comperta, visoque
 quod Gubernatrix quotidie augetet
 exercitum, consulendum quoque rebus
 suis existimarunt, plurimasque inter sese
 consultationes habuere. Tertio Octobris
 Dermondæ congregati Princeps Auria-
 cus, Comes Egmondanus, Hornensis,
 Hoogstratanus, Comesque Ludovicus
 à Nassouvy super litteris quas Dominus
 à Mon-

à Montigny ex Hispania scripserat, consultarunt, quibus Regis iram significabat. Lectæ quoq; Francisci Davila litteræ ad Gubernatricem scriptæ Parisiis decimo octavo Augusti, ubi is pro Rege Hispaniarum legationem obibat: quibus confirmabat opinionem ejus quam de Auriaco, Egmondano, Hornensiq; conceperat, illos malorum omnium causam atq; originem extitisse, hortabaturque ut dissimulare cū iis pergeret, punitura aliquando data meliori occasione. Similiter quoq; de duobus in Hispania legatis (qui jam tum ex hac vita discesserant.) Præterea jurasse Regem, expositurum prius periculo omnes facultates suas quam impunitos dimissurum qui non modo auctoritatem suam, verū etiam divinæ majestatis honorem, Catholicæq; fidei sinceritatē, quæ ipsi vita charior erat, violarent: velle se itaque proficisci in Belgicam, advocatis ad auxilium suum Pontifice Romano ac Imperatore.

Hæ similesque aliæ litteræ, quæ in manus Dominorum inciderant, varias in animis ipsorum motiones excitarunt. Induci non poterant aliqui ut crederent tantā Regis fore severitatem, alii expedire judicabant è Regis ditionibus excedere, nonnulli etiam arbitrabantur unanimi consensu sumtisq; armis posse obsisti. Verum cum Comes Egmondanus, qui præcipuæ inter milites auctoritatis potestatisq; erat, in sententia sua de Regis benignitate persisteret, juberetq; discedere è Belgica qui de ea desperarent, sibi id integrum non esse, ut cujus bona

in iis Provinciis sita essent, neque alibi media suppeterent, ad numerosam prolem familiamque sustentandam, absque ulteriori conclusione discessum, sperantibus aliis, cum tempore Comitem ab ea mente dimoveri posse: Verum cum postea Princeps Auriacus VVillebroeckii diu multumque laborasset variis rationibus, ac argumentis, ostensisque periculis quæ possent incurrere, perstitit tamen Eginondanus, affirmans si præterita emendarentur mitiorem Regis iram futuram; ad quæ Auriacus cum respondisset dubia eum spe niti, fore ut pœniteret, & per ipsum tanquã pontem Hispani in Belgicam penetrarent, à se mutuo discessere. Quoniam autem plurimum Reformatorum intererat hanc Domino-rum consultationem, & quicquid in ea conclusum esset non ignorare, pretio inductum aliquem in camino absconderunt, qui cuncta percepit. Circa Kalendas Aprilis anno 1567 habita hæc postrema collocutio.

Cum duo hi Principes Auriacus & Gaverensis diversa sentirent, alii quoque confœderati in diversa trahebantur, ita ut vix tertia pars in confœderatione permaneret, ii videlicet, qui Reformatæ Religionis erant, à quibus omni conatu studioq; laboratum, ut Principes aliquos in partes suas pertraherent, quorum auctoritate atque præsidio Patriæ immunitates tuerentur, omnesque ex ea exteros ejiceret. In Auriacum Principem omnium ora oculique coniecti erant. Verum ipse vires Regis accurate perpendens,
aliasque

aliasque causas ac momenta rationum, impelli non potuit. Hanc ob causam Dominus de Brederode, aliique confœderatorum primarii, omnia prius tentare voluerunt, antequam ad extrema devenirent. Scripsere itaque ad Gubernatricem petentes, ut sibi Bruxellam venire liceret, & coram ostendere injuriam quâ afficiebantur, adversus promissam securitatem. Respondit illa Bruxella abstinere, ut quorum nuper adventus malorum omnium ac perturbationum causa extiterat.

Rursum Brederode octavo Februarii Antverpia scripsit non supplicationem ipsorum, verum inquisitionem novitatesq; & tarditatem in resolvendo tumultuum esse originem. Quandoquidem autem Celsitudo sua nollet eos venire Bruxellam, tertium ei confœderatorum supplicem libellum mittebat; quo conquirebantur, conscribi militem, se ut hostes haberi, denique discedit ab iis quæ ultimo pacto convenerant, rogabantque ut Celsitudo sua exautoraret legiones, aboleretque quæ adversus promissa facta erant, promittentes in pace ac tranquillitate fore Provincias, fidelesque se Regi subditos esse futuros.

Respondit Gubernatrix missis litteris 26 Februarii 1567, graviter eos incusans, quod si violata essent promissa ab ipsis id primo accidisset, ut prolixius allatis rationibus ostendebat, postremo ignorare se quinam illi confœderati nobiles quisve populus esset, quorum ipse procuratorem agere videretur, & si hac

ratione procederent, provifuram fe patriæ commodis quemadmodum expedire judicaret; aliaque nonnulla, ex quibus fufficienter intelligentes confœderati nobiles civitatesque, quid Gubernatrix intenderet, videntesque obfideri Valencenas, augeri quotidie exercitum, ipfi quoque ad colligendos milites fe accinxere. Brederode circa Vianam, Dominus de Touloufa apud Antverpiam, in Flandria alii. De Brederode famosi libelli fpergebantur, conari eum, ufurpare fibi titulum Comitis Hollandiæ aliaque fimilia.

Sylvam Ducis commiffarios mifit Gubernatrix Dominum de Merode, Peterfon, &c. Cum Cancellario Brabantix Scheyff, ut fe creto ad novum sacramentum cives adduceret, quod adversum à civibus novæ rursus iconomachix cauffa fuit.

Quapropter Gubernatrix Megenfi Comiti dedit in mandatis, ut decem pedum quinque equitum turmas, in civitatem adduceret. Cancellarius Scheyff ut populo fe gratum redderet, fuafit ne admitterent præfidium, fed Dominum de Merode Gubernatorem acciperent: fed nullatenus Reformatis perfuadere potuit; propterea quod à fratre cujusdam concubinæ Comitis Megenfis intellexerat hanc esse rationem, qua militem laborabat inducere: quod tribus omnino menfibus fuffeffum fortiri non potuit, quamquam plurimis modis tentaretur. Semel inter alias, cum de inducendo summo mane præfidio conveniffet, Doctor Agileus qui rem odoratus erat,

erat, monuit Reformatos, qui ad octingenta arma capientes, electisque inter se centurionibus obstitere: Miffoque quodam Hermano de Ruyter Antverpiam à Domino de Brederode auxilium petierunt, qui misit ad eos Antonium de Bombergen, egregium sane fortemque virum, qui sub Lazaro Svvendel militarat, ut auxilio consilioque eis adesset. Hic Sylvam Ducis 16 Februarii profectus est.

Munivit se confestim Bombergius, Dominumque de Merode & Peterson, cum Cancellario captivos accepit. Verum cum denique Reformatorum res absque resolutione ac consilio male succederent, honeste eos dimisit, persoluto prius militibus suis ex pecunia ipsorum stipendio: cumque eo usque moratus esset adversarios donec Reformatis fugæ tempus esset, 11 Aprilis ex urbe discessit.

Exordiente Novembri Valencenenses, gravi obsessione ad extremas angustias tantum redacti non erant: nihilominus tamen absque omni militum præsidio viros sese fortes præstiterunt, erumpentes non raro, acceptaque undique frumenta in urbem convehentes, aliaque complura damna inferentes hostibus, adventuri auxilii spe ducti.

Occidentales Flandri Militem colligebant adiuvantibus Tornacensibus, quem Valencenas subsidio mitterent: Verum cum plerique militiæ prorsus ignari ac rudes essent, & Centurionum ac Ducum laborarent inopia, hinc à Do-

mino de Rasingiem, illinc à Norcarmio, qui cum decem peditum turmis & equibus aliquot in eos inuectus est, oppressi sunt, ingensque eorum numerus trucidatus inter VVaterloo & Lanoy. Ioannes Soreau Centurio graviter vulneratus evasit. Plurimi Tornacum fugam suam direxerunt, qui postea exiguo intervallo, inducto per arcem in civitatem præsidio, una cum aliis Reformatis ejecti sunt, multique capti & supplicio affecti.

Obtulerunt Valencenensibus ad liberandas obsidione Valencenas decem mille milites sub Principe Portiano Galili, à quibus ad confœderatos nobiles tanquam subalternum Magistratum suum missi sunt, ut cum illis de liberatione sua tractarent. Decimoquinto Ianuarii ad aurei velleris equites supplicem libellum miserunt, purgantes se in eo de objectis à Gubernatrice criminibus, quæ nullo alio fundamento niti asserebant quam quod Reformatæ Religioni addicti essent, rogabant ut si Celsitudo sua præsidium civitati imponere omnino vellet, fieret id sub excellentiarum suarum Ordinis Dominorum mandato, cum promissione immunitatis ab omni injuria ac violentia, imprimis quoad conscientiam Reformatæque Religionis exercitium. Supplex hic libellus parum sane momenti attulit, in Martio tantum cum jam tormenta ad urbem oppugnandam admota essent, Dux Archotanus & Gaverensis Princeps missi sunt, ut conditionibus quibusdam cum iis componerent, videlicet ut prædicanti-

dicantibus ipsorum aliisque libere discedere permitteretur concessa omnium præteritorum venia. Sed intelligentes, circa Antverpiam aliisque locis parari sibi auxilia, conditiones recusarunt. Norcarmius igitur viginti duobus tormentis quater muros aggressus est, inter Bergensem & Cardonensem portam. Intellecto autem nihil auxilii sperari posse, præterea quæ Oostervelæ Antverpiæque contigerant, auditis, vigesimo quarto Martii Norcarmio se dediderunt. Qui civitatem ingressus, appositis ad portas custodiis primarios atque opulentiores conjecit in vincula. Michaellem Herling Patrem ac filium, quos cum quibusdam aliis paulo post capite punivit, Prædicantes duos, Magistrum Guidonem de Bres & Peregrinum de la Grange, aliosque ad ducentos ex patibulo suspendit.

S. Amandi prius in potestatem suam redegerat Norcarmius: misit itaque exercitum suum in Cameracensem ditionem, quo Reformati maxime confugerant, sed multi illorum in itinere intercepti, inter quos prædicans unus Magister Philippus, qui abscissa manu suspensus est.

Iam pœne Domina rerum Gubernatrix, Ordinis equites præsidesque Provinciarum ad novum sacramentum adegerat, Catholicam Romanam fidem factam tectam inviolatamque conservaturos; exceptis Principe Auriaco, Comite Hoogstratano & Brederode qui recusarant. Ab Hornensi Comite exactum sacramen-

cramentum non erat, eo quod VVerdam domum suam se contulisset. Persuadebatur populo leniendam Regis iram, ingentemque exercitum quem in Hispaniis præparabat emanfurum, si adverte- ret sapientia Gubernatricis omnia esse composita: imo etsi in ipsis Provinciarum finibus versaretur exercitus, discessurum mandato Regentis, quæ minime passura esset alium laboris sui fructus percipere: harum persuasionum vi impulsæ Patriæ Proceres, Nobiles ac civitates contulerunt operam suam ut prædicationes undique cessarent: ita ut tandem in Martio atque Aprili, omnibus omnino locis, Reformatorum exercitia comprimerentur, Catholica vero Religio antiquum florem suum vigoremque reciperet: Reformatorum autem templa disjecta & ex ligneis eorum trabibus ac tabulatis patibula erecta; ad quæ multi suspensi tum propter iconomachiam, tum ob gestationem armorum.

Exordiente Aprili Antverpienses statim negotiorum intuiti cernentesque nihil auxilii sperari posse, Bruxellam miserunt qui pacta componerent, quod factum est 7 Aprilis. Ut Reformatorum prædicationes cessarent, discederent prædicantes, Catholici in integrum restituerentur, repararentur templa, &c. Illi vicissim ab omni molestia tam quoad personas quam bona ipsorum immunes permanerent, usque ad ulterius Regis & Generalium Ordinum iudicium: iis tamen exceptis qui crimine Majestatis, iconomachia, rebellionis obstricti essent.

sent. Promisit Gubernatrix se pro ipsis scripturam ad Regem ut gratiam ab ipso impetrarent, relictis nihilominus Regiæ Majestatis voluntati atque sententiæ.

Nono Aprilis concessere Antverpienses, ut cum quanto vellet militum præsidio urbem Gubernatrix intraret. Convocati tam Reformatorum quam Augustanæ confessionis prædicantes in curiam, ut à Dominis dimissionem acciperent. Postquam igitur Dei iram, punitio nemque tantæ ingratitude intentassent, decimo Aprilis, cum deputatis, consistoriis, multisque civium discessere. A quibusdam Germaniæ principibus à Regente petitum erat, ut Augustanam confessionem eiusdemque exercitia vellet permittere: quibus responsum, id non in Celsitudinis suæ sed in regiæ Majestatis esse voluntate. Idem quoque Maximiliano Cæsari qui pacifice componi rem, seque Mediatorem accipi petierat, responsum.

Post discessum Prædicantium clausa sigillo nova templa, aperta, ornata, atque consecrata Catholicorum; adeo ut majorem pœne quam antea splendorem obtinerent.

Princeps Auriacus cum cedere temporis induxisset animum, Bredam discessit undecimo Aprilis, quem aliquot hominum millia partim comitata, partim etiam sequuta sunt. Inde Princeps acceptis secum quæ poterat in Germaniam & Nassoviensem comitatum suum discessit, quoscunque poterat ad se in eo imitan-

imitandum inducens, prædicensque venturam tempestatem. Reliquit tamen in Belgica majorem natu filium suum Philippum, qui in Lovaniensi universitate litteris operam dabat, existimans eum adolescentia sua, privilegiisque universitatis tutum fore, sed fefellit eum opinio, paullo enim post honoris prætextu ab Albano Duce ad Regem in Hispaniam ductus est, cum 15 circiter ætatis annum ageret, qui viginti octo annorum spatio in Hispaniis libera captivitate detentus, tandem post, patris sui mortem anno 1595 dimissus est.

Vigesimo sexto Aprilis Gubernatrix juniorem Comitem Carolum à Mansvelt Antverpianam misit, qui summo mane cum 16 Valonum vexillis quasi ab pugnam instructis ingressus est. duos deinde dies ipsa Gubetnatrix cum quingentis equitibus intravit nec quidquam habuit antiquius quam Catholicam Romanam Religionem, omnibus modis ad florem suum revocare, honorando sua Equitumque Ordinis præsentia publicas processiones; nihil denique omittendo quod ad Ecclesiæ restitutionem pertineret, Multos seditiosorum ad patibulum suspendit, renovavit antiqua edicta, destruxit templa Reformatorum, civiumque arma per singulas domos inquiri atque in catalogum referri mandavit,

Dominus de Brederode, Nobiliumque confœderatorum aliqui, militem circa Vianam & Ultraiectum habebant, qui effecerunt ut ab omnibus locis fugitivi

242 T V M V L T V V M I N B E L G I O
gitivi liberum fugiendi tempus habe-
rent.

Ipsè Brederode relictis omnibus, imò
Viana civitate sua, quam valide muni-
erat, tandem Amstelodamum profectus
est, ad quem Gubernatrix Secretarium
la Torre misit mandans ut ex Regia ci-
vitate cum adhærentibus suis discede-
ret, qui ita ab iis exceptus est ut clam
effugisse se gauderet. Postea tamen Bre-
derode cum familia sua & militibus
aliquot conscensa navi Embdam, atque
inde in Germaniam abscessit. ubi mor-
tuus est Gemmæ in Clivenfi patria an-
no 1568, Vidua autem ejus Amelia, ex
familia Comitis Meursensis Palatino
Principi Electori postmodum nupsit.

Milites confœderatorum quingenti
circiter numero exautoritati. Qui post-
quam Monasterium in Egmond aliaque
nonnulla spoliassent in Patriam Cliven-
sem trans Rhenum pervenere, atque
inde quisque in sua discessit. Plures alii
navigiis evaserunt. Verum maxima no-
bilibium confœderatorum pars cum mili-
tes suos dimississent, à nauclero cujus
navi vehebantur, in arenam impacti
proditique, ubi à centurione quodam
Mullart, qui sub Arenbergensi Comite
militabat capti & quinto Maii Haerlin-
gam in Frisiam ducti sunt: erant autem
inter eos duo fratres Domini in Baten-
burg, duo Frisones Dominus Hermanus
Galama & Sieurt Bayman aliique com-
plures, Septem Vilvordam aucti: alii
diversis locis affecti supplicio. Bergensis
Comes qui Auriaci sororem duxerat,
Regentis

Regentis admonitione permotus, ad præsidem Viglium scripsit excusans sese, Regisque fidelem subditum permanfurum esse promittens.

Vianæ tria peditum vexilla manserant sub Domino ab Vichtenbroeck, à Nievelt & Renesse: qui vigesimo sexto Aprilis ad velitandum cum hostibus egressi, superati sunt, captusque Dominus de Rennes & Ultraiectum ductus, ubi postmodum capite plexus est. Postea cum Dux Brunsvicensis Erycus circa Vianam vastaret omnia tam cives quam præsidium terrore perculsi hinc inde dilapsi sunt. Quinto Maii Vianam ingressus Dux dejectis portis patentem locum effecit.

Sic itaque Gubernatrix vere mendicos ac Geusios Nobiles effecit omnemque poene patriam victoria pervagata est.

Finis gubernationis Margaretae ab Austria Ducis Parmensis.

M 3 **Atrox**

Atrox ac crudele
 DVCIS ALBANI,
 ET
 FILII EIUS REGIMEN.

Dostquam Hispaniæ Rex diu multumque frustra laborasset inducere, in Belgicas Provincias inquisitionem Hispanicam, novosque Episcopos ideoque ingentes quotidie tumultus ac seditiones exardescerent; neque tantis sedandis tumultibus mulieris videretur sufficere autoritas, tum Segobiæ Rex, cum consilio suo deliberatione habita, rogavit ut medium aliquod utilissimum excogitarent. Variæ in hoc negotio fuere sententiæ aliis benignitate ac clementia procedendum existimantibus; aliis vero severitate opus esse adserentibus, statuumque posteris exemplum. In prioris sententia erat Ruygomes Suarezus, Figueroa, Dux Feriæ, & Bernardinus Freneda consiliarius Regis; in hac Ferdinandus à Toledo Albanus Dux inquisitionis generalis, Cardinalis spinosa, Cardinalisque Granvellanus, qui tandem in suas partes Ducem de Feriâ pertraxere. Rex cum consilio suo denique severissima quæque sectari proposuit, atque eum in finem ingentem exercitum

citum cum plenæ potestatis Imperatore in Belgicas mittere.

De Duce eligendo magna dissertatio. Plurimis Princeps Carolus filius Regis aptissimus videbatur ; propterea quod gratissimus Belgis tum secularibus tum Ecclesiasticis habebatur : neque ipse minus ad eam profectiorem affectus erat, Alii Consiliarii minime onerandum tam gravi negotio Adolescentem Principem sed rerum experientia callidum Potius Ducem veteranumque militem censebant : nominabant aliqui Ducem de Medina cæli, alii Albanum nonnullosque alios. Postremo tamen Dux Albanus electus : quod cum Princeps Carolus intellexisset graviter molesteque tulit, odiumque quo ante Albanum profectus erat vehementer auxit : quod nonnulli captivitatis ac mortis ejus causam fuisse existimant.

Ad hanc expeditionem tanquam sanctam & Regionis causa susceptam beneficio Ecclesiasticorum & inquisitionis, ingens pecunia contributa. Scriptum extemplo ad Præsides Neapolitanum, Siciliensem, Sardinensem & Mediolanensem, ut præsidia omnia in Lombardiam mitterent, quæ sese proficiscenti in Belgas Albano coniungerent. Albanus itaque Dux cum Hispanica nobilitate ac militibus, & cum duobus filiis suis Frederico & Ferdinando Barcelonæ conscendit & cum triremibus 17 Maii anno 1567 Genuæ appulit, ubi tertiana podagraque paululum conflictatus hæsit. Inde profectus Alexandriam de Pail-

lia à Gabriele Cueva Duce Albuquerque
 Governatore Mediolanensi salutatus
 constituit omnem exercitum suum in
 Pedemontana ditione ad S. Ambrosium
 in alpibus quæ Germaniam, Galliam
 atque Italiam distingunt congregare
 Initio militum numero inventa sunt
 quadraginta novem peditum vexilla, quæ
 8678 numerum conficiebant, exceptis
 lixis ac calonibus, iisque qui gratis mi-
 litabant. Equitum 12 turmæ 1200: his in
 Burgundia quatuor aliæ turmæ 400
 equitum se adiunxerunt.

Facta hac exercitus lustratione 3 Junii
 profecti, in Sabaudiam advenere, ubi
 usque ad Iulii exordium mansit Alba-
 nus, Gubernatricis rogatu, quam tot
 apud Regem de Belgis querelas depo-
 suisse jam poenitebat, scripseratque ad
 Regem sedata omnia, punitos, captos,
 aut fugatos rebelles: timendum potius
 ne Hispanorum adventus novos motus
 concitaret. Et vero, nisi propter promiss-
 sa ac persuasiones Gubernatricis, &
 quia minime facturum Regem ut alius
 in sororis suæ labores succederet, nec
 ipsam id esse passuram sperabatur, facil-
 limus impediendi Hispanorum ingres-
 sum modus erat. Verum fefellit opi-
 nio: accepto enim secundo procedendi
 mandato Albanus Genevam accessit ad
 septimum usque ab urbe lapidem, qui
 oppugnati ab ipso metuebant: sed quia
 forti præsidio muniti & Helveticorum
 amici erant, ab iis abstinuit.

Venit itaque per Burgundiam & Lo-
 tharingiam in Patriam Luxenburgen-
 sem:

fem : ubi illi sese adiungere Comes de Ladron, Comes ab Oversteyn , Comesque Schovenburgensis , cum Legionibus suis Germanicis, equitibusque nonnullis. Accessere præterea 2000 equitum qui diu in præfidiis fuerant , quorum nonnullos accepit. Gubernatrix Luxemburgum misit Dominum de Barlaymont & Norcarnium , ut commissionem patentisque suas iis ostenderet Albanus. Luxemburgum usque processere obviam Belgici Proceres, inter aliòs Comes Egmondanus : quem ut procul intuitus est Dux elata voce hæreticum appellavit quo cum perculsus esset Egmondanus, accedentem amplexus Dux amphibolia, & aulicissimo elusit. 22 itaque Augusti, cum universo exercitu suo Bruxellam advenit anno 1567.

Humaniter à Gubernatrice acceptus, instructusque de omnibus , atque edoctus est , qua potissimum ratione contineri in pace ac tranquillitate Provincias posse existimaret. Sed Albanus quia infixum habebat animo & opinione præceperat lentitudinem nimiamque bonitatem Regentis occasionem rebellibus præbuisse , diversam omnino gubernandi rationem proponebat. Majorem longè ipsi quam Gubernatrici potestatem impertierat ex videlicet ut deponere & creare præfides Provinciarum , denique in omnibus pro voluntate statuere posset : quam commissionem ut ab omnibus videretur typis excudi mandavit. Cum videret Dux Parmensis se cum inani titulo absque ulla auctoritate re-

linqui in aula. atque ad residentem in aula Culenburgensi Albanum omnes confluere, aliumque regendi modum inceptum, scripsit ad Regem, ut sibi ad maritum suum discedere liceret.

Constitutus jam in Regimine Albanus, exercitum suum in proximas urbes distribuit, collocata Bruxellæ Longobardorum legione, Gandavi ea quam Neapoli acceperat, quæ Hispanis constabat, Antverpiæ Comitibus Ladronii. Plurimos Valonum, quibus diffidebat exautoravit. Portarum claves abstulit à civibus. De quo Gandavenſes oblato per Egmondanum supplici libello conqueri ausi sunt: quo offensus Dux respondit facturum se ea quæ ad Regis sibi viderentur obsequium.

Constituit duodecem virorum consilium Albanus qui de omnibus quæ præcedenti tumultu contigerant judicarent, quod iudicium sanguinis vulgus appellabat. Constabat autem tam popularibus quam exteris. Populares erant Barlaymontius, Norcærmus. Flandriæ præses, & præses Artesiæ: præcipui autem erant Licentiatus Ioannes Vergas consiliarius, Doctor Ludovicus Delrio, Burgundiæ fiscus; advocatus Fiscalis Ioannes de la Porta, Consiliarius Iacobus Hessel, Consiliarius Belinus Biese, Advocatus Fiscalis Mechiliensis, du Boys Procurator Generalis. Præsidem se ipse Dux constituit. Sed in ejus locum Vergas substitutus, homo crudelissimus, qui propter flagitia sua, & cum pupilla quadam ex cognatione sua incesto ex

Hispa-

Hispania pulsus fuerat. Iactabant de ipso Hispani Belgarum vulnus quod cancro laborabat, adeo acrem ut Vergas erat cultrum requirere. Secretarii erant Vlierden, la Torre, Praets, Mefdach. Primis duobus tribusve mensibus congregabantur Dux & Iudices ante ac post meridiem: quorum sententias consultivas tantum suam vero decisivam volebat.

Hanc ob causam quod nimiam crudelitatem ferre non possent, paulatim Iudices emanferunt: ita ut duodecimus numerus tandem ad ternarium decreverit, ut ex variarum sententiarum ac condemnationum subscriptione constat, Inter alias Domini Antonii à Stralen subsignata tantum erat à præfide Verga, Doctore Ludovvico Delrio & Secretario de la Torre.

Hoc iudicium omnium iudiciorum consiliorumque autoritatem sibi assumfit, iudicavit Nobiles atque ignobiles, ablata omnibus aliis autoritate, atque eo plane collimare visus est Albanus, ut Belgarum omnium opes vitam ac sanguinem exhauriret, ut ex sequentibus latius intelligetur.

Quamquam autem conclusum esset in Hispania non debere procedi adversus confœderatos nobiles qui in Provinciis manserunt, sed adversus profugos modo: eos quoque tantum qui vel iconomachi, vel Doctores aut Prædicantes, aut ex consistorio erant, vel denique adversus Regem militaverant nihilominus hoc consilium certos statuit articulos.

los, quos omnes Majestatis crimen continere judicabant: adeo ample crudelitatem extendentes, ut vix ullus liber aut immunis esset. Inventi sunt hi articuli in cubiculo praefidis Vergæ, in domo Marci Nonii Antverpiæ.

Erant autem ut sequitur.

I **Q** Vicunque ante hac petitionibus suis impetrarunt ut Hispani milites è Belgicis excederent.

II. Item universi Ordines, civitatesque Patriæ, qui adversus Episcopos inquisitionem, & pro moderatione edictorum supplicem libellum obtulerunt.

III. Nobilitas quæ easdem ob causas supplicarat.

IV. Omnes Proceres, Nobiles, ministrique justitiæ: qui necessitatis pretextu prædicationem permisere.

V. Universi Nobiles Domini, &c. qui primam Nobilitatis supplicationem, prædicationes, iconomachiam, &c. non repulerunt, sed permisere vel conniventes, vel terrore perculsi.

VI. Eodem modo omnia tribuum capita, Centuriones, Decuriones, &c. qui sese non opposuerunt.

VII. Quicunque defendunt aut judicant Belgicæ incolas, ut qui omnes adversus Regem de vinamque Majestatem peccarunt, omnibus privilegiis suis atque immunitatibus non excidisse.

VIII. Quicunque vel asserent iniuste supplicio affectus quoscunque Majestas sua & Governator ejus dignos judicarat,

IX. Quicumque Nobiles aliosque Regis subditos qui ex Provinciis profugere auxilio aut consilio iuverint.

X. Omnes qui iudices dum officio suo satisfaciunt crudelitatis insimularint: qui etsi subinde videantur excedere, apud bonos tamen Christianos Catholica Religionis Zelus excusat.

Adversus omnes predictas personas, absque ulla exceptione, et duorum delationem et ius iurandum procedetur, apprehensione, confiscatione bonorum et vite, absque precedente forma processus.

XI. Quandoquidem autem constat experientia coniunctionem ac matrimonium cum hæreticis seditiosisque personis, seduxisse plurimos, atque in eundem errorem involvisse: proxima oportunitate promulgabitur edictum quo tales copulæ prohibeantur: ut tandem aliquando cum ipsa radice Zizania evellantur.

Ne hæc mira forsitan Lectori videantur, addemus inquisitorum hæc de re in Hispania Regisque sententiam, quæ ad Albanum missa est.

Regia Majestas visa informatione mandato suo accepta, de horrendis apostasiis, hæresibus ac seditionibus commissis à Belgicarum incolis, laudabili etiam sententia ac iudicio, sanctissimæ inquisitionis, cum gravissimis rationum ponderibus, ad justitiæ administrationem, absoluto sua Regia potestate decernit, ut omnes subditi Belgicarum Provinciarum imo totum corpus

(exceptis modo qui in informatione memorantur, & quorum nomina suo tempore promulgabimus) crimine majestatis teneri, tam propter apostasias, hæreses adversus Deum & S. Ecclesiam Catholicam Matrem nostram, quam etiam quia plurimi ipsorum se Catholicos simulantes non præstiterunt ea ad quæ ex officio & sacramento suo obstringebantur: quin imo potius tamquam veri hæreticorum seditiosorumque fautores in animo suo gavisi sunt. Item eos quoque qui supplices libellos adversus sanctissimam inquisitionem obtulerunt, animosque addiderunt hæreticis, patranda ea quæ absque horrore ne cogitari quidem possunt Vult itaque & statuit Majestas sua non discedi ab hac sententia, omnemque veniæ ac dissimulationis spem exulare. ita ut plenarium effectum sortiatur, eo tamen modo qui suo tempore fiscalibus in Belgica præscribetur. Atque hæc ad posterorum exemplum. Sic statutum Madriti 26 die Februarii anno 1568,

Hoc sanguinis judicium, accepta talibus instructionibus auctoritate, paulatim exercere potestatem cepit, juxta resolutionem factam in Hispania ad Gubernatricis querelas, quas de proceribus deposuerat nominatim de Auriaco, Egmondano, Hornensi. Hoogstratano, Marchione Bergensi, & Montigny atque aliis.

Albanus Dux negotiorum aliorum prætextu, nono Septembris in domo Comitum Culenburgensis in qua com-
mora-

morabatur præcipuos Patriæ proceres congregavit qui tum Bruxellæ versabantur: Inter alios etiam Egmondanum & Hornensem Comites. Consumto vatiis deliberationibus die, circa quintam aut sextam horam in cubiculum suum se recepit. Comes ab Egmond à plurimis Nobilium & famulorum suorum expectabatur; verum egredienti è cubiculo iussu, ut ad alteram aulae partem se reciperet, tanquam secretioris quid negotii cum ipso tractandum esset.

Quod cum nihil suspicans lubens fecisset, invenit Fredericum de Toledo Albani filium, & subito à Centurione quodam militibusque Hispanis circumdatus captusque est, nequicquam vim atque iniuriam adversus patriæ privilegia inferri sibi testatus, Inclusus itaque in cubiculum aulae istius, validaque militum custodia septus est.

Idem in alia domus parte Hornano accidit. Capti præterea Magister Ioannes Casenbroot Dominus in Backersseele Comitis Egmondani Consiliarius; Secretarii quoque aliique præcipui prædictorum duorum Principum officiales ac ministri, Inquisitum adhæc in literas & chartas omnes, ex quibus aliquid adversus eos indicii habituros sperabant.

Hoogstratanus Comes qui diebus aliquot Coloniae vulneratus decubuerat, & jam in itinere Bruxellam versus erat, intellecta Comitum captivitate, retro unde venerat abscessit.

Eodem fere tempore Albanus per
Comi-

Comitem Ladronium, Antverpiæ in vincula coniici mandavit D. Antonium à Stralen, Equitem Consulemque Antverpiensem, Eximiæ autoritatis atque opulentia virum. Hic Bruxellam prius, deinde Vilvordam ductus. Bonorum ejus factus à Ladronio catalogus. Similiter Antverpiæ, Mechliniæ, Bruxellis, Lovanii atque alibi comprehensi complures.

His ita perpetratis, Comites Mansveldium & Barlaymontium ad Gubernatricem misit Albanus qui certiores eam redderent, excusarentque factum, ostendentes ex Regiæ Majestatis præcepto, & ad publicam utilitatem ita esse facta & Celsitudinem suam celata hæcenus,

Hinc rursus inter omnis generis mortales facta turbatio. multique timore perculsi, solum vertentes, Germaniam, Gallias, Angliam. cæterasque circumiacentes regiones complevere,

Nihilominus replebantur captivis carceres, quos adhuc finem tum erexerant novos, tum munierant antiquos: Propterea quod in Belgicæ confinibus, Occidentali Flandria præsertim, plurimi captivorum insidiis, nonnulli etiam violenter erepti essent.

Iam rerum potitus Dux cum consilio suo innumeram hominum multitudinem extremo supplicio affecerat, ita ut patibula universa, multæque etiam arbores replerentur.

Comites Egmondanus & Hornensis, postquam 14 dierum spatio accurate custoditi

Modo essent, 22 Septembris, separato quisque curru vecti, cum trium milium Hispanorum militum praesidio, ex civitate Bruxellensi, & Comitatu Brabantiae ad arcem Gandavensem deducti sunt, traditique Alphonso de Viloa Hispaniae Praefecto, à quo separati ab invicem, misereque habiti sunt, neque ulli permissus ad ipsos accessus.

Alii Nobiles Vilvordae Bruxellaeque imprimis coniecti in vincula. A plurimis monitus fuerat ante captivitatem suam Egmondanus, verum ægre tulerat, Regis amore atque in eum confidentia.

Cardinalis Granvellanus intellecta horum Principum captivitate, confestim percontatus est num taciturnum quoque tenerent, negantibusque affirmavit potius sibi solum eum quam omnes reliquos cepissent.

Comitis Egmondani uxor graviter hac viri sui adversitate afflicta, planeque ignorans quid sibi hac in re potissimum faciendum esset ut coniugem suum in libertatem assereret. Obtulit plurimas per Nicolaum Landas Mariti sui procuratorem Albano supplicationes, quibus eum obtestabatur, ut ita cum coniuge suo procederet, quemadmodum cum aurei velleris equitibus, Brabantiaeque incolis oportebat, & consuetum hactenus fuerat.

Respondit Albanus 21 Ianuarii 1568 se à Regia Majestate constitutum Belgicarum Provinciarum Gubernatorem: se se itaque processurum in eo quod sibi
expe-

expedire videretur: addita interdictione, ne Dominus Landas in posterum similibus supplicibus libellis sibi molestus esse pergeret.

Timens, itaque Comes Egmondana, ne Maritus suus in Hispaniam aveheretur tum alias ob causas, tum quia Belgicas naves omni usu armorum instructas Albanus parabat, alterum supplicem libellum priori consimilem Brabantiae Ordinibus obtulit, ostendens quae & quanta Coniunx suis patriae beneficia praestitisset.

Brabantiae Ordines quanquam non absque metu, judicarunt tamen offerendam Duci Albano supplicationem, addita breviter sententia iudicioque suo. ne ab aliquo argui possent,

Ad Dominum Ducem Albanum. pro Regia Majestate in Belgicis Provinciis Gubernatorem.

OMni cum demissione declarant Brabantiae Ordines, Comitem Egmondanam obtulisse sibi supplicem libellum pro Comite Marito suo. Non potuerunt itaque non facere certiore excellentiam suam, coacti sacramento quo Regiae Majestati Patriaeque obstricti erant, rogantes ut pacta contractus, aliasque Patriae immunitates ac privilegia, tam in hac quam in aliis causis, inviolata conservare velit, &c. Eadem quoque Comes Egmondana Comitisque Hornani Mater ad Caesarem, Principes imperii omnesque Ordinis Equites, tam in Hispania, Italia, Germania atque
alibi

alibi scripserunt, auxilium undique requirentes. Varii quoque Albano supplices libelli oblati. ad quos nihil respondit; nisi daturum se operam ut debito modo iuste in hoc negotio procedatur; præsertim cum tantæ dignitatis personis, quæ tot ante Regi obsequia præstiterant: neque esse dubitandum, quin ipse Rex nihil permissurus esset, quod cum æquitate iustitiaque pugnet.

Interea Comites arctissima captivitate tenebantur in arce Gondensi duorum omnino mensium spatio: inquirebaturque adversus eos diligentissime, ut quicquam reperiri posset, cui tanquam fundamento accusatio superstrueretur. Tandem 10 Novemb, 1567 Licentiatus Ioannes de Vergas, & Doctor Ludovicus Delrio consilarii sanguinis, una cum Secretario Praets Hornensem accessere, affirmantem missos se ab Albano, ut ab ipso veritatem intelligerent, sub sacramento pede ligato, eumque quamvis renitentem, obtendentemque patriæ privilegia, minis tormentorum adegerunt, ut ad interrogata responderet. Interrogatus itaque 10. 11. 12. & 17. Novembris, iussusque exhibere scripta, quibus defensionem suam stabilire vellet. Solus deinde relictus usque ad 12 Ianuarii quæ Secretarius Praets 28 Articulos, quorum ipsum Procurator generalis Reum agebat exhibuit. Ad quæ dato quinque dierum intervallo respondere iussus; respondit, sese id abunde præstiturum si tanquam Ordinis eques atque
apud

apud iudices juberetur : quæ responsio cum Albano displiceret, indicatum Horrensi conclusum esse apud Ducem procedendum adversus eum tanquam contumacem, coactus est absque ullius auxilio defensionem suam subire. Accusationem autem Responsonemque ejus, quia prolixæ ac sæpius typis excusæ omittimus.

Comes quoque Egmondanus 12 Februarii ad 88 Articulos respondit.

19. Decembris ad Procuratoris Generalis du Boys instantiam, Dux Albanus post 6 Hebdomadum spatium citavit ad sese Principem Auriacum, Comitem Ludovicum fratrem ipsius; Comitem Hoogstratanum, Bergensem, Culenburgensem. Dominum de Brederode, aliosque diversos Patriæ Proceres: qui sese scripto, quod typis excudi curarunt defendere: Princeps Auriacus Comes Hoogstratanus atque alii allegabant, se non legitime neque ad competentem iudicem esse citatos. & tanquam aurei velleris equites non nisi à collegis ac fratribus suis debere judicari, offerentes se Cæsaris, aliorumque imperii Principum iudicio, ut ex dicta responsione ad quam Lectorem remittimus clarius apparet.

V Erum Albanus, cum non comparerent Majestatis eos condemnavit, omniaque ipsorum bona Regio fisco adiudicavit, eaque sententia undique executioni data. Eadem quoque in alios Nobiles Lata.

Interea

Interea Gubernatrix, Dux Parmensis missionem à Rege impetraverat, additis præstantibus donis, annuisque redditibus ad laborum compensationem. Paravit itaque sese ad iter in Italiam & tandem 9 Decemb. 1567 scripto Provinciis atque Ordinibus valedixit, in quo refert susceptam à se gubernationem in generalium Ordinum congregatione Gandavi 1559, optasse se in eorum quoque congregatione deponere imperium, quemadmodum ab aliis gubernatoribus & Gubernatricibus factum erat. Verum mandato Regis se esse prohibitam, durantibus hisce tumultibus Ordines convocare. Cogi itaque se scripto id præstare quod coram non poterat. Rogabat ut curas ac labores suos boni consulerent, deplorans miserum duorum postremorum annorum, calamitosumq; statum, quem tamen divina aspirante gratia, auxiliantibus bonis jam composuerat, ante ultimam Aprilis: ita ut Maii initio, undique præsidia disposita essent, nec quicquam restaret nisi ut mali punirentur, talisque in omnibus Ordo statueretur, qualis Regiæ Majestati placebat: qua de re suam ad Regem sententiam perscripserat, sperans à Regiæ Majestate hoc modo universa compositum iri, ut brevi ad optatam pristinaque fœlicitatem suam Provinciæ redirent, quod ex animo optabat. Addita iterum obtestatione ut æqui à se facta consulerent, atque in Catholicæ Religionis Regiæque Majestatis observantia perdurarent.

30 Decembris Bruxella discessit Italianam versus, plurima Belgica nobilitate comitante, ducenteque ipsam Albano.

Anni 1568 initio per consilium sanguinis inaudita atrocitate Albanus procedere exorsus est adversus plebem, ad quam aliquo modo Præcedentium tumultuum culpa pertigerat. Sæviturum in omnes, qui vel prædicationi interfuerant, vel prædicantes aliosque similes exceperant hospitio: denique quicumque non omnino repugnarant, nulla habita ratione ullius conditionis aut status. Grassabatur imprimis in opulentos, quorum ingentem numerum ex omnibus civitatibus Bruxellam quotidie citabat. Apprehendebantur comparētes, non comparientium bona redigebantur in fiscum: absque ulla citatione pauperes prehebantur. Innumeram plane mortalium multitudinem in campis & civitatibus extremo supplicio affecit, opulentissimos juxta ac honestissimos caudis equorum alligatos raptavit ad crucem. Non deerant ea tempestate cordati viri, ac consiliarii, qui monebant Ducem non esse illam homines ab erroribus convertendi rationem, verum potius fundamentum obstinationis, alienationisque omnium Provinciarum à Rege: propterea quod nimium clare adverteretur, minime id agi, ut sedaretur turbatio, sed ut Regius fiscus ditesceret: qua ratione viduæ atq; orphani aliique tenuiores quorum reditus super confiscatis bonis fundabantur plane in ruinam agerentur. Quibus harum tractatio man-

data erat delinibant Regem magnitudine divitiarum quas vel ipsis regnis æquari posse ostendebant: octo enim quotannis ducatorum milliones ad Regium fiscum redire adferebantur, decipientes Regem quia innocentium hominum tam Ecclesiasticorum, quam secularium redditus inde detrahi oportuerat.

Affirmabant præterea Albano prædicti consiliarii, hac nimia severitate fugatum iri incolas universos, quos suavitate ac moderatione retinere præstaret, &c.

In hac quoque sententia erat præses Yiglius, aliique complures prudentes viri, qui faventes Regiæ Majestati aperte prævidebant, quantum inde mali tam Regia Majestas, quam Catholica Religio acceptura erat, quot miseræ Catholicorum animæ trahendæ in errorem, &c.

Hæc quæ jam memorata ad summi Pontificis Regisque etiam aures penetrarunt, quare commoti sunt ad clementiam ac misericordiam, quam, tamen ideo corrupere, quod crudelissimi Vergæ præsidis arbitrium eam componerent, ut quem cum assistentibus suis rem omnem penitus perspectam habere arbitrabantur: quamobrem eo usque res processit, hoc itaque modo adeo protractum negotium est, ut expectata Generalis delictorum venia, omnem plane fructum amiserit. Idem quoque consilium fecit ut quæ sequuta est remissio, tot restrictionibus exceptionibusque limitata fuerit, ut nemo ei confidere posset,

set, ne ipsi quidem Magistratus, qui negligentia in resistendo præcedentibus perturbationibus arguebantur.

Adversus fugitivos quoque promulgata edicta, mandatumque ut deferrentur qui, fugam parabant, bonaque eorum detinerentur, ea poena quicumque vel adjuvarent, vel non impedirent fugam, similium cum ipsis fugitivis criminum suspecti haberentur, poenæque subjacerent. Hoc fere tempore de Carolo Principe unico Regis filio nunciatus advenit, captum eum à Patre mortuumque esse. Varii de captivitate ejus sermones ferebantur. Regii Legati ad varias Principes affirmabant, non immerito contigisse. Verum apparet aliud longe subesse, nimirum quod viginti duorum annorum validus adolescens, acuto ac liberali ingenio, homo ambitiosus, cupidusque regiminis, Belgarumque amantissimus, temperare sibi non valuit. Quin amorem suum nimia familiaritate cum Belgicis Legatis Marchione Bergensi, & Barone à Montigny ostenderet. Cum autem adverteret Ducis Albani discessu cecidisse spes suas, ipsumque Albanum Ruygonem de Sylva, Ebolitanum Principem, Fresnedam Episcopum Cuenca-num, Regis confessorium, aliosque consiliis suis dissipasse intentiones suas, gravi ira commotus flagransque odio, minis non abstinuit. Spurius quoque ejus Avunculus Ioannes ab Austria occulta invidia, quæ secreta quædam ab ipso elicitæ pertulit ad Regem. Prævidentes itaque hi universi quantum sibi periculi immi-

immineret, si ad sceptrum unquam pervenisset hic Princeps, non cessabant apud Regē, eum accusare ostendentes, quantum ab ipso periculum universo Regno immineret, qui etiamnum fidelissimos consiliariorum minis territabat: fieri non posse quin sinistre de Catholica Religione sentiret, ut qui secreto cum Belgica nobilitate conspiraret. Similia quotidie per Fresnedam inculcari Regi curabant: adhuc agitare eum animo fugam in Italiam vel in Belgicas, ad quem finem cum diversis conspiraret, cum No-verca etiam sua, cujus honestatem, apud Regem in suspicionem trahebant, propter nimiam cum privigno familiaritatem. Hisce de causis Rex, ut certa reperiret Ruygomio mandavit, ut cubicula, scripta, secretaque ejus visitaret: cui exequi mandata paranti violenter obstitit Princeps, quam confestim adversus Regem Patrem ejus rebellionem interpretati sunt. Venit itaque ipse Rex cum Ruygomio, rogantique Principi ne hostis suus intraret, iratus, jussit ut deposito gladio captivum se traderet. Quod factum 15 Januarii 1568. Visitatis ejus secretis litteræ quædam inventæ: quæ inter ipsum Reginamq; scriptæ erant, de pecunia qua in Italiam vel Belgicas proficisceretur, aliæ præterea quædam Belgicorum procerum. Captus itaque hoc modo, arctèque custoditus Princeps, quæ erant animi generositate, dolore confectus interiit in Julio circa S. Jacobi anno 1598, & cadaver ejus ostensum. Existimant nonnulli, ficum immaturarum
 esu,

esu, alii obstricta gula occubuisse. Hactenus tamen nihil certi constitit, variaque hominum sparsa iudicia. Sepulchro ejus hoc inscriptum epitaphium.

*Aqui jazę quien para desit verdad, morio
sin infirmitad.*

Post mortem Principis Regina Hispaniarum Isabella, Galliarum filia ac soror tribus tantum mensibus supervixit, non absque suspitione Regis Galliarum, Matrisque, violentiarum illatarum, quia suspectam eam fuisse conspirationis cum Carolo non ignorabant, captivitatemque ac mortem ejus tulisse impatientius.

Reliquit filias duas, Isabellam Claram Eugeniam infantem, natam anno 1568 quae postmodum Dux Brabantiarum facta est; & Catharinam quae Duci Sabaudiarum nupsit, multarumque prolium Mater mature obiit. Dicitur haec Regina Hispaniarum cum filium immaturo partu esset enixa, abortiens mortua esse.

28 Maii Albanus fugitivos, citatosque Principes damnavit, videlicet Auriacum, Comitem Ludovicum Nassovium fratrem ejus, Antonium de Lallain, Comitem Hoogstratanum, Florentium à Pallant, Comitem Culenburgensem, Henricum D. de Brederode, & Vilhelmum Bergensem Comitem.

29 Maii publica promulgatione, citavit universos qui deserta Patria profugerant, addita confiscatione bonorum & vitae in eos qui non comparerent, in
loco

loco habitationis suæ. Sed cum nuncium accepisset de Clade qua Comes Arembergensis, & Hispani VVinschoti in Frisia affecti erant, graui ira ac dolore commotus præcipitari captiuorum processum mandauit, condemnatosque sententia Kalendis Iunij Bruxellæ in foro equino capitis supplicio affecit Dominos ac Nobiles qui sequuntur.

Omnes pariter personantibus tympanis ad supplicium ducti, ne à populo eorum exaudiri posset oratio, stabant militari ordine tanquam in acie nouem Hispanorum vexilla. Septem corpora reorum qui confessione expiare conscientiam recusarant, ad palos suspensa, affixis capitibus extra portam Scharemburgensem donec vetustate consumta sunt.

Quatuor primi duo scilicet Domini à Batenburg, cum Petro d'Andelot & Maximiliano Coccio, extra eandem portam, ad leprosum sacellum profano loco sepulti sunt, propter nobilitatem suam, postquam corpora eorum à decima ad tertiam post meridiem horam pependissent.

Secundo eiusdem mensis, eodem loco capite puniti sunt. Ioannes de Montigny Dominus in Villers, cum Domino d'Huy, qui in Dalemensi pugna capti erant, cum quodam Quintino Bennoth, Balliuo Edingensi, & Cornelio de Meeren Ecclesiate.

Dominus de Montigny, intellecto quod tympanis non obstreperetur iis qui in Catholica fide moriebantur,

Confessario suo de Lobel indicauit se Catholice moriturum.

Accedens itaque ad supplicij locum Montigny, Vir plane egregius, obuios quoscunque in via familiares atque amicos salutabat: Tandem theatrum ascendens, orationem ad Deum Gallico & Belgico idiomate profundens, profitenisque acerbiozem se sceleribus suis mortem suppliciumque meruisse, ad causas mortis suæ deuenit, affirmauitque se à proditionis crimine maxime alienum, propter Regis autē obsequium, patriæque immunitatem & salutem mortem occumbere, quod etsi à paucis iam intelligeretur, fore tamē vt vniuersi aliquando cognoscerent. Talia dicenti, acclamauit confessarius, rogans hæccine cum promissis eius congruerent: tum ipse in fine professus, mori sese in Reformatâ Religione, summis eam laudibus decorauit. Eodem quoque animo socius eius Dominus d'Huy mortem pertulit opulentus imprimis vir, Comitique suo nihil quidquam pulchritudine corporis animique dotibus concedens.

Tertio Iunij Dux Albanus Comites Egmondanū & Hornensē, Gandauo, curru vectos Bruxellam adduci curauit, decem militū vexillis, vnaque equitum turma comitantibus. Ducti sunt in domum quæ è regione curiæ sita in foro, domus panis appellatur: sententia autē ipsorum, in consilio pronuntiata, quarto eius mensis, quintoque exequutioni data. Condemnabantur autem rei læsæ

Maieſtatis, quod rebellibus, confœderatisque Nobilibus fautores fuiſſent, multaque in Catholicæ Religionis detrimentum ab iis eſſent perpetrata.

Vocaverat ad ſe Martinum Rithoviã Ipreſem Episcopum Albanus, qui quarto Iunii præcipiti jam die, ad Ducẽ accellit. ignorans quid ſe vellet. Exhibuit illi ſcriptam adverſus Egmondanũ ſententiam Albanus, ut eum ad obeundam ſequenti die mortem præpararet. Hoc audito procidens genuaque Ducis amplexus, pro Comite demiffè ſupplicavit. Reiecit preces Albanus, ſervandam juſtitiam dictitans: cūque ulterius Episcopus dilationem ſaltem oraret; commotus ira Dux confeffarium eum Comiti, non ſententiæ mutatorem vocatum aſſeruit. Cernens itaque Episcopus nihil remediij ſuperēſſe, circa undecimam noctis horam Comitem accedens, tristem ei nuncium attulit.

Percuſſus Egmondanus cum omnem gratiæ viam præcluſam adverteret: gratias primum divinæ Maieſtati ac Duci etiam egit, quod de tali confeffario in extremo vitæ articulo proviſum ſibi eſſet, qui ſeſe & conſolaretur, & ad fortiſſime obeundam mortem armaret. Conqueſtus deinde de crudelitate ſententię, ſe ſi quidquam deliquiſſet, id recta intentione, Regijque obſequij amore præſtitiffè affirmabat: rogans nihilo minus ſupremum numen ut delicta ſua ignominioſa illa morte expiaret, nec permetteret quidquam dedecoris aut poenæ ad

posterios suos pervenire. Orabat imprimis ut dulcis coniūx sua innocentisque liberi à vexatione immunes relinquerentur, hoc unum fidelibus suis quæ olim præstiterat obsequiis concedi postulans: cumque Episcopi admonitu, terrenis cogitationibus curisque animo eiectis, tota mente ad cælestia se convertisset, expiata confessione conscientia, divinique corporis epulo sub sacrificio missæ refectus, ad moriendum se composuit. Scripsit autem binas litteras, ad Regem, Ducemque Albanum, orans suppliciter cum coniuge liberisque suis.

5. Iunij citca undecimam horam adventarunt Hispani, ut ad supplicium Comitum deducerent. Volentibusque ligare manus, dimota toga ostendit abscisso collari se ad mortem paratum accedere: solutis igitur manibus incedere permissus. Recitabat autem inter eundem 51 Psalmum, sequebanturque ipsum Iulianus Romero exercitus Imperator & capitaneus Salmes cum 19 Hispanorum vexillis, qui ad impediendos tumultus forum obsedere, uno præterea vexillo, obeunte civitatem, duobus in aula permanentibus.

Excitatum erat in foro theatrum coopertum nigro panno, duobusque holofericis pulvillis. Sedebat ante theatrum præpositus aulae Spelt dictus, in equo rubeam virgam prætendens: sub theatro autem carnifex erat absconditus. Solus cum Episcopo Comes ascendit, rubea damascenæ toga indutus, nigroque palliolo quod aurei limbi compleverant.

Post-

Postquam paululum inambulasset flexis genibus una cum Episcopo orationem Dominicam recitavit, tertio eandem repetens, & sub finem adiunxit elata voce in manus tuas Domine commendo spiritum meum. Abiecto deinde palio & toga, iunctisque manibus ad Deum tota mente conversus, carnificem expectavit, qui uno ictu caput illud amputavit, quod pro Regis obsequio, tot tantisque periculis sese obiectarat. Cadaver eius sanguisque nigro panno tectus est.

HOc peracto Comes Hornensis adductus qui cum eadem ratione expeditus esset, corpora ipsorum in sandapila super theatro relicta, donec capita quæ palis affixa stabant, apud ea ponerentur. Dicitur non potest in quanto mærore civitas fuerit, imo ipsi etiam Hispani, in primis vero milites, qui Egmondani fortitudinem virtutemque mirabantur, & bonitatem amabant. Dicitur Legatus Galliarum secreto huic executioni interfuisse, dixisseque: vidisse se, ruentem verticem illum, quem tertio Gallia universa trepidarat.

Ingenti solemnitate, ad minores primo deinde ad prædicatores, denique ad S. Gudulæ portati, inde Egmondani corpus ad S. Claræ Moniales deportatū aromatibusque conditum. Familia eius more Nobilium, ad portā insignia affixerat; sed ea jussu Albani detracta.

Incredibile quanto odio universa Belgica adversus Albanum Ducem exarserit: ita ut dubium non fuerit vim

illaturos fuisse Bruxellenses, nisi valido se præsidio ante muniisset. Comitibus Egmondani cadaver, post factas in S. Claræ exequias, Sottegemium in civitatem eius translatum; Hornensis in Campinia sepultus.

Sic itaque, illi nobiles, magnique Viri, Lamoraldus ab Egmont, Princeps Gaverensis Egmondanus Comes, Flandriæ Artesiæque Gubernator, aurei velleris eques, Consiliarius Ordinum, &c. Et Philippus à Montmorencij Comes Hornensis, &c. Belgici maris Admiralibus, cubicularius Regis, Corporisque eius custodum capitaneus, etiam aurei velleris eques Ordinūque consiliarius, misere vitam finierunt. Quadraginta circiter sex aut septem annorum erat Egmondus, vir corporis robore, & animi præstantia nulli fere secundus. Uxor eius erat Sabina Bauarica Comes Palatina, quam presente Imperatore Spiræ in Comitibus duxerat Anno millesimo, quingentesimo, quadagesimo quarto, Tres omnino filios reliquit. Philippum qui in Gallia interfectus est, nullis ex Maria ab Horne, uxore sua, susceptis liberis: Lamoraldum, qui cælebs permanfit: & Carolum cui nupsit filia Domini de Aubigny. Octo præterea filias: ut Leonoram quæ Georgio ab Horne Comiti in VVtkercke data in matrimoniū: Christinam quæ nupsit Domino in Capris Comiti ab Henin Litart, & postea Comiti Hoochstratano, ac post mortem eius Comiti Carolo Mansueldio: Francisca quoque filia eius Hagæ Comitibus virgo

virgo mortua est: Sabina Delphis Euerhatdo Comiti in Solmis matrimonio copulata. Duæ tresve filiaë, Deo in Monasteriis dedicatae.

Quinquagesimum circiter annum agebat Hornanus, vir quoque omnibus animi & corporis dotibus insignis: uxor eius nulla ex ipso suscepta prole, nupsit Adolpho Comiti in Nieuvenaer, Alpen, Meurs, &c.

Ab amicis aliquibus hoc Egmondano statutum Epitaphium.

Quos ego servavi manibus victricibus Egmond,

Hi caput indigna cade tulere meum.

Dicitur ingratis meritum periisse locatum.

O nimis eventu dicta probata meo.

Hornensi hoc positum.

Hornus ab illustri Francorum sanguine Regum,

Supplicium causa deficiente tuli.

Est aliquid subiisse necem, sic fraude nocentes

Quæ datur, immerito pœna luenda datur.

In Augusto, Vilvordæ varij quoque proceres capite puniti, ut Dominus Antonius à Stralen, Consul olim Antverpiensis, Dominus Ioannes Casenbroock D. in Backerseele, Comitis Egmondani consiliarius, Alphonsus de Loa, qui Hornensi Comiti à secretis fuerat: No-

bilis quoque Friso Bauvema dictus, cum Pensionario Mechliniensi, aliisque compluribus, quorum omnium bona in fiscum redacta. Nullus suppliciorum finis aut modus erat.

Aula Comitis Culenburgensis, in qua confœderati Nobiles pactum suum cōfecerant, jussu Albani destructa Bruxellæ: loco autem eius erecta lapidea columna in qua incisa quæ sequuntur quatuor linguis.

Regnante Philippo secundo Hispaniarum Rege, eiusque Governatore in Belgica Ferdinando Alvarez de Toledo, duce Albano, &c. statutum est, ut ædes atque aula Florentij à Pallant Comitis Culenburgensis, funditus destrueretur, propter nefandam in ea habitam coniurationem, adversus antiquam Catholicam Romanam fidem, Maiestatem Regiam, Belgicasque eius Provincias.

Hæc columna postquam aliquamdiu stetit, à civibus prostrata est. Albanus Dux post hanc executionem adversus proceres, aliosque variæ dignitatis ac status homines in Reformatos sævire perrexit, in quos omnis generis tormenta excogitabat, edictumque promulgavit, ut quisquis Reformatorum, aut fugitivorum nosset bona, ad tribunal ærarium deferret.

21 Junij Albanus apud Lemmingam prælio victor, fusoque Comite Ludovico triumphavit, filius quoque eius Ferdinandus à Toledo, adversus Auriacum victoria potitus est, ita ut ad bismille homines à Principe ceciderint, quorum

partem fluvius Geter circa Tilmontium haufit. Captus eo proelio nobilis quidam Philippus Marbais, Dominus in Louverval, natus in Comitatu Namurcensi, quem postea Bruxellæ Dux supplicio affecit. Mirum in modum hoc læto successu elatus Albanus, non tantum Pontificem ac Regem certiores reddidit, sed ut æternam sui memoriam faceret, trophæum erexit, confecta insigni statua, per aliquem Iacobum Jongeling, ex captis ad Lemmingam tormentis.

Accurate Ducem referebat hæc imago: stabat armatus, excepta galea, sub pedibus biceps corpus jacebat, cum quatuor brachiis ac manibus, una tenebat facem, ruptum altera malleum, clavam tertia, quarta securim, sub pedibus larva erat, pendeat ex collo crumena è qua serpentes exhibant, ex auribus calices mendicorum: quinque pedum altitudinem habebat totum opus, æreæ laminæ erant inferius, lapidea basi sustentatæ, duorum aut trium graduum altitudine: ante ad pedem hæc erant incisa.

Ferdinando Alvares à Toledo Alba Duci, Philippi secundi Hispaniarum Regis, apud Belgas præfecto, quod extincta seditione, rebellibus pulsis, Religione procurata, iustitia culta, Provincia pacem firmavit, Regis optimi ministro fidelissimo positum.

Ad unum pedis latus erat altare, inscriptum.

Deo patrum nostrorum. Subtus *pietas*,
 multa que arma ac trophæa ; ab altero
 latere erat pastor oves suas pascens , an-
 te quas lupi leonesque volitabant : ad-
 hæc aurora pellens noctem & tenebras,
 cum hoc græco titulo

ΑΛΕΧΙΚΑΚΟΣ ΗΩΣ.

Sub imagine erat

Iungelingi opus ex arce captivo.

Adjunctam tabulam lector intueri.

*Cur statuam vivo tibi Dux Albane de-
 disti ?*

An quia defuncto nemo daturus erat ?

*Non male coniectas, neque enim, crudelia
 laudem*

Facta tua, infamem sed meruere crucem.

Superba huius trophæi erectio, etiam
 apud ipsos Hispanos excitabat invi-
 diam, qui aiebant, Regis cuius sumptibus
 confecta omnia , non ipsius statuam
 fuisse collocandam. Varij varie explica-
 bant. Quidam biceps corpus Egmon-
 danum & Hornensem interpretaban-
 tur. Alij Auriacum Principem fratrem-
 que eius Ludovicum intelligebant, &c.
 Dux Arschotanus vir magnæ in loquen-
 do libertatis, eiusque fœlicitatis ut non
 peccaret, fertur ipsi dixisse Albano, cum
 in arce Antverpiensi spectaret statuam,
 subiecta pedibus eius capita , adeo tor-
 vum intueri, ut verendū esset si unquam
 exsur-

exurgerent, ne sese gravissime ulciscerentur. Quæ verba ridicule prolata ab aliquibus in prophetiam tracta sunt: cum Antverpienses post aliquot annorum spatium adepta libertate, arceque diruta, pulcherrimum hoc opus tanquam de Albani triumphantes tyrannide destruxerunt: quanquam alij asserant, à commendatore Castiliæ, qui Albano successit esse sublatum. Quicquid autem sit ea de re, hoc patet, nemini amicorum aut hostium eius placuisse superbiam. Albæ Dux exiguo damno prostratis undique inimicis, pulsisque patria, 20 Decembris, cum filio suo Bruxellam ingressus est, militemque suum in præfidiis collocavit, exautoratis aliquot Valonum legionibus, una cum equitibus nonnullis.

Convocavit Bruxellæ generales Ordines, à quibus pro Rege pecuniam exegit, ut qui plurimum sumtum fecisset, ad Patriæ Catholicæque fidei defensionem: quod perlubenter a Provinciis præstitum, addito Duci Albæ 100 & 20 millium Ducatorum honorario, respectu obsequiorum quæ patriæ præstiterat, quod postquam recusasset, tandem acceptavit, sperans tranquillam fore gubernationem in posterum, & absoluto imperio subiectam iri Belgicam. Inducebat jam itaque novos Episcopos & inquisitores, rem tantæ quondam molis, ex qua tumultuum origo processerat. Perrexerit præterea cum consilio sanguinis, in persecutione, executioneque eorum, qui de præcedente culpa partici-

parant. Ad hunc finem 22 Ianuarij 1569 edicto vetuit, ulla in re fugitivis succurri, ne ipsis quidem uxoribus ad maritos proficisci indulgens. Fugabat immanis eius fævitia universos, adeo ut profugi Belgæ, plurima artificia exteris ignota in alienas terras invexerint. Ingens Flan- drorum multitudo profecta in An- gliam, varias desertas civitates restaura- vere, in quibus cum variis privilegiis, Religionis suę exercitium ab Elisabetha Regina impetrarunt. Fugitivorum Bel- garum numerus ad centum mille fami- lias implevit.

11 Februarij anno 1569 Albæ Dux Bruxellæ suspendi iussit Iohannem Gro- velts alias Spel, supremum præpositum, executoremque in criminalibus, homi- nem eximiæ crudelitatis, cum duobus ministris suis, eo quod corruptus pecu- nia rebellium nonnullos liberos dimi- sisse diceretur. Sententia ipsius in carta descripta ex collo eius suspensa erat hoc modo.

*H*æc est iustitia executio quam excellentia sua fieri iussit, de hoc homine ob sequen- tes causas. 1. quia corruptus pecunia rebel- les, reosque dimisit. 2. quia afflixit innocen- tes, affecitque supplicio famulum suum, ad- versus aliorum iudicium sententiam, denique quia iustitia prætextu crudelem persecutio- nem exercuit,

Hoc eodem anno, mense Maio Pij V. Pontificis Max. Legatus Bruxellam advenit Carolus de Ebolij Neapolitanus, litteras Pontificis ad Ducem ferens, quorum hic exemplar habes.

Dilecte fili, Nobilis Domine, salus & Apostolica benedictio. Sequuti morem institutumque Romanorum presulum, pridie nativitatis Domini nostri Iesu Christi, pileum ensaque benediximus: quæ cum quotannis ad aliquem à Christianis principibus dono mitti consuerint, fratrum nostrorum S. Romana Ecclesiæ Cardinalium sententia E. T. elegimus, ut cui utraque causa conveniat, propter quas mitti solent, excellens nimirum pietas, & eximia in Ecclesiam merita, quorum recens memoria, ex animis hominum nulla unquam delebit oblivio. Exiguum est donum, si rem ipsam intuearis: verum si advertas animum ad Apostolica Sedis Maiestatem, iudicijque præstantiam, & rei mysterium, non grato sed devoto etiam animo suscipies, nihil enim aliud est, quo magis affectum nostrum valeamus ostendere, quam eo quod summis Imperatoribus, ac Regibus donari solet. Vteris autem gladio ad propugnationem Ecclesiæ Catholice: pileo vero intellige galeam salutis significari, caelestemque coronam, quæ veritatis defensoribus principibus debetur. Hunc misimus, ad Excellentiam Tuam, per dilectum filium nostrum Carolum de Eboli, gratissimum nobis propter virtutem nobilitatemque suam cubicularium. Volumus autem ad maiorem sollemnitatem, ut post celebratum missæ sacrificium, à Catholico Episcopo, quem electurus es tibi tradatur. Ut autem excellentiæ Tuæ tan-

to gratius accidat spirituale hoc donum, tibi, omnibusque aliis Catholicis, qui vera contritione confessi ad venerabile sacramentum accesserint, aut accedere suo tempore proposuerint, 15 dierum indulgentias impertivimus, omnipotentis Dei misericordia, Apostolorumque Petri & Pauli auctoritate confisi. Datum Romæ ad S. Petrum sub annulo piscatoris, 21 Martij anno 1568, Episcopatus nostri anno quarto. Subsignatum erat Aldobrandinus. Inscriptio talis erat.

Dilecto filio Nobili Domino Ferdinando Duci Albæ, Governatori, & imperatori exercitus Regiæ Catholicæ Maiestatis in Belgica, Pius P. P. V.

Doni huius traditio magnificis cæremoniis 6. Maij celebrata, absoluto ab Episcopo Mechliniensi, in summa æde Bruxellæ missæ sacrificio: sequuti ingentes triumpho, significationes lætitiæ ac voluptatis, quas aliquorum spectatorum vulneratio, unius quoque, ex iis qui hasta currebant, perturbavit.

Affixus, sparsusque Latina lingua famosus libellus, qua huius doni missio irridebatur. Albanus Dux hoc demum anno incepit carpere velle fructum victoriæ suæ, magnis à populo exactionibus & vectigalibus, ut postea referetur.

Adhunc finem suum callide usus est dissidio quod inter Provincias ortum erat, de parte cuique contribuenda. In præcedentibus enim exactionibus, Flandri semper tertia parte generalis summæ
quæ

quæ exigebatur onerati fuerant: Quarta vero Brabantia. Hollandi quartam tantum contulerant eius partis, quæ à Flandria exigebatur. Artesia & Hannonia singulæ sextam tantum partem illius, quod Flandria pendebat, & sic aliæ quoque provinciæ. Adversus hæc Flandri, Brabantique murmurabant, Artesia Hannoniaque antiquum morem observandum asseriebant. Ad sedandam hanc discordiam decimum nummum Dux instituit, ut dicitur. Media illa tempestate Albanus cessante undique bello, plurimos supplicio affecit.

Inter alios anno 1567 Hagam Comitibus captivi quatuor Pastores, Sacerdotes adducti: videlicet Arnoldus Dirck, Pastor Lyrensis apud Delphos, 70 annorum ætatis, Sibrandus Iansoon Pastor Schagenensis, Adrianus Iansoon, Pastor Iselmondanus, & VValterus Simonsoon Pastor Munsteriensis: Hi hæreseos & apostasiæ arguebantur. 10. autem Maij in fidem ipsorum inquisitum, cumque in obstinatione perdurarent 12 eiusdem apostatæ hereticique declarati, ab inquisitoribus atque Ecclesiasticis iudicibus, & ut seculari Magistratui tradi possent degradati 27 Maij. Quod cum fieret, diceretque Episcopus, exuo te vestem iustitiæ quam volens abiiecisti, intulit Pastor Leydensis, imo vestem iniustitiæ. Peracta autem degradatione Magistratui eos tradidit Episcopus, rogans ut clementius tractarentur. Reducti itaque rursus ad carcerem, & 30 Maij 1570 audita sententia processere ad supplicium,

ani-

animati ad mortem alacriter perferendam. Ordine alligati ad palum, strangulatique & ustulati.

In Maio 1570 Spiræ Comitia celebrata Maximiliano II Cæsare, hic Belgæ fugitivi excuso typis supplici libello, calamitates suas conquesti sunt: Comes Cullenburgensis imprimis, & Bergensis, uxorque Comitis Hornani, Domini Batenburgenses, alijque qui sub imperio sedem habebant.

Principes quoque Imperij, civitatesque Reformatæ Religionis querelas suas de Belgica persecutione posuerunt, quæ in Religionis suæ detrimentum maximum, communisque pacis perturbationem cedebant: quia autem non ignorabant, Feudatorios esse Cæsari Belgas, & contribuere ad onera imperij, requirebant ut auxilium quoque eius propugnationemque sentirent, Rogabant ut ad Regem scriberet Imperator, ut persecutionem cessare juberet, non dubitantes quin cum Germanica natione pacem servaturus esset. Adversus hanc supplicationem protestantes Ducis Albæ legati, impediere ne quidquam certi statueretur.

Rex ne planè Belgicas desolaret 10 Julij Antverpiæ Generalem delictorum veniam publicari jussit, magna solennitate ac cæremoniis, excitato ante curiam theatro, super quo, tecto rubris pannis, in Regio tribunali, tanquam Maiestatis suæ referens personam Albanus sedebat, assidentibus proceribus nonnullis, circumdatoque militibus eius foro, publi-

ce promulgata remissio, exclusis nihilominus ab ea prædicantibus ac doctorebus, Romanæ Catholicæ adversis, confistoriantibus quoque atque Diaconis, iisque qui eos exceperant hospitio, incendiariis, præterea iconomachis, &c.

Data erat hæc venia, à Rege Madriti 16 Novemb. sed nec dum hæctenus prodierat, ad maius desiderium excitandum.

Eodem anno novæ à Duce factæ constitutiones, pro Ludimagistris, typographis & de observatione Concilij Tridentini. Celebrata in Junio à novis Episcopis Mechliniæ provincialis Synodus, præside Martino Rithovio Episcopo Iprensi, variaque constituta, secundum Concilij Tridentini sententiam, quod omnino volebat Albanus factum te-ctumque servari.

Hoc tempore Dux Albæ, cum ad persolvenda militi stipendia, pecunia egeret, omni studio incubuit, ad extorquenda à subditis vestigalia & contributiones. Vocavit itaque Bruxellam generales Ordines, proposuitque ut centesimum bonorum omnium nummum Regi penderent, decimumque mobilium, & rursus immobilium vigesimum, nullo certo tempore assignato, quo hæc perduraret exactio.

Expositæ à Consilio Ordinum difficultates, quæ simili de causa, quoad centesimum nummum anno 1556 extortæ fuerant: nolle enim sciri unumquemque quantum in cistis suis reconditum esset.

Post

Post multam disputationem, partim precibus partim minis, promissisque, se ita moderaturum exactiōnem, ut nullum inde Patriæ detrimentum inferretur, aliquorum Ordinum ad centesimum nummum consensionem extorsit: loco autem decimi ac vigesimi, duobus annue millionibus, usque ad sex annorum spatium se contentum fore asseruit. Ut autem promptiorem populum, ad decimum aliquando nummum pendendum redderet, duobus tantum annis, remissis quatuor duos illos milliones accepit.

Interim dum Dux Albæ aliquot jam annis decimum hunc nummum cuderet, ab anno 1569 Ultraiectenses jamdudum interpellarat, ad decimum vigesimumque nummum extorquendum, qui sese adductis pluribus rationibus excusarunt, & tandem post multas hinc inde altercationes 100 & 12 florenorum millia obtulerunt.

Prælati & Ecclesiastici Traiectenses bona sua Ecclesiastica, destinataque ad usum Ecclesiæ immunia esse obtendebant, nec posse absque expresso Pontificis consensu cadere sub Commmercium Laicorum; nam in Bulla quæ legitur in cœna Domini, excommunicantur omnes, quicumque ad Laicales exactiōnes, de Ecclesiasticis bonis præstandas consentiunt, ij quoque qui suscipiunt: quapropter integrum sibi non esse petitionibus Albani consentire, salva conscientia, & juramento.

Hæc responsio Ducem ira complevit:
in pri-

in primis quia Ecclesiastici Bullam de Coena Domini allegarant, quam adversus perturbatores, persecutoresque Ecclesiæ, non vero adversus propugnatorem qualem se sentiebat constabat esse compositam. Graviter quoque commotus est adversus typographum, qui dictam bullam postremum impresserat, secretum quoque consilium, præsidemque Viglium, quod autoritatem impressori impertissent. Secretarium la Torre, qui permissioni, privilegioque subscripserat. Annum integrum suspendit ab officio, domumque suam pro captivitate assignavit.

Vt autem cogeret Ultraiectenses 21 Augusti 1569 misit ad ipsos Hispanorum legionem, vexillorum decem, quos tam apud Ecclesiasticos quam seculares collocavit Hospitio, à quibus gravissime divexata Respub. exactusque pro singulis, qui 2400 numero erant quot Hebdomadis florenus.

Cum nec sic cogi possent, 15 Decemb. per Procuratorem generalem, ante se consiliumque Sanguinis, universam Traiectensium Rempub. citavit, ad 29 Decembris, ubi eos Maiestatis accusavit, asserens omnium privilegiorum immunitarumque fecisse iacturam, poenæque subiiciendos cum excellentiæ suæ visum fuerit.

Cum hæc ultro citroque inter Traiectenses & Procuratorem generalem acta essent, tandem Antverpia 14 Julij 1570 adversus eos sententiam pronunciavit. Hunc autem processum Ducis adversus

Rem-

Rembup. Traiectensem videre est in Historia Petri Borrij impressa 1601.

29 Iulij Traiectenses ad Regiam Maiestatem appellarunt, missis in Hispaniam non absque gravi vitæ periculo deputatis: quod quanquam ægerrime ferret Dux, Magistratibus nihilominus, ministrisque justitiæ iussit in executione procedere, donec aliud à Rege juberetur elaborabant interim Traiectenses emollire Ducis animum, oblatis 180 florenorum millibus, aliisque donis: sed frustra. Tandem tamen cum Principis Auriaci Bellicarum navium timor ingrueret, Hispanico præsidio liberati sunt, cuius insolentiam viginti mensibus perpessi fuerant: Verum paulo post rediere Hispani, multoque quam ante crudelius bachati sunt; ita ut ipsi Consuli Ioanni Taetz Ameringio, in propria domo, stridis gladiis vim intentarint, &c.

Non contentus eo Albanus. Traiectensi Præfidi dedit in Mandatis, ut originalia omnia privilegiorum immunitatumque civitatis ad se transmitteret. Recusantibus id summa cum demissione, obtendentibusque appellationem suam ad Regem Traiectensibus, ad Præfidi præfectum scripsit, ut vi armata cogerentur: dedere itaque universa, quæ in arce Vredenburgana conservata sunt, donec à successore Albani Rex ea restitui mandavit. Mansit tamen adhuc præsidium usque ad Kalendas Aprilis 1572, quibus Briella in Auriaci potestatem venit, mittique eo oportuit præsidium.

Elapsis jam duobus annis, Dux statu-

ta de decimo ac vigesimo nummo pridie Kalendas Augusti 1571 promulgari curavit, cum tali moderatione, quæ sufficiens ipsi videbatur, ad auferendam omnem populo querendi rationem: nimirum ut externi mercatores, qui aliunde merces inferrent, prima distractio- ne liberi essent, idem quoque in fru- menti & pecorum venditione fieret, &c.

Cum ne sic quidem acquiescerent Provinciæ, sed graviter de tyrannide conquererentur, Consiliarijque nonnulli, Viglius & Shetz in primis mone- rent Albanum, is gravi ira ac furore commotus, aliquoties juramento con- firmavit, peracturum se quæ cæperat ad Regis honorem, rebelliumque punitio- nem, aut vitam in conamine positurum, affecturum supplicio, ut perduelles, qui- cunque repugnarent.

Cernentes Albani in proposito obsti- nationem Ordines, pro se quisque ad Regem misere Legatos, qui non absque discrimine in Hispaniam penetrarunt: sed dum ij res suas ibi agebant, rerum in Belgica facta mutatio, Briellæ, Vlissin- gæ, aliorumque ab Auriaco locorum occupatione, ut dicitur.

Incepit interim Dux, in particulari- bus urbibus, decimum nummum exige- re, à Bruxella exorsus: verum Bruxellen- ses clausis officinis ab omni commer- cio, rerumque emptione ac venditione abstinere. Cessabant cerevisiarij, pi- stores, alijque opifices, unde summa in urbe orta confusio. Furens Albanus,

vi perumpere parabat, jufferatque ministris Iustitiæ, & carnifici, ut septuaginta primarios cives una nocte, in foribus suis suspenderent: quod perfectum procul dubio esset, nisi captæ à Marchiæ Comite Brielæ nuncius, monuisset Albanum, fatius futurum fuisse, si limites patriæ, ingressumque muniisset, quam cives ac subditos, tyrannide sua ad desperationem adigeret.

Amstelodamenses quia in decimum nummum non absolute consenserant, 25 florenorum millibus multavit, ad ar-
cis Vlissinganæ ædificationem; sed recusarunt illi, tum propter ingens detrimentum, quod aquarum inundatio per-
ruptis aggeribus intulerat, tum etiam quia aquatiles Geusii (ut tum vocabantur) utramque eis Indicam navigationem intercluserant.

Hispanorum in urbe

Rotterodamensi crudelitas.

CUM pulsî Brielæ Hispani, non absque infamia profugissent, madidi luto, & lassitudine confecti Dordracum pervenere, ubi humaniter iis denegatus ingressus. Comes de Bossu, hac adversitate perculsus, veritusque ne plures civitates in Geusiorum potestatem redigerentur, Rotterodamum venit, sperans minime denegatum iri introitum: sed cum rursus excluderetur, armatique cives ad portam adsisterent, insidias tentavit.

tavit. Ingressus itaque ipse cum nobilibus aliquot, petivit à Magistratu, ut sibi cum militibus suis alio tendenti, ne introitus abnueretur; sed cum non fieretur Hispanis, post multa ultro citroque, tandem concessum ut displohis ante urbem sclopetis una prius cohors transfiret, eaque egressa altera intromitterentur. Quo prætextu armati expectantes Hispani, eo furore irrupere, ut à civibus impediri, portæque claudi non possent: unde unus è civibus, dictus Niger Ioannes, faber ferrarius, paulo cæteris animosior, dixit Comiti jam ultra constitutam numerum introisse; intulit Bossu, non decere ab eo Regios milites numerari, orta altercatione, gladio petitus à Comite paransque defensionem, à Bossu interfectus est. Alius quoque Ioannes Dominicus pistor, egregius civis graviter vulneratus.

Nobilium aliqui irruentes in custodias portam occuparunt, per quam intrantes universi Hispani, ad 40 circiter civium mactarunt 9 Aprilis 1572 Felices autem æstimabantur, qui occubuerant, propter inormen sævitiam, quam in reliquos exercuere Hispani, quamdiu in ea urbe manserunt.

Interim Brielenses, Delphensem portum absque resistantia occuparunt; unde absque ullius læsione digressi, munitionem aliquam apud Schiedamum invaserunt.

10 Aprilis aliquot Hispanorum vexilla Roterodamo egressa, Delphensem portum trucidatis omnibus, aliaque circum-

cumiacentia loca spoliarunt.

Comes de Bossu, ut qui Belga erat, prius dilectus ab omnibus, gravissimum hoc facto odium incurrit: Hollandorum imprimis, quibus à Duce Gubernator præpositus erat.

Bossu atque Hispani, Roterodami sedem belli statuere proposuerant: verum cum circumdato se hostilibus civitatibus adverterent, tandem 21 Iulij, succensis aliquot pagis Harlemium discessere, quod cum Amstelodamensium auxilio, occupaturos se arbitrarentur, repulsi à civibus, recepere se in silvam: unde etiam à Domino de Lumen ad Ultraiectensem diæcesim pulsi, fugatique sunt. Occupato interim Roterodamo, Lumei, multa præclare patravit, obseditque Gertrudenbergam, in quam procul dubio admissus fuisset; si Auriaci Principis mandatum potuisset ostendere.

Delphenses hoc tumultu, conscripto suis sumtibus milite clausere portas: Eorum autem qui Delphis exclusi erant insolentiam Hagienfes perpeffi.

Vrbis Mechiliniensis spoliatio & clades.

K Alendis Octobris, anno 1572 Alba Dux cum exercitu suo ante Mechliniam venit. Præsidium Principis Auriaci, Præfecto Bernardo à Merode, Domino in Rumen, ut primum Albani intellexit adventum, in exercitum eius tormenta exoneravit. Verum cum nihil

nec à civibus, neque ab Auriaco auxiliij speraretur, nocte milites sese extra periculum recepere, ex urbe digressi. In sequenti die Ecclesiastici se pararunt, ut cum crucibus ac vexillis Albano occurrerent, sed frustra; nimio enim furore commotus jam tum spoliandam militibus civitatem concesserat. Ingenti itaque vi irrumpentes, inaudita crudelitate bacchati sunt, nulla Ecclesiastici aut secularis status, nullo sexus ætatisve discrimine. Aliquot auri millionibus æstimata præda.

Ad æternam rei memoriam factum hoc chronographicum carmen.

*Hispanis Belgis, Mechlinia bello
seCVndo*

HeV doLor oCtoBrIs aspera præda fVlt.

Quia autem nimis crudelis videbatur, in civitatem non usque adeo male meritam tanta bacchatio, rationes suas typis excudi curavit Albanus. Primo, quod Mechlinienses autoritate sua militem suscepissent, ad præsidia Regis arcenda, sternendamque Auriaco viam: quod in exercitum suum tormēta exonerassent: Denique quod se non monito hostile præsidium elabi permisissent. Quapropter meritos direptionem, nec eam tantum; sed severius adhuc adversum eos esse procedendum: quemadmodum & in alias civitates quæ Regis iram expectaturæ sunt.

Promulgavit præterea edictum, ut bonorum omnium, quæ ad rebelles pertinebant

nebant catalogus conficeretur, omnesque quibus vel de iis constaret, vel qui debitores eorum essent, deferrent ad Magistratus, constituta dupli pœna in transgressores, propositoque deferentibus tertiæ partis præmio. Post hæc Dux Albanus equitem peditem Diestam misit. Verum quia inde profugerat Principis præsidium, quod minime munitum locum se tueri posse diffideret, direpta civitas non est, sed damnata in aliquam pecuniæ summam, annonæque toti exercitij tribuendæ necessitatem.

Interea Dendermondense quoque præsidium deseruit oppidum, oppidanique octo millibus florenorum redempti. Similiter Aldenardenses 3 Octobris deseruere civitatem, postquam in Ecclesiasticos primo sæviissent, eorumque aliquot submersissent, Oostendamque discessere; unde maxima militum pars, navigiis in Angliam Zelandiamque penetrabat. Imbiese Gandavenses excellentis animi vir, filius Ioannis ab Imbiese, cum navis eius in vadum esset impacta, atque in præsentis captivitatis discrimine versaretur, in mare profiliens demersus est. Alij Duces ac Centuriones ut Iacobus Blommart, VVilhelmus de Grave Gandavensis, Antonius Reyme, atque alij meliore via in Zelandiam penetrare sperantes, nocte quadam in domo seu villa apud Eekloo, deprehensi, cum sese fortiter defenderent, una cum domo flammis absuuntur. Plurimi per universam patriam captivi supplicio afficiebantur. Nobilis quidam

quidam Antonius VVtenhove quod Reformatam Religionem profiteretur, vivens consumtus incendio.

Albanus Traiectum ad Mosam perrexit, ibique plerosque equitum suorum Germanicorum exautoravit. Accesserunt ad eum eo loco plurimarum civitatum Deputati, excusantes, rogantesque veniam, quod mittere Auriaco annonam & commeatum vi adacti essent, dissimulavit Dux tempori inserviens. Inde Neomagum profectus, ubi aliquo tempore mansit, Frederico filio suo relinquens in mandatis; ut Auriacum, Reformatosque persequeretur. Fredericus Ducis Albæ filius Regij exercitus Imperator perrexit in Geldriam, ubi variæ ipsi civitates claves obtulerunt, certatimque omnes conciliari ipsi studuere, talis universos terror invaserat post Parisiensem cladem, Bergæ amissionem, direptionemque Mechliniæ, ita ut qui Principis partes sectabantur, omni plane animo consilioque destituti sint: que madmodum Zutphaniensibus accidit, ut referemus.

Clades direptioque Civitatis Zutphanię.

Fredericus Albani filius vigesimono-
no Novembris cum exercitu suo ad Zutphaniam venit (valida ea civitas est, commodeque sita ad Isselam fluvium, præsidioque munita,) admotisque confestim tormentis quatere muros ador-

tus est. Post insequentem diem, nocturnum militum civiumque aliqui, ex urbe profugerunt, internæ seditionis metu, ita ut Hispani postridie ingressi sint. Quamquam autem dedere sese optarent cives, tamen ut tanquam vi armata captam civitatem diripere daretur, per glaciem currentes, transcendentisque muros, eam invaserunt, tantaque crudelitate grassati sunt, ut nulli plane mortali parcerent. Quod supererat mortalium maximam partem demersum ab Hispanis in flumen.

Milites Ducesque aliquot captos ex pedibus suspendere, quia, ut affirmabant adversus præstitum Regi sacramentum, sub hostibus eius stipendia fecerant. Trucidatorum numerus 500 excessit. Gravi terrore percelluit reliquas civitates, quod ea quæ moratura Ducis videbatur victoriam, adeo facile in hostilem potestatem cessisset.

Hic quoque terror Bergensem Comitem, cum uxore liberisque suis in Campinia versantem, convasatis omnibus una cum militibus suis in VVestphalia fugere compulit.

Nuncius hic tam de occupatione Zutphaniæ, quam fuga Comitis Bergensis Reformatos Occidentalis Frisiam perterruit. Comes Iodocus à Schouvenberch, intellecto exercitus hostilis adventu, cum aliquot militum vexillis 18 Novemb. Franckeria Maccum profectus est, ad maris littus, ibique munitionem exorsus, ut inde facilis in Hollandiam transitus esset, si necessitas exigeret.

geret, antequam sese muniisset, à Domino de Billy legionis præfecto fugatus est. Quod ut Bolswardienses intellexerunt, 22 noctu, nullo persequente profugerunt.

23 & 24 Novemb. Sneeca & Franekeria, omnes quoque discessere, tanta perturbatione ac timore, ut plane excordes esse viderentur. Inter alios Catholici Sneecæ nobilem Dominum Theodorum à Bronchorst & Batenburch, Dominum in Nedervormter, qui civitati præfuerat, captum Leovardiam conjecerunt in vincula. Consules Bolswardienses, Franckeriani & Sneeckenses Leovardiam profecti, urbium suarum claves Præfecto legionis Frisiæque aulæ obtulerunt. Venienti ad dictas civitates præfecto, utriusque sexus cives prociderunt ad genua junctis manibus veniam orantes. Collocavit is Dux Albanus. scripsit ad Dominum de Billy ut trium quæ rebellarunt civitatum muros ac moenia destrueret: quo intellecto Sneeckenses summis precibus à Billy contenderunt, ut supersederet tantisper, litterasque in sui favorem ad Ducem traderet, quibus veniam ab ipso impetraret, quod tandem licet ægrè concessit: ita tamen ut peteret modo, quinque pedum altitudine muros relinqui, ad fures, nocturnosque latrones excludendos.

Dum hæc contingerent in Geldria, Zutphania, Transiselania, Frisiaque Amerfsfordiense quoque præsidium, sub Gisberto à Broeckhuysen, & Andrea

Putman præfectis rebellavit, additis minis, tradituros se civitatem Frederico quam primum adventaret. Discessere itaque præfecti, cum duobus militum vexillis, & 50 circiter equitibus Amerfordio, & Naerdam accessere, ingressum flagitantes, sed repulsam passi sunt.

Ad Comitem de Bossu Ultraiectum profecti Amerfordienses, oblatisque clavibus veniam petiere. Venit is 21 Novemb. cum duobus vexillis, & civitatem ipsorum occupavit.

Historica relatio cladis ac

destructionis Naerdensis, Imperatore Regij exercitus Frederico Ducis Albe filio, Kalendis Decemb. 1572.

VRbis Naerdæ incolæ ac cives cum induxissent animum conjungere se cum diversis aliis urbibus Hollandiæ, Zelandiæ ac Frisiæ, quæ ab Albano desciverant, ut Hispanicum jugum possent excutere, & propugnare Religionem, privilegia & immunitates suas, factus est certior Comes de Bossu à proditoribus aliquibus: Quapropter is 20 Augusti 1572 mane circa octavam horam, cum quatuor Germanicorum peditum vexillis Ultraiecto discedens partem ipsorum Naerdam, partem vero Amstelodamum inducere sperabat. Ut autem celaret Naerdenses relicta ordinaria via per alios anfractus profectus est.

Accidit tamen ut eodem die post meridiem Amerfordio, quo jam de Comite fama pervenerat, ad dictas civitates milites VValones qui sub Centurione S. Marij militabant venirent Ductu Lamberti lansz. VViltvanck, rogantes ut admitterentur. Dum ultro citroque ferunt colloquia ab adveniente Comite de Bossu, ante urbem deprehensi, interclusique sunt, ita ut nulla ratione evadere posse viderentur.

Quia autem plurimi civium bene erga Auriacum affecti erant, recepere in urbem milites, misericordia ducti excluso Bossu, exoneratisque in eum tormentis, durante usque in vesperam pugna. Discedens itaque inde Comes eo ipso Vespere Muydam, indeque Amstelodamum abiit.

Non ita multo post Naerdæ præsidio Germanici aliquot milites sub Andrea Putman venere, cum equitibus nonnullis, & VValones egressi. Qui cum Muydensibus subinde velitationes aliquot, levesque pugnas conseruere, quas brevitate causa omittimus.

Cum Comes Bergensis ut retulimus discessisset ex Campinia, ut videre Naerenses circumdatos se esse civitatibus quæ Albano adhærebant, Deputatos suos Gerardum Petrum Aerts, Ioannem Petrum Aerts, & Ioannem Cornelisz. in septentrionalem Bataviam misere ad adducendos milites atque annonam, ut hostilem impetum qui tum maxime timendus erat congelato Australi mari possent depellere: Sed quia dudum sti-

pendia militibus persoluta non erāt, petitum auxilium impetrare non valuerunt; quanquam unius mensis persolutionem offerrent. Similiter quoque misere ad Bertoldum Entessen, à Menthe-da auxilium requirentes: verum cum utrobique eos spes fefellisset, & certior fama adferretur adventare hostilem exercitum, derelicti ab omnibus, gravi terrore perculsi sunt; deficiente imprimis pulvere tormentario aliisque necessariis. Iudicarunt itaque expedire occurrere hosti, pacemque æquis conditionibus orare: ad quod deputarunt Magistrum Martinum Laurentz, dictumque Gerardum Petrum Aerts, Consules.

Permittebatur interea universis civibus ac militibus excedere urbe & ad tutiora loca se conferre, quod fecissent nonnulli nisi ab ebriis quibusdam militibus impediti fuissent.

Venientes Amerssfordium deputati à Frederico ad colloquium admissi non sunt: tristes itaque ad suos rediere. In itinere Magister Martinus monitus ab Amerssfordiensibus collegam suum deseruit, qui obstinato animo; quanquam non ignoraret jam in itinere esse exercitum; Naerdam perrexit, revocantibus nequicquam amicis.

Meridie circa 12 horam ad Naerdam venit hostilis exercitus, eamque circumdedit, ut nulli amplius pateret egressus. Toto eo die tam ab oppidanis quam obsidentibus exonerata tormenta.

Vespere hora septima Gerardus Petrus Aerts ad exercitum venit, & tandem

non

non absque ingenti labore ad Comitem de Bossu penetravit; à quo cum veniam oraret pro suis, interrogatusque vicissim esset num præsidium excessisset, sese id omnino existimare respondit: cum negarent Assistentes, discedens Bossu, duci usque ad portas civitatis deputatum curavit, jussu ut sequenti die cum pluribus rediret.

Kalendis Decembris 1572 Deputati Naerdensium ad exercitum venerunt, Dominus Lambertus Hortensius Rector Scholæ, Gerardus Petrus Aerts, Iacobus Antonisz. Ioannes Pos Lebbertsz. Richardus Adriaensz. Henricus Andriesz. Vvalterus Amstelodamensis.

Tendentibus his Deputatis ad Exercitum occurrit Iulianus de Romero, asseruitque datam sibi tractandi cum iis à Frederico potestatem. Adhibita fide, pactum cum eo iniere, his conditionibus: ut Frederico portæ aperirentur, exercituique eus per urbem transitus daretur; ita tamen ut à civibus militibusque, & eorum bonis abstinerent concessa nihilominus 200 Hispanis facultate, tantum ex urbe spoliiorum effeundi, quantum ipsi exportare possent: denique, ut sacramentum Regi cives, militesque præstarent. His conditionibus consensit Romerus, porrecta aliquoties Hortensio dextra, dataque atque accepta fide.

Ingresso urbem cum 28 Hispanis Romero, non ita multo post 400 circiter Hispani insequuti, à civibus opprimere excepti, tractatique sunt.

Postquam epulatus esset Romerus indicari per præconem curavit, ut omnes cives, ac milites, absque armis ad templum Hospitalis convenirent: quod præstitere ij qui Hispanicis promissis fidem adhibebant, alij diversis locis sese abscondere, rei eventum expectantes.

Cum jam Hispani universos adesse arbitrarentur, eo quod nulli amplius adventarent, denunciari curarunt à sacerdote, ut ad mortem se pararent, apertisque maioribus valvis irruentes, immanissime cunctos trucidarunt, 500 circiter numero, præter milites: quatuor modo captivos accepere propter ingenia promissa. Jacobum Antonij, Bernardum Gisberti, Franconem Franconis, Hermannum Ioannis Scieck. Patrata cæde, incendere curiam, atque ita omnes pariter flammis absumti. Cecidit inter alios Gerardus Petrus Aerts, postquam Iulianum cum suis Magistratus jussu perquam lautè tractasset.

Totus interea Hispanorum exercitus intravit, qui undique cuncta incendens prodire compulit qui latebant, cunctosque inaudita crudelitate, variis tormentis amputatis pedibus, manibus, &c. communis clades absumfit: denique ut verbo concludam, nulla sexus, nulla ætatis habita ratione in viros crudelitatem, in fæminas sævitiam ac libidinem ita exercuerunt, ut nulla unquam antiquorum immanitas, huic æquari posse videatur. Vivos infantes, materno utero (ô horrendum facinus) evulserunt. In corpora etiam mortua sævitum, prohibita-

hibitaque sepultura cadaverum usque ad 21 Decemb.

Quia autem suspicabatur Fredericus civium nonnullos è manibus suis elapsos, publicavit edictum, quo vetabatur ne rusticorum quisquam reliquias civium absconderet.

Inter alios captivos Consul quoque Lamphes fuit, quem cum crudelibus tormētis diu multumque excruciaffent, promisit tandem aureos ducentos, pro litro ac redemptione captivitatis suæ, misitque filiolum suum ad sororem ut pecuniam acciperet. territus puer aufugit; ipse quoque parens, mulierum aliquot auxilio in monasterium vafit: ubi cum deprehensus effet, captusque Frederici juffu in foribus suis fufpenfus est, divifumque in quatuor partes cadaver, & ad portas affixum Plurimi alij diverfis modis misere excruciat, interfectique.

His ita peractis Ferdinandus de Toledo, Albæ Dux, ut justitiæ pallio detestabile tegetet scelus 6 Novemb. 1573 Majestatis damnavit Naerdenses, ut hanc tantam tyrannidem meruisse viderentur.

Hac nimia crudelitate adeo perculsi sunt Batavi ac Zelandi, ut extrema potius tentare, imo sub Turcarum jugo vivere, quam impotentem Hispanorum Dominationem ulterius perferre proposuerint: Ipsi etiam Catholici atque Ecclesiastici in Hispanorum odium exarsere: ita ut multo amplius detrimenti quam commodi Albano hæc clades attulerit.

Obsidio atque occupatio urbis Haerlemensis.

NAerdæ Fredericus cum exercitu suo Amstelodamum discessit, ibique aliquandiu moratus est, Haerlemium cogitans. Scripsere secreto Haerlemium Amstelodamenses, ut pacem petituri accederent, alioqui Regium exercitum ad eos brevi esse venturum. Percussus hoc nuncio Magistratus, senatum convocavit 3 Decemb. ad consultandum quid in hisce rerum angustiis fieri potissimum expediret. Diversæ Senatorum sententiæ erant, volentibus nonnullis, ut ab Auriaco peteretur auxilium, aliis Regias vires expavescentibus. Conclufum tandem mittendum ad Fredericum ad petendas aliquot dierum inducias, ut interim res componeretur. Deputatus Nobilis Dominus Christophorus à Shagen, Theodorus de Vries, & M. Adrianus ab Assendelft urbis Pensionarius, qui secreto Amstelodamum profecti sunt: verum ut intellexit agitari eam rem V Viboldus Ripperda, qui civitati præerat. Eodem die post meridiem cives convocavit, petitoque silentio hūc in modum affatus est,

Neminem vestrum fugere existimo, cives, Fredericum Albani filium expeditionem in vos parare. Quo intellecto Magistratu nobis inconsultis adversus sacramentum suum misere qui veniam orarent. Verum cives optimi, oculos animosque vestros in ea intendite, quæ
Mechli-

Mechliniensibus, Zutphaniensibus, & Naerdenfibus accidere, memoresque estote quo sacramento Auriaco Principi obstricti sitis: Nullus dubito, quin si hæc ponatis ob oculos, non dubitetis exemplo meo pro libertate vestra, pro uxoribus & liberis, pro aris ac focis fortiter dimicantes occumbere. Aperite mentem vestram, confidimus enim fore ut quam nobis intentant cladem in hostes retorqueamus.

Accensi his dictis cives pariter bona vitamque suam pro se quisque ad propugnandam patriam obtulere. Misit itaque confestim Delphos ad Auriacum, & ad Lazarum Muller qui auxilium peterent. Eadem nocte cum legione Germanicorum Haerlemium Muller accessit, è qua vexilla quatuor reliquit in civitate, cum sex aliis Leydam digressus. Abstulerunt confestim è templis imagines, & in Reformatam fidem jurarunt.

Redierant interea Amstelodamo D. Christophorus à Scagen & Pensionarius Assendelft, qui spe veniæ, promiserant Frederico Haerlemiū tradituros. Theodorus de Vriensen Amstelodami remāserat. Apprehensi confestim hi duo, missique Delphos ad Auriacum: ubi Assendelft 24 Decemb. tum propter hoc, tum propter alia crimina supplicio affectus; D. Christophorus à Scagen in carcere mortuus est.

Venere confestim Spaervouvvam Hispani: quare ab Haerlemēfibus missi 300 sub Centurionibus Martino Pruys, Michaelē & Gerardo Verlaen ad Sparendam

rendamum (munimentum id erat ad ripam, ante quod transeūdum Hispanis) custodiendum : Missi quoque fossores, qui altiore aggerem perfoderent, terramque demergerent : sed necdum perfecto opere, pulsi ab Hispanis fugatique sunt.

Interea asperrimo frigore, omnes Sprendami aquæ, dictæ Sparen & Tya congelatæ, & Iulianus Romero 9 Decemb. transita glacie gravissime eos oppugnavit, & licet præsidarij fortissime pugnantes, ingentem hostium stragem ederent, violenter ingressus est.

Profugere obsessi, quanquam Haerlemenses auxilio, sed sero venirent. Centurio Martinus Pruys, cum multis tamen Hispanis occubuit.

Advenit hoc tempore Haerlemium D. de S. Aldegonda nomine Principis Auriaci, Ordinumque Hollandiæ, rogavitque cives ut adversus ingruentem necessitatem, alium Magistratum eligerent, ponens ob oculos Theodori de Vriesen prodicionem, addito datam sibi ad id ab Ordinibus auctoritatem. Electi itaque 3 Consules, & 14 Scabini, quorum media pars insequenti anno gestura erat Magistratum. Consules electi Nicolaus vander Laen N. D. Ioannes vanden Vliet, Gerardus Stuyver & Petrus Kies: Scabini V Vilhelmus Adriani, Iacobus ab Heusen, Cornelius Reycken, Petrus Bal, Nicolaus Mathei, Adrianus à Berckenrode, & Mattheus Augustini. Testabatur autem, intactis urbis privilegiis, ob præsentem necessitatem id fieri.

11 Decemb.

11 Decemb. ante Haerlemium venit exercitus: 35 Hispanorum vexilla, 25 Valonum sub Noircarmio Capres & Licques, 18 Germanorum sub Comite ab Overfteyn, cum 800 equitibus, accedentibus quotidie novis, cum bellico apparatu, cum Comite de Bossu Hollandiæ præside.

Occupatis ante Haerlemium Hispanis Princeps Auriacus, Marchiæque Comes, suos undique milites accivere, ut inter Lugdunum & Haerlemium in pago Hillegom exercitum collocarent. Quo cum venissent, collectis jam 12 vexillis, minorem arbitrati hostium exercitum 8 equos exploratum misere, quorum aliquibus ab hoste captis, intellectoque Auriaci & Marchiæ Comitis statu, 5 milia peditum cum 6 centis equitibus 10 Decemb. tanta celeritate eos invasere, ut vix Comiti sese armâdi tempus esset, disponendique in aciem militis sui: ita ut ipse, & Bartholomeus Entens, non attendentes an alij advenissent cum duobus modo vexillis equitibus suis occurrerint: verum equitibus ipsius pulsis Germanici quoque pedites, alijque in fugam versi, non absque præfenti Comitis discrimine: Tandem tamen evasit duobus sub ipso traiectis equis. Insignis nonnulli vexilliferi, inter alios, Iacobus Martini Gandensis Flandriæ Præsidis filius, impedire volentes fugam, vexillo se involvere in quo interfecti sunt: inter captivos erant Baptista Trevirensis & Ioannes Keller, quos ex pede vivos ad patibulum suspendere Hispani. Obtulit
pro

pro Treverensi Comes bis mille aureos & 14 hostium captivos; sed frustra: quae eos quoque confestim suspendit.

Fieri curavit extemplo munimenta Fredericus, Bellicasque machinas disponit, admiratus resistantiam magnae atque invalidae civitatis; sed animus civium pro munimento erat.

18 Decemb. 14 tormentis quater portam crucis cepit, 600 & 80 globis 46, librarum, prosternens anteriorem partem & munimenta eius: quapropter cives facto sub portam cuniculo, incredibili diligentia damnum repararunt. Insequenti die portam S. Ioannis quassarunt 600 & 75 ictibus: adversus quos obsessi novum vallum excitarunt.

20 Decemb. usque ad meridiem continuata jaculatione; magnam murorum partem dejecere, irruentesque cum 18 vexillis, à civibus catenas tormentis emittentibus repulsi sunt.

Recenti milite instaurantes oppugnationem, ab obsessis, ignem & tela jaculantibus, gravi clade affecti receperunt sese repletas armis mortuisque suis fossas relinquentes. Centum circiter & quinquaginta Hispani, viginti amplius nobiles praefectique occisi. crevit hinc Haerlemensibus animus, nihil quidquam concedente militi cive: assueti vincere Hispani jam circumspectiores erant: sequentes itaque dies, agendis cuniculis quatiendaque urbe consumti.

Princeps interea Auriacus inter Haerlemium & Lugdunum in pago Sassen collocavit exercitum; vnde Haerlemium

postea

postea annonam, militesque submitit, lacu Haerlemensi, aquisque omnibus gelu astrictis.

Quibus animati cives quotidie irruptiones in hostem faciebant, nonnullos subinde hostium capientes, à quibus secreta intelligebant. Inter alias eruptiones digna notatu illa 25 Martij cum mille viris, quibus in Haerlemensi silva, Germanicas legiones invasere, sexcentisque circiter occisis, reliquos pepulere, captis 11 vexillis, 7 tormentis, 50 bestiis, incensis 300 tentoriis, ovantes victoria & onusti spoliis in urbem reversi sunt.

Obdurato nihilominus animo non nisi victor recedere Fredericus proposuerat, quanquam hieme asperrima & annonæ caritate vexaretur exercitus.

Miserat Dux tria circiter millia fossorum è Leodiensi patria qui cuniculis quotidie agendis occupati, vniuersi fere interfecti sunt.

Aliis è transverso cuniculis hostium cuniculos excipiebant obsessi, & quidquid interdiu damnum passi erant noctu reparabant, indefesso labore, integrisque animis. Excitarunt quoque nova valla, semilunas, munitiones &c. ad quæ vniuersi pariter, nulla ætatis, nulla sexus, dignitatisque habita ratione operam conferebant.

Insignis emicuit virtus honestissimæ viduæ Kennau dictæ, quæ virilem gerens animum, excitabat reliquas, non dubitans etiam omni genere armorum cum hoste configere.

Post

Post 40 dierum quassationem comperit Fredericus, amplum patere in urbem irrumpendi, per dejecta moenia locum, latum ad ducentos passus: adhuc fossarum aquę adstrictę erant asperrimo gelu, 30 igitur Ianuarij oppugnare urbem noctu aggressus, suis mandavit, ut ad sese internoscendos albis induciis super armis induerentur: mistisque inter Hispanos expeditissimis Mondragonij vexillis, duobus præterea VValonum milibus, septęque vexillis Germanicorum sub Polveyller oppugnationem secreto atque acriter adortus est. Multi jam in muros evaserant: cū subito animadvertentes qui excubias inter duas portas agebant 50 circiter numero, dejectis qui ascenderant, cives ad arma vocavere.

Accurrentibus confestim civibus pugna inruduit. Cum jam plurimi Hispani evasissent in munimentum, atque undique densarentur, suppositum cuniculum tormentario pulvere implentes obsessi ignem immisere, quo ingens hostiū multitudo correpta flagravat: quod ingentem reliquis terrorem incussit, ingrediendique demisit audaciam. Plurimi eo die Hispanorum occisi, viri multi Nobiles Duces, &c. Non ultra decem oppidanorum desideratis.

Tum primum de invadenda violenter civitate desperare cepit Fredericus. Quare plures ab Albano milites submissi.

Durante oppugnatione ab altero latere 90 circiter trahę cum annona, omni- que apparatu in urbem inductę; quod duran-

durante gelu impediri vix poterat. Parabant interim naves oppidani, quibus soluta aquarum concretionem uterentur. Idem quoque Princeps Lugduni præstare satagebat, plurimis confectis navibus, quibus Marinus Brant Præfectus. Hisce in Februario frumentum cum duobus æneis & decem ferreis tormentis Lugduno accepere. Verum Amstelodami naves quoque parabat, & 19 Maij per fossos aggere eas in Haerlemensem lacum induxit 33 numero, præter 7 parvas triremes, Præfecto Comite de Bossu. Plurima in lacu navalia prælia commissa: Hollandicæ enim civitates, classem quoque iustruxerant: Dordracenses 20 naves, Delphij 13, Roterodamenses 1, Gorcomenses 10, Schiedamenses 6, aliarumque plures, quæ 7 Aprilis Lugduni congregatæ, lacum ingressæ sunt. Quotidie cum Hispano confligebant. Tandem 28 Maij Amstelodamenses 60 numero Principis classem invadentes, 20 circiter naves captivas abduxere.

Cruenta omnino fuit obsessio, plurimique hostium læsi & interfecti. Nullum ex bellico consilio immunem abiisse scribit Bernardinus de Mendoza in historia sua: ipse Fredericus vulneratus est. Quatuor circiter millia omnium nationum, inter eos octingenta Hispanos cecidisse commemorat. Oppidani tempore obsidionis paucos amisere.

10 Mille, 360 tormentorum ictus, in civitatem emissi sunt, qui plurimum damni muris ac domibus intulere: Erecta quoque affixaque ad malos domunc-

muncula, è qua scopetarij, quoscunque in plateis videre poterant petebant: sed ea tandem ab oppidanis tormēto dejecta; quinque præterea hostium tormenta ab iisdem jaculando disrupta.

Quanquam arcte custodirentur obsessi, modum tamen invenerere, quo Principi Auriaco necessitatem suam indicarent, missō noctu nuncio, qui columbas in civitate educatas secum ad Principem detulit: quas ipse alligatis ad pedem litteris, ad civitatem suo tempore dimisit. Hac ratione in India, & ante illos Romani usi sunt.

Tanta in civitate, cum lacus ab Hispanis interclusus esset, annonę fuit inopia, ut tandem ab esu equorum, canum, felium, gliriumque non abstinerent: Plurimi itaque fame perierunt. Tandem Auriacus 8 Julij missa Lugduno columba scripsit, sese per silvam submissurum annonam ut illi interim aliis locis tumultum excitarent, & cicerent pugnam. Bis mille circiter milites ac cives alba indusia desuper induti totam noctem expectabant. Sub Domino à Batenburch, Dominisque in Carloo & Tseraets Hassemij exercitus congregatus 8 Julij tertia post meridiem hora, Saffemio discessit, cum annona, alioque apparatu, quem Haerlemium inveheret. Media nocte ad Hispanorum exercitum cum suis Batenburch pervenerat, primamque derelictam stationem advertens, fugisse Hispanos ratus audacter processit: cum tandem Hispani, qui sese in insidiis collocarant, erumpentes eum invasere: quo territi
equites

equites rupta peditum suorum acie, cū profugerent, omnes pariter cæsi, fugatique: 800 circiter periere, ipse Batenburch, ut opinio est, in fuga è ponte præcipitatus interiit, temeritatis suæ luens poenas.

Hæc ad obsessos clades, missis per columbam litteris ab Auriaco perscripta, ostensaque ab Hispanis novem captiva vexilla. Quare Haerlemenses nullam omnino cernentes compositionis cum Frederico spem, proposuere relictis uxoribus ac liberis vrbe per hostilem exercitum erumpere: sed eo intellecto mulieres tanta lamentatione atque ululatu complevere urbem, vt ea nocte dilata fuerit profectio.

Insequenti die 10 Iulij missæ ab hostibus litteræ, quibus venia pronunciabatur: quare universi tumultum in vrbe excitarunt, deficientibus primo Germanis fidei hostili confisis.

II Iulij rursus VValonum prædiariorum impedita profectio.

Insigne inter alia factum nobilis Galli Bordet nomine, qui cum Hispanis ut adhiberet fidem animum inducere non posset, famulum suum precibus adegit ut sese sclopo perimeret, qui postquam diu multumque abnuisset, tandem persuasus stragula veste involuti Domini caput ænea glande trajecit, vt cerebro lectum aspergeret, non absque ingenti Frederici admiratione.

Firmatum pactum, vt cives vitam suam ac bona redimerent, 24000 Florenorum, 57 exceptis, vrbis scilicet primarijs, quo-

rum sex aut octo affecti supplicio, nonnulli infirmitate obiere, reliqui beneficio Comitis de Bossu libertatem adepti. Pecuniam autem exhibituri erant 14000 florenorum extemplo, reliqua trium mensium spatio elapso.

Sequenti luce cum Frederico & consilio eius plerique Hispanorum urbem ingressi. Primarij civium ac Duces ad Clivensem Domum captivi abducti. 15 Iulij 300 circiter milites VValones, in foro suspensi. Gubernator N. D. VViboldus Ripërda cum vicario suo Ludovico Horremaker capite plexus. Ecclesiastes eius suspensus, & 249 milites in lacum demersi. 17. rursus plurimi affecti supplicio. 18. trecenti. 20 Iulij Nobilis Dominus Lancelottus à Brederode, Roseni, & Brielensis quæstor plexi capite. Paulo post 18. adhuc Centuriones & vexilliferi cum reliquis VValonibus, Scotis, Anglis & Gallis, usque ad 500. Postea 19 Augusti milites nonnulli qui in Xenodochio ægri decubuerant capite puniti. Qui in munimento extra pomoerium fuerant fame consumti. 16 Augusti Germanici milites circiter 600 cum Centurionibus ac Ducibus suis urbe educti: verum circa novum templum, à famulis nobilis Domini Sonoy, Enchuyfiorum auxilio, è manibus custodum erepti sūt, percussique custodes. Interfecti hoc modo plusquam bis mille præsidiarij, qui Haerlemium tenuerant, exceptis paucis quos secreta fuga abstulit. Scotus quidam Centurio dictus Balfour dimissus, eo quod se Principem Auriacum inter-

fecturum

fecturum esse promississet, ut ipsemet Principi fassus est, tam nefaria promissione se minime teneri existimans. Obsidentium longe plures interfecti. 12000 in obsidione periisse fama est.

Hæc peracta victoria, ad vniversas Bataviae vrbes scripsit Albanus, veniam gratiamque offerens, sed nemini auditus est. Respondere inter cæteros Rotterodamenses, agnoscere se Regem Hispaniæ, sed neminem vice ipsius præterquam Auriacum.

Advertens Albanus, animoque reputans, quanto sibi pretio Haerlemensis urbis occupatio stetit, & rebellare milites suos, qui 28 mensibus stipendia nõ acceperant, restare plurimas adhuc vrbes obsidendas; tamẽ severitatem suam temperare nolens 26 Iulij 1573 publicari iussit severissimas litteras, quibus nomine Regis invitabantur primo subditi, ad acceptandã gratiam quę offerebatur, eamque recusantibus gravissimæ intentabantur minæ; desolaturum se terram, aliosque incolas inducturum, &c.

Obsidio urbis Alcma- riensis, eiusque solutio.

Occupato Haerlemio Hispani quatuor post diebus 16 Iulij 1573 Alcmariam bis mille quingentos pedites, quatuorque equitum turmas misere, sperantes se terrore captam eam urbem facillime potestati suæ esse facturos. Plurimi civium deserta urbe profugerunt:

runt: Verum cum circa Egmondam, & Heyloo Principis Auriaci miles esset, Iacobi Cabeliau Præfeti opera urbem intrarunt, commissisque aliquot levioribus pugnis, effecere ut discederent Hispani; qua occasione utendum rati Alcmarienses, munire mœnia, annonamque, atque omnem bellicum apparatus convehere.

Interea Haerlemij rebellabant Hispani; unde nihil quicquã ab iis effectum, donec acceptis stipendiis rursus ante Alcmariam venerunt 21 Augusti. Fredericus Ducis Albæ filius exercitui cum potestate præerat. vicarius erat Norcarmius, cum Consalvo de Braccamonte, Petro de Velasco, Petro de Toledo, Stephano Divaro, Iuliano Romero, Domino Ongnies, la Mote erat tormētis præfectus. Versabantur hi Oudendorpij, cum 40 Hispanorum & Itolorum vexillis & 400 equitibus. Huyfverdæ erat Ferdinandus de Toledo cum 8 vexillis. in S. Pancratio commorabatur Dominus Polvyler, cum 6 Germanorum vexillis, & S. Belli Gubernatoris Groeningensis. Koe dijckij Baro de Liques, tum Gubernator Haerlemensis, & Baro Chrevreauls cum vexillis viginti. Bergæ erat Capres cum 10 Valonum cohortibus. Ad portam novam versabatur Iovianus Franberch, & Otho Comes ab Oversteyn cum Germanis suis, mistisque aliquot Hispaniēsis & Germanicis equitibus. Univerfa simul centum viginti & unum vexillis, quæ 16 hominum millia continebant. Alcmariæ erant mille trecenti
belli

bellatores incolæ, præter paucos agricolas & peregrinos. Præsidium erat 800 circiter militū. Iacobus Cabeliau præerat urbi, & V Vilhelmum à Sonneberch vicarium habebat. Annonę non multum erat in urbe, nec ulla spes adfuturi aliunde auxiliij adfulgebat. Verum nobilis Dominus Theodorus Sonoy Septētrionalis Batavię præses, spem ostendebat missis litteris, fore ut perforatis aggeribus, si necessitas postularet, aqua inundaretur exercitus.

Locari confestim tormenta mandavit Fredericus: ad quod opus Haerlemenses 300 cives mittere compulsi ad fodiendum. Sæpius oblata civitati pacis conditiones multis, pulchrisque promissis; sed frustra. Collocatis jam 20 majoribus tormentis, quorum globi 40 libras appendebant; 18 Septemb. à prima luce usque ad solis occasum 2036 numeratis ictibus mœnia concussere: eodemque die Frificam portam, rubramque turrim tribus integris horis violenter oppugnant, secundo vento & fumo: Verum non absque ingenti suo damno repulsi ab Oppidanis, omni genere armorum, ipsis etiam foeminis ac pueris, lapides, picem, ignemque subministrantibus. Ter recedentes à muris, rursusque adorti novo milite restauravere pugnam. Tria vexilla in mœnia evaserant: quorum combustum unum, alia pedibus conculcata, vexilliferis trucidatis. Ad 500 oppugnantium ea die interfecti, inter quos 14 primę notæ: 300 circiter vulnerati. Non ultra 30 aut 40 Oppidano-

rum occisi aut vulnerati, 24 milites, ci-
ves circiter 13. Scribit Bernardinus de
Mendoza Hispanus, multo plures occu-
buisse, referens inter alios Franciscum
de Bobadilla, Iacobum Felicem, Blas-
cū Navies de Cavagal, vulneratosque con-
valuisse ut plurimum, vel quia tormen-
tarius pulvis, satis exsiccatum non erat,
vel nimio fervore ei acutus.

20 Septemb. rursus 800 globos evi-
brarunt in civitatem, parati ad oppu-
gnandum: verum pontes ipsorum ab
Oppidanis jaculando destructi, subside-
re incipiebant: unde frustra obtinente
Frederico, ab oppugnatione destitit.
Optabant accessum eorum Oppidani:
mulieres enim ac puellæ ipsæ se ad ho-
stium vim à tectis & penetibus suis pro-
pulsandam accinxerant, adportatis ad-
mænia cacabis quibus picem & sulphur
igne coxerant. Illo primū die cadere
Hispanis animus, urbemque occupandi
spes. Accedebat quod pluvio cælo aquis
terra repletur; quare abductis paula-
tim tormentis 10 Octobris 1573 soluta
obsidione Alcmariam deseruere. Egere
gratias divinæ bonitati de liberatione
sua Oppidani. Stanneam pecuniam cu-
derant, quam postmodum argento rur-
sum redemerunt.

Tandem advertens Albæ Dux nover-
cam sibi undique esse fortunam, gravi-
que Belgicam universam sui odio teneri,
propter immanem Tyrannidem, inau-
ditas gravissimasque exactiones, me-
tuensque ne nomini suo dedecus inure-
ret si diutius in Belgicarum regimine

ORIGINE ET PROGRESSVS. 315
versaretur, defungi gubernatione sua à Rege postulavit, gravem ætatem suam, afflictumque morbis corpus obtendēs, imparem se esse tanto oneri, alium aptiorem in locum suum Regia majestas substitueret: quod facile impetravit, tū quia Belgicæ Ordines, communes de ipso apud Regem querelas deposuerant: tum etiam quia Ultrajectēses, apud Majestatem suam conquesti erant, ad sese divexandos Albanum, Briela, alijsque limitibus, vbi necessaria erant, ablata præsidia, in vrbe sua collocasse, atque hinc civitates illas ab hoste captas, Provinciasque turbatas.

Misit itaque Rex in locum eius Ludovicum Requesentium, magnum Castellæ Commendatorem, Hispanum natione, qui Mediolanensibus Gubernator præfuerat. Hic 17 Novemb. 1573 cum duabus equitum turmis Bruxellam advenit, ingentique honore ac Magnificentia ab ipso Albano, filioque eius exceptus est.

Præmissis ingentibus in Hispaniam opibus, belgicaque tantum non exhausta, 2 Decemb. 1573. vna cum Filio, Albæ Dux Italiam versus, atque inde in Hispaniam recessit, vbi præter multorū opinionem, carus, acceptusque fuit; donec promovit, ad contrahendas cum consanguinea nuptias filium, deserta alia, quam sub consummati matrimonij specie, prætextuq; deceperat: quare iram Regis incurrit, coniectusque in vincula, rursus ijs emissus, & Regij exercitus Imperator, quæadmodū Belgicā flagel-

P 2 larat

larat, Lusitaniam quoque afflixit. Obijt tandem Olyssiponæ, diuturna febre consumptus 12 Decemb. Anno Dominicæ incarnationis 1582. ætatis suæ 74.

Vir erat præstantis ingenij atque eloquentiæ, bellator expertus: verum tumens superbia, inquietisque & ambitiosis motibus agitatus, nec fidelitatem præstans; nec curans, quantumvis maximum juramentum, ubi se offerret occasio. Militaverat Cæsari ac Regi in præcipuis bellis, Italiæ, Hispaniæ, Galliæ, Hungariæ, Germaniæ, Belgicæ atque Lusitanæ. Nusquam minus quam in Belgica laudis acquisierat, melior semper in adversis quam secundis rebus. Macilentus erat atque oblongus, facie quoque longiore, oculis introrsum reconditis, severo vultu. Tanti propriam sapientiam æstimabat, ut laudari alterius moleste ferret: crudelitate erat immanis, a varitiæ pudendæ, quam in belgicæ gubernatione fatis manifestavit. Dicitur in cōvivio jactasse se 6 annorum quibus Belgicæ clavum tenuerat spatio, carnificum manibus, plusquam 18 millia hominum interfecisse, ijs exceptis quos belli tempestas hauserat.

L V D O V I C I

R E Q V E S E N T I I

Regimen.

Profecto ex Belgica Albano, Ludovicus Requesentius, Hispanus natione, magnus Castiliæ Commendator, successit.

Tetra de hoc fama erat, eum paulo ante Æthiopes in Granatensi ditione, inhonesta potius calliditate, quam bellica virtute subegisse: ita ut Draconis, leonisve loco, vulpem aut crocodilum Provinciæ accepisse viderentur. Ipso gubernationis initio Ludovicus affirmavit se nihil quidquam absque Ordinum consensu esse facturum, ut pecuniam hoc modo ad persolvendum militem stipendia flagitantem eliceret. Recusantibus Provinciis, Germanicarum Legionum præfectis promisit se redditibus Provinciarum persoluturum, assignatis pignori plurimis civitatibus, quarum cives diu voracibus illis lupis vexati sunt. Adepta apud Neomagum 14 Aprilis 1574 adversus comitem Ludovicum Nassovium victoria, pecuniam flagitarunt Hispani, quam Sancio d'Avila in pugna promiserat: Verum cum nihil tribueretur, dilaceratis vexillis, pulsisque ducibus rebellarunt, Antvverpianque profecti sunt. Factus certior eâ de re Fredericus Perinot, Dominus de Cham-

pigny Gubernator ad muniendum se animum appulit, significavitque Commendatori, ut præsidium arcis mutaret: verendum enim esse ne præfidiarii Hispani alios rebellantes per arcem in urbem admitterent: vix fidem adhibere Commendator initio videbatur: tandem tamen 24 Aprilis ipse Antvverpiã intravit, cumque suaderet ei Champigny velle occupare arcem, vel munire adversus eam civitatem, persuadere non potuit.

26 Aprilis vndecima circa meridiem hora, ad arcem adventarunt rebelles Hispani. Quo audito Champigny armatum militem suum opposuit ut ingressu eos arceret: sed à Commendatore prohibitus, iussusque abire; quamquam ægre, discessit tamen admirans. Intrarunt interim Hispani ruptis paululum vallis: quare cum irasceretur Commendator, discessit cum suis Champigny in novam civitatem, ut in ea se muniret. Disposuere se in acie inter arcem urbemque rebelles: Iubente autem Gubernatore ne S. Georgii transfrent si quid vellent: cum nihil præter verba daret, clamarunt universi *dineros, VValones fuora*, pecuniam suam, *VValonumque discessum postulantes, & VValones fuora Vielliacos* ingeminantes. Tandem post aliquot dierum interval- lum impetrarunt ut 10 mensium solutionem præfenti pecunia, quinque laneis lineisque pannis acciperent, reliqua à Mercatoribus, concessio spatio persolverentur: atque ita, licet ægre
quievere

quieverunt.

Raræ post illud tempus militum rebelliones, partim enim calliditate, partim pecunia placati.

Publicavit hoc anno generalem delictorum veniam Rex, ut animos Belgarum alliceret: verum vix quidquam effecit, cum partim fides non adhiberetur, partim callida dissimulatione fieri putaretur.

In Junio convocati Bruxellam generales Ordines, à quibus 20 auri vasa annuè postulavit Commendator; sed repulsam passus est.

Parabatur interea ingens in Hispaniâ classis, quæ sub Petro de Merendis veniret in Belgicam; sed eo subita morte defuncto, aliisque intercedentibus causis emanfit. Cinxit obsidione Lugdunum Batavorum Commendator, per quemdem Baldeum nomine: verum Principis Auriaci auspiciis, divinoque beneficio pæne miraculose servata est anno 1574 tertio Octob.

Durante obsidione, alium militem suum circa Bommel, Gorcum & Lovenstejn habuit: sed absque vlllo emolumento.

Marchio Chiappin Vitelli, cum 15 Germanicis vexillis Leerdamense oppidum obsedit: post multam oppugnationem facta deditio, ut duo præsidiariorum vexilla cum armis egrederentur, cives vniversa sua facta tecta servarent. Ingressi Hispani, coactos in curiam cives compulere ut Prædicantem suum exhiberent: recusantibus plerisque,

vnus tandem prodidit, inter parietum ruinas latitantem: ad quem accurrens Hispanus impacto in caput sclopeto graviter vulneratum produxit: Ludimagister quoque atque alius quidam prædicans, qui in vicino oppidulo Asperen dicto concionatus fuerat, ad Gubernatorem Chiapin Vitelli adducti, ejusque mandato ex patibulo suspensi.

Relicto Lugduno, solutaque obsidione Baldeus, Hagam profectus est; ubi milites ejus quia octo mensibus stipendium non acceperant rebellârunt; sed tandem sedati sunt.

Denique infelix Commendator advertens contemptui se haberi, & ruere quotidie in pejus Regis res, eo deduxit negotium, ut de pace inter Regem & Ordines tractaretur; sed rejectæ ab Ordinibus conditiones, eo quod calide secum agi existimarent.

Cusi hoc tempore ab Hollandis nummi expressa leonis in horto effigie, additaque inscriptione, securius bellum pace dubia.

Ce pit, spoliavitque per Dominum Hierges Hollandiæ præsidem Commendator, Bueren, aliaque parvi momenti oppidula.

Obsessio occupatioque
 civitatum ad Aquas
 veteres.

Obsedit per eundem Dominum de Hierges Aquas veteres Commenda-

tor, tandemque 8 Augusti violenter occupavit, adeoque diram atque inauditam crudelitatem exercuit.

Eo quoque vel satis manifestavit crudelem animum suum, quod missa ad Elisabetham Angliæ Reginam legatione, postulavit, ut rebelles Regis regno suo pelleret: sed nihil effecit.

Anno 1575. in Octobris Commendator Bommene munitum pagum obsedit, tantoque oppugnavit furore ut 20 obsidionis diebus, ante Bommenam plures, quam ad Haerlemium occumberent.

Anno 1576 pecuniam rursus à Provinciis Commendator exegit, sed frustra. Offensus perturbatusque tantis difficultatibus Ludovicus, impatienter vociferabatur *Dios nos Libera de estos estalos* ab his Ordinibus Deus nos liberet.

5 Martij 1576 calida febris, non absque pestis suspitione Commendator interit.

Mortuus quoque Chiappin Vitelli, Marchio de Cetone, qui rheda vectus, lapsusque cum ea, graviterque vulneratus cum Antvverpianam veheretur, in navi animam efflavit. Vir erat industrius ac prudens, bellator egregius sed omnium religionum irrifor, missus erat ad Regem à Duce Florentiæ. Fama erat ab invidis esse præcipitatum: factum autem ab aliquibus hoc ipsi Epitaphium.

Epitaphium Chiappin Vitelli Marchionis Cetonensis.

*O miserere Deus Crassi, miserere Vitelli,
 Quē mors præveniēs nō sinit esse bovem.
 Corp⁹ in Italia est, tenet intestina Brabātus:
 Ast animam nemo. Cur? quia nō habuit.*

Mortuis his duobus capitibus Ordines in Belgica rexere: quorum à Rege confirmata gubernatio 24 Martij 1576. Primarij erant Dux Arschotanus, Mansveldius, Barlaymontius, Rasingenius Comites, Præses Viglius, Hasbout, d'Assonville cum alijs consiliarijs &c. His data à Rege auctoritas donec spurius Regis frater Ioannes Austriacus Gubernator mitteretur.

Rebellantes in Provincijs milites, quod dudum stipendia non accepissent, ingentem in vniversa patria cladem fecere, occisis spoliatisque incolis, Aelstæ imprimis in Flandria, quam Hispani 15 Iulij occuparunt.

Sancio d'Avila, arcis Antvverpianæ Gubernator navique suis com meatum Aelstam ad rebelles convexit, mandavitque Oliverio equitum Magistro, ut desertis adversus Ordinum præceptum præsidiis in Brabantiam veniret: quod factum. Falconetti turma, quæ grassando Flandriam transierat, pœne deleta fuisset ab agricolis nisi Sancio d'Avila ex arce Antvverpiensi venisset auxilio.

Tandem rebelles Hispani Regis ac Patriæ hostes declarati, dataque cuivis volenti eos interficiendi potestas.

Arma-

Armarunt sese rebelles ac cito è Bata-
via Ferdinando de Toledo, alijsque Hi-
spanis in vnum coactis vsque ad 6000
pedites, cum 1200 tam Italis quam Hi-
panis. Tentarunt quoque in partes suas
trahere Germanos: sed frustra.

Flandri ac Gandavenfes imprimis ar-
cem suam obsedere, nimia Hispanorum
insolentia commoti, conclusumque à 4
Flandriæ membris, Gandentibus impri-
mis, ut sese cum Principe Auriaco salva
nihilominus Catholica religione &
Regis obedientia, adversus rebelles Hi-
spanos conjungerent.

Occuparunt interea Trajectum ad
Mosam Hispani, & inaudita crudelitate
bacchati sunt: non modo obstitere Ger-
mani, qui præsidio urbi erant: sed ipsi
quoque ad spoliandum digressi.

Hinc ortus Hispanis animus Antvver-
pianam diripiendi.

Rhoda Sancio d'Avila, cum compli-
cibus Alphonsi de Vergas, ex reliquis
Provinciis omnes Hispanos accivere.

Qui universi quarto Novembris cum
Iuliano Romero Lierenfque præsidio
arcem Antvverpianam intrârunt: Cum
hisce rebellibus quos ipse Roda hostes
declarâverat, obedientem Regi, dicto-
que audientem in omnibus Antvver-
pianam urbem invasere.

Eodem die immanes, sitientesque
humani sanguinis crudeles Hispani in
pulcherrimam illam Antvverpiensem
civitatem, illum orbis ocellum, horribi-
li clamore tumultuque irruerunt, calo-
nes ac lixæ & meretrices ipsorum stra-

men ignemque gestabant, ad domos succendendas. Champigni cum Marchione Havre, aliisque, in Principis Auriaci naves evasit: plurimi è muris ac pontibus desiliebant. Comes ab Oversteyn in subjectam naviculam desilire volens armatus in aquam prolapsus interijt. Comes Egmondanus in Monasterio S. Michaelis, cum Domino de Capres, d'Oignies, aliisque, à legionis Præfecto Verdugo captus.

Occubuerè in hoc Hispanorum furore quatuor aut quinque hominum millia tam civium quam militum: inter alios primarii mercatores: Marchio quoque Antvverpiensis D. Ioannes vander Meeien, Gosvvinus Verreeck, Ian vander Vverue, Lancelottus ab Vrsele, Franciscus Despommereaux, alijque è magistratu. Submersus quoque Dominus de Bievre, Dominus de Pleci, alijque complures Duces proceresque interfecti. Combusta curia, magnificum sane opus, aliæque domus ac integræ plateæ, majusque fere ex combustis mercibus, quam ex spoliatione damnū acceptum. Tribus primis diebus, nulla crudelitate abstinuere, nō sexui, nō ætati parcentes. Ad 40 vasorū auri pretiū estimata præda.

Multa interim à civibus patrata facinora, occisique occulte Hispani atque inter aggeres cadaverum projecti.

Hoc modo celeberrimum magnificentissimumque Europæ emporium, à rebellibus Hispanis direptum atque vastatum 4 Novembris 1576. Hispanicus furor hæc ab incolis dicta spoliatio.

Redemere direptionem Flandri à Germanica legione, quæ sub præfecto Polvveylet Dēdermōde in præsidio erat.

Pacificatio Gandensis.

Convenere Gandavum ad sanciendū foedus pacemque confirmandam generalium Ordinum consensu, qui sequuntur. Ioannes vander Linden Abbas S. Gertrudis Lovanij, Gislenus Timmerman, Abbas S. Petri Gandavi, Mattheus Abbas S. Gislens, electus Episcopus Atrebatensis. D. Ioannes de Mol Dom. in Ettingen. D. Franciscus ab Halletoyne Dom. à Sèveuegem, D. Carolus de Gaure, Dom. in Fresijn: Equites, Elbertus Leonius Doctor & Professor vtriusq; Iuris Lovanij. M. Petrus à Beure, & Quintinus du Praets. Erāt hi nomine Ordinum, Prælatorū, Nobiliū, Civitatū Brabantiæ, Flāndriæ, Artesiæ; & Hannoniæ.

Nomine autem Principis Auriaci, Equitum, Nobilium, Civitatumque, Hollandiæ, & Zelandiæ, Ordines harum Provinciarum repræsentantes erant; Nobilis Dominus Philippus à Marnix, Dominus S. Aldegondæ, Arnoldus à Dorp Dominus in Temsche, Vvilhelmus à Suylen à Nievelt Dominus Hierartsborge, armigeri: Adrianus vander Mijlen Doctor, Cornelius Coninx licentiatus, Paulus Buys Advocatus Hollandiæ, Petrus de Reycke Prætor Vlissingensis, Antonius vander Sickelen Consiliarius in Zelandia, & Andreas de Jonge Consul Middelburgensis.

Congregati hi universi post multam
deli-

deliberationem considerata accuratius Hispanorum crudelitate ac sævitia, mutuum pactum, pacemque firmarunt 8 Novemb. His conditionibus quæ sequuntur.

Primo, ut offensiones atque iniuriæ præcedentium tumultuum occasione illatæ perpetua oblivione sepelirentur.

Secundo, ut omnibus in rebus invicem auxilio essent, & vnanimi consensu Hispanum aliumque externum militem tamquam Patriæ pestem Provincijs arcerent: adhæc vt honestas æquasque ac tolerabiles exactiones libenter præstarent.

Tertio, conclusum ut post Hispanorum discessum quietis tranquillisque rebus utraque pars incumbat ut generalibus Ordinibus rite convocatis quæ ad patriæ salutem videbuntur, statui possint.

Quarto, ut liceat in posterum Belgicæ incolis utriusque partis, libere negotiari omni securitate: ita tamen ut nemini liceat tentare adversus Catholicam Romanam Religionem ejusque exercitium, proposita perduellionis pœna in transgressorem.

Quinto, ut interea, ne pateat cavillationis locus, omnia edicta & constitutiones Albani atque aliorum adversus hæreses &c. suspendantur, donec aliter à generali Ordinum congregatione statutum sit.

Septimo, quod ad eas civitates attinget, quæ modo Principis Auriaci gubernatione subiectæ non sunt, sui juris manebunt, donec plene omnibus in rebus à Principe ijs satisfactum sit.

Octavo

Octavo, nulla interim edicta in provinciis ac civitatibus, vllius auctoritatis erunt, nisi qui ab Excellentia sua aut cōsilio ac magistratibus approbata sint, absque præiudicio tamen futuris temporibus magni consilij Maiestatis suæ.

Nono. Demittantur captivi ratione præcedentium tumultuum apprehensi, ut Comes de Bossu &c. sine litri ullius persolutione, exceptis ijs, qui iam ante solverunt: sumtus tamen quos in carcere fecerint præstabunt.

Decimo. Statutum præterea ut Princeps Auriacus alijque Domini, Equites, Nobiles, & reliqui vniverfi cujuscunque status aut conditionis, in bonorum suorum possessionem restituantur. Rescissa itaque omnia quæ tumultuum tempore statuta erant, tam propter religionem, quam rebellionem adversus Regem.

Vndecimo. Fruetur hoc quoque beneficio Illustrissima Princeps, Coniunx Illustrissimi Electoris ad Rhenum, olim vidua Domini de Brederode, quoad urbem Vianam, aliaque bona sua.

Duodecimo. Similiter quoque Comes à Buyren, deductis præsidiis, in ditionis suæ plenam possessionem restituetur.

Decimotertio. Posternentur quæcunque Albanus trophæa fixit, columnæ quoque, inscriptiones &c.

Decimo quarto. Fruentur hi Domini redditibus suis, qui temporibus hisce soluti non sunt.

Decimo quinto, ut omnes donationes inter vivos, vel mortis causâ exhæredationes

tiones quoque ac dispositiones factæ à privatis, quibus veri hæredes tumultuū aut Religionis causa fraudati sunt, rescindantur.

Decimo sexto. Pacti huius beneficio non foventur Provinciæ ac civitates adversæ, donec sese cum hac confæderatione junxerint.

Hoc modo iktum fædus Gandavi, in curia 8 Novemb. 1576.

Subscripsit quoque fæderi huic Regia Majestas postquam ab Episcopis, Abbatibus, alijsque Ecclesiasticis Lovaniensis quoque vniuersitatis doctoribus edoctus esset nil Catholicæ religioni esse derogatum, nec Regiæ quoque auctoritati atque obedientiæ.

Æternum firmumque fædus appellatum hoc pactum, verum secus res ipsa ostendit.

Groeningæ legionis Hispanicæ Præfectus Gaspar de Roble cum militibus suis, potestatis suæ facere civitatem Frisiamque vniuersam attentavit.

Dum hæc agit animo Groeningam advenit missus à Generalibus Ordinibus Franciscus Martini, vir bello juxta ac pace egregius, ut ad standum Gandensi paci milites induceret. Quo adverso Roble captum eum quæstioni subiecit, additis propria manu vulneribus.

Ultraiecti erat in arce Vredenburgensi cum præsidiarijs Franciscus Bernardinus d'Avila ad civium terrorem. Irruere quodam tempore ex arce Hispani, nonnullisque civium occisis domos etiam incenderunt: quare providendum sibi
rati

rati cives ne quid respub. detrimenti acciperet sese adversus arcem munire, eamque obsidentes Duce Comite Bossu 23 Februarij 1576 deditioe acceperunt.

Eo ipso die quo Hispanorū Antvverpiæ furor bacchabatur advenerat Luxemburgum missus à Rege Belgicarum Gubernator Ioannes ab Austria. Scripsit confestim ad Ordines & Consilia Bruxellam, ostendens displicere sibi, quæ hætenus adversa illata Provincijs, nec carituros merita castigatione autores, modo in Regis obedientia, & Catholica Romana Religione persisterent: sin secus, armatum se quoque ad bellum rebellibus inferendum.

Hispaniarum Rex & Ioannes Austriacus advertentes non posse rebus ita constitutis facile cogi Belgas, de pace egerunt mediatore Rudolpho, recens electo Cæsare, alijsque imperij Principibus.

Duodecimo Februarij Anno 1575, sancitum rursus factus, & decimo septimo eiusdem Antvverpiæ atque Bruxellæ promulgatum est: vocabatur autem æternum edictum.

Comprehendebatur omnium inprimis delictorum venia ac remissio.

2. Ut universi Hispani, aliarumque nationum milites à Belgica discederent, ante viginti dies elapsos; neque redire eosdem, nec submitti alios liceret, nisi externum bellum ingrueret.

3. Ut privilegia immunitatesque ac consuetudines Belgicæ sartæ tectæ servarentur.

Hoc ic̄to fædere æternam pacem provinciæ sperabant : abiere enim Hispani omnes Antvverpia, Liera, alijs que locis, & Dux Arſchotanus 10 Martij Antvverpianam arcem ingreſſus eſt.

Confirmatum à Rege hoc pactum col- laborante Auſtriaco.

ICto hoc foedere, confirmatoque à Re- ge, poſt Hispanorum diſceſſum, Auſtriacus Lovanium profectus eſt; quo cū præcipua Patriæ nobilitas, ad ſalutandū eum conveniſſet, ijsdem comitantibus Kal. Maij 1577 ingenti triumpho, me- dius inter legatum Pontificis, & Leodi- enſem Episcopum Bruxellam invectus eſt, exceptusque à civibus ingenti gra- tulatione ac oſtentione voluptatis.

4 Maij generalis gubernator acceptus declaratusque eſt, tantis cæremonijs quaſi naturalis Princeps ad Patriæ ſalu- tem de cælo demiſſus eſſet.

Vivebat tum Præſes Viglius, qui in- gredientem Auſtriacum intuitus, deri- dens; hiccine inquit Princeps, qui pacē adducet? Obijt is quinque aut ſex in- terpoſitis diebus 8 Maij ætatis annum agens 70, ingentis animi, ac prudentiæ vir.

Dimiſerat quidem Hispanos Auſtria- cus, adeo tamen firmatis prius rebus ſuis, munitisque valido præſidio limiti- bus, vt facillime eos reducendi facultas eſſet.

Miſit hoc tempore litteras ad Regem, Eſcovedo Hispanus, Auſtriaco à ſecretis, docens eum, ad hunc ſtatum res belgiçæ eſſe

esse delapsas, ut non nisi severissimis remedijs medicina adhiberi posset.

Interceptæ à Navarro Rege hæ litteræ, missæque ad Principem Auriacum, quod ut à Governatore intellectum, protulit ea quæ hæctenus celârat, ratus nunc demum tempus esse accingendi se ad executionem eorum, quæ destinaverat.

Non exiit tamen omnem omnino dissimulationem: verum cum curaturum sese ut Germanici milites Belgicâ excederent sanctè pollicitus esset, non modo promissis non stetit, sed novo eos sibi sacramento adversus Ordines adigit, præcipiens ut civitates quas præsidio occupabant, sibi servarent, ut Bergam ad Zomam, Bredam, Silvamducis, &c. Induxit præterea Comitem Barlaymontium cum quatuor Valonum legionibus ut sibi adhærerent. Cepit Charlemontium, Lutzenburgum, Namurcum, Marienburgum, aliaque loca: Montes in Hannonia, Antverpianam Bruxellamque frustra tentavit.

Hoc adverso Ordines ejectis Germanicis Antverpianam, Lieram, Vouvvam, Bergam ad Zomam, Steenbergam, Silvamducis, Bredamque suæ potestatis fecere, captis Fockero, Fronsbergio, aliisque Germanicarum legionum præfectis, qui adversum se cum Austriaco cõspirârant.

Missis ad Regem litteris graviter de Austriaco conquesti sunt Ordines, earumque exemplar quoque ad ipsum miserunt: quibus lectis Austriacus rerum suarum statum attendens, veritusque ne

Namurci opprimeretur, de pace agere cepit, datis decimo tertio Augusti 1577 ad Ordines litteris, quibus ostendebat placere sibi, (si ipse minus gratus esset Ordinibus) alium à Rege postulari modo interim utrimque arma cessarent. Sed cum agi coeptum, eas proposuit conditiones, quibus omnino constabat Ordines non acquieturos: inter alias ut liceret sibi punire eos qui quidquam adversus Religionem patrarent: ut traderentur sibi qui interceperant suas ad Regem litteras: præterea ut Dominus S. Aldegondæ, & Theron atque alij Bruxella exfularent: ut Hollandiæ Zeelandiæque Ordines reformatæ Religionis exercitia interdicerent, item ut Princeps Auriacus à muniendis varijs locis abstineret, imo ut excitas Steenbergæ atque alibi munitiones destrueret; ut templa ac monasteria in eum statum, in quo pacti Gandensis tempore fuerant restitueret, ut bellicas naves Antvverpia amoveret, ut Neoportam oppidum in Austriaci potestatem daret: denique ut arx Antvverpiensis Regi traderetur, liceretque ei quale visum esset præsidium imponere.

Revocati interim ab Austriaco qui Belgica excefferant Hispani. Quare Ordines cum cernerent, non nisi dilationem ad colligendum militem quæri, certos ad Austriacum articulos misere, nolentes antequam eis satisfactum esset, de foedere ullo tractari, affirmantes gratum sibi fore discessum Austriaci, discederet modo quam primum relicta

Ordinibus gubernatione.

Destinavit quoque Nobilem virum ad Majestatem suam Angliæ Regina, qui conspirationis cum captiva Scotiæ Regina Austriacum accusaret. Relicto forti præsidio, Namurco Luxemburgum profectus, sese ad bellum parabat Austriacus. Brabanti interim Auraicum sibi Governatorem delegerunt: ac non ita multo post, septimo videlicet Decembris à Generalibus Ordinibus ruptor foederis Austriacus, & Provinciarum hostis declaratus est, & decimo octavo eiusdem, Mathias Archidux Austriae generali Ordinum consensu belgicarum Provinciarum Governator electus, addito Vicario Auraico Principe.

Declaratus iam hostis Austriacus, toto conatu animi ac virium ad oppugnandos Ordines incubuit, eorumque exercitum apud Gemblacum prælio fudit pridie Kal. Februarij 1578. profectusque victoriam Oppida nonnulla, partim vi, partim deditioe in potestatem accepit: inter alia Sichenem, ubi atrocitas eius apparuit. Obsedit præterea Nivellam, quam post crebras oppugnationes coëgit ad deditioem, promittens Domino de Villers Governatori, permissurum ut præcincti gladio ac pugione milites, vectique equis Centuriones ac Duces egrederentur: verum sitiens cruoris hostis, sævitiam suam in vulneratos milites, qui in egrediendo tardiores fuerant ostendit.

Hoc statu rerum in belgica vicini Principes adlaborarunt, ut tandem aliquando

quando sopitis motibus certa pax constitueretur : qua fini Imperator , Galliarum Rex, Angliarumque Regina legatos suos in Belgicam miserunt : sed nihil effectum.

Aucto iam exercitu suo Austriacus Belgicarum perfectam subiectionem animo praeceperat, cum subito inexpectata morte correptus interijt ante Namurcum , atque inde in Hispaniam vestum eius cadaver. Gestabat in vexillis suis crucis insigne , addita inscriptione, In hoc signo vici Mahometanos, Hæreticos quoque superabo ; sed Deo aliter visum.

Alexandri Principis Parmensis gubernatio.

Alexander Farnesius Parmæ , ac Placentiæ Dux, filius Margaretae Austriacæ , quæ Albanum in gubernatione præcesserat, Austriaco successit primo Octob. 1578.

Novem omnino menses cum Austriaco versatus fuerat Alexander , antequam belgicæ præficeretur : Ipse profectos Belgicæ Hispanos rursus induxerat. Hic vir erat, qui si quis alius Provincijs frænum iniiceret , callidus ac dissimulator, quo plus exiguo tempore, quam præcessores sui longa severitate, profecit.

Ipsò statim gubernationis initio sic res suas instituit, ut facta inter Provincias scissione , Artesia atque Hannonia, Insulæ quoque, Duacum &c. ab Ordinibus

bus ad Regem deficerent.

Commoti hac scissione Ordines ad firmandum aliarum Provinciarum statum incubuere, arctiori eas inter se foedere colligantes, à quo tempore unitæ Provinciæ dictæ sunt.

Ut ostenderent Ordines quantis animis ad propulsandum hostium furorem parati essent, numisma cuderunt impressa ab vno latere effigie corporum Egmondani & Hornensis, fixis in palo capitibus; ab altero duorum equitum, totidemque peditum inter se præliantium, cum hac inscriptione.

Præstat pugnare pro patria, quam simulata pace decipi.

Quamquam nihil non curæ ac sollicitudinis adhiberetur ab Ordinibus, effectum tamen à Parmensi, ut diversæ civitates in Brabantia, Geldria, Flandria & Ultraiectensi diœcesi desciscentes pactum recusarent.

Anno 1579 rursus de pace agi cœptum. Convenere Coloniam ad hunc finem Pontificis, Imperatoris, Regis Hispaniæ, & Generalium Belgicæ Ordinum legati. Tantum vero abfuit, ut pax firmaretur, quin potius novæ scissionis data occasio, ut Mechlinia quoque ac Silvaducis, aliæque plures à Provinciarum pactu discederent.

Advertens Hispaniarum Rex Principem Auriacum rerum suarum successum imprimis morari, omnibus modis tollere eum è medio laboravit, nulli parcens pecuniæ ad submitteudos percussores.

ANNO

Anno 1582 Antverpiensi Mercatori natione Hispanico Gaspari de Anaastro octoginta ducatorum millia sponndit, commendamque unam S. Iacobi, si Auriacum interfecisset. Ipse non audens Anaastro, scribam suum Isauregni induxit, viginti trium annorum adolescentem: qui postquam cum confessario Iacobo Timmerman contulisset, laudatus ab eo confirmatusque in proposito est, eo quod divini honoris Catholicæque Ecclesiæ Zelo susceptum esset.

18 Martij armatus Isauregni arcem Antverpianam, in qua Princeps commorabatur ingressus, post meridiem cum Proceribus deambulantiem, sclopeto sub dextra aure per sinistram malam trajecit: palatum globus transierat, percussum tribus aut quatuor ictibus à proceribus Hispanum Satellites interemere.

Quatuor in partes dissectus hic latro, una cum altero scriba Anaastri Antonio Venero, & confessario Antonio Timmerman, fixaque in moenibus arcis capita partesque corporis.

Haudita multo post vigesimo primo Iulij anno 1582 submissi alij à Rege Hispaniarum per Parmensem Principem percussores, qui non Auriacum modo; sed Alenconium etiam Brugis interficerent: erant autem Nicolaus Salcedo Hispanus, Franciscus Baza Italus, & Nicolaus Hugot, dictus La Borde, Gallo-Flander.

Detecta conspiratione apprehensis aliis profugit Hugot, Italus Franciscus

Baza, ut præveniret supplicium, mortem sibi conscivit. Salcedo petenti Gallia Regi transmissus, condemnatus & à quatuor equis discerptus est vigesimo quinto Octobris.

Anno 1583. in Martio captus Antverpiæ Hispanus, Pedro Dordonio dictus, qui sese ad interficiendum Auriacum ex Hispanijs profectum fatebatur, fueratque in Antverpiensi spoliatione. Hæc atque alia factus in Martio supplicio affectus est. Eodem anno plexus capite sectusque in quatuor partes, & ad furcã suspensus quidam Cornelius de Hooge, qui se Caroli Quinti Imperatoris spuriū venditabat.

Anno 1584. decimo tertio Aprilis captus Vlissingæ affectusque supplicio quidam Ioannes, Mercator opulentus, qui supposito pulvere tormētario Principem cum suis interficere cogitârat.

Non ita multo post Gallus Centurio è Præsidiomunitionis quæ Neuse appellatur, le Goth nomine, captus, traditusque Marchioni de Roubaix dimissus ab eo, & in libertatem adsertus est, cum sese interficiēdi veneno Principis nosse modum affirmasset: verum is detexit facinus, patriæque usque ad mortem fidelis perstitit.

Principis Auriaci interfectio.

Tandem permittente Deo sortita effectum Hispanorum intentio, per-

quendam Baltassarem Gerardi Burgundionem : qui anno 1584 exordiente Majo, Delphos ad Principis aulam accessit, viginti septem circiter annorum adolescens, dissimulato nomine se Franciscum Guyon Vesuntionem appellans, filium Petri Guyon Lugdunensis, qui pro Reformata Religione occubuerat. Variis autem adductis rationibus, ostensoque erga Reformatam Religionem amore, Principis iuxta atque aulicorum animos venatus est.

Missus à Principe in Galliam, paulo post rediens tam ad Principem quam ad Ordines de Andegavenfis Brabantique Ducis morte litteras attulit; quare ad certiora intelligenda ad cubiculum suum etiamnum decumbens eum admitti iussit Princeps. Hoc loco confodisset ipsum Baltassar, nisi pugio defuisset, quemadmodum ex confessione ejus postmodum constitit.

10 Iulij prandentem Principem accedens trepida voce dimissionem postulavit, rursusque egressus, per hortum inambulans Principis expectavit adventum, egredientemque onerato tribus globis sclopeto traiecit, qui collapsus, portatusque in thalamum paulo post animam efflavit. Conatus profugere interfecto à duobus Principis famulis detentus captusque est.

Examinatus à Magistratu fassus est se iam ipsos annos se id facinus agitasse animo: sed ab aliquibus, quos consuluerat reprehensum: tribus vero ante annis cum proscriptum à Rege Principem intel-

telle-

tellexisset penitus in proposito fuisse confirmatum, adeoque non modo non poenitere facti, verum etiam, si bis mille leucis distaret, protinus ad perpetrandum facinus adventurum. Præmissa rite examinatione peractoque ex more reo, pronuntiata aduersus eum sententia; ut in erecto ante curiam theatro, manus quæ eadem fecerat candenti ferro avelleretur, eodemque sex locis carnosæ imprimis partes abstraherentur: denique ipse vivus in quatuor dissectus partes, extracto corde & in faciem proiecto, capite truncatus pænas lueret, suspensisque in quatuor munitionibus corporis partibus, caput palo affigeretur: bonis ipsius omnibus in fiscum redactis.

Pronunciata hæc sententia 14 Iulij, anno 1548.

Subsignatum A. van Moer.

Egregium plane animi robur in supplicio ostendit, reiecit Prædicantium admonitiones, avulsaque manu, absque vlla significatione doloris, trunco crucem formans populo benedixit, nec vnquam vsque ad extremum spiritum, ab ea constantia deflexit.

Sepultum occisi Principis cadaver, in nova Delphensi Æde, (in qua hodieque monumenta cernuntur,) ingenti magnificentia, hoc ordine qui sequitur.

Præcedebant Delphenses cives armati, lugentium habitu, sequebantur tubicines, tecti pulla veste octo equi excipiebant, post singulos insignia, suam quæque ditionem exhibentia gestabantur

qualia ipsis etiam equis appensa erant. Primum equum, N. D. Gerardus à Scho-
 ten, cum D. Paulo VVits ducebat; gesta-
 bat insigne Bredam repræsentsans, N. D.
 Philippus de Grutere Dom. in Dirickx-
 landt. Secundus à N. D. vander Delft,
 & D. N. de Roubles ducebatur; insigne
 Marchionatus vander Vere & Vlissingæ,
 ferebat N. D. Iohannes ab Egmond. Terti-
 us à N. D. N. van Spranger & D.
 Ioanne à Doestium. Insigne Chalonien-
 se N. D. Rosne portabat. Quartus à N.
 D. Florentio Serclays, & D. Petro à Roon
 Diestense insigne, à N. D. Gaspare à Poel-
 geest gestabatur. Quintum equum D.
 Iacobus ab Almonde, & D. N. à Raep-
 horst ducebant; Insigne Vianense D.
 Gerardus ab Aa ferebat. Sextum N. D.
 Cornelius à VVijngaerden, & D. vander
 Linden; Cattimelibocense insigne ge-
 stabat N. D. Lancelottus. Septimum
 N. D. Philippus ab Aa & D. Hermannus
 ab VVtenhorst, insigne Nassoviense N.
 D. Cornelius à Svveden gestabat. Octa-
 vum denique N. D. Ioannes Bacx, &
 N. D. Theodorus à Duvenvoorde; Au-
 raicæ insigne à Domino Marquette ge-
 rebatur. Erant induti omnes veste Lu-
 gubri, pallioque ad talos usque demis-
 so. Sequebantur: NN. DD. Guliel-
 mus à Maulde, Dominus à Mansart,
 Dominus à Ryhoven, Dominus à Ioan-
 nes, à Naeltvvijck insignia Principis
 Symbolaque portantes. Post hos Domi-
 nus à Peterfs. à Deure, N. D. VVences-
 laus à Botfelaer, & Ioannes ab Assen-
 delft. Nobilisque Dominus à Craelin-
 gen

gen insignia, Nassoviense, Stolburgense, Hassicum, & Coninxsteynium. D. Iacobus ab Egmond; Dominus in Kenenburgh, cum coloribus suis arma gestabat. Galeam ferebat N. D. à Botfelaer, gladium N. D. Duyts corporis custodum Præfectus, sagum V Volfardus à Brederode. Equus deinde Principis nigro holzerico usque ad terram tectus à N. N. D. D. Brecht & Malderede ducebatur: excipiebat Comes ab Oversteyn nudus ferens gladium, & Baro à Creauge auream coronam. Sequebantur tres aulae Magistri D. ab Aa, ab Oudenfort, & à Viery baculos præferentes. Pone sequebatur Sandapila, cui corpus impositum appensis insignibus, duodecim viri portabant: cingebant Ioannes à Burgunia, D. à Froymont: D. V Valravus, D. à Brederode, D. à Merode, Dominusque à Soetervoude. Post funus Mauritius Comes à Nassau Principis filius, pallio usque ad terram demisso: dextrum latus Coloniensis Elector Trucesius, sinistrum Comes ab Hohenloo claudebant. Comes V Vilhelmus Ludovicus à Nassau & Comes Philippus à Nassau soli sequebantur: Comes à Solms lugentium claudebat agmen, quem pone sequebantur Præpotentes DD. Ordines Generales, Consilia, Ordinesque Provinciales, Præsides, Secretarij, &c. Prætor, Consules omnesque Magistratus Delphensis: Denique Predicantes, Centuriones, alijque militum præfecti. Incondita plebis multitudo agmen claudebat. Intellegens Hispaniarum Rex cecidisse Au-

riacum, jam prostratos esse adversarios, omnique destitutos præsidio arbitrabatur: Verum falli eum opinione sua docuit Illustrissimus Princeps, Mauritius à Nassauv, qui non modo æquavit, verum etiam excelluit Patriam virtutem, ostendens esse Hispanos, Hombres como los otros, vincique docens qui hætenus victores extiterant.

Fatendum equidem omnium qui Belgicam rexere Gubernatorum excellentissimum extitisse Parmensem Principem, rectèque magnum futurum fuisse Alexandrum, nisi innata Italici infida calliditate, crudelitæque ac sævitia clarissimo nomini suo tenebras offudisset. Prima victoria eius, Traiecti ad Mosam fuit occupatio anno 1579, vbi laxatis militi suo frænis nimiam profectò, indignamque tanto Principe sævitiam exercuit.

Anno 1586 Novesium situm ad Rhenum antiquæ nobilitatis, bellicæque virtutis oppidum occupavit; in quo non modo cives, militesque vniuersos, verum etiam Ecclesiastem Fossierum Oppenheim, cum Gubernatore Cloet, qui graviter vulneratus decumbebat, ex fenestris suspendit, offensus quod sese de pace agere volentem è muris tormento petijssent.

Sed ut redeamus ad Belgicæ nostræ res, advertendum hoc loco, fictam pacem, cujus prætextu Angliæ Reginam Daniæque Regem in fraudem inducere tentabat Parmensis, apparuisse Hispanicæ classis adventu, interim cum de pace

ageretur; sed cum subito Caurus exurgeret, *questo vento fara la pace*, inquit Parmensis. Quid hac voce callidus dissimulator voluerit, nemini dubium esse potest.

Ipsa statim Gubernationis exordio Princeps Mauritius adeo acrem se patriæ propugnatorem, persecutoremque hostium præbuit, ut submissis iterum percussoribus è medio tollere hunc Patriæ clypeum tentârint Hispani. Inter alios Michael quidam Renichon Namurcensis veste militari indutus Bruxellâ ad confœderatas Provincias se contulit, deprehensoque facinore libere fassus est, plurimos alios ad interficiendum Principem, Comitemque Henricum Fredericum fratrem eius natu minorẽ, esse submissos. Affectus est supplicio hic Renichon in mense Iunio Anno 1594 Hagæ Comitum, postquam fassus esset se à Barlaymontio Comite esse conductum, ut Excellentiam suam principem Mauritium perimeret, Dominum quoque ab Oldenbarnevelt, Leoninum Geldriæ Cancellarium, & Dominum S. Aldegondæ, accepisseque ducentos Philippeos, paratosque præterea 15000 aureos pro eo qui factum perpetraret. Deserta Catholica Religione, in Reformata mortem obiit.

G V B E R N A T I O

C A R D I N A L I S A L B E R T I

Archiducis Austriae.

Postquam Archiduce Ernesto hac vita defuncto Comes de Fuentes Hispanus Belgicæ res aliquanto tempore tanquam Vice-Gubernator tractasset, successit Cardinalis Albertus Archidux Austriae, Cæsaris Rudolphi frater natus minor: quia autem Germanici sanguinis erat Princeps, fama que ferebatur eum tum in aula Hispanica, tum in Lusitaniæ Gubernatione suaviter clementerque egisse, gratus fuit plurimis eius in Belgicam adventus. Ut autem tanto se redderet acceptiorem, impetravit à Rege, ut Philippus de Nassau Princeps Auriacus reddita libertate in Belgicam secum descenderet, qui viginti septem annos & amplius captivus in Hispania degerat.

Verum concepta de benignitate eius spes citò fefellit: primo enim exordio gubernationis suæ antiquorum de inquisitione edictorum severitatem coepit exercere, cuius clarissimum exemplum specimenque edidit mense Julio 1597, cum juvenculam virginem Annam vanden Hove, quæ ob Reformatam Religionem diu Bruxellæ fuerat in vinculis, vivam defodi in terram iussit; quanquam lamentabili voce misericordiam imploraret.

Eodem hoc tempore in Flandria aliisque locis plurimi propter Reformatam Religionem affecti supplicio.

Fertur quoque ad procurandam invictissimi Principis Mauritij necem esse progressus Albertus. Vigesimo septimo enim Maij Anno 1598. captus Lugduni Batavorum quidam, qui se ad interficiendum Principem conductum fassus, plexus capite & in quatuor partes dissectus est.

Fuit quoque Ostendæ in Flandria quidam qui similia agitabat.

Media hac tempestate constitutis hoc modo in Belgica rebus Philippus secundus Hispaniarum Rex anno 1598. decimo tertio Septemb. ex hac vita discessit. De cuius morte juvat referre ea quæ in oratione quadam in laudem ipsius composita, à Magistro Ioanne Bouchier continentur.

Non erat in corpore eius locus absque dolore ac vulneribus, humeris tantum exceptis, movere se non poterat. A planta pedis usque ad humeros fistulis erat repletus: duo dextræ manus digiti perpetuo pure manabāt. Integrum annum hic tenuit cruciatus. Sex ipse annis paralyti afflictus jacuit. Accessit Hæctica febris, ac tertiana insuper, quæ duorum annorum spatio nobilissimas corporis partes emedullatas exsiccavit. Laboravit præterea dysenteria, quæ corrupto stomacho ingentem sitim excitavit, ut sedari ullo modo non posset. Vertiginem ingentesque dolores caput patiebatur, oculi præsertim, plenum acutis humoribus corpus horribili dolore jactabatur, qui cum nullis medicamentis abigi possent, aperto ad eos educendos

346 TVMVLTVVM IN BELGIO
corpore, ingens quotidie pediculorum
copia, & pestilens pus effluxit, tanto fæ-
tore, vt præsentiam eius nemo sustine-
ret. Castigata hoc modo à Divino nu-
mine favi Regis crudelitas ad aliorum
exemplum.

Immanis crudelitas.

Quam in VVestphalia
Clivenſique patria Mo-
derante Hispanias

PHILIPPO III.

Arragoniæ Admirantius Regij
exercitus Imperator ex-
ercuit.

POstquam Archidux Albertus
Belgiæ Gubernator circa me-
dium Septembrem cum Pro-
ceribus Bruxella discessisset,
ſparſa fama Pragam ſeſe in Bo-
hemiam tendere, vt Cæſaris
Maximiliani fratris filiam in Hispanias
duceret, futuram novo Regi Philippo
tertio ſponſam; præterea vt cum infante
Hispaniarum Iſabella Clara Eugenia
matrimonium celebraret: quanquam
pulchris promiſſis tam Iuliæ Ducem,
quam

quam Dominos confæderatarum Provinciarum Ordines onerasset, nihilominus tamen Franciscus de Mendoza Aragoniæ Admirantius, Marchio de Guadesca Regij exercitus imperator, cum triginta circiter virorum millibus, in Iuliacensem, Clivensemque Patriam, VVestphaliam quoque, expeditionem paravit, ut tutoris quasi prætextu Dominum earum se faceret; propterea quod amēte Principe, Gubernationis defectu pessum ire putarentur.

Ad huius propositi executionem per Iuliacensem ditionem in Clivensem profectus, bellicam imprimis navem, quæ ab Ordinibus ad tuēdum Rhenum collocata erat, violenter Rinsbergam adduxit; deinde Orsoyam Clivensis Patriæ oppidum accessit, rogans ut ad transeundum Rhenum in urbem admitteretur, verum cum Clivensis Satrapa D. de Horst, alijque obsisterent, accepta securi Admirantius portæ ictum infligens signum suis dedit, secutique confestim milites iam scandebant muros, cum portas suas patefecere Orsoyenses, ut Admirantius transfiret.

Cum huc advenisset Admirantius, munire cæpit confestim summa cum diligentia, iussitque transire Rhenum legionem Comitis de Busquoy, aliasque tres Hispanicas, cum duodecim equitum turmis. Excitavit quoque munitionem in VValsom, è Regione Orsoy plurimis arboribus ad roborandum decisis.

Orsoyã
ingre-
ditur
Admi-
rantius

Domum seu arcem Orsoyanam in qua

militum aliquot præsidium erat adgressus, deditonem postulavit, adducto secum Monacho Capucino, & Carnifice, qui laqueos manu gestabat, quibus suspendendi essent nisi dederent terrore perculsi præsidarij. Admirantio se permisere, qui inde ad alias civitates ac loca invadenda suos dimisit.

Existens Orsoyæ Admirantius conjunctis lembis Rhenum ponte stravit, qui Septemb. tempestate avulsus, rerum omnium in exercitū adduxit inopiam: unde plurimi militum eius diffugere; inter alios uno tempore 500 Hispani, directo ad Mosellam itinere. Misit equitem Admirantius, qui vi reduceret fugitivos, quibus ipsi opponentes sese repugnantesque dimissi sunt.

Postea Aldenium occupavit Admirantius, quanquam neutri parti faveret: misit quoque 400 Svollam equos, ad devastandam, agendasque prædas, qui spoliis onusti in castra rediere.

Maximam deinde exercitus sui partē ad alteram Rheni partem traduxit, indeque in Montensem Ducatum profectus 6 Octob. ante arcem de Broucke dictam, Domini Vdalrici à Daun Comitis à Valckensteyn, & Domini ab Oversteyn venit.

Gravi in hunc Comitem ac veterere odio flagrabant Hispani, quod Reformatam Religionem patriamque suam adversus ipsorum furorem egregiè semper propugnasset, quapropter ipsi Princeps militum manum aliquam ad defensionem sui miserat.

Petivit ab Admirantio saluum con-
ductum missis litteris, pro se, bonis,
subditisque suis: ad quas Orsoya respon-
dit Admirantius, non abnuens rogata,
modo ad Hispanicam nationem religio-
nemque Catholicam affectum ostende-
ret, litterisque suis eum ad id inducere
conabatur.

Sexto Octob. certior factus est Comes
ad occupandam violenter arcem suam
animum Hispanos appulisse: quare eo-
dem ipso die circa vesperam uxorem
suam cum comitatu eius ad securiorem
locum transtulit, insequenti die reliqua
curribus avecturus.

Septimo tamen Octob. Hispanicus
Centurio Ferdinandus Lopes natus
Antvverpiæ Carpenfis Gubernator ante
dictam Broucanam arcem veniens, po-
stulavit imprimis, ut præsidiariorum ali-
qui, aut punirentur, aut sibi traderentur.

Eodem die dedi arcem exposcit, qua-
tuorq; æneis tormentis, plusquam icti-
bus quinquaginta muros concussit.

Postridie cum Hispanis composuit
Comes, ut cum militibus suis immuni
excedere liceret: promiserunt insuper
usque ad tutum locum præsidium Hi-
spani: verum fallentes fidem, egressum
cepere Comitum militibus eius occisis.

Intercedere volentem pro suis Comi-
tem veste spoliatum interficere para-
bant, nisi Hispanicus quidam Centurio
abductum in arcem suam, quam jam
spoliarant, captivum statuisset custodi-
bus appositis.

Sex circiter sclopetarij fidei Hispanice
diffusa

350 I V M V D I V V M I N B E L G I O
diffisi abscondentes sese, dum primus
baccharetur furor, postmodum evasere.

Scriptit interea alteras ad Admirantiū
litteras Comes, purgans sese de ijs quæ
sibi ab Admirantio erant obiecta, que-
stusque de Hispanorum crudelitate ac
perfidia.

Nihil tamen obstantibus excusatione
ac purgationibus tandem interfectus est
Comes, quemadmodum famuli eius
Gerardi Heufgen, qui interfuit, testimo-
nio constat. Hac autem ratione ac modo
interfectionem eius contigisse memora-
bat, inambulantiem post meridiem Co-
mitem à binis è præsidio militibus esse
interfectum, postquam in Domo sua
cum Iudice & ærarijs suis prandisset.

Paulo antequam hæc Comitibus Over-
steynij cædes patraretur, Santense in
Clivensi Patria oppidum occupatum ab
Hispanis, spoliatumque est.

Vndecimo Octobris militem ad Bu-
rich oppidum in Clivensi ducatu misit
Admirantius.

Postulanti deditionem responsum à
civibus se tanquam neutri parti adhæ-
rentes in pace relinquendos: verum in-
censa sub vesperam ab Hispanis porta,
terrore perculsi cives, corporibus rebus-
que servatis, dedidere sese. Grande eis
graveque præsidium ab Admirantio im-
positum. Eadem hac tempestate occu-
pata quoque Clivensia oppida Dinflake
& Holt, perruptisque limitibus ac mu-
nimentis Hispani, interfectis præsidijs
secundo Marte propius ad VVesaliam
accessere, sed accepta à civibus ingenti
pecuniæ

pecuniæ summa, milleque frumenti modijs, ad Iselam fluvium profecti sũt, verum cum adiutus imbribus vehemẽter excrevisset, summa vi ac mole agentem vndas transire trepidantes, Embriam versus flexerunt iter, relictoque ibi Germanico præsidio Duetecum Oppidum, ac deinde Anhalt, Schulẽbergam, aliaque plurima occuparunt, spoliarũtque loca, quæ omnia referre longum.

Trigesimo Octobris, cum tribus æneis tormentis milites aliquot Refam misit, postulavitque ut ad tempus aliquod civitas sibi ad imponendum præsidium permitteretur: verum abnuentibus civibus, alia quatuor tormenta advehi curavit: quibus adeo terrore complevit Oppidanos, ut nulla interposita mora sese dediderint. Octo vexilla præsidio imposita.

II Novemb. in Imperiali civitate Dortmunda celebrata comitia, deputatorum Principum ac Dominorũ VVestphaliæ, quorum supremus Comes vander Lippe, auditisque generalibus totius patriæ querelis conclusum, vt tam ad Cæsarem quam Admirantium scribebant, ad Cardinalem quoque Andream ab Austria Constantiensem Episcopum, Belgicarumque pro tempore præsidem. Staturum præterea ut iidem ipsi deputati Coloniam in Ianuario rursus convenirent.

23. Novemb. ad urbem Dorstum Regij bellici apparatus Magister, Franciscus de Velasco accessit, oblatisque Magistratui ab Admirantio litteris aperiri civi-

civitatem postulavit : qui lectis litteris respondere, haud decere sese absque Principis auctoritate quenquam accipere : ad ultimum quatuor dierum postularunt inducias, sed confestim vrbs oppugnari cæpta.

Cū nil profici precibus suis cives adverterēt, arma defensionēque pararunt : sed valide quatentibus mænia, oppugnantibusque urbem sine intermissione Hispanis, cum nihil quidquam alicunde speraretur auxiliij dedidere urbem.

Parati iam in Reckelhincufana munitione Hispani, Dortmondam profecti sunt, pandi mille equitibus urbem postulantes, sed repulsam passi ab Oppidanis, qui sese ad arma accinxerant, discessere.

Plurimæ ab eis captæ civitates, crudelissimèque vexati cives.

Decimo Decembris scripsit ad Paderbornensem Episcopum litteras Admirantius, hostilium minarum plenissimas, nisi Lutheranos Prædicantes ditio-
ne sua expelleret. Inclinato iam Decembri, ac pænè præcipiti, Calcar, iam Gochemium, & Chennepe civitates occupavit, Essendiam præterea, Hattingem, & Lennep, in Montensi Ducatu.

Coacti quoque minis Admirantij Vvesalienses, à Reformata Religione sua descivere, Prædicantibus, Ludimagistrisque suis eiectis.

Duodecimo die Martij Princepsque Mauritius à Nassauv exercitum suum educit ; desertis Hybernis Hispani ex Montensi, Clivensique patria processere,

ut Rhenum potestatis suæ facerent, liberumque in Geldriam haberent transitum: quare quinque in Clivenfi ditio-
ne civitates, Resam, Calcariam, Goc-
chemium, & Embricam impositis præ-
sidijs firmare voluerunt, Embricam Ad-
mirantius promissis primum, deinde 24
circiter tormentorum ictibus tentatam
deditione accepit.

Tantæ autem sævitæ crudelitatisque
suæ Hispani nullam omnino aliam ad-
ferre causam valuerunt, quam Catholi-
cæ Religionis propagationem, ut nimi-
rum eam in Germaniam inveherent, in
qua ab antiquis temporibus florisset:
verùm modum excessit nimij furoris
inmanitas, cuius nonnulla lectori e-
xēpla ponere ob oculos haud abs re erit.

I. VVesaliæ, cives atque agricolas
complures, ex collo suspensos, tantum-
que non suffocatos horas aliquot reli-
quere.

II. Plurimos agricolas ex manibus,
ex pedibus alios, denique ex pudendis
nonnullos suspendere.

III. Plantas pedis quam plurimis i-
gne torruere.

IV. In Reeckensi pago miseros ino-
pesque tres rusticos ad lanceam, tan-
quam veru alligatos aprorum instar
torruerunt. Fieri nullo modo potest, ut
quis teterrima ipsorum facta, stupra vir-
ginum, matronarumque violationes e-
narret, aliquot exhibuisse exempla con-
tenti erimus. Duelmanensis Iudicis v-
xorem 7 Hispani coram oculis mariti
ordine quisque polluerunt.

V. Ado-

V. Adolescente virgine manibus ac pedibus ad quatuor palos alligata usque ad mortem abusi sunt.

VI. Honestam matronam Hispanus postquam violasset, ad fellandum adiegit.

VII. Plurimis locis, viuis mulieribus dissecto ventre, euulsere fœtum: aliumque infantem imposito in matrum aluum capite, matris sanguine suffocarunt.

Denique adeo horrenda passim scelera designauere, vt ad singula enarranda, nulla pagina sufficere possit. Sufficiunt quidem hæc tam Catholicis quam reformatis, ad agnoscendam, detestandamque immanem Hispanorū crudelitatem ac sævitiam, quam tam in Catholicæ Ecclesiæ quam Reformatæ fideles, exerceri, experientia constat, quamquæ Romanæ Ecclesiæ fideique propugnationem sceleribus suis prætexant: haud tamen abs re fuerit addere Iunioris Comitis à Valckensteyn miserandam necem, quem eadem quæ patrem Hispanorum crudelitas hausit.

Profectus in Februario ex Hollandia ad visendum fratrem suum ad Brouckanam arcem, Iunior Comes à Valckensteyn, cum exiguo equitum Comitatu, observatus ab Hispanis vetere in Patrem odio, circa Vesaliam, trucidatis quæ prius duobus eius pueris, excruciatoque secretario, cum ad propulsandam iniuriam arma pararet, ænea glande traiectus occubuit: neque eo contenti latrones, occisi Comitis cadaver, etiam
ultra

ultra necem sævientes, plurimis pugionum ictibus confodere. Immane omnino, sævumque vniuersis illis Provincijs visum hoc facinus.

Habes igitur amice lector Belgicorum tumultuum originem ac causas, atrocēque Hispanorum Tyrannidem ac sæuitiam, quam in miseros Belgas tot annorum spatijs exercuere, vnde facile cognoscere est, tanto tempore, Tamberlanos, Attilas, Nerones, Domitianos, Caligulas nostros Hispanos extitisse. Sed Benedicta Dei bonitas, quæ Tyrannide ipsorum excussa, tandem aliquando nos in veram libertatem adseruit: eo etenim deducta res est, vt Præpotentes DD. Generales Cōfæderatarum Provinciarum Ordines cum Hispaniarum Rege, atque Archiduce Alberto, tanquam vere liberi, Regibus Galliæ, Britanniæ, Dania, alijsque Germaniæ Principibus mediatoribus, inducias pacti sint.

Dabit Æternum Numen, Pastor Israel, cuius oculi super iustos, & aures eius in preces eorum, quæ ad Majestatis suæ honorem, ac gloriam, salutemque nostram expedient. Amen.

APPENDIX

APPENDIX

SIVE

HISTORIA TRAGICA

DE

Furoribus Gallicis

& eade Admirallij

NARRATIO.

APPENDIX

SINE

HISTORIA TRAGICA

DE

Furoribus Gallicis

et ceteris

NARRATIO.

HISTORIA TRAGICA

DE

Furoribus Gallicis.

 Ptandum esset recentium furorum memoriam, & eius carnificinæ, quæ nuper in Galliæ oppidis propè omnibus admissa est, ex animis hominum deleri. Tantum enim dedecus, tantaque genti Gallicæ iniusta infamia est, ut plerosque patriæ jam suæ pudeat, duabus fædissimis maculis inquinatæ, perfidia & crudelitate, quarum utra maior fuerit, dici vix potest. Sed quoniam passim jam volitant libelli scripti *ab assentatoribus aulicis & precio conductis*, qui res fictas & commentitias impudentissimè pro veris tradunt: debere me posteritati hanc operam existimavi, ut rem quemadmodum gesta est, literis mandarem: quippe cuius cognoscendæ facultatem cum ex mea ipsius calamitate, tum ex ijs, qui magnam illarum trucidationum partem suis oculis hauserunt, acceperim.

Anno Christianæ Salutis 1561. quum propter multitudinem eorum, qui religionem (quam *Reformatam* appellant) amplexi fuerant, periculum esse videretur, ne quid in Gallia turbarum accideret (nam ad id tempus usitata supplicia fuerant, ut qui eam religionem profiteri auderent, *bonis omnibus amissis regique addictis*

360 HISTORIA FRAGICA
addictis igni cremarentur) procerum nobilitatisque postulatu, Conventus omnium propè ordinum habitus est in arce regia Sangermana & Laya vulgò dicta, propè ab urbe Lutetia: quo in conventu, præfente atque auctore Rege Carolo IX. qui etiam nunc principatum tenet, decretum est, *ne cui deinceps fraudè esset Religionem illam profiteri, utique cætus & conciones illius exercendæ causâ, publicè, sed tamen in oppidorum suburbijs habere liceret.* Ei conventui FRANCISCUS DVX GUISIUS è LOTHARINGIS ortus, magnus tum Aulæ Gallicæ magister, non interfuit: sed ubi de decreto certior factus est, incredibili dolore atque iracundiâ exarsit: paucisque post diebus, cum in Campaniæ oppidulo Vasseio, concio ab illius Religionis cultoribus haberetur, satellitio stipatus, impetum in illos fecit, virosque ac mulieres ad numerum ducentorum trucidavit. Erat in Religiosorum numero (nam hoc nomine deinceps propter usitatam linguæ Gallicæ consuetudinem utemur) Ludovicus Borbonius regio satus sanguine, Condæus, ex villæ nomine vulgò dictus, magnæque propter Regiam agnationem auctoritatis. Itaque quum Guisius legem illam Regiam vehementissimè oppugnaret, ac planè (quod in ipso erat) everteret, regnique tranquillitatem illa lege constitutam perturbaret, GASPARCHO COLLIGNIVS, Regni Amiralus, itemque Franciscus Adoletus ipsius frater, pedestrium copiarum magister, cæteri-

cæterique proceres generosi ac nobiles
 Religionis illius cultores, ad eum certa-
 tim de Guisij importunâ audaciâ vio-
 lentiâque effrenatâ questum venerunt.
 Erat tum in procuratione Regni pro-
 pter ætatem Regis Catarina Medicea,
 Clementis pontificis fratris filia, & Re-
 gis Caroli mater, Florentiæ (quæ civitas
 Italiæ est) nata. Nam etsi Gallicæ gen-
 tis instituto, neque hæreditas, neque
 administratio fæminis defertur: tamen
 propter Antonii *Navarrorum* Regis iner-
 tiam, ad quem Regia præfectura perti-
 nebat, Medicea Regismater, præter
 consuetudinem, in illius præfecturæ so-
 cietatem ascita est. Ea Guisianorum
 arrogantiam ac ferocitatem verita, prin-
 cipi Condæo manu sua scripsit (extant
 literæ & in Germanorum principum
 conventu Frankfordiano, cui Ferdinan-
 dus Imperator præerat, decem propè ab
 hinc annis prolatae ac recitatae sunt)
 vehementerque ab illo postulavit, ne se
 in tantis angustiis ac difficultatibus de-
 sereret, sed & matrem & liberos, id est,
 & se, & Regem, Regisque fratres, fidei
 ac pietati suæ commendatos existima-
 ret, ac primo quoque tempore salutem
 communi consuleret, ita se operæ ab ip-
 so navatae memoriam Regis in animo
 infixuram, ut eam nunquam amitteret.
 Paucis post diebus Guysius non ignarus
 quantum in Gallia Regium nomen au-
 thoritatis habiturum esset, neve privato
 potius, quam regio consilio aliquid mo-
 liri videretur, socios cõsiliarum suorum
 nactus idoneos, perfecit ut Regem in

sua potestate haberet. Quâ re cognitâ, multisque subito exortis difficultatibus, & magnâ Gallicæ nobilitatis parte conturbatâ, Condæus de amicorum sententiâ nonnullas sibi urbes occupandas præfidijsque firmandas existimavit, *quod primi Civilis Bellici* initium fuit. Nam Condæus armorum causam afferebat, defensionem edicti Regis, quo Reipub. salus continebatur, quodque sine certissima Gallicæ gentis pernicie, & nobilitatis interitu abrogari non poterat, propter incredibilem eorum multitudinem, qui indies ad religionis illius cultum accedebant, in quibus qui illustriore loco nati, potentia, dignitate, & opibus præter cæteros florebant, supplicia & crudelitatem in illius cultores exerceri solitam, sibi perferendam non putabant: simul quod Guisium advenam, peregrinum, & ex Lotharingicis salebris in Galliam traductum tantos sibi spiritus, tantumque in Galliâ dominatum ac potentiam sumere molestè ferebant. Eò accedebat Reginae matris singulare (uti videbatur) studium in pace conservandâ: & Guyfianorum furoribus comprimendis, qua opinione constat amplius viginti hominum millia unius illius Reginae voluntatem spectantium, ad religiosorum se partes & religionis illius defensionem aggregasse: quippe quæ jam tum regiae potestatis vim obsederat. Factis aliquot prælijs, multisque ultro citroque acceptis incommodis, & Guyfio interfecto, anno vertente, pax ea conditione facta est, ut religiosi integra

tegra religionis libertas maneret, cæ-
 tusque & conciones illius exercendæ
 causâ certis locis habere liceret. Valuit
 ea pax, non omnibus tamen locis, ad
 annos quinque. Nam in plerisque op-
 pidis ac præfecturis magistratus religio-
 ni Romanæ addicti (quos Catholicos
 vulgò appellant) quibus poterant con-
 tumelijs religiosos afficiebant. Itaque
 quum Ferdinandus Alvares Toleranus,
 Albæ Regulus, dux Albanus vulgo di-
 ctus, exercitum in Belgas, qui contra re-
 gis Hispani voluntatem religionem re-
 formatam amplexi fuerant, propè à
 Galliæ finibus duceret, regina mater sex
 Helvetiorum millia conscribi atque in
 Galliam introduci iussit, præsidij causâ,
 ut ipsa loquebatur: ut exitus docuit, eo
 consilio, ut Condæus, Amirallius, cæ-
 terique religiosi proceres, quibus para-
 ta infidiæ fuerant, si eas vitarent, sese-
 que armis tueri ac bello contendere
 vellent, opprimi imparati possent. Nam
 aulici, per quos illæ res administraban-
 tur, ad id tempus Gallis militibus mi-
 nus confidebant. Multa autem quæ ad
 illius temporis rationem & renovatio-
 nem belli pertinerent, ad institutum
 nostrum properanti necessario præter-
 mittenda sunt. Quum ad sex menses
 bellum durasset, pax iisdem legibus,
 quas superius demonstravimus, facta
 est, ut colendæ profitendæque religio-
 nis reformatæ omnibus potestas fieret.
 Nam hæc una atque extrema conditio
 pacis semper omnibus bellis fuit: ac
 perpaucis post an diebus an mensibus,

facile intellectum est, pacem illam doli
 atque insidiarum plenam fuisse: pacem deni-
 que hanc non esse, sed bellum atrocissimum
 pacis nomine involutum, protinus enim
 urbes omnes, quas religiosi dediderant,
 occupatae & praesidijs adversariorum
 militum firmatae sunt, praeter unam ma-
 ritimam in Santonū finibus Rupellam,
 quae Rochella vulgò nominatur. Nam
 oppidani circiter ducentis ab hinc annis
 ea conditione sese in Regis fidem ac
 potestatem commiserant, ne quos praes-
 idiarios milites inviti recipere cogerentur.
 Simul Condæus & Amirallius cer-
 tiores facti sunt, iterum sibi insidias à
 Tavannio, capitali homine & facinoro-
 so (qui nuper Marescalcus regni factus
 est) paratas esse, quas nisi maturè devi-
 tarent, propediem futurum ut ab illo
 circumventi atque comprehensi, adver-
 sariorum crudelitati dederentur. His
 nuncijs acceptis confestim Rupellam
 magnis itineribus contendunt, unaque
 conjuges parvulosque liberos infantes
 secum deportant, quod Tertij acerbissi-
 mi & calamitosissimi civilis belli initiū
 fuit. Erat tum in aula Carolus Cardina-
 lis Lotharingus, Guyfij ducis (quem
 primo bello interfectum docuimus)
 frater consanguineus, unus ex omnibus
 vaferimus & callidissimus praeter cæte-
 ros habitus, sed ingenio diro, immiti,
 turbulento, ut ne Romæ quidem feren-
 dus videretur. Hunc reformatæ religio-
 nis adversarium acerbissimum atque
 infestissimū religiosi praedicabant. Eum
 que propter ingenij saevitiam praeter cæte-
 ris

ris horrebant, civiliumque incendiolorum omnium facem nominabant. Is tertij belli principio Regi persuadet ut edictum promulget, ne quis ullam religionem præter Romanam sive Pontificiam profiteretur: qui aliam amplecti vellet, in hostium numero haberetur. In illo edicto, Lutetiæ impresso, nominatim hæc sententia interjecta est, quæ propter rei novitatem, simul quod regio nomi- ni turpissimam perjurii ac perfidiæ maculam inurebat, in libellis posterius editis delata fuit: tamen Rex compluribus edictis religionis libertatem ante id tempus permisisset, tamen eum semper in animo habuisse unicam illam Romanam & Pontificiam toto suo regno retinere, retinendamque ab omnibus curare. Multis utrinque illatis atque acceptis detrimentis, quum hujus tertii belli exitus propter superiorum annorum perfidiam difficilior videretur, regni autem status propter civitates exhaustas & infirmæ plebis ac rusticorum hominum inopiam postularet ut de compositione ageretur: rex ad Amiralium legatos misit, qui ei suis verbis nunciarent, pacis se & concordia rationem tandem aliquando certissimam iniisse, ut conjuncti ambarum partium exercitus in Belgarum fines adversus Albanum, qui recentium calamitatum auctor fuerat, ducerentur. Magnas se habere adversus Hispanum regem offensionum causas, sed hanc inprimis, quod insulam Orbis novi Floridam, quæ à Gallis capta, præfidiariis omnibus

bus repentino incurſu interfectis, occupaffet, itemque Marchionatum Finalii, cujus incolæ per exiguo ante tempore in regis ſe fidem ac poteſtatem commiferant, firmiſſimum civilis concordia vinculum bellum illud externum fore, neque meliorem excogitari rationem poſſe, qua ſuperiorum diſcordiarum memoria ſempiterna oblivione deleretur. Ad eam rem conficiendam opportuniſſimum eſſe, quod Ludovicus Comes Naſſovius, Principis Vranii frater, in ipſius caſtris biennium jam fuiſſet, cui ſummam rerum omnium fidem Amirallius haberet, per eum & ipſius clientes Belgas cæterosque, quos ipſius partibus ſtudere intelligebat, facile perfici poſſe, ut civitates aliquot occupari, magnaſque belli gerendi facultas ſuppeditari poſſet. His rebus auditis vehementer Amirallius perturbabatur. Nam eſſi de regis fide non dubitabat, tamen multa ſimul in mentem veniebant: Cardinalis & cæterorum Guiſſianorum potentia, quos omni tempore Hiſpani ſtudioſiſſimos fuiſſe conſtabat. Nam Dux Guiſius Henricum filium, adoleſcentem reliquerat, cui regina mater honores omnes quos pater geſſerat, præter ætatem contraque majorum inſtituta mandarant, tum etiam regionum conſiliariorum perfidia, quos propter Pontificia religionis ſtudium eidem Hiſpano regi addiſtiſſimos eſſe, nonnullos etiam magnis ab illo annuis beneficiis affici ſolere, regnique negotia cum illis communicari com-

perturn

pertum habebat. His rebus fieri ut
 quod apud exteras gentes plane incre-
 dibile videbatur, ejus Regis legatus in
 sanctius Galliaë consilium admittere-
 tur; atque uti Biragius quidam homo
 Insuber, & patriæ (ut fertur) proditor,
 cæterum qui literarum omnium ex-
 pers, atque imprimis Iuris civilis igna-
 rus: tamen propter calliditatem ingenii
 in tantum honorem poneretur, ut jam
 Cancellarii munus obiret, remoto ab
 omni administratione Michaelè Hospi-
 talio, quo neminem vel prudentiorem,
 vel doctiorem, vel patriæ amantiorem
 fuisse, inter omnes omnium ordinum
 homines constabat. Eò accedebant ad-
 versariorum calumniæ, quibus præberi
 ansa videbatur, quasi turbulentum in-
 genium Amirallius haberet, neque
 quietem ferre, aut sine tumultu diutius
 domi permanere posset. Adversus ea
 legati, quæ poterant proferebant, simul
 tam repentini in Regem Hispanum o-
 dii causam hanc afferebant, quod Al-
 benius quidam nuper ex Hispaniâ re-
 versus Regi & Reginaë matri pro certo
 renunciaverat, Philippum paucis ante
 mensibus conjugem suam Regis Galli
 sororem veneno sustulisse, rumoresque
 passim totâ Hispaniâ disseminasse, quos
 multorum honoris causâ, silentio præ-
 teriri est melius. Sed nihil æquè Ami-
 rallium permovit, ut Ludovici Nassovii
 alacritas, qui simul atquè de illo Regis
 consilio, certior factus est, nihil eorum
 quæ ad Amirallium cohortandum per-
 tinere arbitrabatur prætermisit. His

rebus adductus Amirallius nihil aulicorum perfidiam veritus, ad compositionem animum adjecit, ita tertio civili bello finis est impositus; & pax *iisdem conditionibus quibus superiores facta, ut religionis colendæ profitendæque omnibus potestas permitteretur.* Paucis post mensibus complures Germaniæ Principes religionis reformatæ studiosi, in his tres Electores, Palatinus, Saxo & Brandenburgicus, legatos in Galliam ad Regem mittunt, *gratulantur de concordia civium reconciliatâ,* & quoniam stabilem ac diuturnam illam esse permagni sua interesse judicabant, pollicentur si quis Regi ob eam causam vel in suis finibus, vel extra fines negotium ac bellum inferre conaretur, se suosque clientes ad ipsius defensionem paratos fore: huic legationi Rex primum verbis, tum libello manu sua subscripto respondit ac fidem dedit, se perpetuo *Pacificatorium suum edictum sanctissime fidelissimeque servaturum.* Quo libentius Amirallius ad Belgica consilia sese traduci passus est, tametsi reginæ matris ingenium crebrò in memoriam revocans dicere soleret, cum aliis multis, tum præcipuè Thelinio, cui postea filiam suam in matrimonium dedit, *sibi mulieris illius ingenium versatile magno-pere suspectum esse.* Nam ubi nos (inquirebat) in illum Belgicum apparatus induxerit, in medio nos cursu deseret Nassovius. Nihilo secius ad fratrem scribit, communicato consilio nuncius ad regem mittitur; si velit animum ad

nego-

negocium Belgicum adjicere, sese brevi effecturos ut suum erga ipsum studium atque observantiam multis & magnis officiis perspiciat : rescribit rex amantissimis verbis, jucundissimum sibi eum nuncium fuisse, atque utrique eorum gratias egit. Per id tempus Maximilianus imperator principis Vranii fortunam (ut ipse loquebatur) miseratus, cum Hispaniæ Rege per nuncios agebat, ac jam pro eo impetrarat, ut Principi bona omnia sua restituerentur, ea tamen lege, ne in Belgarum finibus domicilium haberet, sed aliis in locis, sede ac domicilio constituit, vectigalibus omnibus suis frueretur. Quare ad Gallia Regem perlata, confestim nuncios ad Principem Vrania mittit, ne quid ex ea Cæsaris actione expectaret, fraudem hanc & fallaciam esse ea mente susceptam, ut illius delectum in Germania institutum abrumperet: si suam fidem sequi velit, certissimum se illi subsidium ad suam dignitatem recuperandam præbiturum. His Caroli pollicitationibus Vranius inductus delectus suos sustinere, & quantumvis graves sumptus tantisper tolerare statuit, dum quæ ad bellum illud pertinerent, pararentur. Interea Ludovicus ad Regem permutato habitu Lutetiam proficiscitur: quum anni tempus minus jam ad exercitus conducendos idoneum videretur, quod hyems suberat, de communi consilio res in proximam æstatem rejicitur. Interea qui maritimis Vranii copiis præerant, crebro in Hispanos

atque in Lusitanos grassabantur, quasque ceperant naves ad Rupellæ portum (quæ in Condianorum potestate tunc erat) appellabant, ibique prædam expositam oppidanis cæterisque Gallis mercatoribus divendebant: qua de re frequenter legatus Hispanensis in regio sanctiore consilio questus est. Et cum ad id consilium conducere videretur, ut Elisabetha Angliæ Regina in fæderis societatem adscisceretur, Rex Amiralio negotium ejus rei administrandæ commisit. Nam superioribus mensibus blandissimis literis à Rege in aulam accersitus, honorificentissimeque acceptus fuerat, qui ne de suis adversariis diffidendi aut secus de regis aut reginæ matris animo suspicandi occasionem haberet, primum Guisiani omnes ex aula excefferunt: tum Rex Amiralio potestatem fecit, quem vellet comitatum, & quibus cum armis vellet secum adducendi: & quod præter cæteros Cossæo regni Marescalco confidere putabatur, rex illum Amiralio præsto esse, præsidiumque suo nomine si quid opus esset ferre imperavit. Anglici fæderis negotium Amirallius ita diligenter industrieque confecit, ut non multo tempore interjecto, missis ultro & citro legatis, data acceptaque fide & jurejurando utrinque interposito sancitum fuerit. De aliis præterea societatibus atque amicitiiis conciliandis, quæ ad Belgicum illud institutum conducere videbantur, idem Amirallius regis jussu ac nomine agebat, eaque negotia

prope

prope jam ad exitum perduxerat. fæderum autem illorum prima semper & summa lex erat, ut religionis libertas maneret, utque Rex edictum illud suum pacificatorium diligentissime sanctissimeque conservaret. Etsi hæc secreto geri videbantur, tamen Biragii pro-cancellarii literis (de quo supra mentionem fecimus) itemque Morvillerii, quem, propter maciem hypocriticam, pueri vulgo Chimeram aulicam appellant, & Cardinalis Peluci, quo non alius ad proditionem vel excogitandam vel administrandam aptior habetur, ad Pontificem Romanum, perlata sunt: qui de Cardinalium consilio protinus unum ex ipsorum numero, Alexandrinum sævissima hyeme in Galliam cum his mandatis misit, ut regem in fæderis Tridentini societatem adduceret. Cujus primum ac summum caput erat, ut junctis fæderatorum copiis, bellum Turcis & hæreticis inferretur: cum hæreticorum nomine principes omnes, qui reformatæ religionis cultum in suis finibus permittunt, intelligantur. Alexandrinus honorifice in aula exceptus, re tamen infecta dimissus est: ita enim vulgò ferebatur, ac passim tota Gallia creditum est: quamvis ipse in occulto hilarior alacriorque ad pontificem redire videbatur, dixisseque aliquoties ferebatur, ejusmodi se à Rege responsum tulisse, quod in vulgus efferri opus non esset: sibi quidem à Rege & Regina matre abunde satisfactum fuisse. Quum ad illud Belgicum negotium

per oportunum videretur naves aliquot in mare Britannicum mittere, quibus si quid subsidii Albano ex Hisp. in Belgas mitteretur, intercludi posset, ei rei Strossius & Baroguardius præfecti sunt, quibus rex mandavit, ut naves aliquot Burdegalæ & Rupellæ armatas atque instructas, ex navalibus producerent, & quæ ad usum earum navium pertinerent, maturè providerent. Eo apparatu legatus Hispaniensis permotus crebras Regis sui nomine querelas ad consilium Regium deferebat: neque interea responsum ullum aliud auferebat, nisi verisimile hoc Regi non videri: nuncios eum Burdegalam & Rupellam cum literis ac mandatis missurum, ne qui navalis apparatus fieret: si qui jam factus esset, ejus rei quæstio haberetur. Quæ mandata secretò atque in occulto duobus illis rei maritimæ præfectis data sint, nobis non satis constat. Illud nemini dubium esse debet, mandatum illis fuisse, ut quascunque naves offenderent, quibus Hispani milites in Belgas transportarentur, in eas impetum facerent, totumque illum navalem apparatus adversus Hispanum Regem & Albanum institutum fuisse: quin etiam Amirallium per id tempus mandatum à Rege accepisse, ut in insulam novi orbis Perusam auri præter cætera feracem (quam Hispanus tenet) exploratores mitteret, si quid forte in illa occupanda conari aut efficere posset: quæ res nobili cuidam ex Amirallii clientela commissa est, qui cum Lusitano naviga-

navigationum illarū peritissimo (quem ei Amirallius Regis jussu adjunxerat) eò profectus, neque dum reversus est. Iam verò dici non potest, quot & quanta eo tempore amicissimi animi signa rex Admirallio, itemque comiti Rupifocaldio, & Thellignio reliquisque religiosæ nobilitatis præcipuis daret. Primum quæ superioribus bellis in Amirallii & Andoleti villis atque arcibus erepta fuerant, rex conquiri eisque restitui jubebat. Si quos præterea vel Admirallio charos atque acceptos, vel superioribus bellis virtutis laudem egregiam adeptos intelligebat, hos beneficiis atque præmiis afficiebat. Ipsi Admirallio die quodam ad sarcienda superiorum calamitatum detrimenta centena librarum millia de suo fisco adnumerari jussit. Quum ipsius frater Cardinalis Castalionius magnis & opulentis sacerdotiis oneratus è vita excessisset, rex ei unius anni fructus integros attribuit. Quin etiam Philiberto Subaudia duci literas dedit, gratissimum sibi fore, non modo si mitius cum iis ageret, qui superioribus bellis subsidio religiosi venerant; Verum etiam si in alios omnes religionis ejus cultores, quos in suis finibus haberet, clementia & mansuetudine uteretur. Iam verò quum Veteres inimicitia inter Guisianos & Amirallium intercederent, ex quibus contentionis Gallia Regno periculosa nascituræ videbantur, rex utrique suis verbis denunciari jussit, ut illas inimicitias sua & Reipub. causa deponerent: formulam-

lamque illis reconciliationis & concordiaë præscripsit, cujus sex fere ante annos jacta fundamenta fuerunt, in urbe Molinio, ubi Rex summis quibusque regni proceribus adhibitis, re consulta & deliberata, pronunciavit Amirallium Guisianaë cædis expertem videri, cujus ab adolescente Guyfio ejusque propinquis infimulabatur, eique controversiaë rex de consilii sententia finem imposuerat. Præterea Carolus Cardinalis Lotharingus (quem superiorum omnium bellorum architectum fuisse diximus) ut omnem *novorum consiliorum suspicionem* tolleret, Romam profectus erat, unaque per familiarem suum Cardinalem recens creatum, vaferrimum & callidissimum imprimis habitum, per causam Pontificis in demortui locum eligendi deduxerat. *Sed nullum majus ac certius pacis & tranquillitatis publicæ* documentum fuit, quam quod Rex Sororem suam Margaretam Principi Henrico reginaë Navarrorum filio, qui religionis causam novissimo bello defenderat, exercituique præfuerat, nuprum locare instituit: quod arctissimum esse civilis concordiaë vinculum, & suæ erga religiosos benevolentiaë certissimum testimonium fore prædicabat. Quin etiam quod Princeps Henricus religione impediri dicebatur, ne Margaretam à sua religione alienam, catholicam, & Romanis ritibus deditam in matrimonio haberet, rex legibus Pontificiis eam se soluturum dixit, aulicisque omnibus summe reclamantibus,

tibus, ei permisit, ut omissis ceremoniis in vestibulo fani Parisiensis, certa formula religionis reformatæ ministris quibusdam non improbata, matrimonium illud celebraretur: quæ res fama & literis per omnem terrarum orbem celebrata, dici non potest, quam securos religiosorum animos reddiderit, quantopere metum suspensionesque omnes ex illorum animis expulerit, quantam de regis erga se benevolentia fiduciam illis attulerit, quanta denique principes externos & civitates eidem religioni deditos lætitia affecerit. Sed Amiralii animum multo magis confirmabat epistola regis manu subscripta & obsignata, quam per id tempus Thelinginus attulerat: quæcunque Amiraliius Belgici instituti causa faceret, ea se quasi suo mandato facta comprobaturum, rataque habiturum. Per id tempus Ludovicus Nassovius unà cum Iohanna Navarrorum Regina, religionis studiosissima, ad aulam gallicam proficiscitur. Inito inter regem Carolum & Vranium fædere, literis pactiones mandantur. Erant nuptiæ in urbem Lutetiæ constitutæ: qua de causa Navarrorum regina eò se paucis illis diebus contulerat, ut quæ ad nuptiarum apparatus pertinerent, provideret. Ob eandem causam rex Cavannium hominem acris ingenii (quem propter Amiralii gratiam in summum honorem extulerat) ad eum misit, uti Lutetiam, cum ejusdem apparatus, tum vero Belgici negotii causa, præiret, seseque paucis

inter-

intermissis diebus subsecutorum confirmaret: nihil esse jam quod Parisiense minas & insanias metueret.

Nam quòd ea civitas superstitionibus præ cæteris dedita est & seditiosis monachorum concionibus quotidie ad sævitiam excitatur, difficile dictu est, quam acerbo odio & Amirallium & religionis cultores prosequeretur. Eò accedebat ægritudo, quam superioribus mensibus acceperat, ex cruce quadam lapidea, inaurata, pyramidis instar facta, & Gastinia vulgò dicta: cujus everfionem Amirallius à rege incredibili contentione efflagitarat. Nam quod in medio belli ardore ad religiosi cujusdam contumeliam posita fuerat, monumentum illud civilium dissidiorum, paci atque concordie adversarium esse demonstrabat. Hujus Parisiensium capitalis in Amirallium odii rex nō ignarus, literas ad Marcellum mercatorum præfectum (quæ Lutetie summa dignitas habetur) dederat, graviterque interminatus erat, si quid motus aut turbarum propter Amirallii adventum oriretur. In eandem sententiam Henricus dux Andicus, Regis frater, itemque regina mater literas eidem Marcello cæterisque parisiensibus magistratibus dederant, ut nulla jam plane Amirallio timoris aut diffidentie occasio relicta videretur: paucisque item post diebus Rex Briqmaldum magnæ virtutis & æstimationis virum, cum iisdem mandatis ad Amirallium mittit, Belgicum negotium commode administrari sine
ipfius

ipsius præsentia non posse. His tot rebus adductus Amirallius, plenus spei bonæ atque animi Lutetiam proficisci statuit: quo cùm venisset, atque à rege & ipsius fratribus, & Regina matre honorificè comiterque exceptus esset, orto inter ipsos de Belgico apparatu sermone multis verbis Regi demonstrat, Ducem Albanum magnas copias cogere, exercitumque comparare: si Rex suum animum dissimulare vellet, fore ut multi tardiores se ac segniores præberent: magnas jam rerum bene gerendarum facultates dari, quas si de manibus demittat, non facilè postea recuperaturum. Itaque optimum esse factu, ut temporis oportunitate uteretur. Non multis ante diebus Ludovicus Nassovius in Belgarum fines clam profectus comites itineris consiliorumque socios sibi tres Gallos summæ apud Amirallium autoritatis asciverat, Saucurtium, la Noüm & Genlisium, quibus Rex negotium dederat, ut viderent si qua ratione urbes aliquot regno suo finitimas tentare atque occupare possent. Illi compluribus aliis nobilibus in societatem adscitis, celeriter in Belgas proficiscuntur inscio & imprudente Amirallio: qui ubi subitam illorum profectio- nem cognovit, scripsit se vehementer illorum consilium admirari: scire se nullas copias ante dies quadraginta comparari posse: Viderent ne quid festinantius agerent, neve consilia sua, quæ nondum matura videbantur, præcipitarent. Nassovius patriæ conspectu

& desiderio inflammatus, mutabilitatemque regis veritus, Valentinianas primum de improvise adoritur: sed ab Hispanis militibus, qui arcem præsidio tenebant, depulsus Montium celeriter profectus est, oppidumque natura munitissimum rebusque omnibus ad bellum necessariis instructissimum occupat: quæ res fama & nuntiis passim in finibus Belgarum pervulgata & in Galliam Germaniamque perlata, cum omnes religionis cultores in spem erexit, tum verò Galli Regis animum palam atque aperte jam indicasse ac perfecisse videbatur. Eò accessit quod Genlisius paucis post diebus Lutetiam reversus, ubi rem omnem Regi, quemadmodum gesta erat, exposuisset, facile ab eo impetravit, ut ipsius voluntate sibi liceret copias aliquot peditum & equitum Gallorum conscribere & Montianis subsidio ducere. Verum in itinere, quum in Belgarum fines ingressus esset, numerumque peditum ad quatuor millium, equitum circiter quadringentorum haberet, ab Albano per insidias circumventi & magna ex parte profigati sunt: id quod Guisianorum opera factum constabat, qui quotidianis nuntiis ac literis Albanum de illorum consiliis & apparatu certiores faciebant. Quam illorum perfidiam complures etiam Romanæ religionis studiosissimi indignissime tulerunt, propterea quod in eum se numerum quam plurimi eidem religioni addicti aggregaverant. Hoc incommodo & Valentinianæ urbis

liberatione regis animus vehementius conturbatus videbatur. Metuebat enim ne sua consilia Hispaniæ Regi enunciatâ, tandem inimicitiarum & bellorum causam aliquam afferrent: quanquam ubi recordari cæperat magnam suorum consiliorum partem ad Albanum perlatam esse, sæpenumero de suo animo aperiendo & bello aperte inferendo cogitabat. Sed illum ab hoc consilio certi homines abduxerunt, quos Amirallius multo ante id facturos opinione præceperat. Huic tamen potestatem facit, quæcunque ad Principis Vranii institutum adjuvandum pertinerent, quantumque posset seu peditum seu equitum subsidium, ad exercitum, quem Vranius in Germania comparaverat, mittendi. Quum Amirallius ea de causa petiisset, ut sibi liceret triginta cataphractorum equitum turmas, totidem cohortes cogere, nullo negotio impetravit. Ad illorum peditum stipendium pecunia opus erat: rogatu Amirallii Rex Thesaurarium ad se suum accersit: ei mandat, ut Amirallio pecuniæ quantum satis esse videretur, curet. Vetat ne numerationis causæ, Thesaurariorum instituto, subscribantur: tantum hac formula utatur: Summa hæc pecuniæ Amirallio numerata est, illo die, Regis mandato, certis de causis, quas Rex ascribi vetuit: eique libello Rex sua manu subscribebat. Simul Rex suo apud Belgas legato Monduceto literas dedit, ut operam omnem in iis, qui Genlisiano prælio capti fuerant, liberandis navaret:

navaret: quod mandatum Monducetus summa fide ac diligentia confecisse dicebatur. Non multis ante diebus Ioanna Navarrorum Regina (de qua superius mentionem fecimus) Lutetiae in aula repentino morbo oppressa interiit, annum agens ætatis xliii. Cumque permagna suspitio esset, eam veneno extinctam, corpusque à medicis ob eam causam incisum esset, nulla tum veneni signa reperta sunt. Verùm aliquanto post A. P. indicio compertum est, eam *venenatis odoribus affectam*, quibus delibutæ chirothecæ fuerant à Renato unguentario Regio, Italo, qui Lutetiae tabernam habet in ponte sancti Michaëlis propter Palatium : quod à medicis, qui caput non inciderunt, neque cerebrum inspexerunt, animadverti non potuit. Hunc eundem constat superioribus annis *Ponum odoriferum venenatum* Ludovico Principi Condæ eadem de causa obtulisse, quod cum Princeps chirurgus suo, cui Crasso nomen est, reliquisset, Crassus odore delectatus, ita sensim affectus intumuit, ut parum ab interitu abfuerit. Eius morte regnum ad Principem Henricum ipsius filium, cui Regis sororem pactam ac desponsam diximus, redibat. Rebus, uti videbatur, tota Gallia pacatissimis, concordiaque Ordinum omnium constituta, dies illis Navarricis nuptiis dicta est: quam diem omnes qui religioni studebant, eò sibi optabiliorem ducebant, quo Regis animum mirifice in illas propensum animadverterent: bonique

omnes certissimum illud civilis concordia pignus ac firmamentum esse statuebant: quum ex contrario Guyfiani, cæterique publicæ tranquillitatis hostes, magnopere illas horrerent. Vbi ea dies venit, nuptiæ regio apparatus ante fanum Parisiense celebratæ sunt, certa-que verborum formula ita composita, utà neutrius religione abhorreret, Regis imperio per Cardinalem Borbonium Navarri Regis patrum pronuntiata est, matrimoniumque summa Regis & bonorum omnium gratulatione contractum. Sponsa in templum missificationis audiendæ causa magno comitatu pompaque introducta est. Sponsus interea, qui ab illis ceremoniis abhorreret, una cum principe Condæo Henrico Ludovico filio & Amirallio cæterisque nobilibus eidem religioni deditis inambulans extra templum, sponsæ reditum expectabant. Dum hæc Lutetiæ geruntur, Strossius, quem maritimis copiis præfectum docuimus, Rupellæ oram legens crebro centuriones ac milites è suo numero, per speciem coëmendi res necessarias, in oppidum submittebat: ipse interdum eodem accedebat. Idem in altera Gallia parte, per eos ipsos dies equites cataphracti Gonzagæ ducis Nivernensis faciebant proximè oppidum Charitum, quæ Charitas vulgo nominatur, in flumine Ligeri pontem habet, atque in religiosorum potestate, propter magnum eorum numerum ad id tempus permanerat. Hæc turma ex eorum equitum numero

est,

est, quos rex in singulis provinciis alere consuevit: quorum plerique sunt Itali ducis sui Ludovici Gonzagæ populares, cui regina mater ducis Nivernensis filiam & heredem in matrimonio collocarat. Petebant ab oppidanis ut Transvectionem (quam Monstram appellant) obire in eo oppido liceat: Ejus rei se potestatem à rege accepisse, literasque regias proferebant. Lugduni autem præfectus urbi omnium eorum qui religionem profitebantur, censum haberi, eorumque nomina in libello perscripta sibi afferri jussit, qui libellus aliquanto post, ex eventu, Sanguineus appellatus est. Confectis Lutetiæ nuptiis quod tempus sibi Amirallius domum suam redeundi constituerat, de suo discessu cum Rege colloquitur. Tantus autem erat ludorum apparatus, tanta conviviorum ac spectaculorum magnificentia, tantumque Regis in res illas ludicras studium, ut non modo ad graviora negotia, sed ne ad somnum quidem capiendum satis temporis haberet. Nam in aula Gallica choreæ, saltationes, theatrales ludi, quibus Rex impensius delectatur, plerunque noctu fiunt: *quodque diei tempus ad consilium habendum & res administrandas opportunum est, id propter nocturnas bacchationes necessario in somnis consumitur.* Tanta porrò virorum ac mulierum, quæ in reginæ matris Gynæceo sunt, familiaritas, tantaque jocandi & colloquendi licentia est, ut nationibus cæteris, incredibilis, omnibus bonis, parum

parum ad tuendam nobilium virginum pudicitiam opportuna videatur: Quinetiam si quis ex Italia leno, si qua lena, si quis fædæ ac spurcæ libidinis magister eo accedat, mirificos sibi perexiguotempore favores conciliat: tanta autem Italorum passim tota Gallia, præsertim in aula post regni procurationem reginæ matri commissam, multitudo esse cepit, ut nonnulli eam Italo-galliam, alii Coloniam, alii colluviem Italicam appellent. His aulicis insaniis fiebat, ut Amirallius à Regis colloquio & gravioribus negotiis tractandis prohiberetur. Verum ubi qui ab Ecclesiis reformatis missi ad aulam fuerant questum de injuriis, quibus plerique religiosi passim afficiebantur, Amirallium de discessu cogitare intellexerunt, celeriter suos ad illum libellos postulataq; deferunt, orant ne prius ex aula decedat, quam Ecclesiarum causam egerit, earumque postulata Regi ejusque consiliariis detulerit. Hac de causa statuit Amirallius tantisper suam discessionem differre, dum sibi de illis postulatis in senatu Regis agere liceret. Nam Rex operam se illis rebus propediem datum, atque in consilio affuturum promiserat. Ad eam moram negotium aliud accedebat. Debebantur Germanis equitibus, qui novissimo bello pro religionis partibus pugnarant, stipendii nomine magnæ pecuniæ: quam rem Amirallius incredibili studio & sollicitudine animi procurabat. Omnibus his de rebus Amirallius data facultate (uti deli-

delibaverat) ad sanctius Regium
 consilium retulit , Augusti mensis die
 xxii. qui fuit quintus à nuptiis Navarricis
 dies , multumque temporis in actione
 illa consumpsit. Sub meridiem cum è
 Senatu domum , magno nobilium co-
 mitatu reverteretur, *Ecce tibi scolopetarius*
quidam è proximarum ædium fenestra u-
trumque Amiralli brachium glandibus
plumbeis transfigit. Vbi se Amirallius
vulneratum sentit , nihil perturbatus,
sed eodem quo solebat vultu , per illam,
inquit, fenestram hoc factum est. Videte
quinā in illis ædibus sint: quod tandem
istud flagitium est? Tum nobilem quen-
dam è suo comitatu ad Regem mittit,
qui hoc ei nunciet. Rex per id tempus
parva pila cum Guyfio exercebatur: qui
simulatque de Amirallii vulnere audi-
vit, admodum, ut videbatur commotus,
reticulum quo ludebat in terram abji-
cit, Deumque suo more detestans, Nun-
quamne, inquit , mihi pace frui licebit?
simulque ludum abjecit. & Navarreno
affine suo ad se accersito in arcem se
suam recepit. Nobiles qui cum Amiral-
lio unā erant , impetum in ædes , unde
vulneratus fuerat, faciunt: ubi mulier-
culam unicam reperiunt ædium illa-
rum custodem , ac paulo post puerum,
ejus qui vulnus infixerat, servulum: si-
mul fistulam ferream in mensa ejus
conclavis, unde auditus ictus fuerat, de-
prehendunt: Scolopetarium non repe-
riunt: celeriter enim per posticum dif-
fugerat, atque ascenso equo, quem præ-
foribus frenatum habuerat , magno
 cursu

curlu ad portam Antonianam contenderat, ubi recentem equum, si forte opus esset, dispositum habebat: alterum etiam ad portam Marcellinam. Tum jussu Regis complures urbem egressi admissis equis in omnes partes illius persequendi causa contenderunt: neque tamen illum in devia loca delatum, & jam in arcem quandam receptum assequi potuerunt. Postulatu Navarreni & Condai, cæterorumque rogatu, Rex continuo facinoris illius quæstionem decrevit: cujus rei negotium tribus è parlamento parisiensi delectis mandavit, Thuano & Morfancio prætoribus, & Violæo senatori. Primum intelligitur ædes illas esse sacerdotis cujusdam Canonici Sangermani, cui nomen est Villemuro, qui ducem Guyfium primis literis ab ineunte ætate imbuerat, perpetuoque in ipsius clientela permanerat. Tum mulier, quam in iis repertam docuimus comprehensa atque ad illos perducta dixit, superioribus proximis diebus venisse ad se Challeium quondam Guyfianæ, nunc Regiæ aulæ, magistrum, eique præcepisse, ut hominem illum, qui vulnus inflixerat, liberaliter acciperet, eique cubiculum & lectum, quo uti Villemurus solet, attribueret: ejus enim amicum ac perfamiliarem esse, gratissimumque illi hoc futurum: nomen Sclopetarii diligenter cælatum est. Nonnulli Manrevetium nominabant, qui Movium, fortissimum & summæ virtutis virum, præpositum suum tertio civili bello perfidiosè interfece-

rat, simulque in hostium castra perfugerat. Sed plerique Bondotum quendam ex eorum numero, qui Regii Sagittarii vulgò appellantur, proferebant. Mulieris confessione ad Regem perlata, continuo Rex Nasseium custodiae suae magistrum ad se accersit. Mandat ut Challeium comprehendat, ad seque adducat. Challeius simulatque scorpionis ictum audierat, in Luparam arcem regiam confugerat, seseque in Guyssii cubiculum receperat, unde mandati regii certior factus, continuo se subduxerat. Quum de ipsius discessu Nasseius esset admonitus, respondit illum esse hominem spectatae nobilitatis: non esse dubitandum, quin ubi opus esset, sese regi & magistratibus sisteret. Dum hæc geruntur & Amirallio vulnera obligantur, Thellignius jussu ipsius ad regem proficiscitur, demississime illum soceri verbis orat ne gravetur ad ipsum accedere: dubiam ipsius salutem videri: habere quædam quæ ad illius salutem magnopere pertinerent, quæ certo sciat neminem ex iis qui in ipsius regno vivunt, illi renunciare audere. Respondit Rex liberaliter, se non gravatè ad illum iturum, brevi que spatio interjecto iter ingreditur: regina mater ei se comitem adjunxit, unaque dux Andicus, dux Monpenserius Ecclesiae Romanae devotissimus cliens, Comes Rhetius Reginae matris familiarissimus, Chavignius & Entragnius, qui postea signiferi in carnicina Parisiensi fuerunt. Vbi rex Amirallium benigne, ut solebat, salutasset,

tasset, deque vulnere & valetudine comiter interrogasset, respondissetque Amirallius ita placido & sedato vultu, ut omnibus qui aderant, admirabilis ejus moderatio & patientia videretur, tum Rex permoto, ut videbatur, animo, Tibi (inquit) mi Amiralli, plaga, mihi contumelia imposita est: at ego (Dei mortem contestans) juro me & plagam & contumeliam ita severe vindicaturum, ut nunquam ex animis hominum ea memoria deleatur. Simul quæsiuit satisne ipsi probarentur delecti Iudices, quibus habendæ quæstionis negotium commiserat? respondit Amirallius, non posse sibi non magnopere probari, qui Majestati ipsius probati essent: rogare tamen, ut Cavannius in illorum consilium admitteretur, quanquam non esse difficilem ejus facinoris investigationem: neque enim dubium esse quin à duce Guyfio beneficium illud sibi obvenisset: cujus ultionem quidem Deo permittebat: tantum ab ipsius Majestate Regia suppliciter ac demisse rogabat, ut ea de re quæstio haberetur, respondit Rex, magnæ id sibi curæ futurum, ac nihilo lentius injuriam illam vindicaturum, quam si sibi metipsi facta esset. Tum semotis paulisper Regiis fratribus, eorumque matre, Amirallius, ut ex eo postea cognitum est, monere Regem cepit, ut eorum quæ sæpenumero ab se audisset, de nefariis quorundam consiliis, meminisse vellet, gravem se plagam accepisse, sed nihilo minorem illum manere: jam pridem paratas vitæ ipsius

infidias, quas, si saperet, mature devita-
 ret. Cæterum ubi ex hac vita Deus il-
 lum ad se recepisset, sibi non esse du-
 bium, quin à plerisque invidis & male-
 volis æstimatio sua in varias calumnias
 propter superiora bella vocetur. sed dis-
 fidiorum auctores sæpe Regi demon-
 stratos, eorumque causas explicatas:
 Deum se testem habere animi erga Rem-
 publ. & Regem fidelissimi: neque quic-
 quam sibi unquam charius patria &
 communi salute fuisse. Vbi Rex ad ea
 quæ visum est respondit, tum sublata
 voce magnopere illum hortatus est, ut
 se in arcem Luparam deportari patere-
 tur: periculum esse, ne qua per plebem
 concitatum seditio, neve quis motus in
 civitate infana & turbulenta nascere-
 tur. Hæc Regis oratio quorsum perti-
 neret nondum intelligi poterat. Nam
 etsi stolidissima & insanissima plebs
 Parisiensis semper præter cæteras habita
 est, tamen non modo Regis adventu &
 præsentia, verum etiam sola nominis
 pronunciatione facillimè celeriterque
 sedatur. Itaque Amirallius Regi multis
 verbis gratias egit, causamque attulit,
 medicorum consilium, qui veriti ne
 succussu augetetur dolor, negabant
 eum loco movendum esse. Tum co-
 mes Rhetius ad nobiles quosdam A-
 mirallii familiares conversus, vellem
 (inquit) Amirallius consilio Regis ob-
 temperaret. Nam periculum est ne quis
 in urbe motus ejusmodi oriatur, ut eum
 Rex comprimere facile non possit. Qua-
 re cognita, etsi quorsum illud consilium
 perti-

pertineret, nondum quisquam suspicabatur: visum est tamen Amirallio atque ipsius amicis postulandum à Rege ut præfidiarios aliquot milites è suorum numero sibi attribueret. Respondit Rex, sibi consilium illud magnopere probari, ac plane in animo habere Amirallii salutem non secus ac suam tueri: denique *Amirallium se tanquam oculi sui pupillam conservaturum*: sibi admirandam illius viri constantiam & fortudinem esse visam, neque unquam ante id tempus credidisse tantam animi magnitudinem in mortalem quenquam posse cadere. Simul dux Andicus regis frater Cossinio legationis Regiæ tribuno mandat, ut manipulares aliquot in statione pro foribus ædium Amirallii disponat. Hoc Cossinio non facile quisquam vel Amirallii partibus infestior vel Guisianorum studiosior inveniri poterat: quod etiam eventus, ut paulo post intelligetur, demonstravit. Addidit præterea dux Andicus videri sibi è re Amirallii futurum, si plures ipsius amici & familiares, qui in suburbiis diversabantur, propius ad ipsum accederent: statimque mercatoribus regiis imperavit, ut quibus in eo vico hospitia superioribus diebus assignarant, eos illinc migrare juberent, atque in ipsorum locum amicos Amirallii substituerent: quo consilio nullum ad ea, quæ post acciderunt, oportunius excogitari potuit. Nam qui ex suburbiis diffugere potuissent, non modo intra urbis mænia, verum etiam intra unum eundemque angustum

vicum circumclusi tenebantur. Postridie vicorum Magistri, qui vulgò Quaternarii dicuntur, cauponas diversoriaque omnia obeunt, eorumque qui religionem profitebantur nomina, notatis singulorum diversoriis, in libellis perscribunt, quos mature ad eos, à quibus mandatum illud acceperant, deferunt. Post meridiem Regina mater regem, ducemque Andicum, Gonzagam, Tavannium, Comitem Rhetium nomine Gondinum, in hortos suos qui vulgò Tegularii dicuntur, educit. Hunc locum, quod esset à turba remotior, ad extremum consilium capiendum maxime idoneum judicabat. Demonstrat captos jam teneri eos, quibus jam diu infidiati fuerant: Amirallium utroque brachio captum lecto teneri, neque movere se posse: Navarrum & Condæum hospitio in arce exceptos: noctu portas claudi, excubias locari, fugere illinc comprehensos non posse: ita ducibus captis non esse metuendum ne qui deinceps ex religiosis tumultuentur: præclaram rei gerendæ facultatem dari, nam signiferos omnes intra Lutetiam circumclusos esse, reliquos in aliis oppidis, omnes inermes atque imparatos: vix denos hostes inter millenos catholicos reperiri: Parisienses esse in armis: hos posse conficere armatorum delecta sexaginta millia: unius horulæ spacio hostes omnes è medio tolli, stirpemque ac nomen impiorum hominum deleri posse: nisi rex oportunitate temporis utatur, non esse dubitandum, quin si

Amirallius valetudinem recuperet, tota Gallia quarto civili bello propediem exardescat. Probata Reginae sententia: consultius tamen videtur, ut Navarri vitæ partim propter ætatem, partim propter affinitatem parcatur. De Condæo deliberatur, placeret ne propter ætatem relinqui, an propter paternum nomen interfici: sed Gonzagæ sententia valuit, ut terrore mortis & cruciatus à religione abduceretur. Ita ex consilio disceditur, ut proxima insequente nocte sub lucem res geratur, totiusque negotii administratio duci Guyfio deferatur. Amirallius certior factus armorum motum fremitumque & minas tota urbe exaudiri, multa que ad tumultum pertinentia comparari, mittit, qui hoc suis verbis Regi nunciet. Respondit Rex, nihil esse quod Amirallius metuat, mādatu id suo fieri, non passim sed certis tantum locis, delectosque abs sese fuisse, qui arma caperent, ne quis in urbe motus à plebe concitatâ nasceretur. Vbi Guyfius satis parata omnia iudicavit, Marcellum (de quo superius mentionem fecimus) ad se vocat, eique præcipit, ut Magistros vicorum (quos decuriones vocant) in curiam Urbanam (quæ domus civitatis vulgò dicitur) aliquanto post mediam noctem accersat: habere se à Rege mandata quædam nova & singularia, quæ ad illos perferri velit. Mature omnes conveniunt: facit verba novus mercatorum præfectus Carronius, Guyfianis aliquot stipatis, in his Entragnio & Pnigallartius. Dicit Regi

esse in animo seditiosos omnes, qui superioribus annis adversus Majestatem suam arma tulerant, de medio tollere, & stirpem sceleratorum hominum extinguere: peropportune accidisse ut principes & signiferi intra urbis mœnia quasi carceribus inclusi tenerentur, ab iis initium eadem illa nocte factum iri: de reliquis ut idem primo quoque tempore per singulas provincias fieret, regem curaturum: irruptionis signum non tuba, sed sonitu Palatini horologii lucem datum iri, quod esse magnis rebus solenne non ignorarent: insigne autem, quo ab reliquis internosci possent, futurum linteolum candidum lævo brachio alligatum, & crucem albam pileis præfixam: viderent ut mature animis armisque parati essent. Guysius interea Centuriones qui custodiæ Regiæ præerant Vascones, Gallos, Helvetios, eadem de re certiores facit, eosque ut parati animi sint, hortatur. Aliquantò post dux Guysius, unaque regis Henrici nothus (Eques vulgo dictus) quos agmen armatorum sequebatur, ad ædes Amiralli proficiscuntur.

Has utraque vici parte Cossinius dispositis Sclopetariis obsessus tenebat. Amirallius de strepitu fremituque armorum certior factus, etsi vix decem domi haberet, qui arma ferre possent: in cubiculo verò duos chirurgos, concionatorem unum & cubicularium unum aut alterum: terreri tamen nondum potuit, fretus, ut sæpe dictitabat, regis erga se benevolentia multis magnis-

magnisque rebus testata: confusus præ-
 terea plebem Parisiensem, si suæ insa-
 niæ adversari regem sentiret, quantum-
 vis concitatam, tamen ut primum Cos-
 sinium cum excubiis pro foribus anim-
 adverteret, quieturam. Simul comme-
 morabat jurisjurandum de pace con-
 servanda toties à rege & ipsius fratribus
 eorumque matre publicè interpositum,
 atque in acta publica relatū: foedus
 præterea cum Angliæ Regina nuper e-
 andem ob causam factū: pactaque
 cum Vranix Principe conventa: fidem
 principibus germanis datam: Urbes ali-
 quot in Belgarum finibus tentatas, alias
 regis mandatu captas: nuptias sororis
 sexto ante die celebratas, quas cruore
 funestari non pateretur: denique na-
 tionum exterarum & posteritatis judi-
 cium: pudorem, gravitatem, constan-
 tiamque regiam, fidem publicam & Iu-
 risgentium sanctimoniam, quæ omnia
 nefario scelere velle pollui, portenti ac
 prodigii simile videretur. Cossinius ubi
 principes adventantes vidit, fores pul-
 sat, quarum custodiæ illum ab Andico
 duce præfectum diximus: qua de causa
 vetus proverbium usurpabant, præcla-
 rum ovium custodem, ut dicitur, lupum.
 Ingressus nulla fere difficultate, arma-
 torum turbam introducit: hos proceres
 subsequuntur. Quos in primo aditu ac
 vestibulo Cossinius offendit, hos spiculo,
 quo armatus venerat, interficit. Quod
 ubi Amirallius cognovit, confestim è
 lectulo à suis sublevatus, injecta no-
 cturna toga in pedes surrexit, suosque

hortatur ut salutis suæ fuga consulant, neve amplius de ipso sunt solliciti: spiritum se, quem fruendum acceperat, reposcenti Deo libentissimo animo in ipsius manus commendaturum: vim hanc non tam in suam pernitiem quam in Christi contumeliam, & tot ecclesiarum cruciatum paratam esse, quarum ecclesiarum defensionem, piorum omnium rogatu multis suis periculis & ærumnis sustinuerat. Conscendit interea in superiorem domus partem Germanus quidam Benuesius, in familia Guyssii educatus, cui Cardinalis Lotharingus unam è suis nothis filiabus nuptum collocasse dicitur, unaque cum illo Cossinius Vasco, Attinius Picardus Amirallii cliens & familiaris, qui superioribus annis Andeloti vitæ insidiatus fuerat, itemque Hanfortius Arvernus, omnes scutis gladiisque armati & lorice tecti. Quum in Amirallii cubiculum irrupissent, tum Benuesius eum adortus, strictumque gladium intentans. Non tu inquit Amirallius es? Ita vocor, respondit ille sedato & constanti vultu, quemadmodum ex illis postea cognitum est: tum intentum in se gladium intuens, Adolescens, inquit, respice senectutem & infirmitatem hanc meam: at ille (Deum detestans) primò gladium in Amirallii pectus defigit, tum continuo in caput adegit. Attinius autem icu bombardulæ pectus transfixit. Cum ne hoc quidem vulnere Amirallius occumberet, tertiam ei plagam Benuesius in crus inflixit: ita semi-

animis concidit. Quod ubi Guyfius audivit, qui in area cum cæteris proceribus restiterat, magna voce conclamat, Absolvistine Benvesi? At ille, Absolvi inquit. Tum Guyfius, Eques noster (hunc regis Henrici nothum esse diximus) nisi oculis viderit, non credit: de jice per fenestram. Tunc à suis Comitibus Benvesius adjutus, sublatum Amiralli corpus per fenestram abjicit. Cum ob vulnus in capite acceptum & os cruore delibutum minus agnosceretur, Guyfius procumbens & linteolo sanguinem abstergens. Agnosco, inquit, ille ipse est. Simul janua cum aliis proceribus egressus, ad multitudinem armatorum exclamat, Commilitones fortunatum principium habuimus: deinceps ad reliquos pergamus, nam ita Rex jubet, quæ verba identidem magna voce inculcabat: Ita Rex jubet: hæc regia voluntas: hoc illius imperium est. Simul Campanæ palatinæ pulsu signum dari atque ad arma conclamari jussit, pronunciarique conjuratos esse in armis, qui Regem interficere conentur. Ac tum Italus quidam è Gonzagæ satellitio caput Amiralli abscidit & medicaminibus conditum Romam ad Papam & Cardinalem Lotharingum misit: alii manus amputant: nonnulli pudenda. Tum Bajuli & calones cadaver ita mutilatum & fanie cruentum per urbis vias triduo traxerunt, post extra urbem ad patibulum deportarunt, restaque ex pedibus suspenderunt. Interea procerum satellites in omnia ædium Amiralli

rallii cænacula ruentes, quos vel in lectulis vel latitantes offendebant, multis illatis vulneribus contrucidabant. In eo numero fuerunt pueri ingenui Circumpedes amplissimo loco nati: fuit etiam Comes Rupifocaldius, qui propter elegantiam ingenii & virtutem Henrico regi charissimus fuerat, & huic Regi propter eandem causam acceptissimus esse videbatur. Hunc Nanceius, de quo superius diximus, interficere iussus erat: sed cum propter cognationem & familiaritatem id recusasset, Labergius Avernus Regi se obtulit: eadem tamen lege, ut præfecturam equitum, cui Rupifocaldius præerat, Rex ei mandaret. In eodem numero fuit Thellignius Amirallii gener, adolescens summa spe & animi & ingenii præditus: cui Rex multos jam annos tantam benevolentiam & vultu & verbis ostenderat, ut nemo gratiosior apud eum haberetur. Hic quum acerbam sibi esse vitam exclamasset, quod Regis fidem tantopere semper apud focerum commendasset, oblatam necem recusare noluit: multique alii florentissimi juvenes passim toto illo vico interfecti sunt. Tum procerum satellites Cossiniique milites ostiatim grassari cæperunt: simul ædes Amirallii, cæteræque omnes direptæ ac depopulatæ sunt, nihilo secius, quam urbe capta fieri ab incensis spe prædæ militibus consuevit: multique illo latrocinio è mendicis repente divites facti sunt. Nam Guyfius, Monpenserijs, Eques Henrici nothus, Gonzaga, Tavan-

nius,

nus, proceresque alii prædationis & rapinarum præmio multitudinem ad cædem & trucidationem excitabant, regisque hanc esse voluntatem magna & clara voce prædicabant. Ita quantum diei tempus fuit à prima luce ad vesperam, excitata rapinis & latrociniis multitudo, cruentos gladios intentans, tota urbe grassata est: ac ne ætate quidem confectis mulieribus, infantibusve abstinuit: cæforumque cadavera per fenestras gratulandi causa dejiciebant, ut nullus fere vicus, nulla platea non cadaveribus occisorum constrata videretur. Dum hæc in urbe geruntur, Rex Navarrenus & Princeps Condæus (quos Rex in arce sua Lupara hospitio exceperat) mandatu ipsius evocati atque ad ipsum deducti sunt. At comites eorum, cubicularii, clientes, pædagogi & nutricii fidem Regis magna voce implorantes è cænaculis deturbati atque ab Helvetiis satellitibus regiis in ipsius Regis conspectu multis vulneribus concisi ac trucidati sunt. Sed ex illorum occisorum numero, nullius æquè ut Pillefii casus à multis deploratus est: cujus utrum major in colenda religione pietas, an in re militari virtus fuerit, dici non potest. Itaque cum maximam superioribus annis, præsertim exoppidi Sanjandangelici defensione (quod obsidione & oppugnatione premebat) rei bellicæ gloriam adeptus esset, Regi imprimis charus & acceptus videbatur. Hunc & Lerannium Odovii filium Navarrenus regis voluntate (quæ quorsum perti-

pertinerent nondum intelligi poterat) in conclavi, quod ipsius cubiculum tan-
 gebat, retinuerat, ibique pernoctari
 iusserat. Quum aliquanto ante lucem
 concursum hominum, armorumque
 strepitum, clamoresque & trucidatio-
 nes audivissent, celeriter surrexerunt,
 statimque Nanceyus (de quo superius
 mentionem fecimus) ad eos venit, iis-
 que regis verbis denunciavit, ut in aream
 descendant, tum ut gladios deponant,
 postremo ut arce exeant. Pillesius ubi
 se in militum trucidantium turbam de-
 pulsum videt, & occisorum corpora
 conspicatur, maxima voce (ut Rex exau-
 dire posset) fidem regiam contestans,
 simulque nefariam perfidiam dete-
 stans, pallium pretiosum, quo tectus
 erat,prehendit & cuidam noto suo por-
 rigens, En tibi inquit à Pilesio munus:
 post hac Pilesii indignissimo casu per-
 empti memineras. Mi Pilesi (inquit al-
 ter) non sum ex istorum numero: de
 pallio gratiam habeo: isto nomine non
 recipiam: oblatumque pallium recusa-
 vit: simulque Pillesius, ab uno ex præsi-
 diariis militibus spiculo transfixus oc-
 cubuit: atque hunc vitæ exitum vir flo-
 rentissimus & fortissimus habuit. Tum
 ipsius corpus in acervum aliorum im-
 positum est: quem cum prætereuntes
 aspicerent, milites conclamabant: Ibi
 sunt qui impetu in nos facto regem in-
 terficere conati sunt. Læranus autem
 gladio transfixus, cum in Reginae Na-
 verricæ cubiculum fuga se recepisset,
 ab illa tectus, atque ab insectantium
 impe-

impetu conservatus est. Hujus vitam paulò post à fratre deprecata est: quin etiam medicis suis commendato valetudinem simul & vitam restituit. Cum hæc Lutetiæ geruntur Strossius (quem ad Rupellam copiis omnibus accessisse docuimus) magnum militum suorum numerum in oppidum introducit, per causam convivii in Castello (quod Catenarium appellant) cum amicis celebrandi: sed propter oppidanorum suspiciones atque excubias; à quibus suas infidias caveri animadvertit, re infecta discessit. At Caritiani (quos ab equitibus Italis circumventos demonstravimus) minus ad oppidi custodiam attenti, sub noctem oppressi, paucisque post diebus trucidati sunt. Postridie illius diei, quibus in locis Lutetiæ latitantes investigari poterant, carnificina renovabatur. Simul bajuli, reliquique infimi de plebe ac perditii homines vestimentorum diripiendorum causa, occisorum corpora nudabant, eaque in flumen Sequanam dejiciebant. Rapi narum autem ac depopulationum præmia fere ad bajulos & milites omnia redierunt, ad regis ærarium pars nulla aut perexigua. Nam quæstus illi solus obvenit is, qui ex vacantibus (ut loquuntur) officiis, magistratibus ac præfecturis percipi potuit: quorum tamen partem nonnullis aulicis largitus est. Nam Amiralli præfecturam ad Marchionem Villastium detulit: Cancellariam Navarricam interfecto Francurtio repente ad Henricum Memmium

Mallassifium, qui novissimæ pacis interpres atque internuncius fuerat : Quæsturam thesaurariam interfecto Prunesio ad Villequierium : præturam , quæ subsidiaria vocatur interfecto Plateano ad Nullium : reliquas præfecturas consuetudine sua iis qui præsentem pecuniam afferebant , vendidit. Nam aliquot jam Galliæ Regum institutum apud exteras gentes inauditum hoc fuit, ut omnia commoda , jura, beneficia regni sui venalia habeant , magistratumq; omnium & quæsturarum mercatum palam precio in singulos constituto instituunt : neque ullus tota fere Gallia reperitur , qui non apertè prædicet , se munus illud suum impenso precio mercatum esse : non esse mirandum si replere rei familiaris lacunam velit. Itaque tota Gallia jus præsentis pecunia emi solet , neque quantumvis multis factis cædibus quæstio ulla decernitur , nisi præsens pecunia tabulis & scripturariis ostentetur. Confecta jam parisiensi carnificina & quadringentis, ut dictum est , ædibus expilatis, confestim nuncii celeres in omnes regni provincias , mutatis ad festinationem jumentis , dimittuntur, qui regis nomine denuncient , ut parisiense exemplum reliquæ civitates omnes imitentur , quosque apud se reformatæ religionis cultores habuerint : eos jugulandos curent. His mandatis incredibile dictu est , quanta cum alacritate multò maxima civitatum Galliæ pars obtemperarit.

At Rex perfidiæ infamiam (quod credi par est) veritus, literas ad provinciarum suarum rectores dat, celeresque nuncios in Angliam, Germaniam, Helvetiam dimittit, qui suis verbis nuncient, magnum Lutetiæ motum seditionemque accidisse, quam ipse iniquissimo animo tulerit: Guyfium plebem concitasse, impetumque armatis hominibus in cohortem, quæ Amiralio præsidii causa attributa fuerat, fecisse, tum ædes ingressum, ipsum unaque comites & domesticos ipsius omnes interfecisse: regem ægrè arcem suam Luparam, in qua se una cum matre & fratribus continebat, ab illis periculis incolumem servasse: quarum literarum exemplum posterius subiectum est. At idem Rex potentissimus & gentium omnium consensu christianissimus vulgo dictus, biduo post in senatum (quod parlamentum vocant) proficiscitur, magno comitatu fratrum & principum omnium stipatus. Coactis senatoribus verba pro tribunali facere incipit: demonstrat se certio rem factum fuisse, Amirallium cum aliquot suis gregalibus, de ipso interficiendo conjurasse, idem consilium adversus fratres suos, Reginam matrem, regemque Navarrum iniisse: ob hanc causam amicis suis imperasse, ut ipsum conjuratosque omnes de medio tollerent, & adversariorum insidias anteverterent. Hanc suam testificationem rex in acta senatus referri perscribique imperavit, simulque & per præcones pronunciarum &

per

per typographos promulgari, edique libellum hoc argumento jussit, eadem Amiralli gregaliumque ipsius regis imperio factam esse: sic enim majestati suæ placuisse, propterea quod de ipso necando, fratribus ipsius & Regina matre, & rege Navarrorum interficiendis conjurarant: vetare ne deinceps cætus aut conciones de religione habeantur. Audita regis oratione, Christophorus Thuanus, primus illius Parlamenti prætor, homo levitate simul & crudelitate insignis, amplissimis verbis regi gratulatus est, quod inimicos suos, quos bello atque armis vincere non potuerat, dolo atque fallaciis superasset: verissimumque vetus illud Ludovici Galliarum regis atavi sui verbum esse docuisset, qui hanc unam se latinam sententiam scire dictitabat: Qui nescit dissimulare, nescit regnare. At fisci advocatus Pibracius pauca elocutus, summam hanc orationis habuit: etsi rex causam irarum justam gravemque habuit, tamen clementiæ & mansuetudini suæ magis consentaneum videri, finem cædibus & rapinis imponere, neque pati diutius sine causæ cognitione talia facinora committi: orare ut deinceps jure uti vellet, quod unicuique regnorum atque imperiorum firmamentum esse constaret: periculosum plebi exemplum ad imitandum esse datum. Quum in hanc sententiam Senatusconsultum rege auctore factum esset, repente præcones & buccinatores tota urbe dimissi sunt, edictumque

regis

regis nomine promulgatum , ut deinceps cædium ac trucidationum finis fieret , atque ab expilationibus & rapinis abstineretur. Quo cognito varii passim tota urbe sermones hominum , ac præsertim eruditorum , audiebantur. Nam plerique multos se historicos legisse ajebant , sed nihil ex omnium sæculorum memoria ejusmodi cognovisse: simul facinus hoc regis cum illo Mithridatis comparabant: *qui quondam in Asia uno nuncio* , atque una literarum significatione centum quinquaginta civium Rom. millia necari jusserat. *Alii* cum Petri Arragonii qui octo Gallorum millia in Sicilia, quam ipso absente occuparant, trucidarat. Verum hoc inter illa videri interesse , quod Reges illi in peregrinos & alienigenas sævierunt, Rex in suos cives , non tam potestati quam fidei suæ commissos : illi nulla fide nisi peregrinis illis ipsis data obligati erant , hic recenti foedere cum regibus principibusque vicinis ad servandam quam jurarat pacem astrictus erat: illi nullas ad fallaciam artes Majestate regia indignas adhibuerant, hic pro illecebra , sororis consanguineæ nuptiis abusus fuerat , ejusque nuptialem stolam sanguine pene resperferat: cujus indignitatis ne posteritatem quidem omnium sæculorum immemorem futuram. Alii rursus disputabant, etsi truculentum istud consilium , nonnullis aulicis utile visum esset, tamen non modo dignitatem regiam , verum etiam universæ gentis existimationem honestatemque

temque cum illa utilitatis specie pug-
nare. Aristidem Themistoclis confi-
lium de classe Lacedæmoniorum clam
incendenda publice pro concione re-
pudiasse, quantumvis eo facto frangi
Lacedæmoniorum opus necesse esset.
Furium Camillum proditos sibi à Lu-
dimagistro Faliscorum principum libe-
ros non recepisse, sed eum nudatum,
virgisque cædendum pueris reddidisse.
Pausaniam memoriæ tradidisse, Philip-
pi Macedonis posteros idcirco in tan-
tas calamitates incidisse, quod ille jus-
jurandi Religionem & fidem in foede-
ribus datam negligere soleret. Alii Ve-
terem duodecim Tabularum legem
proferebant, Patronus si clienti frau-
dem faxit, sacer esto. Disputabant præ-
terea, quam fidem Vasallus domino
debeat, eandem hunc illi debere: qui-
bus de causis & quas ob felonias Va-
sallus feudum amittit, iisdem de causis
dominum jus suum Vassallitium amit-
tere. Dexteram ab antiquis fidei regiæ
pignus dictam: hanc si rex negligeret,
nullam cum eo juris communionem
esse, neque à suis civibus, neque ab ex-
teris Regem existimandum. Regias
prædicari virtutes has solere, justitiam,
mansuetudinem, clementiam: crudeli-
tatem vero & sævitiam cum in aliis o-
mnibus tum præcipue in regibus vitu-
perari. Laudatum seculis omnibus Sci-
pionem, qui dicere solebat, malle se ci-
vem unum servare, quam mille hostes
occidere: quam vocem Antoninus Impe-
rator pius cognomento dictus, crebris
ser-

sermonibus usurpabat. Turpissimum de adolescente Tyberio elogium illud fuisse, quum lutum sanguine maceratum appellaretur. Reges quidem jus Vitæ & necis in suos cives habere sed non nisi causa cognita & quæstione constituta. Majus imperium fingi non posse, quam fuerit Romæ dictatorum, penes quos pacis ac belli, vitæ ac necis summa potestas erat, & sine provocatione: sed iis jus non fuisse sine causa cognita in civem quenquam animadvertere. Solos denique latrones sine iudicio & causæ cognitione vitam hominibus eripere. Cui dubium videretur, quin ista tanta immanitas, tanta Christiani sanguinis profusio, fructus sit execratæ aulicorum vitæ? Passim nunc tota Gallia scortationes & vagas libidines ita liberatas atque usitatas esse, ut jam pleræque Gallicæ mulieres communes prope videantur. Non posse Deum diutius tam nefandas blasphemias, tam assiduas sanctissimi sui numinis execrationes & contumelias tolerare.

Esse apud exteras gentes incredibile, Gallos Catholicos hanc sibi notam, qua ab aliis internoscantur, præscripsisse, ut tertio quoque verbo Dei caput, mortem, sanguinem, ventrem detestentur. Mirandum videri, Regem ipsum ista dejerandi & blasphemandi consuetudine tantopere delectari. Hanc contagionem etiam ad rusticos & paganos manasse, quorum nemo jam tria verba sine fædissima Numinis contumelia & horrenda execratione pronunciare soleat.

leat. Quis nefarias libidines, quis tribades aulicas, quis Cynædos fædissimos diutius ferre possit? Denique naturam rerum jam quodammodo cum Deo de tam diuturna patientia & mansuetudine exoptulare: neque terram gallicam diutius ista portenta ferre posse. Iam vero cui probari possit Amirallium conjurationem illam intra Lutetiæ mænia fecisse? Nam in aula Legio regia perpetuò in statione & excubiis esse solet: arcis vestibulo, Vasconum, Scotorum & Helvetiorum cohortes dies noctesque præsidet: Rex ipse cum antea semper, tum verò eo tempore vel maximè propter sororis nuptias, magnas principum, procerum ac nobilium copias habebat: Lutetiæ porro constabat sexaginta armatorum delecta millia trium horarum spacio vocari cogiq; ad arma posse, præsertim adversus Amiralliū, cui infestissimos fuisse Parisiensiū animos nemo ignorat: præterea nobiles adolescentes, qui eò cū Navarro & Condeo nuptiarū causa venerant, suasq; conjuges, sorores & consanguineas adduxerant, nihil tū nisi depompa & ludicris certaminibus & vestium atq; ornamentorū apparatu cogitabant. Deniq; utro tempore factam ab Amirallio conjurationem probari possit? priusne q̄ vulnus acciperet? at tum regem sibi amicissimū habebat, liberalissimū quidē certe & beneficētissimū sentiebat, neq; alium in Gallia benigniorē sperare facile poterat. An igitur post vulnus acceptū? quasi vero duobus tātis vulneribus

acce-

acceptis æger, ætate affectus, utroque brachio captus, quorum de altero amputando medici deliberabant, trecentis adolescentibus comitatus, sexaginta armatorum millia adoriri potuisset: aut tam exiguo tempore de tanto ac tam immani facinore consilium capere. Vix enim ad horas quadraginta, post vulnus acceptum vitam perduxit, quo spatio interdictum illi à medicis fuerat, ut ab omni colloquio abstineret. Tum si cuius criminis insimulabatur, an non Cosfinio, ejusque custodiæ commendatus, atque obsessis viis interclusus, in potestate regis erat, ut si videretur, momento temporis in carcerem abduci posset? Quid ita quæstio & judicium more & legibus & gentium jure non constituebatur, testes judiciorum more comparabantur? Præterea, ut Amirallius cum aliquot ambactis & clientibus suis conjuravit: tamen cur in reliquos innocentes, cur in matresfam. virginesque generosas ac nobiles, quæ illò nuptiarum causa venerant, sævitum est? Cur tot prægnantes mulieres contra gentium omnium instituta ante partum editum, in flumen abjectæ? Cur tam multi ætate grandes, multi qui morbo affecti lecto tenebantur, multi togati, senatores, advocati, procuratores, medici, multi eruditissimi bonarum artium doctores ac magistri (in his Petrus Ramus toto terrarum orbe celebratus) multi denique studiosi adolescentes, inauditi, indicta causa, indemnati supplicio affecti sunt? Præterea si Amirallius

tres fratres sustulisset, cui dubium est, quin omnes provinciæ, civitates, parlamenta, omnes denique omnium generum atque ordinum homines celeriter ad arma ituri fuerint, & nullo negotio religiosos omnes oppidis inclusos oppressuri, justissimamque cædium ac trucidationum illarum causam apud exterarum nationes habituri? Nam quantum ad Navarrum, quid absurdius fingi potest? An non Amirallius eum in sua potestate per quadriennium habuerat? Nunquid ipse eandem cum Amirallio Religionem colebat? Cui tandem (ut Cassius ille disputare solebar) cui inquam, ex religiosis ea cædes bono atque utilitati fuisset? Nonne Catholicis odio erat? Denique Amirallius neminem sibi amiciorem sperare, neque ab ullo alio injuriæ acceptæ ultionem sperare poterat? Postremo, in eorum ædibus qui interfecti sunt, quænam arma, quæ tela reperta sunt? quibus conjecturis judices ad facinus investigandum duci consueverunt. Atque hæc quidem homines cordati passim in urbe Lutetia submurmurabant. Verum ut ad institutū revertamur, quo tempore regium illud interdictum Lutetiæ promulgatur, non modo aliis in oppidis similes laniæ & carnificinæ exercebantur, Aureliæ, Andibus, Avarici, Trecis, Attisioduri: Verum etiam in ipsa urbe Lutetia, in ipsis carceribus quos ad reorum custodiam institutos constat, si qui superioris diei sævitiam effugerant, à furente, ruente, turbante populo

macta-

maſtabantur : quo in numero tres præſtantes dignitate viri fuerunt, Moninius ex militari laudem adeptus, Lomenius regis ſecretarius, tota Gallia, propter diuturnum in aula miniſterium, celebratus, & Chappesius jurisconſultus 80. prope annos natus & magnum in foro Pariſienſi nomen conſecutus. Et quoniam Andii (quæ civitas Andega-venſis vulgo dicitur) facta mentio eſt, non prætermittendus, Maſſonii Riverii caſus videtur. Hic Eccleſiæ paſtor non modo vitæ ſanctimonia, verum etiam ingenii & doctrinæ laude inſignis habebatur, primuſque Pariſienſis eccleſiæ fundamenta jecerat.

Facto Pariſienſis cædis initio celeriter Monforellius quidam, hoſtis religionis teterrimus, in Andium civitatem miſſus eſt, ut illius cædis nuncios omnes anteverteret. Is ut primum in urbem delatus eſt, in Maſſonii domum ſe deduci juſſit. Ibi uxorem ejus in ædium veſtibulo reperit. Hanc blande ſalutat, atque ut Gallorum & præſertim aulicorum conſuetudo fert, oſculatur: quærit ubi vir ipſius ſit: reſpondet, illum in hortulo inambulare: ſtatimque Monforellum ad illum perducit: qui ubi Maſſonium comiter complexus eſt, Scin'tu, inquit, qua gratia huc veniſſim? ut te regis juſſu interficiam, idque in hoc ipſo temporis veſtigio. Nam ita mihi rex mandavit, ut ex iſtis literis cognoſceſ: ſimulque intentam bombardulam oſtendit. Maſſonius nullius ſe criminis conſcium eſſe reſpondit: unum

deprecatus est , ut sibi Dei misericordiam implorandi & spiritum ipsius in manus commendandi spacium daretur: quam precationem ubi paucis verbis absolvit , oblatam ab altero necem æquo animo recipiens glande plumbea trajectus occubuit. Vt ad Lutetiam revertamur , cum Amiralli corpus , pedibus, ut diximus , è patibulo Parisiensi suspensum certatim à Parisiensibus viseretur, Regina mater, ut eo spectaculo suos oculos expleret , eò quoque proficisci voluit , unaque regem & cæteros filios suos deduxit: sed nocte insequenti corpus à quibusdam sublatum , & ut creditur , terra conditum fuit. Per id tempus quum aulici complures admurmurarent , Regem non modo apud exterarum gentes , verum etiam apud omnium seculorum posteritatem , infamiam subiturum , Morvillerius (de quo supra mentionem fecimus) qui inter pragmaticos & rabularios facile totius Galliaë princeps numeratur , & leuitarum in Galliam introducendorum auctor & princeps fuit, ad reginam matrem accedit: docet optimum factu videri , ut nonnulli ex iis qui paucis illis diebus ex fuga & latebris comprehensi fuerant, Dicis causa, in iudicium adducantur, & more majorum quæstio de iis exerceatur, ut delectorum aliquot iudicium sententia damnati, palàm, populo inspectante supplicio afficiantur. Adhibentur in consilium , Birageus , Limogius, Thuanus & Belleurius. Non modo Morvillerii sententiam comprobant, verum

rum etiam suadent, ut homo fæneus in Amiralli formam habitumque fictus (nam corpus ut jam dictum est, reperiri non potuit) per urbis vias à carnifice traheretur, arma vexillaque ipsius confringerentur: ejus memoria damnaretur: arx villæque omnes everterentur: liberi infames, ignobiles atque interstabiles pronunciarentur: arbores omnes, quæ in saltu essent, ad sex pedum altitudinem cæderentur. Erant in comprehensorum numero Cavannius libellorum in regia supplicum magister, & Brigmaldus, de quibus supra commemoravimus. Hic ætatem in bellis veteribus sub Francisco & Henrico regibus transegerat, atque usu rei militaris, in primis eorum hominum qui nunc sunt, exercitatus habebatur, jamque ad annum prope lxx. accesserat. Iis omnibus in carcerem abductis repente tortor & carnifex ostenduntur, cruciatusque & laceratio corporis denunciantur, nisi confestim sua manu scribant se consilium de Rege & ipsius fratribus & regina matre & Navarreno rege interficiendo una cum Amirallio iniisse: exclamant omnes, mortem se animo æquissimo, quando ita Regis voluntas ferret, obituros: tantam carnificinam ferre non posse: suppliciterque à regia mansuetudine & clementia cruciatum illum deprecari: fretos tamen misericordia Dei, sperare se quantumvis magnos dolores potius quam tantam in se infamiam admittant, & impudentissimum illud mendacium, & falsum

crimen agnoscant, toleraturos. Qui primi dati iudices fuerunt, auditis illorum clamoribus ac defensionibus, existimationem hominum veriti, negarunt se in illis damnandis certissimam infamiam subituros. Itaque repente alii in eorum locum substituantur. His tortor & scriba qui maxime idonei visi sunt, apponuntur, celeriterque Briqmalus & Cavannius adumbrato iudicio damnati, ad patibulum, quod est in platea urbis celeberrima, multis hominum millibus inspectantibus deducuntur. Ad hoc spectaculum regina mater regem ceterosque filios & generum Navarrenum deducit. Quum ad hunc extremum actum aptissimum videretur, Briqmalum audiente universo populo veniam à rege petere, submituntur qui eum moneant, si vellet, vitam nullo negotio redempturum: Regem natura clementem & misericordem esse, si veniam ab illo peteret, & crimen fateretur, facile impetraturum. respondet ille forti & magno animo non suas sed Regis ipsius partes esse, veniam istius culpæ à Deo deprecari, se criminis istius veniam nunquam petiturum, cuius se expertem atque innocentem esse sciat, Deumque testem habeat: *Deum* tamen nihilominus supplicare, ut hanc Regi culpam condonet. Ita duo summi & clari viri laqueis à carnifice in collum insertis, de scalis dejecti, & recte suspensi sunt. Simul homo faneus Amiralli

figu-

figura funibus alligatus ac suspensus est, præpostero judiciorum more, cum Amirallius prius occisus, post, damnatus esset. Sed cum in omnibus prope oppidis magnæ cædes factæ sunt, tum verò *nulla Lugdunensi* trucidatione horribilior atque immanior memoratur. Literis ad Mandelotum, urbis gubernatorem ex aula perlatis, primum per tubicinem ac præconem edici jubet, ut omnes religionis cultores domum ad se conveniant. Nulla mora interposita omnes ad illum adeunt, iis imperat, ut in carceres, qui ab apparitoribus demonstrabuntur, duci se patiantur. Dicto parent: ducentesque apparitores sequuntur. Hi propter multitudinem, varios in carceres illos dispertiunt. Tum Mandelottus carnifici publico suis verbis nunciari jubet, ut adscitis aliquot fociis atque ministris, eos qui in carceribus inclusi erant, jugulatum eat. Respondet Carnifex, se lege agere nisi in damnatos & publicis ac patentibus locis non solere: alium si vellet, trucidatorem quæreret. Mandelottus à carnifice repudiatus, militibus, qui in arcis præsidio erant, ut id facerent mandat. Respondent milites, dignitatis suæ non esse, in vinctos ac supplices arma capere: si quam illi seditionem excitassent, si ab iis læsi aut laceffiti fuissent, paratissimis animis dimicatueros. Ab his quoque rejectus, ad extremum nautis & lanionibus negotium illud defert. Hi paulo post in carcerem intro-

missi, machæris & securibus rem gerunt: quos ad pedes prostratos, sublatis in cælum manibus supplices, Dei atque hominum misericordiam implorantes videbant, his ludibundi digitos & summas manus amputabant: tantusque tum urbe tota clamor ejulatusque mulierum & puerorum exauditus est, ut innumeri pontificiæ religioni deditissimi sævitiam illam detestarentur; neque jam homines, sed plane immanes feras, formam hominum indutas in carcerem ingressas putarent. Satis constat complures matresfamilias uterum gerentes horrore tanto perfusas fatum eiecisse: quin etiam ex area carceris, qui Archiepiscopalis appellatur, in proximas urbis vias calidus fumanque sanguis manare visus est, atque flumen Ararim luce palam, cohorrescentibus multis, influere. Fuit in illo Archiepiscopali carcere vir natu grandis Franciscus Colutius, mercator Pilearius, unaque duo ipsius filii adolescentes, quos studiose semper religione imbuendos, instituendosque curarat. Is ubi laniones strictis machæris ad se venientes conspiciatus est, filios cohortari cepit, ne oblatam à Deo mortem recusarent: fatum illud religionis Christianæ esse perpetuum, crebraque hujusmodi sacrificia in Ecclesiis Christianis acciderent: Christianos seculis omnibus inter homines tanquam oves inter lupos, columbas inter accipitres, victimas inter sacrificos fuisse, semperque in

poste-

posterum usque ad mundi occasum futuros esse. Tum senex adolescentes ambos amplexus, unaque cum iis procumbens, Deique misericordiam magna voce implorans, multis vulnibus ab illis lanionibus una cum filiis trucidatus est: longoque post tempore, tria illorum corpora arte inter se circumplexa, miserandum multis spectaculum præbuerunt. At Mandelottus interea jocandi (ut videbatur) causa, per præconem edici iussit, ne quis eadem in urbe faceret: si quis trucidationum auctores indicare vellet, se centum illi scutatos aureos pro iudicii præmio daturum: neque ex eo tempore jugulandi, prædandi & expilandi modus factus est. Postridiè, qui dies erat calendarum Septembris, maxima cadaverum pars in Ararim abjecta est: reliquam partem Mandelottus, ut oculos pascere atque animum cruore imbutum satiaret, in alteram fluminis ripam navigio transportari, atque in viridi gramine deponi imperavit, proxime Abbatiam, cui nomen est Esnea. Ibi Lugdunenses, atque imprimis Itali, quorum in illo oppido propter mercatum magna copia est, aliquandiu suos oculos explerunt, atque illos corporum acervos, quibus potuerunt contumeliis affecerunt, suamque crudelitatem non solum in vivos, sed etiam in mortuos exercuerunt. Ac tum accidit quiddam, quod propter nefariam crudelitatem prætermittendum

non videtur. Venerunt ad illud spectaculum pharmacopolæ quidam : inter illos corporum acervos opima quædam animadvertunt : confestim ad lanios accedunt : demonstrant ex adipe humana confici medicamenta solere : posse illos aliquantulum quæstus ex ea refacere : quo cognito , lanii ad illos acervos advolant , opimiora deligunt , hæc gladiis incidunt , adipemque detractum pharmacopolis accepto precio divendunt. Dum hæc Lugduni geruntur , rex certior factus , complures ex cæteris oppidis , relictis conjugibus ac liberis diffugisse , & partim in sylvis , partim apud amicos & misericordes latitare , blandis illos verbis eliciendos & revocandos curat. Missis quoque versus nunciis ac literis , confirmat se trucidationes istas & immanes carnificinas , indignissime tulisse : daturum operam ut severe atrocitas tanta vindicetur : si quid Admirallius cum paucis consociis conspirasset : si quid clandestini consilii cæpisset , non æquum esse , tam multos innocentes supplicio paucis debito circumveniri. Hac Regis oratione permulsi complures , præfectorumque literis deliniti ; rursus se in sedes ac domicilia sua recipiunt : quo in genere Rothomagenses , Diepenses & Tholesani præcipue numerantur. Vix biduum intercessit , quum illis imperatur , ut in carceres abeant , ubi omnes inclusi sunt : tum sicarii apponuntur infimi de plebe ac perditii homines,

mines , qui eos omni cruciatu affectos necarent. Neque per dies amplius 30. toto Galliarum regno jugulandi , trucidandi , diripiendi modus factus est. Itaque parvulorum infantium , viduarum ac puerorum , qui honestissimo loco nati , nunc parentibus orbati vitam vagam atque inopem persequuntur, fere jam ad centum millia numerantur. Sub id tempus edici rex jubet, ut qui magistratus aut præfecturas gererent , nisi celeriter ad Catholicam , Apostolicam & Romanam Ecclesiam redire vellent , suis se illis muneribus civilibus abdicarent. Neque ullum fuit oppidum , ullus vicus aut pagus ita tenuis , in quo non omnes religionis cultores vel missificationi interesse , vel ferrum è vestigio recipere cogerentur : quin etiam multis locis accidit , ut qui tam insperato ac repentino malo perculsi religionem abjurarent , tamen aliquanto post interficerentur. Quæ dum passim omnibus in oppidis gerebantur , Rex interea literas & nuncios in omnes partes dimittebat , simulque per tibicines pronunciari jubebat , placere sibi ut edicta sua pacificatoria observarentur : etsi minus colendæ atque in publico exercendæ religionis potestas fieret , at certe intra domesticos parietes retinendæ profitendæque libertas permetteretur, simulque bonis ac fortunis religiosorum abstineretur. Tum qui paucis ante diebus , missis ad

Omnes Provinciæ rectoribus literis ,

nunciarat Amirallium Cognatū suum magno cum animi sui dolore à Guyfio interfectum, seque maximo in discrimine versatum esse : idem nunc pronunciari per tibicines jubebat, sceleratum atque impium Amirallium mandatu atque imperio suo interfectum fuisse. Qui superioribus diebus religionis libertatem pacificatoriis edictis permissam nova auctoritate confirmarat, idem ejusdem cultoribus non modo præfecturas atque honores abrogabat, verumetiam abjurandæ detestandæque religionis formulam conceptis verbis præscribebat. Quarum rerum ne cui fides in dubium veniat, exemplum literarum & edictorum & abjuratiōnis inferius subscribemus.

FOR.

F O R M U L A

ABIVRATIONIS HÆRESEOS:

Item cofessio fidei, quam edere debent, qui à fide aberrarunt, & in sinum Ecclesiæ recipi cupiunt, typis excusa Lutetiæ apud Nicolaum Roffetum, in novo Virginis Mariæ vico habitantem sub Saturni insigne, cum Regis privilegio.

Hæc est abjuratio cui subscribere debent, omnes qui in Gallia adhuc sunt, ut sibi vitam redimant.

Imprimis ii qui à fide aberrarunt, si in sinum matris Ecclesiæ recipi cupiant, Parochos eorumque vicarios adire debent, ut ex illis quid factò opus sit intelligant. deinde ad Reverendum Episcopum & diocæsanum aut ejus vicarium officialem remittentur, ut eam abjuratiõis & confessiõis formulam pronuncient, quæ sequitur.

EGO N. oriundus &c. diocæsis &c. habitans urbem &c. agnoscens Dei gratia, veram fidem Catholicam & Apostolicam, à qua vitio & culpa mea defeci ab anno, &c. cupiensque in gregem & ovile Christianum redire, id est, in Ecclesiam Catholicam Apostolicam

& Romanam, fateor me abjurasse & anathema fecisse, quin etiam nunc coram te Domine & Antistes, abjuro, detestor & anathema facio omnem errorem & hæresin Lutheranam, Calvinianam & Huguenoticam, aliasque omnes hæreses qualescunque sint, quibus hætenus inquinatus & contaminatus fui, assentior veræ fidei Ecclesiæ matris nostræ: teque oro per nomen Dei & ejus filii Iesu Christi & gloriosæ Virginis Mariæ matris ipsius, omniumque sanctorum & sanctarum Paradisi, ut me in gregem & ovile populi Dei recipias, qui sub imperio Papæ vivit, quem Dominus noster Iesus Christus Vicarium in eadem Ecclesia constituit, promittoque me paratum esse libenter ad subeundum & patienter ferendum pœnitentiam quam mihi imponere volueris, in absolutionem peccatorum quæ commisi eo tempore, quo hæreses illas sequebar. quorum peccatorum veniam deprecor à Deo & ab eadem Ecclesia, & à te, quem Deus creator pastorem constituit, petoque absolutionem cum ejusmodi pœnitentia quam fore salutarem judicabis & satisfacere pro meis peccatis & delictis posse. Porro ut ex animo me istam abjurationem fecisse & facere cognoscas, confiteor insuper coram Deo & coram te, me credere quæ continentur in Symbolo Apostolorum & in Symbolo Sancti Athanasii, aliisque fidei confessionibus, quæ quondam editæ, receptæ & approbatæ fuerunt in Conciliis Ecclesiæ

Catholicæ Apostolicæ & Romanæ, quibus Sancta Ecclesia Romana in missa utitur, nimirum *Credo* in unum Deum patrem omnipotentem, creatorem cæli & terre, visibilem omnium & invisibilem, & in unum Dom. I. C. filium D. Vnigen. ex patre natum ante omnia sæcula, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum non factum, consubstantiali patri, per quem omnia facta sunt. Qui propter nos homines & nostram salutem desc. de cælis, & conceptus est de S. S. qui carnem humanam à Maria virgine assumpsit, & homo factus est, crucifixusque pro nobis sub Pont. Pilato, passus & sepultus est, & III. die juxta scripturam resurrexit & ascendit ad cælos & sedet à dextris patris, & iterum venturus est judicare vivos & mort. cujus regnum finem non adipiscetur. Et in S. S. vivificantem, qui ex patre & filio procedit, qui cum Patre & filio simul adoratur & conglorificatur, qui per prophetas locutus est. In unam Sanctam Cath. & Apost. Ecclesiam. Confiteor unum Baptisma in remissionem peccat. expecto resurrectionem mortuorum & vitam æternam. *Credo* præterea, agnosco & confiteor quicquid cõtinetur in libris tum veteris, tum novi Testamenti, quos eadem S. Cath. Ecclesia, Apost. & Romana comprobavit secundum interpretationem & intellectum sanctorum doctorum ab eadem approbatorum: repudioque aliam omnem interpretationem tanquam falsam & erroneam. *Agnosco VII. Sacramenta ejusdem Ecclesie*

siæ Catholicæ Apostolicæ & Romanæ instituta fuisse à Dom. nostro I. C. eaque esse necessaria ad salutem humani generis , quamvis non omnia necessario singulis tribuenda & conferenda sint, agnosco scilicet hæc esse 7. Sacramenta, Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, hoc est sanctum altaris sacramentum, Pœnitentiam, Extremam unctiōnem, Ordinem & Matrimonium: agnosco eadem sacramenta conferre gratiam , Baptismum autem & confirmationem & ordinem non posse sine sacrilegio iterari. Agnosco eadem sacramenta vim habere, quam eadem Ecclesia docet , formamque & usum quo Christianis administrari solent esse sanctum & necessarium. *Agnosco præterea sanctam Missam esse sacrificium & oblationem veri corporis & sanguinis Iesu Christi sub speciebus panis & vini aqua diluti : easque materias panis & vini sub prædictis speciebus in Missa per vim verborum consecrationis, quæ à sacerdote pronunciantur, transsubstantiari & in substantiam prædicti corporis & sanguinis Iesu Christi , licet qualitates & accidentia maneant in dictis speciebus consecratione facta.* *Agnosco præterea & confiteor Concomitantiam, hoc est, quod recipientes corpus Iesu Christi sub sola specie panis , una etiam recipiunt sanguinem Iesu Christi.* *Confiteor intercessionem sanctorum pro vivis & mortuis esse sanctam, piam & salutarem Christianis, neque illam ullo modo homini Dei esse contrariam.* *Item preces*
que

quæ fiunt in Ecclesia pro fidelibus defunctis, iis ad remissionem peccatorum prodesse, & ad imminuendum pœnas quas propter illa patiuntur. *Agnosco esse Purgatorium*, in quo animæ quæ detinentur, adjuvantur orationibus fidelium. *Confiteor* honorandos & invocandos esse sanctos regnantes cum Iesu Christo, eosque pro nobis apud Deum intercedere, eorumque reliquias esse honore prosequendas. *Præcepta & traditiones Ecclesiæ Catholicæ, Apostolicæ, Romanæ*, quæ tum ad formam & ceremoniam divini cultus, tum ad ejus celebrationem attinent, prodesse ad populum Christianum, ad pietatem excitandam, & ad Deum suum reducendum: utpote jejunia, à cibis abstinentiam, festorum observationes, & quæ ad ecclesiasticam politiam pertinent, juxta Apostolorum & Sanctorum patrum traditionem, quæ à primitivæ ecclesiæ tempore hucusque retenta & continuata est, & in ecclesiam introducta per conciliorum statuta, quam agnosco esse sanctam & piam, & cui volo & debeo parere tanquam præscriptæ & dictatæ à S. S. auctore & gubernatore eorum quæ ad conservationem religionis Christianæ & Ecclesiæ Catholicæ Apostolicæ & Romanæ pertinent. *Item* credo & agnosco omnes & singulos articulos peccati originalis & justificationis. *Affirmo* atque assevero retinendas esse nobis imagines Iesu Christi & ejus sanctæ matris & sanctorum, iisque honorem & reverentiam tribui oportere. *Confiteor*

pote-

potestatem Indulgentiarum in Ecclesia à Christo esse relictam, earumque usum esse valde salutarem. *Agnosco & fateor Ecclesiam Romanam esse matrem & caput omnium ecclesiarum*, eamque à Spiritu S. regi & gubernari : omnesque particulares inspirationes quas nonnulli prætendunt, quæ Ecclesiæ illi Romanæ adversantur, esse Diaboli suggestiones, dissensionum Principis, & qui unionem corporis mystici mundi salvatoris dissolvere conatur. *Denique promitto me diligenter observaturum quæcunque constituta sunt à sancto concilio nuper Tridenti habito. Deoque & tibi polliceor, me nunquam ab Ecclesia Catholica, Apostolica & Romana defecturum, quod si secus fecerim, avertat hoc Deus, me pænis Canonum Ecclesiæ & constitutionum in eos qui in apostasiam labuntur subjectionis. Atque hanc abjurationem & fidei confessionem signavi.*

N.

RESPON-

R E S P O N S I O
O R D I N U M
G E R M A N I Æ
I N F E R I O R I S ;

A D P R O P O S I T I O N E M
Illustris Ottonis - Henrici Comitis
in Swartzenberg, Legati à Sa-
cra Cæsarea Majestate ad se
missi.

O R D I N U M

G E R M A N I Æ

I N F E R I O R I S,

A D P R O P O S I T I O N E M

Illustris Ottonis-Henrici Comitis
in Swartzenberg, Legati à Sacra
Cæsarea Majestate ad se missi.

Relati, Nobiles, ac civitatum
Germaniæ Inferioris Delegati;
qui universim Provinciarum
omnium Ordines generales
referunt; quanta maxima animi sub-
missione atque observantia immortales
Sacræ Cæsareæ Majestati gratias agunt,
quòd pro pia ac paterna in illos propen-
sione & benevolentia Illustrrem Othen-
ricum Comitē de Schwartzenberg, &c.
pro se dignata fuerit huc delegare,
qui sanctam suæ Majestatis de illorum
salute curam ac sollicitudinem cum
singularis clementiæ & commiseratio-
nis significatione, hoc difficillimo illo-
rum tempore, tum oratione tum scripto
luculenter exposuerit, & simul suæ Ma-
jestatis nomine tantorum malorum,
quibus graviter atque iniquè oppressi,
ex summo felicitatis gradu in extre-
mam propè calamitatem inciderunt, le-
vationem, quoad ejus à se fieri posset,
clementer ac benignè obtulerit, cum
studiosa & sollicita procuratione om-
nium

nium rerum ac rationum , quæ hisce malis mederi , & afflictas jacentesque hasce provincias erigere , ac in pristinum tum fortunæ , tum tranquillitatis statum de integro possent restituere. Qua certè singulari benevolentia ac benignitatis significatione , quantopere illos ad omnem observantiã ac promptissima quæque obsequia sibi Sacra Cæsarea Majestas in omne ævum obstrinxerit, dici non potest.

Deinde sanè quàm magnas etiam illustri Legato Cæsareæ Majestatis gratias agunt iidem Ordines , quòd hunc laborem ac longissimi itineris molestias obire non recusaverit, & cum summa fide atque animi benevoli significatione, accuratissimãque diligentia & studio ut suavi atque optato suæ legationis fructu læti potirentur , elaboraverit.

Quod verò ad præcipuum legationis hujus caput, paternam Sac. Cæs. Majest. admonitionem attinet , qua illos in hisce ditionibus ad Religionem Catholicam Romanam cum merita debitãque Regi Catholico naturali Principi ac Domino observantia studiosè tuendam retinendamque cohortatur : supplices rogant, ut certò statuatur, quod est verissimum , se omni studio , conatu, ac zelo hætenus illa sedulò conservasse , retinuisse , & etiamnum hoc iniquissimo tempore , quamvis gravia atque iniqua multa perpeffos , studiosissimè retinere & conservare statuisse, quoad certè quidem solemnem illam transactionem Pacificationis

tionis Gandavenfis ferre poffit. Quæ cum ad fedandam graviffimi ac diuturni belli intefhini tempeftatem, ac proinde ad retinendas in poteftate ac fub imperio Regis hafce fuas ditiones, conſervandamque religionem Catholicam Romanam, quorum certè utrumque, alioqui propter intolerabilem Hispani militis atque effrenem fine modo ac lege insolentiam, atque inauditam poft homines natos immanitatem, in maximo verfabatur discrimine, ſummo omnium bonorum regiique nominis ac dignitatis amantium utrimque ſtudio & conſenſione facta, fancita, ac ſolemni ſacramento decreta eſſet; poſtea etiam ſummorum quorumque ac religionis Catholicæ Romanæ ſtudioſiſſimorum Theologorum atque Epiſcoporum calculo, & ſanctiſſimi atque intimi Senatus regii ſententia, rogante Iohanne Auſtriaco, fuit probata, judicataque eſſe non modo ex uſu reipublicæ, ſed tum dignitati aucto- ritatique Regis, tum Religioni Catholicæ Romanæ, tum denique hiſce provinciis in ſui naturalis domini ac Principis fide atque obſervantia retinendis, ita utilis, neceſſaria, atque accommodata, ut eam ipſe Ioannes Auſtriacus regis nomine, ac demum ipſe Rex ex Hispaniis diplomate ac ſigillo ſuo ratam habuerit, juſſeritque ex ejus præſcripto & capitibus cuncta reipublica negotia conſtitui, atque omnia quæ deinceps fierent pacta conventaque ad illius amuſſim ac normam

revocari. Quo certè clementissimo ac sapientissimo decreto approbationèque factum est, ut non modò religionis Catholicæ Romanæ fundamenta (quæ alioquin assiduis bellorum civilium procellis concussa, propemodum nutare videbantur) fuerint stabilita: Sed eorum etiam animi, qui longis ac diuturnis calamitatibus fracti, atque Hispanorum militum intolerabili superbia, & per multos jam annos continuata vi & contumelia propè ad desperationem acti, fluctuabant, atque ad externa tantorum malorum remedia tandem inclinaturi videbantur, in officio ac fide confirmati; universa verò inferioris Germaniæ provincia, quasi nova aliqua melioris spei luce affulgente, se ex tanta gravissimarum cladum mole paulatim erexit.

Et si pacificationis illius tam salutaris decreta valuissent, haud potest dubitari, quin brevi tempore hæc ditiones pristinam illam suam dignitatem ac splendorem cum rerum omnium affluentia, & obequentissimis omnium in Regem animis ac promptissimis voluntatibus essent consecutæ.

Verùm uti post tantas & tam graves ærumnas tantæ felicitatis auspicia ab illius pacificationis sanctione initium habuerunt: ita profectò illa Ioannis Austriaci studio atque industria læsa & violata, majoribus hæc provinciæ & funestioribus, quàm unquam antea, ærumnis immerse, conciderunt. Quod potest sacræ Cæsareæ Majestati pro
fin.

singulari ejus prudentia esse argumēto, approbationem illam priorem fuisse fictam, & ad harum ditionum exitium dolo concinnatam simulationem, ut quod per totos tredecim annos Hispana gens vi atque aperto Marte perficere nequierant, id jam paulo momento per insidias ac dolum consequerentur.

Etenim quid sub Albano, quid sub Commendatore Requezenio, quid denique in consecuto mox interregno, ac seditiosa Hispanorum anarchia perpessi sint omnium ordinum in hisce provinciis homines; quas contumelias pertulerint, quas cædes, quas direptiones, quæ latrocinia, quæ incendia, quas matronarum ac virginum constuprationes, quas optimorum quorumque proscriptiones, quas sanctissimorum hominum lanienas, quas agrorum vastationes, templorum everfiones, sacrorum prophanationes, urbium celeberrimarum conflagrationes agris & tamen patientibus animis atque oculis viderint, ita omnibus undequaque notum increbuit, ut commemoratio plus acerbitatis quàm fructus allatura videatur.

Hinc tamen quæ fuerit populorum Hispaniæ regi subjectorum, & quàm sancta fides, quàm integra observantia, quæ etiam Catholicæ Romanæ religionis studiosorum integritas, ita perspicuè atque evidenter apparet, ut eam ipse Ioannes Austriacus atque infiniti Hispani crebris elogiis cum admira-

miratione efferre visi auditique sint.

Sed nullum est profectò tantum officium, nulla tam sancta fides, nulla denique religio, quæ vel impotentem eorum dominandi libidinem, vel fragrantem ambitionem, atque inexplebilem avaritiam restringere, vel denique capitale quod cum hisce provincialibus gerunt semperque gessere Hispani odium possit exaturare.

Ac proinde jam ferè seculum est, ex quo provincias has, abruptis omnium legum, privilegiorum ac juris repagulis, in servitutem redigere summo studio atque omni conatu tentaverunt.

Et cum eos partim quidem invictissimi quondam Imperatoris Caroli V. felic. mem. summa ac singularis prudentia, cum incredibili erga has ditiones voluntate atque animi propensione; partim apud omnes populos celebrata hujusce gentis erga principes suos fides atque observantia; quam infinitis atque irrefragabilibus tum erogatarum pecuniarum, tum susceptorum periculorum, tum rerum gestarum documentis, omnibus seculis fecere testatam, retinuisset: Post discessum Regis in Hispanias majori studio atque contentione institutum suum quavis ratione perficere elaborarunt. Eoque enixius, quò se gravius ferebant sedula Ordinum postulatione à rege in Hispaniam revocatos, præda quam se jam faucibus tenere arbitrabantur frustratos esse. Itaque confictis

fictis gravissimis criminationibus, variisque aliis artibus in eam invidiam apud Regem has provincias vocarunt; ut passa se fuerit ejus Majestas induci ad mittendas huc cum Albano Duce Hispanorum legiones, quæ quidem primùm illius, & post Requezenii auspiciis, quos fructus ediderint, cum omnibus sit notissimum, haud est necesse commemorare.

Ioannes quidem Austriacus præ se tulit velle se his malis mederi, & graviter atque iniquè tantas contumelias regiis provinciis ac provincialibus illatas ferre; neque fore inultas, si modò & se regi obsequentes submitterent, & religionem Catholicam sanctam rectam retinerent.

Et cum videret jam sub adventum suum Gandavensem Pacificationem in vitam sancitamque gravissimam totius ditionis ruinam fulcivisse, atque extremam omnium rerum vastationem atque exitium avertisse: & quidem (uti antè dictum est) populum in Regis fide retinuisse, religionemque Romanam sustentasse: rogata primùm Episcoporum, Academicarum & Theologorum, ipsiusque regii consilii sententia, verbo quidem finxit se Pacificationis omnia capita rata velle habere, & cum regii nominis auctoritate, integra atque inviolata observare: re autem ipsa statuit illius prætextu ad jam pridem concepta animo consilia perficienda abuti.

Et cùm videret conjunctis voluntate & animo provinciis difficile bellum inferri posse, statuit prætextu religionis Romanæ atque observantiæ regi debitæ, voluntates populorum distrahere, cæterasque omnes provincias contra Hollandiam & Zelandiam concitare; ut scilicet illorum ope in potestatem reductis provinciæ maritimæ faucibus, reliquos minori negotio posset opprimere. Nam hoc illi fuisse omnino propositum, planissimè liquet ex iis literis quæ sub ejus adventum, tum à Rege ad Hieronymum Rhodam, tum à Rhoda ad Regem scriptæ fuerunt; quibus apertè significatur omni benevolentia specie ac simulatione captandas esse provinciarum reliquarum voluntates, ut illarum ope atque auxilio Hollandia & Zelandia subigi posset; & tum demum de his sumptum iri supplicium pro delicti merito; interea strenuè dissimulandum. Quo ipso tempore allatæ sunt à Rege literæ plenæ amoris ac benevolentia ad eos, qui disertè nominatimque ut authores turbarum accusabantur, cum quibus Rhodas ipse jubebatur tamdiu dissimulare, donec Ioannis Austriaci opera rebus compositis, commodior se in illos animadvertendi offerret oportunitas.

Idem prorsus ab ipso Ioanne Austriaco factitatum est. Etenim quo tempore provincialibus dabat omnem significationem benevolentia, eorumque
fidem

fidem miris extollebat præconiis, pollicebaturque sese eorum rationem apud Regem habiturum, nec impunè laturos Hispanos, qui tantis cladibus infantes Regis clientes ac ministros tam indignè affecissent: Eodem planè tempore dabat ad Regem in Hispaniam literas, quibus gravissimorum criminum propè omnes indiscriminatim arcessebat, Regisque animum alioqui ad lenitatem & clementiam propensissimum & confictis calumniis exulcerabat, & proposito perdendarum ditionum metu ad suscipiendum de integro bellum concitabat. Imò verò amanuensis sui Escovedi literas ac sententiam probabat, qui apertè ac disertis verbis censebat, nullum rebus aliud afferri posse remedium, nisi ut ferro atque igni hæ provinciæ vastarentur.

Harum sanè literarum ita certum atque omni exceptione majus est testimonium, ut cùm eas à se scriptas Ioannes Austriacus dudum pernegasset, paulò post re comprobata, ejusque manu, characteribus & secretioribus notulis agnitis & palàm exhibitis, cùm videret inficiationi locum non esse, confessus quidem à se scriptas fuerit, sed perperam intellectas causatus sit; & simul in rem præsentem venire & adversaria literarum notarúmque secretiorum cum iis conferri petentibus Ordinum delegatis, renuerit.

Et tamen necdum quicquam his tan-

tis tàmque manifestis ejus malæ voluntatis indiciis passi se essent ab illo alienari Ordines, nisi literarum testimoniis universa consiliorum institutorum, rerumque à Ioanne Austriaco gerendarum series ad amussim respondisset.

Propè enim eodem temporis momento quo ex Gallia fuerant hæ literæ ad Principem Aulicum missæ, specie ac prætextu dimittendi Germanum militem, prout Pacificationis Gandavensis capitibus disertè stipulatum erat, & ipse jam sæpius Ordinibus sanctissimè promiserat; contulerat se Mechliniam, ubi cum illis ipsis militibus stipendiariis, in quos se jurarat severiter animadversurum, & quidem una cum Ordinibus gesturum bellum, nisi æquissimis sibi oblatis conditionibus acquiescerent: clandestinis ac nocturnis consiliis paciscebatur, seduloque agebat, ut contra Ordines arma arriperent, conditiones oblatas respuerent; arces ac munimenta, quæ ex Pacificatione Gandavensi, cum Ordinum consensione & decreto commissa erant fidis popularibus, qua vi quæve fraude in suam potestatem redigerent.

Ad eam rem necessebat varias artes, quibus Arschotano Duce ejusque filio ex arce Antvverpiana (cujus erat illis ex publico pacto commissum præsidium) evocatis, illa in manum ac potestatem Terlonii, ejus consiliorum ac machinationum conscii, cederet.

ret. Quod posteaquam satis dextrè ac solerter confectum existimabat, & jam ex sententia cessurum esse pro certo statuebat, arcem Namurcensem, quam videbat in Brabantia faucibus sitam, & ad præcludendam Brabantinis omnis externi auxilii spem, & ad oportunitatem Italorum atque Hispanorum, quos jam revocare pridem statuerat, esse peridoneam, dolo ac specie venationis, rediens à Principe Biarnensi regis Galliarum sorore, quam ad fontes Leodienses proficiscentem, honoris se causa deduxisse simularat, invadit: prætexens metu fictæ conjurationis eo se recessisse; cujus tamen authores & conscios Ordinibus, qui se grave de illis supplicium, si constet crimen, sumtuos pollicentur, indicare recusat.

Atque inde tum incipit Ordinibus novas leges & conditiones præscribere, quas nisi accipiant, defectionis perduellionisque, ac verò etiam hæreseos fore reos pronunciat, & ad omnes Christiani orbis principes dat literas, quibus eos simul omnes tam foedorum criminum turpissima labe aspergit, omnesque populos in eos, quàm potest invidiosissimè, concitat.

Sed postquam animadvertit de arce Antvverpiana consilium detectum, minus cessisse ex sententia, iterum ad solitas artes convolat, & asseverans nihil se æquè cupere, atque ut positis utrinque suspicionibus, ad pristinam

440 R E S P O N S I O O R D I N U M
tranquillitatem, cuncta reducantur,
tempus de die in diem extrahit, &
variis propositis conditionibus Ordines
ad pacis consilia propensos ludificatur;
persuadens à Rege literas ac mandata
se accepisse, quibus in Hispaniam re-
dire jubeatur, & alteri ex regia stirpe,
qui Ordinibus gratior sit futurus, gu-
bernacula rerum Belgicarum esse com-
mittenda, modò ut interea pristinam
fidem erga Regem observent, religio-
nem etiam Catholicam Romanam
sacram tectamque tueantur ac reti-
neant.

Nec minus tamen Namurci arcem
hostili more retinet, Luxemburgum
ac vicina loca occupat, & simul quàm
maximo potest studio, summâque ce-
leritate novas undequaque copias con-
trahit, Hispanos jam usque in Italiam
profectos revocat, Regem absentem
ad novum suscipiendum bellum indu-
cit; Pontificem Romanum cæteros-
que omnes Christianos Principes, ac
præsertim eos qui confœderationem
illam quam vocant Ligam sanctam
inierunt, ad perniciem reipublicæ &
religionis Christianæ, maximè verò
ad harum regionum inferioris Germa-
niæ extremam internecionem atque
exitium, quasi classico dato, armat;
easque inimicissimarum gentium vi,
latrociniis ac depopulationibus, om-
nibus suis ornamentis ac præfidiis exu-
tas ad extremam vastitatem, iniquam
servitutem, summamque calamita-
tem

tem redigere summa ope ac vi contendit ; nulla neque pactorum initorum ; nec datæ acceptæque fidei , nec regii emolumenti aut damni, nec denique juris divini aut humani habita ratione.

Qua certè iniquitate Ordines pro justa atque inculpata sui tutela cum exteris Principibus jure optimo & sine ulla officii violatione fœdera inire potuissent. Sed partim natura & consuetudine constantis ac perpetuæ erga suos Principes fidei atque observantiæ; partim recordatione sanctissimæ memoriæ Imperatoris Caroli V. & inviolati amoris ac propensionis erga Serenissimam atque Illustrissimam Austriacorum familiam , ejusmodi consilia repudiarunt , seseque ad Serenissimum Archiducem Austriæ Matthiam Cæsareæ Majestatis fratrem & Regis Hispaniarum sororis filium atque affinem, Principem Catholicum , supplices converterunt, eique hujus afflictæ reip. gubernacula ad tempus tamdiu commiserunt, donec ipse Rex ex Ordinū consensu aliter statueret: certa spe, fore ut ejus Regia Majestas (tum propensione in sororis filium & conjugis fratrem , tum natura atque indole & maximè instituto tanti Principis , qui & religionem Catholicam Romanam conservare, & has ditiones in obsequio atque obedientia Regis tranquillè ac pacificè retinere summopere nititur ; tum denique sua pollicitatione , qua se guber-

natorem Ordinibus gratum ex regia sua stirpe & sanguine, qui jura sua atque privilegia illis integra atque illibata conservaret daturum asseveravit, commotus) hoc eorum judicium atque electionem, qua nihil neque ejus Regiæ Majestati utilius, neque ad conservandas in ejus fide atque obsequio provincias accommodatius dici fingi que potuit, ratam habeat atque confirmet. Quod etiam literis ad Regiam Majestatem, ad Lusitaniæ Regem, aliosque Principes datis, libellisque supplicibus missis, ut fieret, supplices obnixè supplicarunt, cum aperta ac perspicua suæ voluntatis atque instituti declaratione, velle se nimirum & in obedientia ac fide Regis constantes perseverare, & religionem Catholicam Romanam secundum pacta conventaque Gandavenfis transactionis accuratè atque ad amissim conservare.

Sed ad hæc eorum tam justa & tam submissa postulata responsio usque in superiorem Ianuarium mensem protracta est: quo mense Baronem de Selles Regia Majestas cum literis & mandatis huc ablegavit; quibus, dissimulatis insidiis à Ioanne Austriaco contra fidem datam in perniciem Ordinum structis, Ordinum mens atque institutum de conservanda Catholica Romana religione ex pacto Gandavenfis transactionis, deque fide atque obedientia Regi promissa, per sinistram

&

& captiosam interpretationem, à vanissimo quodam homine, qui in Ioannis Austriaci comitatu res omnes studet interturbare (quod & ex orationis filo & ex temporis atque intervalli interjecti ratione liquet) suggestam, præposterè pervertitur, quasi (quod in Ordinum potestate planè non est, neque omnino potest sine gravissima rerum omnium perturbatione summoque religionis Romanæ discrimine proponi) obstrinxerint se Ordines ad restituendam instaurandamque in hisce provinciis religionem Catholicam Romanam, planè uti erat temporibus Caroli quinti Imperatoris.

Quod certè ita est ab omnibus commemoratis pactis, conventis ac transactionibus alienum, & non modò cum salute & tranquillitate reipublicæ, sed cum ipsa etiam & regis Majestatis dignitate atque utilitate, & cum religionis Catholicæ conservatione pugnans; ut nihil planè sit, quod hæc omnia in gravius possit discrimen vocare, quam si rursus tabulæ illæ atque diplomata severissima de religione inquisitionèque, quæ jam partim disuetudine, quam necessitas ipsa rerum induxit, partim pacto & fide publica fuere antiquatæ) de integro fingantur sancianturque: Hollandisque ac Zelandis, aliisque qui religionem Romanam abjurarunt (quorum & numerus est infinitus & magnæ clientelæ, & potentia non contemnenda)

libera commeatione , commercio ac civitate in his regionibus interdicatur, quo certè nihil possit huic reip. vel fingi exitiosius.

Quo factum est , ut Gandavenſi Pacificatione ita hæc fuerint attemperata , ut & Regiæ Majestati ſua dignitas & religioni Catholicæ Romanæ ſuus ſplendor , & univerſæ reipublicæ ſua ſalus & tranquillitas conſervaretur; rebusque utrimque compositis , armisque positis , religionis controversia in Comitia Ordinum generalia , tranquilliori tempore convocanda , rejiceretur. Quæ certè omnia ſimul everti neceſſe ſit , ſi Pacificatione Gandavenſi neglecta , ad ſuperius illud Caroli V. ſæculum , hoc difficillimo tempore res revocetur.

Ex quo fit perſpicuum , Regiam Majestatem abſentem & magno intervallo diſſitam , perperam & præpoſtere de rebus hiſce inſtructam , mandata dediffe ; aut potius ejus nomine conficta , obtruſaque Ordinibus eſſe, quæ non modò executioni mandari planè , niſi cum ſumma ipſius Regis fraude , extremâque totius provinciæ interneſione non queant ; ſed ſunt penitùs cum ſuperiori illa regia declaratione pollicitationibusque pugnantia.

Neque deſinit tamen hæc paſſim promulgare D. Ioannes , ut religionis atque obſervantiæ regiæ plauſibili prætextu populares harum provinciarum
inter

inter se committat , & quemadmodum disertè continebant Escovedi ad Regem Hispaniarum datæ literæ , mutuis illos inter se plagis ac vulneribus jugulet.

Quamobrem omnino coguntur se Ordines arctius inter se conjungere , & pro defensionis naturalis necessitate , quarumlibet gentium ac nationum auxilia implorare ; fœdera cum exteris Principibus ac populis inire , anxiamque & nimium periculosam de religione disquisitionem omittere.

Etenim posteaquam Rex animum obfirmavit , ad perdendos eos qui illi omnem fidem , observantiam atque promptissima obsequia & hætenus detulerunt , & nunc etiamnum deferunt ac pollicentur , omnemque illis spem rerum componendarum præcidit : quid potest miseris esse reliquum aliud , quàm quod in ejusmodi rerum statu , jura divina atque humana permittunt , quod natura præcipit , ratio dictat , lex consentit ; ut nimirum necessariis armis arreptis , quavis ratione salutis suæ consulant , & imminetia illorum capitibus gravissima pericula depellant , jugum externæ servitutis excutiant , fortunas ab avaritia , conjuges ac liberos à libidine , vitam & sanguinem à crudelitate immanissimi hostis usque ad extremum vitæ spiritum tueantur. Præsertim cùm videant Albanum Ducem , cæterosque hujus luctuosæ ac funestæ tragoediæ authores atque ante-

signa-

signanos in ipso regio sanctiore consilio authoritatem maximam habere, & eorum consilia apud Ioannem Austriacum imprimis valere, ad quos graviter plectendos castigandosque iurejurando ac pacto publico se sanctè obstrinxit, & qui pulcherrimis ac celeberrimis civitatibus ac municipiis funestas faces subdiderunt, qui ditioris ærarium atque arces expilarunt; Regis provincias, urbes atque oppida vastarunt, ejus fidissimorum clientium sanguine se foedarunt, in summo loco esse apud Ioannem Austriacum, omniaque propè ex arbitrio moderari. Quod certè, nemo sanus est, qui non vel audiens exhorrescat. Quid enim spei potest reliquum esse iis, qui vident tam immanibus sicariis ac latronibus rerum summam ac iudicium de suo capite ac fortunis omnibus committi?

Ad hæc accedunt tot annorum variae ludificationes, tam multa & certa simulationis dissimulationisque exempla, ut nihil illis fidum esse possit, nisi ad unum & eundem perfidiæ scopulum decies naufragium passi, iterum de industria velint impingere, & omnium gentium ludibrio stultam suam, ac nimis simplicem credulitatem exponere, cum vel ex postrema hac ipsius Baronis de Selles legatione manifestè cernant, aliud eos lingua, aliud pectore gerere: & cum maxime pacis nomen & lenitatis imaginem præ-

se

se ferunt , tum maximè perniciosum moliri exitium.

Nuper enim cum Principe Auriaco mirificam benevolentiam simulavit Sellius , & à Rege omnia pollicitus est , quo ipso tempore literas ad Comitem Bossutanum scripsit , quibus eum ad Ioannis Austriaci partes trahere conatur , quibusque acerbissimum odium erga Principem reteggit , eumque foedissimis calumniis tentat opprimere , apertè præ se ferens longè aliud habere Ioannem Austriacum in animo , si res illi (quod avertat Deus) cedat ex sententia , quàm suis passim editis ac divulgatis libellis profitetur , ut simplicioribus fucum faciat , & variis conquisitis prætextibus dissidio inter Ordines excitato , suis cupiditatibus possit inservire. Ita ut desperatis omnibus remediis , quæ certè Ordinibus optatissima alioquì fuerint , necessariò sit illis ad extremam istam salutis anchoram confugiendum , & armis non minus iustis quàm necessariis avertenda perniciës.

Quod si tamen Sacra Cæsarea Majestas pro singulari sua , quam Ordinibus defert & pollicetur voluntate , Regem Hispaniarum fratrem suum & avunculum de rerum veritate certiorrem possit reddere , ejusque animum ad clementiam & commiserationem tantarum ærumnarum & cladum , quas certè immeritò tanto tempore

perpetiuntur ejus obsequentissimæ ditiones ac subditi, commovere; & remedium aliquod oportunum ad hoc restinguendum incendium invenire: faciet profectò Majestas ejus rem sanctam Deoque gratam, & universos hujus provinciæ Ordines (quibus nihil potest esse pace, quæ modò non sit infidiosa optabilius) tanto & tam singulari beneficio ita sibi devinciet, ut, quamdiu vita illis restabit, suam & in omne ævum posteritatis suæ salutem, incolumitatem, libertatemque illi acceptam sint laturi.

Et quicquid hac in parte à Sacra Cæsarea Majestate studii, laboris ac benevolentia præstabitur, id certè perpetua gratitudine ac promptissimis studiis atque obsequiis cum summa animi & voluntatis submissione studebunt promereri.

Interim quàm possunt obnixissimè Sacram ejus Majestatem supplices obsecrant, ut pro innata sibi clementia paternaque animi propensione & voluntate Belgicarum provinciarum res rationesque miserè afflictas & jacentes dignetur erigere, & Majestatis suæ fratri Matthiæ, Archiduci Austriae, fraternum animum, benevolentiam & studia omnia exhibere, ejusque Serenitatem simul & Ordines, utpote Sacri Romani Imperii membra, omni favore atque auxiliis juvare ac protegere, habereque rationem tum necessari-

cessitudinis arctissimæ, quæ illi cum
ejus Serenitate intercedit, tum in-
dissolubilis vinculi quo hæ provinciæ
cum Germania conjunctæ copulatæ-
que sunt; tum denique vicini incen-
dii, cujus flammæ proculdubio, nisi
breui restinguantur, vicinas regiones
sint pervasuræ. Inprimis autem curæ illi
sit pro suo munere, eoque loco quo est
à summo illo regum rege Deo, tanquam
arbiter controversiarum orbis Christia-
ni constitutus, ne tam justa causa Ordi-
num Inferioris Germaniæ vel vi vel ca-
lumniis iniquissimorum adversa-
riorum opprimatur.

F I N I S.

4243. [GYSIUS, JOHANNES]: Origo et historia Belgicorum tumultuum, continens praeter hispanorum regum sanguinaria diplomata et S. Inquisitionis arcana consilia; tyrranides ipsorum caedesque ac crudelitates per universam Belgicam ipsamque Cliviam et Westphaliam immaniter patratas, Auctore Ernesto Eremundo.

Amstelodami: Apud Ioannem Ianssonium, 1641.

(4), 449 S., kl-8° (13,5 cm).

Expl.: Ann Arbor, Univ. of Michigan — Berkeley, Univ. of California — Cambridge, Harvard UL — Chicago, Newberry L — London BL (157.a.24) — Luxemburg, Sam. v.d.V.

¶ Vekene, n° 1915.

IN VERITATE
LIBERTAS

UNIVERSIDAD SAN PABLO CEU
BIBLIOTECA
EMILE v.d. VEKENE

7074056

Ex Libris

Familiae nobilis

Luxemburgensis

L. van der Vekene

Bibl. E.v.d. VEKENE Luxbg

Signat. I.61. 991

Inventor: Aug. 1966

Standort: 203

